

45201

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

BATI TOROSLARDA GÖÇERLERİN
YERLEŞME VE MEKAN SORUNLARININ
ÇÖZÜMÜ ÜZERİNE BİR DENEME

İbrahim BAKIR
DOKTORA TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
Konya, 1995

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

BATI TOROSLARDA GÖÇERLERİN YERLEŞME VE
MEKAN SORUNLARININ ÇÖZÜMÜ ÜZERİNE BİR DENEME

İbrahim BAKIR

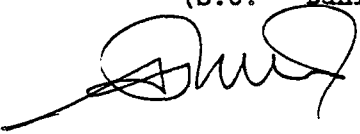
DOKTORA TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

**F.C. YÜZSEKÖĞRETİM KURULU
REGÜLMANTASYON MERKEZİ**

Bu tez 04.09.1999 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından kabul edilmiştir.

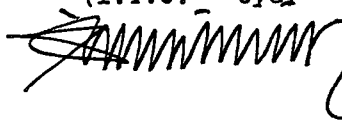
İmza

Doç.Dr.Ahmet ALKAN
(S.Ü. - Danışman)

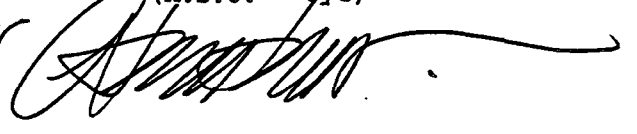
İmza

Prof.Dr.Mete ÜNÜGÜR
(İ.T.Ü. - Üye)

İmza

Prof.Ataman DEMİR
(M.S.Ü. - Üye)

ABSTRAKT

Doktora Tezi

BATI TOROSLARDA GÖÇERLERİN YERLEŞME VE
MEKAN SORUNLARININ ÇÖZÜMÜ ÜZERİNE BİR DENEME

İbrahim BAKIR
Selçuk Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman : Doç.Dr.Ahmet ALKAN (S.Ü.)
1995, Sayfa: VII + 187

Jüri : Doç.Dr.Ahmet ALKAN (S.Ü.)
Prof.Dr. Mete ÜNÜGÜR (İ.T.Ü)
Prof. Ataman DEMİR (M.S.Ü.)

Bu araştırmada, Batı Toros göçerlerinin (yörüklerin) mekan sorunları (yerleşme+konut) belirlenmiş ve çözüm önerileri getirilmiştir. Literatürde bölge için böyle bir araştırma olmadığı saptanarak konu belirlenmiştir. Göçerlerin yerleştirilmesi problemi uzun zamandır siyasi bir karar olarak, ülkemiz gündemindedir. Problem tamamen çözülmemiştir. Çözüm önerileri getirebilmek için, dünyadaki ve ülkemizdeki göçerlerin durumları ile yerleşme/yerleştirme çalışmaları incelenmiştir. Daha somut veriler elde etmek için araştırma Batı Toroslarda sürdürülmüştür. Bölgenin coğrafi verilerinin göçer hayat üzerindeki etkileri araştırılmış ve bu verilerin göçer hayatın sürmesinde etken olduğu tespit edilmiştir. Bölgedeki göçerlerin giderek yarı göçer ve yerleşik duruma geldikleri ve mekanlarını da buna göre değiştirdikleri saptanmıştır. Araştırma alanında devletçe gerçekleştirilen bir yerleştirme örneği incelenerek problemler belirlenmiştir. Ülke kaynaklarının rasyonel kullanılabilmesi için planlama ilkeleri belirlenmiştir.

ANAHTAR KELİMELEER: Batı Toroslar, göçer, yarıgöçer, yerleşme, yaylak, kışlak, yerleşme dokusu, çadır, ev, mekan sorunları, planlama ilkeleri.

ABSTRACT

Ph.D. Thesis

AN ESSAY FOR SOLVING THE PROBLEMS OF SETTLEMENT
AND SPACE OF THE WESTERN TAURUS NOMADS.

Ibrahim BAKIR

Selçuk University

Graduate School of Natural and Applied Sciences

Department of Architecture

Supervisor : Assoc.Prof.Dr. Ahmet ALKAN (S.Ü.)
1995, Page: VII + 187

Jury : Assoc.Prof.Dr. Ahmet ALKAN (S.Ü.)
Prof.Dr. Mete ÜNÜGÜR (İ.T.Ü)
Prof. Ataman DEMİR (M.S.Ü.)

In this research, space problems (Settlement+housing) of the western Taurus nomads(yörük) were determined and some solution proposals were produced. The topic of the study was decided by examining that there was no such a research for the region in the literature. The problem of settling the nomads has been occupying some place in the agenda of our country as a political decision for a long time. Unfortunately, the problem has not been solved yet. In order to bring some solution proposals, the situation of the nomads in the world and our country and the studies about the settlement and settling were examined. To obtain very concrete data, the research was performed in the western Taurus. The impact of the geographic data of the region on the nomadic life was researched and this data was determined to be effective in continuing the life of nomads. It was also determined that the nomads have gradually become semi-nomadic and settled position and have modified their spaces according to this new situation. By investigating a settlement model developed by the state, the problems were determined. Some planning principles were also determined in order to use the resources of the country rationally.

KEY WORDS: Western Taurus, nomad, seminomad, settlement, settlements on mountain pastures for the winter and summer-kışlak, yaylak, settlement texture, tent(çadır), house, space problems, planning principles.

ÖNSÖZ

Göçerlik toplumumuzun tarihi ile başlayıp günümüzde de devam eden bir yaşama biçimidir. Göçerlerin yerleşmesi/yerleştirilmesi ile ilgili çalışmalar da günümüze kadar devam etmiştir. Ancak bu konuda izlenecek yöntem ile ilgili bilimsel çalışmalara rastlanmamaktadır. Ülkemizde sayılarının bile tam olarak bilinmediği göçerler ile ilgili çalışmalar daha çok folklorik ve etnografik ağırlıklıdır. Günümüzde devletçe sürdürülen kısmî yerleştirme çalıştırmalarında göçerlerin özellikleri (yaşama biçimi ve mekansal özellikleri) yeterince dikkate alınmadığından; bir kısım göçerler kendi sorunları ile başbaşa yaşamaya devam ederlerken bir kısmı da alışık olmadıkları ortamlara (tarımsal, kentsel) yerleştirilmeye itilmektedirler. Böylece binlerce yıllık alışkanlıklarından koparılmakta ve yeterince üretici duruma gelememektedirler. Bu çalışmada Batı Toroslar'da yaşayan göçerlerin yerleşme ve mekan sorunları incelenerek yerleştirme ve barınmada göz önünde bulundurulması gereken ilkeler belirlenmeye çalışılmıştır.

Batı Toroslardaki göçerler ile ilgili ilk çalışmalar; bu yörenin çocuğu olman, yöre ve insanlar ile ilişkilerimin sürekli olması nedenleri ile 1983 yılında Prof. Ataman Demir'in tavsiyeleri ile başlamıştır. Bilimsel bir yöntemle dayandırılmadan başlanan bu çalışmalar 1988 yılında yerleşme ve barınma sorunları esas alınarak bir doktora çalışması olarak önerilmiş ve kabul görmüştür.

Çalışmanın alan araştırması sırasında; göçerlerin yörenin engebeli arazisinde dağınık ve hareket halinde bulunmaları ulaşımında, tamamının sayısının ve yerlerinin kayıtlara geçmemiş olması kendileri ile buluşmada, özellikle yaylak bölgelerin detaylı haritalarının

(1/100.000'den küçük ölçekli) bulunamaması mekansal analizlerin yapılmasında önemli zorluklarla karşılaşmış, sürenin uzamasına yol açmıştır.

Lisans eğitimimden beri sürekli yardımlarını gördüğüm, tezimin yürütülmesinde büyük katkıları olan danışmanım Doç.Dr.Ahmet ALKAN'a (S.Ü.) ve tez konusunun belirlenmesindeki katkılarından dolayı Prof.Ataman DEMİR'e (M.S.Ü.) teşekkür ederim. Literatür konusundaki yardımlarından dolayı merhum hocam Prof.Dr.Yılmaz ÖNGE'yi rahmetle anıyorum. Tezin yazımı ve hazırlanması sırasında sabırlı katkılarından dolayı Öğr.Grv.Rahmi ERDEM'e (S.Ü.), Araştırma Görevlileri Mustafa KAŞ (S.Ü.), Haluk H. KORKMAZ (S.Ü.), İlhan KOÇ (S.Ü.) ve Hüseyin BAŞAR'a (S.Ü.), yazımda gösterdikleri titizlikten dolayı Adem GÜNEŞ ve Osman YILMAZ'a, saha araştırması sürecince; ulaşım konusundaki yardımları için Osman TOPAK ve Kazım HORZUM'a, yaylak ve kışlakta evlerini açarak üstün misafirperverlik örneği sergileyen Toros yörüklerine, tezin saha araştırmasında "Göçer Yaşantısının Mekan Kullanımı ve Konut Mimarisine Etkileri" adlı araştırma projesi çerçevesinde sağladığı maddi katkılardan dolayı Selçuk Üniversitesi Araştırma Fonu yetkililerine teşekkürlerimi sunarım.

İbrahim BAKIR
Y. Mimar
Konya-1995

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Abstrakt	i
Abstract	ii
Önsöz	iii
İçindekiler	v
1.BÖLÜM : GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı	1
1.2. Araştırmanın Sınırları	2
1.3. Yöntem ve Bilgi Kaynakları	3
1.4. Çalışmanın Varsayımları	6
2.BÖLÜM: GÖÇERLERİN YERLEŞMESİ/YERLEŞTİRİLMESİ ÇALIŞMALARI	10
2.1. Dünyada Göçerlerin Durumu ve Yerleştirme Çalışmaları	10
2.1.1. Amerika ve Avrupa'da göçerler.....	14
2.1.2. Kuzey Afrika'da göçerler ve yerleşmeleri	16
2.1.3. Ortadoğu ülkelerinde göçerler ve yerleştirmeleri.	19
2.2. Orijin ve Tarihi Açından Ülkemiz Göçerleri.	23
2.2.1. Orta Asya'da göçerler ve yerleşme/yerleştirme çalışmaları	23
2.2.2. Anadolu Selçukluları döneminde göçerlerin yerleşmeleri/ yerleştirmeleri	32
2.2.3. Osmanlılar döneminde göçerler ve yerleşmeleri/ yerleştirmeleri	27
2.2.4. Cumhuriyet döneminde göçerler ve yerleşme sorunları	33
2.3. Bölüm Sonuçları	51
3.BÖLÜM: BATI TOROSLARDA GÖÇERLİĞİN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU	53
3.1. Araştırma Alanının Ülke ve Bölge İçindeki Yeri	53
3.2. Doğal Yapı	54

3.2.1. Coğrafi durum	54
3.2.2. İklim	55
3.2.3. Su durumu (hidrografya)	56
3.2.4. Bitki örtüsü (flora)	58
3.3. Bölgedeki Sosyo-Ekonomik Yapı Değişiminin Göçerliğe Etkisi	58
3.4. Bölgedeki Göçerler ve Mekan Kullanım Özellikleri	63
3.4.1. Göçerler	74
3.4.1.1. Sarıkeçili Yörükleri	74
3.4.1.2. Karatekeli Yörükleri	78
3.4.1.3. Gebizli Yörükleri	78
3.4.2. Yarıgöçerler	80
3.4.2.1. Yeni Osmanlı yarıgöçerleri	81
3.4.2.2. Yazır yarıgöçerleri	83
3.4.2.3. Barcın yaylalarındaki yarıgöçerler	86
3.4.2.4. Balkusan yaylaları yarıgöçerleri	88
3.4.2.5. Bayır yarıgöçerleri	91
3.4.2.6. Boynu İnceli yarıgöçerleri	93
3.4.3. Yayla göçü, yollar ve değişimi	95
3.5. Araştırma bölgesindeki mekansal analizler	100
3.5.1. Yerleşme dokusu genel özellikleri (kışlak-yaylak)	101
3.5.1.1. Kışlak yerleşme dokusu	101
3.5.1.2. Yaylak yerleşme dokusu	104
3.5.2. Barınma birimleri ve mekan kullanım özellikleri	122
3.5.2.1. Göçerlerde barınma birimleri ve mekan kullanım özellikleri	122
3.5.2.2. Yarıgöçerlerde barınma birimleri ve mekan kullanım özellikleri	137

3.6. Araştırma Alanında Devletçe Gerçekleştirilen Bir Yerleştirme Örneği ve Değerlendirilmesi	157
3.6.1. Örnek projenin tanıtılması	157
3.6.2. Örnek ler	164
3.7. Bölüm Sonuçları	168
4. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER	171
4.1. Varsayımların İrdelenmesi	172
4.2. Öneriler	176
5. KAYNAKLAR	182
ÖZGEÇMİŞ

1. BÖLÜM: GİRİŞ

Türkler, anayurtları Orta Asya'da göçerlik ile yerleşik hayatı beraberce sürdüren bir toplum yapısına sahip idi. Daha sonra iklimin kuraklaşması sonucu ortaya çıkan otlak ihtiyacı nedeniyle batıya doğru bir göç hareketi başlamıştır. 10. yüzyılda Anadolu'ya kadar gelen Oğuzlar belirtilen ikili yaşama biçimini (göçer-yerleşik) Anadolu'da da sürdürmüşlerdir.

Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde merkezi otorite, Oğuzların göçer hayatını sürdüren kesimini (yörükleri) sosyal ve ekonomik nedenlerle sürekli yerleşik hayata geçmeye zorlamıştır. Günümüzde de, göçerleri yerleştirme çabaları halen sürdürülmektedir. Bu uzun çabaya rağmen göçerlerin tamamı yerleşik hayata geçirilememiştir. Göçerlerin yaşayış şekli hayvancılığa bağlı olduğu için kendi kendilerine yerleşik hayata geçme çabaları da, ülke düzeyinde azyoğun ve dağınık bir iskan dokusu ortaya çıkarmaktadır. Ülkemizde 65 bin kır yerleşmesinin 36 binden biraz fazlası köy ve köy karakterli bucak; gerisi ise köy ile bağlantılı "ağıl, kom, mezra, oba, mahalle, divan, yaylak, kışlak" gibi isimler alan iskan şekillerinden meydana gelmektedir (1). Bir yandan azalarak devam eden göçer hayat, diğer yandan yarığöçerlerin belirtilen dağınık yerleşmelerdeki yaşayış şekilleri; orman, toprak, otlak gibi ülke kaynaklarının rasyonel olmayan, yoğun kullanımlarını beraberinde getirmektedir.

1.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın öncelikli amacı, Batı Toroslardaki göçer

yaşantısının sosyal ve mekansal verilerini derlemek, göçer ve yarığöçer grupların mekan ile ilgili sorunlarını belirleyip, göçerlerin yerleştirilmesi için çözüm önerileri üretmektir.

Belirlenen amaç doğrultusunda;

1. Tarihi süreç içinde yerleşik hayata geçirilmeye çalışılan göçerler hakkında ortaya konan araştırmaların (dünyada ve ülkemizde) özetle ifade edilmesi,

2. Ülkemizdeki göçerlerin kendiliğinden yerleşmeleri ve yerleştirme çabalarının belirlenmesi,

3. Batı Toroslarda göçerlerin içinde bulunduğu değişim aşamaları, bunların mekansal göstergeleri ve

4. Göçerlerin yerleştirildiği alanların gelişme davranışlarının incelenmesi hedeflenmektedir.

1.2. Araştırmanın Sınırları

Araştırmanın belirlenen amaçlara ulaşabilmesinde konunun dağılması ve sağlıklı sonuçlara ulaşılabilmesi için belli açılardan (coğrafi, nitelik ve nicelik) sınırlandırmalara gitme gereği duyulmuştur.

Literatüre dayalı ön araştırmada ülkemizdeki göçerlerin; "Yörükler", "Türkmenler", "Tahtacılar" ve "Çingeneler" olarak isimlendirildikleri tesbit edilmiştir (2). Yörük ve Türkmenler; hayvan (özellikle keçi, koyun) ve hayvansal üretim yapmak üzere göçer ve yarığöçer hayat süren, etnik olarak Türk olan gruplardır. Türklerin Oğuz boyundan olan bu göçerlerin Kızılırmak'ın doğusunda bulunanları

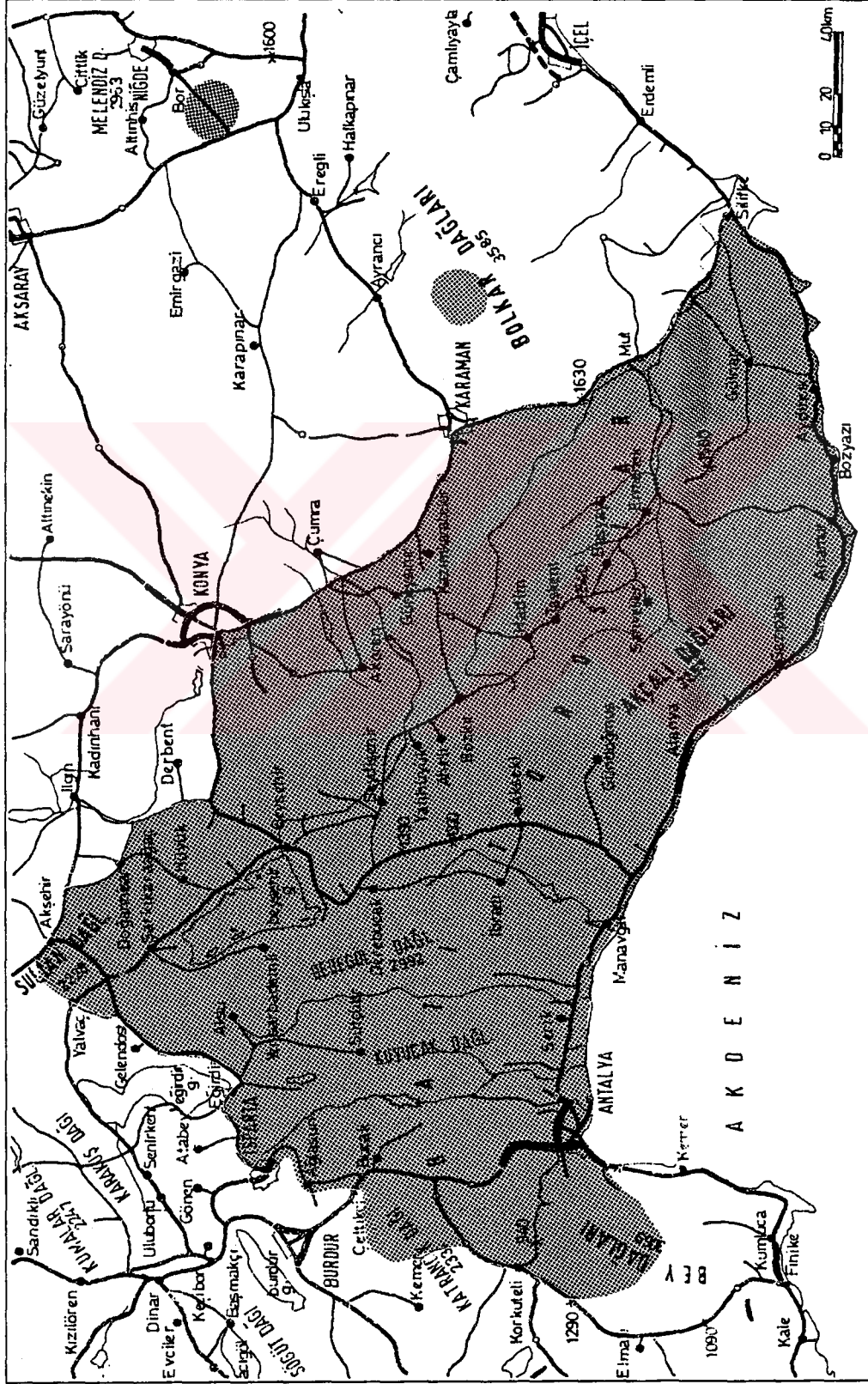
"Türkmen", batısındakiler ise "Yörük" olarak adlandırılmaktadırlar. Tahtacılar da Anadolu'da Kahramanmaraş-İzmir arasındaki dağlarda orman ürünlerinin üretilmesinde işgücü olarak çalışan ve etnik olarak Türk olan yarıgöçer gruplardır (3,4)*. Çingeneler ise etnik olarak Türk olmayıp dünyanın bir çok ülkesine dağılmış, ülkemizde kalaycılık, sepetçilik, elekçilik gibi küçük el sanatları ile uğraşan göçer grubudur (2). Yaşayış biçimleri ve etnik yapıları farklı bu göçer gruplar içinde ortak etnik yapı ve uğraş alanı nedeniyle "Yörükler" (niteliksel sınırlama) araştırma kapsamına alınmıştır.

Yapılan gözlemler ve literatürde Yörüklerin Antalya-Mersin-Konya üçgenindeki dağlık yörede yoğunlaştıkları belirlenmiştir. Bu dağınık arazi günümüzde topoğrafyanın sağladığı olanaklarla iki adet ana karayolu ile bölünmüş durumdadır (doğuda Konya-Mersin, batıda Konya'yı Isparta üzerinden Antalya'ya bağlayan ve Torosları Çubuk Beli ile bölen karayolu). Karayolları ile sınırlanan bu bölge benzer topoğrafik özellikleri nedeni ile belirlenerek (coğrafi sınırlama) araştırma alanı olarak belirlenmiştir. Coğrafyada "Batı Toroslar" denilen bu bölgenin araştırma alanı olarak seçilmesinde; etnik yapı, yaşayış biçimi ve topoğrafik yapının gösterdiği benzerlikler yanında; yörenin önceden tanınmış olması ve ulaşım kolaylıkları da rol oynamıştır (Harita:1.1).

1.3. Yöntem ve Bilgi Kaynakları

Yüzyılları bulan geniş bir zaman dilimi içerisinde göçerlerin (yörüklerin) yerleştirilmesi çalışmalarını sürmesine karşın,

* Tahtacıların; etnik yapısı, XIII-XV. yüzyıl Anadolusundaki durumları Sümer (1989)'in, Çukurova'daki yaşayışları ise Kum (1949)'un araştırmalarında yer almaktadır.

Harita:1.1-1- Araştırma Alanının Sınırları

halen yerleştirilmemiş göçerlerin bulunması, bu çalışmaların olumlu sonuçlanmadığını göstermektedir*. Devletçe üretilen yerleştirme politikalarının eksikliği ya da yerel uygulamalara dönüştürülememesi sonucu orman, otlak gibi doğal kaynaklarımızın "çıkar" ağırlıklı kullanımı da süreklilik kazanmaktadır.

Batı Toroslar'da göçerlerin yerleşme ve mekan sorunlarının çözümü için bir model geliştirmeyi hedefleyen bu çalışmada;

a) Dünyada ve ülkemizdeki göçerlerin yerleşmesi/yerleştirilmesi çalışmalarının tanıtılması -ön bilgilenme,

b) Seçilen örnek alanda (Batı Toroslar) yerleşmelerin/yerleştirmenin çözümleme ve değerlendirilmesi -olgu düzeyinde verilerin toplanması,

c) Toplanan verilerden hareketle yerleştirme için genel ilkelere ulaşılması izlenmesi gereken yöntem olarak belirlenmiştir.

Bölgedeki göçerlerin yerleşmesi/yerleştirilmesine ait -devletin ürettiği bir adet projeden** başka- önceden yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır. Dolayısıyla çalışmaya ait bilgilerin toplanmasında her türlü yardımcı kaynaklara başvurma gereği duyulmuştur.

Bilgi kaynaklarını;

- Konuya ve yöreye ilişkin yerli ve yabancı yazılı kaynaklar (tarihi, etnografik, folklorik),

* Ülkemizde bugüne kadar Tahtacılar ve Gezginci Çingeneleer için bir yerleştirme projesi gerçekleştirilmemiştir.

** Bu proje ile ilgili tesbit ve değerlendirmeler Bölüm:3.6'da yer almaktadır.

- Değişik dönemlere ait resim, kroki, çizim, harita, fotoğraf ve gazete yazıları,

- Araştırmacının günümüze kadar olan gözlemleri ve özellikle konuya dönük 1988-91 yılları arasında araştırma alanında yaptığı yöresel tespitler (görüşme-ses kayıtlı, gözlem) ve fiziki mekan çözümlemesine dönük dökümanter çalışmalar (rölöve, fotoğraf ve kısmen video filmi) oluşturmaktadır.

1.4. Çalışmanın Varsayımları

A) Sosyal yapı ve göçer yaşayış biçimine ait varsayımlar;

a-1. Yaz-kış mevsimlerinde yaylak-kışlak arasında bir salınım hareketi olarak süren göçer yaşayış biçiminin; tarım-orman alanlarının mer'a ve otlaklar aleyhine genişlemesi, yeni tarım tekniklerinin gelişmesi, geleceğe güvensizlik sonucu toprağa sahibolma arzusunun artması, merkezi otoritenin yerleştirme politikası gibi nedenlerle giderek azalması ve bu salınım hareketinin daha kısa mesafelerde, yarıgöçer yaşayış biçimi haline dönüşmesi beklenmektedir.

a-2. Mer'a hayvancılığı*, sağladığı ekonomik katkılar nedeniyle, yarıgöçer yaşayış biçimi olarak gelecekte varlığını sürdürmesi olasıdır.

a-3 Uzun yıllar tüm göçerlerde, günümüzde ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da görülen ve 2510 sayılı İskan Kanunu'nun

* Hayvancılık; ahır ve mer'a hayvancılığı olarak iki türde yapılmaktadır. Mer'a hayvancılığı; hayvanların yıl boyunca kamuya ait arazilerde (otlak, dağ, ova) gezerek otlatılması şeklinde yapılır. Böylece ahırda verilen yemden kurtulunmuş olunur.

10. maddesi ile kaldırılan (5) "aşiret" şeklindeki toplumsal yapıya araştırma bölgesindeki göçerlerde rastlanılması beklenmemektedir. Grup (aşiret) hareketi aile hareketine dönüşme eğilimindedir.

a-4 Haberleşme ve ulaşım teknolojisinin gelişmesi (yolların ve radyo-tv'nun kırlara kadar ulaşması) göçerlerin sosyal ve kültürel yapısında değişimlere yol açtığı gözlenmektedir. Bu durumun, sosyal yapıda ferdiyetçi tutumların ve ekonomik çıkarların ön plana alındığı bir yapı ortaya çıkarması beklenebilir.

B) Yerleşme dokusu ve barınma birimlerine ait varsayımlar;

b-1 Yerleşme dokusu göçer, yarıgöçer ve yerleşik olma durumuna göre değişiklikler göstermektedir: Göçerlerde kalıcı mekan söz konusu değildir (sürekli çadırlarda yaşanır). Yarıgöçerler ise, ya kısmen kalıcı mekanlara sahiptirler (kışın sabit köy evleri, yazın çadır türü geçici barınaklar), ya da tamamen kalıcı mekanlara sahiptirler (kışın köy evleri, yazın yayla evleri kullanılmaktadır). Sosyal yapıdaki dönüşümün (göçerden yerleşikliğe) kullanılan mekanlara da (çadırdan eve) yansımaya dinamik bir özellik göstereceği beklenmektedir.

C) Mevcut çevrenin planlanmasına ait varsayımlar;

c-1 Bölgenin hayvan ve bitki örtüsü (otlak alanlar) kaynakları ile ilgili envanter çalışması yapılmamış, bu alanların kullanım kriterleri belirlenmemiştir. Buna karşılık yörükler, bu kaynaklara zarar verdikleri kabulünden (6) hareketle sürekli baskı altında tutulmaktadır (7).

Göçer ve yarıgöçer hayvancılık ile ülke kaynaklarının birlikte düşünülmesi ve aralarında sağlıklı bir ilişki geliştirilmesi yönünde çalışma yapılmamıştır. Bu konudaki düzenlemeler "yasakçı" davranışlardan öteye geçememektedir.

c-2.Küçükbaş mer'a hayvancılığının ekonomik imkanları, yüzyıllardır aynı işle meşgul olmanın getirdiği bilgi ve deneyimlerin bir anda bırakılması ve yerine yeni bir üretim ve yaşayış biçimine uyumdaki zorluklar, yörüklerin devlet tarafından yerleştirilmelerindeki önemli sorunları oluşturmaktadır.

c-3.Göçerlerin yerleşme ve mekan kullanımını ile ilgili olguların karmaşık ve çok boyutlu bir yapıya sahip olduğu gözlenmektedir. Böyle bir yapı için planlama kararlarının da holistik (bütüncül) bir yaklaşımla alınması uygun gözükmektedir. Bu planlama kararlarının insanı ve onun kültürel yapısını dışlamayan, uzak (dış) ve yakın (barınma) çevrelerini dikkate alan özelliklere sahip olması gereklidir.

c-4.Göçerler kullanacağı üretim alanını (uzak çevre -otlak-) kendileri araştırıp bulmakta ve çoğu zaman da kiralamaktadırlar. Barınma birimlerini (çadırları) ise kendileri üretmektedirler. Yine yarıgöçerlerde otlak alanındaki çadırları kendilerince, sabit evleri ise, kendilerinin de katılımı ile yöre ustalarınca üretildikleri gözlenmektedir.

Devletçe yerleştirilen çok az göçerin evi, kendi iradesi dışında planlanmakta ve uygulanmaktadır. Bu evlerin kendi yaşayış biçimi ve görüşlerini yansıttığı söylenemez. Buna göre göçerlerin, yerleştirme çalışmalarında göçerlerin yer seçimi ve konut üretim sürecine yeterince katılmadıkları anlaşılmaktadır.

Kısaca göçer mekanlarının planlanması; günümüzde olduğu gibi birkaç göçer ailenin yaşama biçimi zorlanarak, her ne pahasına olursa olsun yerleştirilmesi şeklinde olmamalıdır. Göçer, yarıgöçer, yerleşik dönüşümünün tüm boyutları ile ele alındığı, özünde insanın bulunacağı geleneksel ve modern tasarım ilkelerini bünyesinde barındıran, bütüncül bir bölgesel tasarlama çerçevesinde ele alınması gerekmektedir. Aksi halde, planlamadan beklenen sonuçlara ulaşılamayacaktır.

2. BÖLÜM: GÖÇERLERİN YERLEŞMESİ/YERLEŞTİRİLMESİ ÇALIŞMALARI

Bu bölüm kapsamında, giriş bölümünde belirlenen sorunun, daha ayrıntılı tanımlanabilmesi için, dünyadaki ve ülkemizdeki hayvancılıkla uğraşan göçerlerin yerleşmeleri/yerleştirilmeleri çalışmalarına yer verilmiştir. Konunun çok boyutlu ve farklı yaşayış biçimleriyle ortaya çıkmış olması sebebiyle avcı, toplayıcı, ticaretle uğraşan göçerler hariç tutulmuş ve yeterli sayısal verilere sahip olunamaması da dikkate alınarak hayvancılığa dayalı bazı örneklerle yetinilmiştir.

2.1. Dünyada Göçerlerin Durumu ve Yerleştirme Çalışmaları

Dünya üzerinde yaşayan göçerlerin toplam sayısı, yaşama biçimlerindeki ortak ve ayrılan yönler, ülkelere göre dağılımlarının durumu gibi konularda sağlıklı bilgilere sahip değiliz. Ancak göçer yaşayış biçimi, çoğunlukla yer üstü doğal kaynakları kıt, çevre şartları olumsuz, gelir düzeyi düşük ve sanayileşmemiş toplumların bir sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır (Harita: 2.1) (8). Bu özelliklere sahip bazı ülkelerin göçer nüfusu verileri bizlere konu hakkında bir fikir vermektedir (Tablo:2.1).

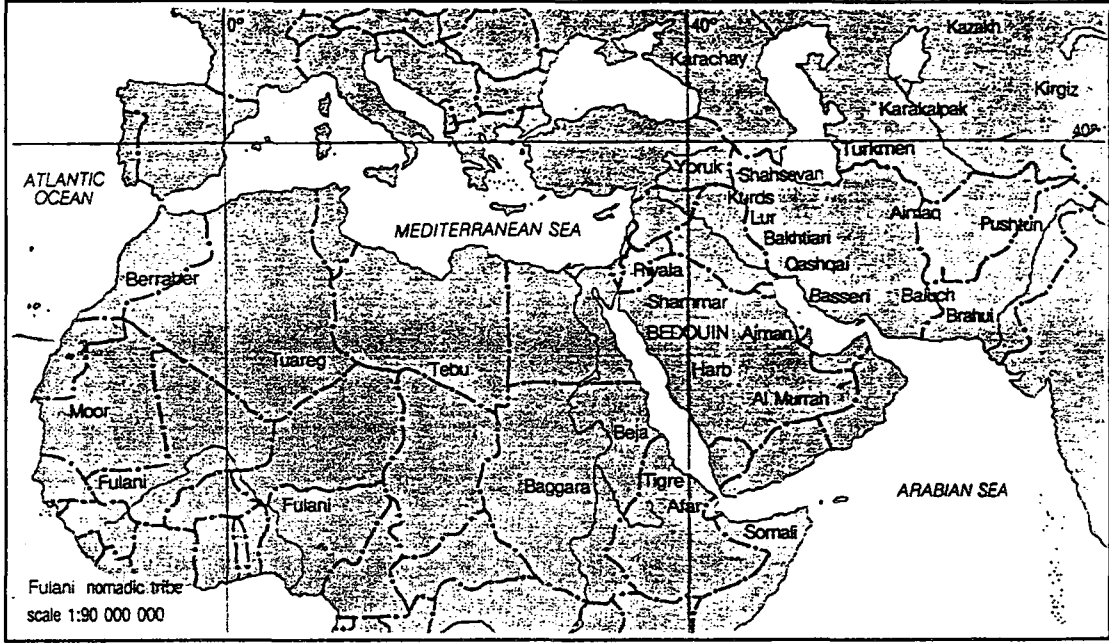
Ancak bu tabloda;

- Amerika, Avrupa, Avusturalya kıtalarının tamamı ile Asya kıtasındaki ülkelerin büyük bölümünün yer almadığı,
- Ülkemiz ile ilgili verilerde de yarıgöçerlerin dikkate alınmadığı görülmektedir (2).

Tablo:2.1- Bazı Ülkelerdeki Göçer Nüfusun Miktarı ve Toplam Nüfus İçindeki Oranları

Kaynak: GÜLÖKSÜZ, G., 1985, The Beritan Nomads Over Time And The Problems Of Their Settlement, ODTÜ Yayınlanmamış Doktora Tezi.

ÜLKE	Göçer ve Yarıgöçer Nüfus (1000)	Toplam Nüfus İçindeki Oranı (%)
AFGANİSTAN	2.000 4.000	12.5
B.A.E.	0.100 0.100	0.003
CEZAYİR	0.200	0.017
BOTSVANA	0.014	0.024
ÇAD	0.045	-
ETYOPIYA	1.000	-
FRANSIZ SAHRASI	0.202	-
İRAN	0.462	-
IRAK	0.066 0.400	0.008
ÜRDÜN	0.095 0.050	5.5
KENYA	1.500	-
LİBYA	0.150 0.200	9.0
MALİ (KUZEYİ)	0.308	52.0
MORİTANYA	0.600	-
FAS	0.500	-
NIJERYA	0.250	-
SUUDİ ARABİSTAN	2.000	45.0
SOMALİ	1.300 1.700	58.0
İSPANYA SAHRASI	0.050	-
SUDAN	3.900	38.0
SURİYE	0.350 0.250	0.7
TANZANYA (MASAİ)	0.102	0.01
TUNUS	0.060	0.015
TÜRKİYE	0.038	0.01

Harita:2.1: Büyük bölümü İslam dünyasında yaşayan göçerlerin dağılımı. Doğuda Türkistan ve Pakistan'dan batıdaki Mali ve Fas'a kadar olan topraklarda koyun, keçi ve deve güden göçer toplulukları yer almaktadır.

Kaynak: RDBINSON, F., 1982, Atlas of the Islamic World Since 1500.

Ülkemiz göçerlerinin de kaynağını teşkil eden Orta Asya'da günümüzde göçerlerin olmadığı söylenemez*. Nitekim Moğolların 1/3'ünün çadırlarda göçer şeklinde yaşadıkları ve hızla yerleşik hayvancılığa geçmeye çalıştıkları ve kent bitişğinde çadırılı yerleşmelerin olduğu bilinmektedir (K. Uğurlu, sözlü görüşme-1992).

1970'lerde dünyada kabaca 25 milyon kadar insan göçer yaşıyordu. Göçerlik, Somali (%58), Mali (%52), Suudi Arabistan (%45) gibi ülkelerde ülke nüfusuna göre oldukça yüksek oranlarda iken; Afganistan (%12.5) ve Libya'da (%9) bu oran giderek azalmakta, Tunus (0.015) ve Türkiye (0.01) ise %'ler seviyesine inmektedir (9).

* Orta Asya uzun süre, dağılan S.S.C.B. ve Çin sınırları içinde kaldığından, konu hakkındaki bilgiler dünya kamuoyuna yeterince yansımamıştır.

Dünyadaki göçerlerin günümüzdeki sayıları ve bunların ülkelere göre dağılımları yanında, bunların yerleşme/yerleştirilme çalışmaları ile ilgili bilgiler de, son derece sınırlı ve yetersizdir. Bulunabilen ve özellikle bazı Afrika ve Ortadoğu ülkelerindeki yerleştirme çalışmaları Tablo:2.2'de gösterilmiştir.

Tablo:2.2- Muhtelif Ülkelerde Bazı Yerleştirme Planları*

Kaynak: GÜLÖKSÖZ, G., 1985, The Beritan Nomads Over Time And The Problems Of Their Settlement, ODTÜ Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Göçebe Yerleştirme Merkezleri	Ölke	Planlanmış(P) Gündemde(G) Yerleşen yok(-)	Projenin Başlama Yılı	Ana Üretim Faaliyeti
Wadi Magid	Mısır	-	1971 civarı	Tarım
Dubti	Etyopya	20 Göçer(G)	1966	Pamuk Tarımı
Amibara	Etyopya	56 Aile(G)	1967	Pamuk + Mısır Tarımı
Said Stone Aquifers	Ürdün	-	1983	Sulu Tarım
Oatrana (Pilot)	Ürdün	32 Aile(P)	1969	Sulu Tarım
Al-Hussaineth	Ürdün	500 Bedevi Aile(P)	1971 civarı	Hayvan Üretimi
Vadi Sirhan	S.Arabistan	-	1959-1964	Sulu Tarım **
Harad	S.Arabistan	1000 Bedevi Aile(P)	1965	Sulu Tarım
Tabouk Basin	S.Arabistan	2407 Bedevi Aile (P)	1971 civarı	Tarım + Hayvan Üretimi
Morial DMI Ranch	Sudan	50 Aile yerleşmek üzere	1971'den önce	Tarım + Hayvan Üretimi
Vimaa (Brotherhood) Village	Tanzanya	-	1967	Tarım + Hayvan Üretimi

* Ölkemizde devletçe gerçekleştirilen yerleştirme çalışmalarının bu tabloda yer almadığı görülmektedir.

** Bu proje başarısız olmuştur. Başarısızlığın sebepleri Başarısızlığın sebepleri; 1) Su kaynaklarının yetersizliği, 2) Bedevilerin pompa kullanımındaki eğitim eksiklikleri, 3) Tarımsal amaçla kullanılacak arazinin yanlış seçimi olarak belirtilmektedir (G. Gülöksöz)

Göçer yaşayan bu ailelerin tarımsal üretime, hayvan yetiştiriciliğine veya her ikisinin beraberce düşünüldüğü kırsal üretim alanlarına yerleştirilmeye çalışıldıkları görülmektedir. Bu çalışmaların bazıları planlama aşamasında, bazılarının başarısız, bazılarının ise kesin sonuçları alınmamış durumda oldukları görülmektedir (9).

2.1.1. Amerika ve Avrupa'da göçerler

Kuzey Amerika ve Avrupa kıtasındaki ülkeler genelde sanayileşmiş ülkelerdir. Amerika kıtasının 15. yüzyıldaki keşfinden önce 400 kabile halinde ekolojik şartlara bağlı desenli deri çadırlarda göçer avcı ve şehirlerde yerleşik olarak yaşayan Kızılderililerin (10) günümüzdeki sayıları, yaşayış biçimleri ve dağılımları hakkında fazla bilgiye sahip değiliz. Bilgilerimiz ancak ansiklopedik düzeyde kalmaktadır.

15-25 bin yıl önce Bering boğazı yolu ile bu kıtaya göçen Mongoloid Asyalı oldukları sanılan Kızılderililer, Avrupalıların (İspanyol, Fransız, İngiliz) koloni politikaları ile önce arazilerinin bir kısmı hediye ile ellerinden alınmış, sonra da "yeni bir yaşam tarzı" için uygun merkezlerde toplanmaya zorlanmışlardır. 1830'larda sürgünlerle başlayan izolasyon hareketi, 1848'de Kaliforniya'da altının bulunmasıyla buralarda yerli izlerinin silinmesi ile devam etmiştir. 1850-80 arasında soykırım sonucu birçok yerli öldürülmüştür. 1887 toprak bölüştürme genelgesi ile kendilerine dar alanlarda 118 adet kamp yeri satılmıştır. Kişilere satılan bu araziler de veraset geçerli olmadığından toprak devlete geri dönmüştür. Bireysel

arazileşme toplumsal birliğin dağılmasına yol açmıştır (10). 19 yüzyıl ortalarından sonra yerli nüfusu giderek azalmıştır (Kaliforniya'da 1853'te 100 binden 1906'da 19 bine düşmüştür). 1930'larda 250 bin kadar yerli kalmıştır (11). 1934'te yerliler üzerindeki baskıyı azaltmak için reorganizasyon genelgesi kabul edilmiştir.

Yoğun baskılardan Güney Amerika'daki yüksek yayla ve dağlara sığınabilen Kızılderililer, günümüzde yerleşik ve kısmen göçer bir hayat sürdürme çabasındadırlar. Kızılderili göçerleri zorla yerleştirilme çalışmalarının, onların yok edilmesinde bir araç olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Avrupa ülkelerinde Amerika'da olduğu gibi az sayıda göçer/yarıgöçerden söz edebilmekteyiz. Kıtanın coğrafi ve iklim yapısına bağlı bitki örtüsü bunda önemli rol oynamaktadır. Güvenç'in Roong'tan aktardığına göre (12); çevre şartlarının daha elverişsiz olduğu Avrupa'nın kuzey ucundaki İskandinavya'nın Laponya bölgesinde yaşayan Laplar geyik kültürüne dayalı göçer bir hayat düzeni kurmuşlardır.

Ren geyiklerinin mevsimlik göçleri, Nüfusları 36.500 kadar olan ve Norveç, İsveç, Finlandiya'da yaşayan Laplar (13), uzun süre ren geyiklerinin mevsimlik göçlerine bağlı olarak göçer bir hayat sürmüşlerdir. Yaz aylarında otlaklarda konik deri çadırlarda, kışın ağaç kabuğu evlerde yaşayan (14) Laplar, günümüzde modern ren geyiği üretimi yapmaktadırlar. Lap aileler sürü peşinde dolaşmamakta, devamlı kulübelerde oturmaktadırlar. Yetiştiriciler hayvanlarla ilgilenmektedir. Laplar balıkçılık ve çiftçiliğe göre daha kârlı olan hayvancılığı geliştirmek için ren geyiği otlaklarını koruma çabasındadırlar (13).

Çevre şartlarının daha olumlu olduğu diğer Avrupa ülkelerinde ise daha çok sabit çayır-mer'a hayvancılığı yapılmaktadır. Avusturya gibi dağlık Avrupa ülkelerinde ise 2-3 etaplı "yaylacılık" önemli bir ekonomik faaliyet oluşturmaktadır. Avusturya yüzölçümünün 1/8'ini teşkil eden yaylalar, orman sınırı üstündeki alpin otlakları olup, 700-800 bin baş hayvanın (sığır, at, koyun) ucuz olarak yetiştirilmesini sağlamaktadır (15).

Yaylacılığın önemli bir ekonomik değer olarak görüldüğü Avusturya'da yaylalar;

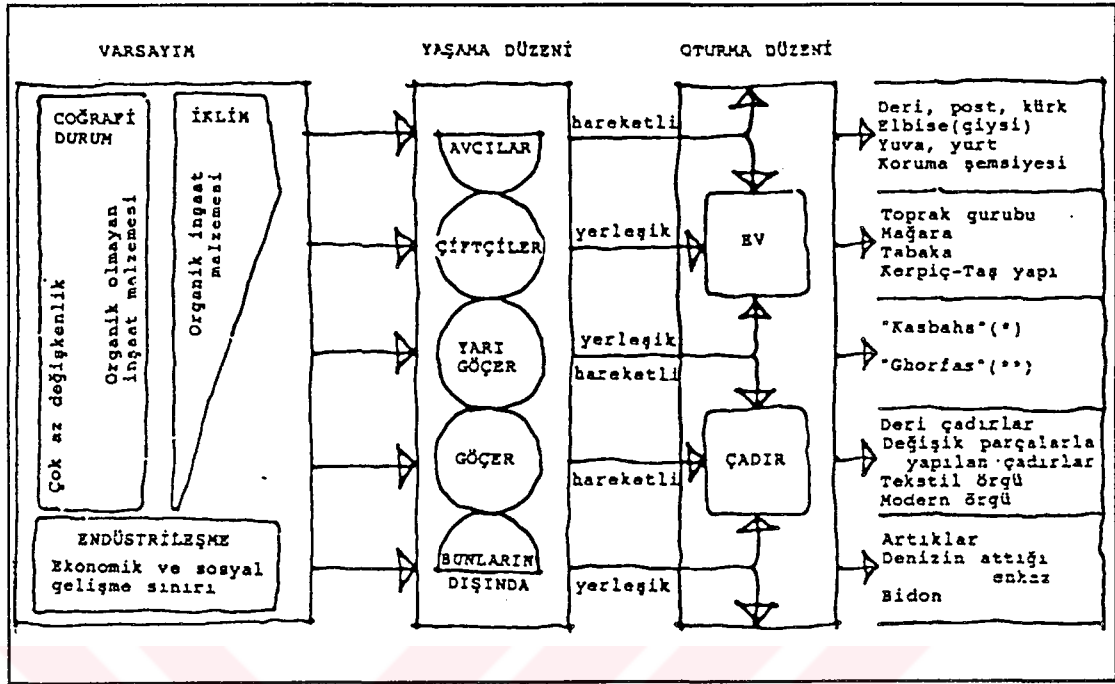
- Mevki durumuna göre (taban, yamaç, sırt yaylası gibi),
- Yükseklik durumuna göre (alçak, orta, yüksek yayla),
- Çiftliğe olan mesafelere göre (ön yayla, çiftlik yaylası, çiftlik otlağı, köyün ortak otlağı),
- Otlatılan hayvan cinsine göre (sağmal sığır, boğa, düve, öküz, kısır sığır, at veya beygir ve koyun-keçi yaylaları),
- Mülkiyet durumlarına göre (özel, müşterek, hükmi şahsiyetli, kooperatif, devlet, irtifak haklı, kiralık ve ücretli yaylalar olarak) sınıflandırılmışlardır. Ayrıca yaylalar hukuk, orman, çiftlik ve yayla işletmeleri açısından planlanmışlar ve yaylacılık; bu amaçla kurulmuş birliklerce, devlet ve eyaletlerce de desteklenmektedir (15).

2.1.2. Kuzey Afrika'da göçerler ve yerleşmeleri

Göçerlik, Kuzey Afrika'da (Fas, Tunus Cezayir, Libya) giderek azalmakla birlikte halen devam eden bir yaşayış biçimidir (Bkz. Tablo:2.1). Kuzey Afrika'da hayvanlar kışın dağ eteklerine,

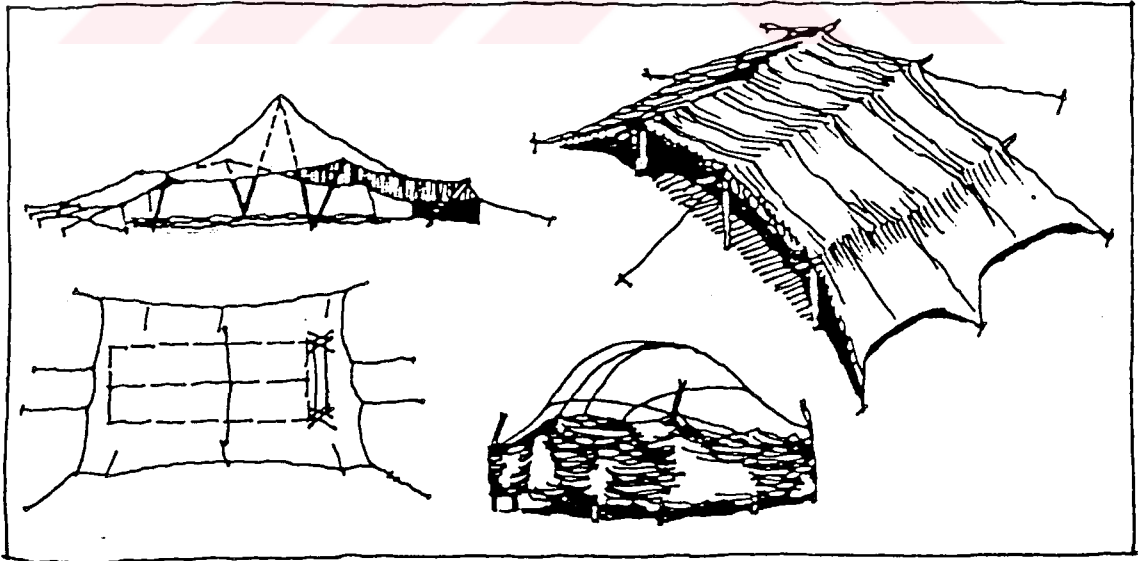
yazın yüksek yaylalara götürülürken; Güney Somali'de yağışlı mevsimde yüksekteki çayırlara, kuru mevsimlerde ise nehir kenarlarına indirilmektedirler (16). Günümüzde Kuzey Afrika'nın bazı bölgelerinde göçerler ile yarıgöçerler, çiftçiler ile göçerler, aynı yerlerde yan yana yaşamaktadırlar. İklim şartlarının kuraklaşması göçerlerin buldukları yerleri değiştirmelerine ve başka yerlere gitmelerine neden olmaktadır. Bazıları ise hayvanları ile çiftçilerin tarlalarını işleyerek yerleşme durumunda kalabilmektedirler. Yerleşebilecekleri bir evleri ve kendilerini "hür ve bağımsız" hissettikleri bir ortam bulduklarında tarla işlerinde çalışmaya başlamaktadırlar (17).

Kuzey Afrika'daki göçerler keçi kılı, keçe ve deriden yapılan çadırlarla kendilerine uygun yer bulmak için sürekli göçmektedirler. Yarı yerleşik topluluklar ise kış için evler inşa etmekte, yaz mevsiminde ise taşınabilir ev tarzı olan çadırları kullanmaktadırlar (Şekil:2.1, Şekil:2.2). Göçerler yerleşik bir hayata geçerken evin ve ekilip biçilen tarlanın kendilerinin hürriyetini sınırlandıracağına inanmaktadırlar. Yaşantı tarzlarına uymayan bu durum göçerlerin yerleşik düzene geçmelerinde büyük problemler doğurmaktadır. Bu değişime bağlı olarak günlük yaşam da, normal ev hayatına dönüşmektedir; uyuma ve yatma yerde, halıların üzerindedir. Ocak yakma işi de, çadırın önündeki gibi evin önündeki yer üzerindedir. Bazan "örgü" ocak da yapılmıştır. Sık sık kömür yakılan ocaklar, kışın ısınmak için, kullanılan odaların içine alınmaktadır. Pılı pırtıları her zaman için taşınmaya hazır sandıkların içinde, diğer araç gereçler ve sular hayvan derisi kaplar içindedir. Bölgedeki çiftçiler de, iklimin ve toprağın verimsizliğinden dolayı göçer ve yarıgöçer durumdadırlar. Bunlar da şehir kenarlarında gecekonduarda (bidonville) yaşamaktadırlar (17).

Şekil:2.1- Kuzey Afrika Göçerlerinde Yaşayış, Barınak ve Malzemeler Arasında İlişki

Kaynak: Baier, B., 1975, "Anpassung An Lebensformen Natives Banen In Nordafrika", IL 14-Germany.

Şekil:2.2- Kuzey Afrika Göçerlerinin Barındıkları Çadırlar.

Kaynak: Baier, B., 1975, "Anpassung An Lebensformen Natives Banen In Nordafrika", IL 14-Germany.

2.1.3. Ortadoğu ülkelerinde göçerler ve yerleştirilmeleri

Mısır, İsrail, Ürdün, Suriye, Suudi Arabistan, Irak ve İran gibi Ortadoğu ülkeleri kurak ve yarı kurak bölgeler olduğundan, göçerlik burada büyük bir önem taşımaktadır. Ortadoğu göçerlerinin büyük bir kısmı ise Arap ülkelerinde yaşamaktadırlar (Bkz. Tablo:2.1). Göçer yaşayan Araplara "bedevi" denilmektedir. Bedeviler sıcak yaz aylarında kasaba veya vaha kenarlarında otururlar, yağmurlardan sonra ise rastgele çöle dağılırlar (16).

Ülke nüfusunun %80'i 100 kadar kabileden oluşan Suudi Arabistan'da, geçen yüzyılda 250.000 kadar gerçek göçer yaşamakta idi. 1970'lerde Suudi Arabistan'daki göçerler ülke nüfusunun %45'ini oluşturuyordu (Bkz. Tablo:2.1). Bunlardan başka yarigöçerler de vardır. Ülkede göçerlerin yerleştirilmesi, bir devlet politikası olarak ele alınmış ve çöllerde meydana getirilen vahalara (hicra) yerleştirilerek tarımla uğraşır hale getirilmişlerdir. Ülkede zengin petrol yataklarının işletilmesiyle göçerlik hızla azalmıştır (18). Ancak günümüzde kendileri için yapılan yüksek konut bloklarına yerleşmemiş göçerlerin yaşadıkları da bilinmektedir (Dr.Kamil Uğurlu-Sözlü görüşme-1993).

Irak'ta 1960'larda göçerlerin, toplam nüfusun %8'ini oluşturdukları (400-450.000) bilinmektedir. Suudi Arabistan'ın aksine Irak'ta göçerliğin tarih boyunca arttığı sanılmaktadır. 13.yüzyılda Moğalların sulama tesislerini yok etmesi bunda önemli bir etkidir. Irak göçerleri senenin belli zamanlarında Suudi Arabistan ve Suriye'ye geçmektedirler. Dicle'nin doğusunda bulunan Türk ve Kürtler de yaylacılık yapmaktadırlar. Petrol, Irak göçerlerinin yerleşmelerinde de önemli rol oynamıştır (18).

1945'lerde Suriye nüfusunun %10 kadarı (60 kabiledede 350.000 kişi) göçer olarak yaşamakta idi. 1950 anayasası bunların yerleştirilmelerini öngörmüş ve İç İşleri Bakanlığına bağlı "Göçer ve Yarıgöçer Nüfus Müdürlüğü" ile taşra teşkilatları kurulmuştur. Böylece Suriye'de 1960'lara kadar göçerlerin yarısı yerleşik veya yarıgöçer haline getirilmiştir. 1960'lardaki deveci göçerlerin sayısı yaklaşık 150.000 kadardır. Mevcut göçerlerin yaşadıkları sahalara tesbit edilerek sınırlanmıştır. "Badiya" denilen bu sahalarda, göçerlere silah taşıma gibi bazı imtiyazlar sağlanmıştır. Hükümet "Badiya" da yer yer istasyonlar kurarak burada göçerlerle temas sağlamaktadır. Badiya'lardaki istasyonların fonksiyonu; göçerlere sağlık dahil her türlü yardımın sağlanması, Badiya'ların parlemontodaki 10 temsilcisinin seçilmesi ve kurulan yatılı okullarda göçer çocuklarının okutulmasıdır. Okumuş kişilerin yerleşik hayata daha çabuk adapte olacağı düşünülen Suriye'de; çadırlarda göçerlerle beraber hareket eden bir eğitim sistemi (mobil eğitim) geliştirilmiştir (18).

Mısır'daki göçerlik diğer Arap ülkelerine göre daha önemsizdir (1960'larda 55.000 kadar). Mısır'da göçerliğin azalmasında, son 150 yıldır gösterilen gayretler etkili olmuştur. 1960'larda ülkenin batısı (Libya çölü) ve doğusu (Arap çölü) ile Sina, Mısır'daki başlıca göçerlik sahalarıdır. Süveyş kanalının açılması, ülkedeki demiryolu ve oto yollarının yaygınlaşması ve yeraltı su kaynaklarının işletilmesi göçerlerin yerleşmelerinde önemli rol üstlenmişlerdir (18).

Büyük bölümü kurak ve yarıkurak olan bugünkü İsrail sınırları içinde göçerlik, kuzeyde Galile ile güneydeki Necef'te yer almaktadır. Bunlar (Filistinli göçerler) 1.Dünya Savaşından önce Osmanlı idaresinde yerleştirilmeye başlanmış, iki dünya savaşı

arasında da devam etmiştir. 1960'larda Galile'de 8.000, Necef'te ise 65-90.000 oldukları tahmin edilmektedir. İsrail devletinin kurulması, bölgedeki savaşlar ve yeni sınırların tesbiti Necef göçerlerini parçalamıştır. Büyük bölümü İsrail sınırlarının dışında kalmıştır. 10-14 bin kadarı İsrail sınırları içinde kalmışlar ve güvenlik gerekçesi ile bu sınırlar dışına bırakılmamaktadırlar (18).

Burada isimleri verilmeyen diğer Arap Ülkelerinde de göçerlik vardır. Arap Ortadoğusunda göçerlerin bulunmadığı tek ülke Lübnan'dır (Bkz. Tablo:2.1).

İran iklim, topoğrafya ve bitki örtüsü bakımından iki ana karaktere sahiptir; çöle benzeyen orta kesim ile ülkeyi çevreleyen yüksek dağ sıraları ve üzerindeki zengin otlaklar. Bu şartlara sahip İran'da göçer ve yarıgöçer hayat oldukça yaygındır (1960'larda 2 milyon kadar) (18,19). Lorlar (40.000 aile), Kürtler (500.000 kişi), Bahtiyariler (200.000 aile), Azeriler (20.000 aile) ve Türkmenler (10-20.000 kişi) yaylak kışlak arasında gidip gelen İran göçer ve yarıgöçerleridirler (Resim:2.1) (20)*. İran göçerlerinin yerleşmeleri için, Rıza Şah (1925-1941) döneminde büyük baskılara uğramışlar (8), 20. yüzyılın ilk yarısında üçte birden beşte_bire düşmüşlerdir (16). Bu ülkedeki göçerler varlıklarını günümüzde de sürdürmektedirler (21).

Göçerliğin en ileri seviyesinde olan Ortadoğu göçerlerinin yerleşmesi/yerleştirilmesinde;

- Göçerlerin vahalardaki yerleşikleri yağmalamaları, bir parazit gibi onların sırtından geçinmeleri,

* Burada verilen göçerlerin sayıları kaynaklara göre değişiklikler göstermektedir. Robinson, 15. yüzyılda İran'da yerleşen Türk göçerlerin yerli kuşaklarının sayısının 400.000'den fazla olduğunu belirtmektedir (8).

Resim:2.1-İran'daki Türkmen Göçerlerinden Bir Görünüm

Kaynak: Kerim,H.,1967, Honar ve Mardom, s.50.

- I.ve II. Dünya savaşından sonra göçerlerin dolaştıkları sahaların, yeni devletlerin kurulması ile yeni siyasi sınırlara kavuşması, böylece bu sınırların göçerlerce ihlal edilmesi veya yeni sınırlara uyumun getirdiği zorluklar,

- Yol şebekesinin sıklaşması, otomobil, radyo gibi ulaşım araçlarının artması sonucu göçerlerin taktik avantajları ile devenin ekonomik olmaktan çıkması önemli rol oynamıştır (18). Bunun yanında modern devletler kontrol edilemeyen göçerlerin yerleştirilerek vergilendirilebilir işçi ve çiftçiler haline getirilmesini istemektedirler (8).

Göçerlerin yerleştirilmesi, cebri (zorla); ikna yolu ile ve her ikisinin beraberce uygulanması yollarından biri ile yapılmaktadır. İkna yolu en verimli ve sonucu ile en olumlu yoldur. Bunun için de "vasitasız" ve "vasıtalı" olmak üzere iki metod uygulanmaktadır. Göçeri doğrudan doğruya yerleştirmek ve buna zorlamak amacı güdülmeyen

vasıtasız metotta; göçerlerin yaşadığı bölgeleri bölen yollar yapılmıştır. Böylece hem göçerin hareketi sınırlandırılmakta, hem de bu yollar üstündeki istasyonlar zamanla küçük birer yerleşme halini almaktadır. Doğrudan doğruya göçerleri yerleştirmeyi hedefleyen vasıtalı metotta ise; göçerler için gerekli su ve meralar temin edilmiştir. Özel kanunlarla arazi, tarım aletleri ve krediler dağıtılmıştır (18).

2.2. Orijin ve Tarihi Açısından Ülkemiz Göçerleri

Bu bölüm kapsamında ülkemizde varlıklarını günümüze kadar sürdüren göçerlerin orijinleri, tarihi süreç içindeki yaşayışları ile kendi istekleri yada ülke yöneticilerinin kararı ile zorunlu olarak yerleştirilmeleri (iskanları), yerleşme politikaları belirlenmeye çalışılacaktır. Yerleştirmeye ilişkin elde edilen verilerin günümüz göçerleri açısından irdelenmesi hedeflenmektedir.

Ülkemizde bugün sürdürülen göçer hayatın kökü Orta Asya'ya kadar uzanmaktadır. Göçerlik, Anadolu'da ortaya çıkmış veya Anadolu'da Türklerden önce yaşayan yerlilerden alınmış bir yaşama biçimi değildir. Klasik çağda ve Bizans devrinde Anadolu'da gerçek anlamda göçerlik yoktur (18).

2.2.1. Orta Asya'da göçerler ve yerleşme/yerleştirme çalışmaları

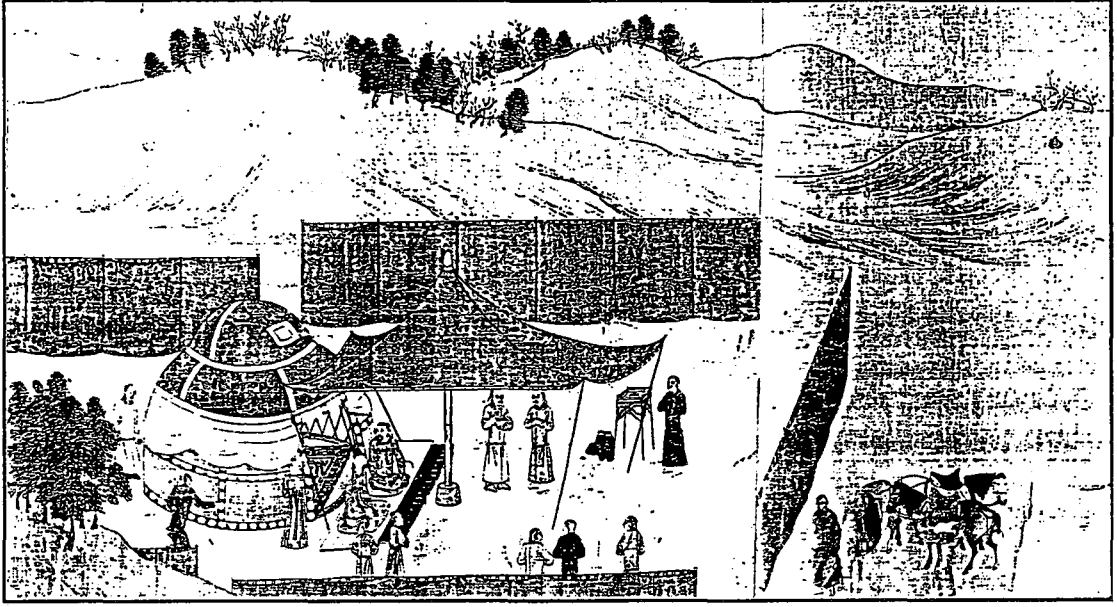
Ögel'in Rus kaynaklarına bağlı yorumuna göre Orta Asya'da göçerlik; M.Ö. 1700'lerde Türk ırkının prototipini oluşturan "Andronova insanı" tarafından Altay ve Tanrı dağları çevrelerinde belirginleşmiştir (22). Bu tarihten önce (M.Ö. 4000) Orta Asya'da

sığır, keçi, koyun gibi hayvanları da besleyen, hububat üreten yerleşik ve ziraatçı bir kültür de bulunuyordu. M.Ö. 13. yüzyılda Türk ve Moğol göçer halkları Çin kıyısındaki Ordos bölgesinde yaşıyorlardı. Yün dokumasını bilen bu insanların, Yenisey kaya resimlerinde gösterilen arabalı çadırları (Kibitka) da vardı. M.Ö. 10. yüzyılda (iklimin kuraklaşması sonucu) tarımın önemi azalmış, büyük at ve koyun sürüleri beslemek önem kazanmıştır. Mete Han (M.Ö. 209-174) göçer grupları toplayıp disiplinli bir ordu haline getirerek tarihte bilinen ilk göçer Türk imparatorluğunu (Hun) kurmuştur. Yöneticileri göçer Hun aristokratları olan bu imparatorluk, M.Ö.3-M.S.3. yüzyıllar arasında göçer ve yerleşik (ikili) toplum yapısına sahipti (22). Orta Asya bozkırlarındaki göçerler sürüleri, çadırları ve bütün aile fertleri ile otlaklar arasında (yazlık-kışlık) dolaşıyorlardı. Yerleşik komşularından hayvan karşılığı hububat alarak kendi kendilerine yeterli duruma geliyorlardı. Bu durum kendileri için büyük bir hürriyet yaratıyordu. Göçerlik birçok bakımdan yerleşiklerden daha üstün özellikleri olan bir yaşama biçimi idi (23). Orta Asya'nın "atlı kültür" olarak da adlandırılan göçer ağırlıklı bu yaşayış biçimi ;

a) Göçer ailenin barındığı mekanların göçmeye hazır halde bulunmasına (ev, üy, oba, otak, keregü vb. isimlerle anılan çadır) (Resim:2.2) (23,24).

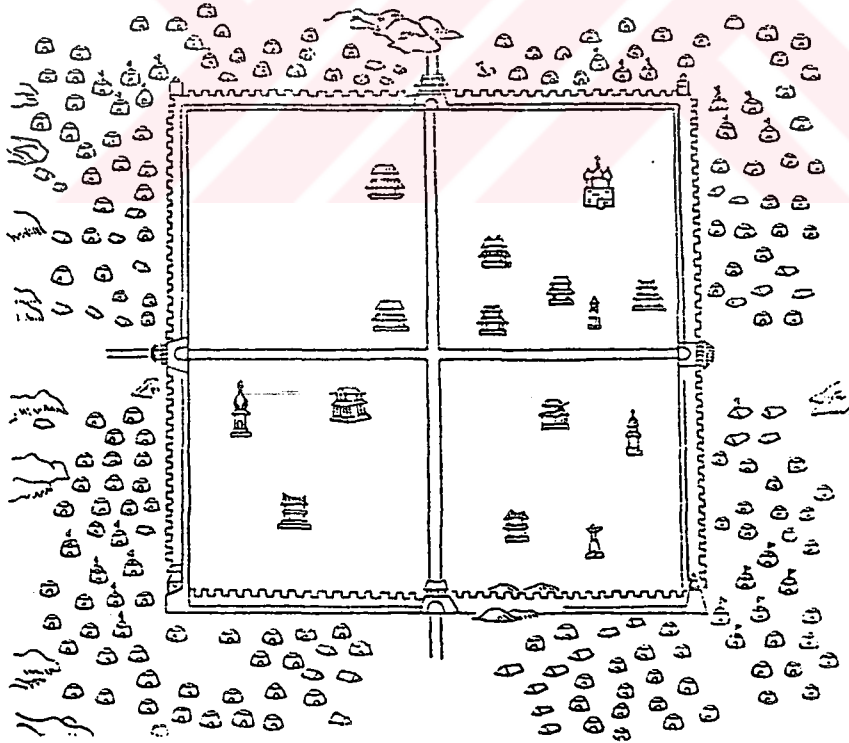
b) Köy, kent gibi yerleşmelerin diğer yapılarla çadırların beraberce kurulmasına (Resim:2.3) (25,26).

c) Karakterini halı, keçe, eğer, silah, kemer, su kabı gibi günlük kullanım eşyalarının dinamik hayvan (at, deve, koç başı, kartal vb.) ve bitki resimleri ile süslenmesinde bulan "hayvan üslubu" sanatının doğmasına (23) yol açmıştır.

Resim:2.2- Orijinali New York Metropolitan Müzesi'nde Bulunan Çin Minyatürüne Göre (M.Ö. 194-195 Yılları) Hun Hakanına Ait Otağ. Resimde kapalı (topak ev), açık (gölgelik) mekan ilişkisi dikkat çekicidir.

Kaynak: ÖGEL, B., 1954, Türk Kültür Tarihine Giriş, C.VI, s.28.

Resim:2.3- Moğolistan'da Karakurum şehrinde yerleşme Düzeni (M.S. 1220-1235). Orta Asya'da köy ve kent yerleşmeleri kale içinde yer alan kalıcı dini ve idari yapılar ile kale dışındaki çadırlardan meydana geliyordu.

Kaynak: TAUBE, E. und M., 1983, Schamanen und Rhapsoden, Leibzig, s.243.

Göçerlik, Hunların dağılmasından sonra onların yerine geçen ve Altaylarda yaşayan Göktürkler döneminde (M.S. 300-600) artarak devam etmiştir. Göktürkler'in idarecileri çadırlarda oturan ve arabaları üzerinde de keçe çadırları olan göçerlerdi (22). 6., 7. yüzyılda Yedisu çevresinde atlı göçerlerle yerleşik Soğd kültürü birliktedir. Talas Vadisi yazıtları bu ikili hayatı anlatmaktadır. Şehirlerde ateşperest Soğdaklar, yaylalarda ise göçer Türkler vardır. Yukarı Talas'taki Ming-Bulak Göktürk kağanlarının yazlık karargahıydı. Yöredeki Kırgızlar ise, daha çok yerleşik olmakla birlikte keçe ve ağaç kabuğu evlerde oturup büyük koyun sürüleri besliyorlardı.

9. ve 11. yüzyılda Peçenek, Uz, Kuman gibi orta Asyalı Türk göçerler, Hunlardan sonra (M.S. 375) Güney Rusya'ya oradan da Orta Avrupa'ya geçerler. Ancak yerleşik yerliler içinde zamanla göçerliği bırakırlar. Aynı yüzyıllarda (9. ve 10. yüzyıl) Orta Asya'da kalarak göçer ve yerleşik hayata devam eden 10.000 hanelik Oğuz ve Karluklular, islamiyetle tanışırlar. 9. yüzyılda Çu Vadisi Karluklularca yoğun yerleşmelere sahne olmuştur. Arazi yapısı uygun olduğundan bir yandan da göçerlik devam ediyordu. Karahanlılar döneminde göçerlerin yerleşmeleri muhariplik özelliklerinin yitirilmemesi için engellenmiştir. Ögel'in Barthold'a dayanarak belirttiğine göre; bölgedeki yerleşmeler Timur tarafından yıkıldığında, yerleşik hayat sıkıntıya düşmüştür (22). Göktürkler'le başlayıp 9. yüzyılda Karluklar'la gelişen Sirderya çevresinde 10. yüzyılda çoğunlukla göçer Oğuzlar yaşamaktadırlar. Otrar, Sütkend, Savran, Yesi vb. gibi şehirleri, Kara-Tav (Karaçuk) gibi yaylaları olan Oğuzlar 10. yüzyılda 24 boydan oluşmaktaydı (27).

Aynı yüzyıllarda Karluklar'ın bir kolu olan Çiğiller de Isıg Göl'ün kuzeyinde göçer olarak yaşamaktadırlar. Bir başka Türk boyu

olan Uygurlar'ın yöneticileri M.S. 762'de göçer yaşayışlarına aykırı Mani dinini kabul ediyorlar. Ancak halk arasında fazla rağbet görmemiştir. 10. yüzyılda Turfan ve Beşbalık çevresinde yerleşik ziraat ve göçer hayvancılık birlikte sürdürülmektedir (22). Orta Asya Türk devletlerinde bir birlik meydana getiren her Türk boyuna sınırları tariflenmiş bir otlak (yurt) verilmektedir. Orta Asya'nın doğal verileri gereği at ve koyun besleyen göçer ve yarıgöçer yaşayan Türkler, devletin ve hakanın malı sayılan yaylaları bir yaz için kiralayabilmekte ve bedelini de çoğu zaman hayvan olarak ödemektedirler (25).

Göktürler'den sonra Orta Asya'da nüfusun ve hayvan sayısının artması ile ortaya çıkan otlak darlığı ile 11.yüzyılda 300.000 çadır halkı müslüman Karahanlılar'ın Kıtaylarca sıkıştırılmaları sonucu Türkmen boylar* arasında sürekli otlak kavgaları çıkıyor ve batıya doğru göç oluyordu. Turan'ın Barthold'dan aktardığına göre; Oğuzların Kınık boyundan Selçuk kabilesi 960'da 200.000 çadır halkı ile İslâma geçerek Cend'e göçerek bir beylik kurmuştur (28).

Büyük Selçuklu devletinin temelini oluşturan Selçuk kabilesi Cend'den Maverünnehr'e göçerler. Kışın Nur-Buhara, yazın Semerkand'da 30 yıldan fazla yaşayan Selçuklular da idari yapıyı diğer Oğuzlarda olduğu gibi, boy teşkilatı belirliyordu. Başlarındaki beyler idaresinde bağımsız hareket eden göçer gruplar otlak için diğer boylarla çatışarak Selçuklu birliğini zedeliyordu. Selçuk beyliğinin kurulduğu yıllardan başlayarak doğudan gelen birçok göçer Oğuz boyları batıya (Anadolu, Azerbaycan) ve güneye (İran, Irak) sevkediliyorlardı.

* Maverünnehr'de müslüman olan Oğuzlara "Türkmen" denilmiştir (27,28).

Bunda cihad anlayışının da rolü olmuştur. 963-965'lerde 15.000-20.000 kişilik Horasan gönüllülerince Çukurova'ya yönelik fetih hareketi, 1006'da Yavgulu Oğuzlarınca sürdürülürken; Selçuk'un torunu Çağrı Bey, 1018'de Horasan, Rey, Azerbaycan'dan hareketle Anadolu'da Van çevresini alır. Böylece Selçuklu sultanları kendilerine itaat etmeyen Oğuz boylarını bir yandan Anadolu'ya sevk ederken diğer yandan onlara orduları ile yol açıyordu.

Oğuzlar'ın 1040'lara kadar olan ilk akınları keşif niteliklidir. 1040-1071 yılları arasındaki akınları ise; Selçuklular'ı sürekli uğraştıran, otlak bulma çabasındaki Türkmen boylarının Anadolu'da yurt kurmasına dönüktür. Turan'a göre; Selçukluların göçer Oğuzları Anadolu'ya sevkinde; islam ülkelerine olacak akın ve asayişsizliğin önlenmesi, bu boylara yurt bulunması ve Bizans'a karşı daimi kuvvet kazanma ilkeleri gözetilmiştir. Anadolu'nun fethi ve Türkleşmesi bu siyaset ve zaruretin bir sonucudur (28).

11. yüzyılda doğudan gelen göçerlerin Anadolu'ya akınları sürerken (Anadolu ayrı başlık altında incelenecektir) Büyük Selçuklular'da boylara bağlı taht kavgaları sürmektedir (1104'de üç ayrı devlet oluşmuştur). İçteki kavga dış baskıları artırmıştır, 1110'da Kıpçak-Gürcü baskısı ile Kafkasya'daki göçerler kitleler halinde Anadolu'ya göçmüşlerdir. Ayrıca doğudan Moğol ve Şamanist Türk baskısı da sürmektedir. Böylece 12. yüzyılda ikinci bir göç dalgası yaşanmıştır.

Orhon çevresinde yıllık 20.000 koyun vergi ödeyen 40.000 hanelik Oğuzlardan ayrıca "otlakiye" istenmesi sonucu çıkan savaşta Büyük Selçuklular yenilmişler ve devlet ortadan kalkmıştır (1158) (28).

1087-1089'larda "göçerler ülkesi" olarak isimlendirilen, Çin'e kadar olan bölgedeki Türk göçerleri, birçok bölgelere (Afganistan, İran, Irak, Suriye, Anadolu, Güney Rusya, Balkanlar vs.) göç vermesine rağmen, varlıklarını günümüze kadar -azalarak da olsa- sürdürmüşlerdir.

Büyük Selçuklular yıkıldıktan sonra bölgede Harzemşahlar, Çağataylar, Timur imparatorluğu, Özbek Hanlığı, Hive Hanlığı, Buhara Emirliği, Fergana Hanlığı gibi irili ufaklı siyasi oluşumlar sürmüştür. 19. yüzyılda bölgedeki bakir araziler (özellikle Kazakistan) Ruslar'ın dikkatini çekmiş, bölge işgal edilerek, Rus ve Ukraynalılar'dan oluşan tarım kolonileri kurulmuştur. Bölgedeki araziler işlendiğinden; Ruslarca "güvenilmeyen millet" olarak kabul edilen göçer Türkler, sürüleri için hayati önem taşıdığı için isyan etmişlerdir (1783-1870 arası sekiz ayaklanma). 1891-92'de bir milyondan fazla kolonici Kazakistan ve Kırgızistan'a yerleşmiştir. Bu durum, sürüleri ile güneydeki kışlaklar ile kuzeydeki yaylaklar arasında yüzlerce kilometre ya da ova ile yüksek dağlar arasında göçen Kazaklar'ı (16) olumsuz etkilemiş, hayvan sayısının azalmasına, göçerliğin zorlaşmasına yol açmıştır. 1916'da çıkartılan "yabancıları harekete geçirme" kararnameşi ile Kazaklar çalışma hizmetiyle yükümlü tutulmuşlar, bunun üzerine de Özbekler, Kazaklar ve Kırgızlar isyan etmişler, çıkan isyanda da binlerce sömürgeci ile 10.000 kadar Kazak ölmüştür. 30.000 Kazak Çin'e sığınmıştır. 1917 ihtilali öncesinde halkın çoğunluğu konar-göçer hayatı sürdürüyordu. 1917'den sonra Komünist Partisi bunları yerleşmeye zorlamıştır. Karşı çıkan liderler ise tasfiye edilmiştir. Orta Asya'ya Sovyet rejiminin yerleşmesinden sonra ilki 1921, ikincisi 1925-27'de olmak üzere, yerli halkça

benimsenmeyen iki toprak reformu yapılmıştır. 1929'da başlayan kooperatifleşme hareketi ise sosyal ve ekonomik ihtilale dönüşmüş; yerleşik köylüler kooperatifleşmeye, göçerler ise yerleşik hayata geçmeye ve kollektif çiftliklere (kolhoz) katılmaya zorlanmışlardır. Bu zorlama sırasında 1 milyon kadar Kazak (halkın üçte biri) telef olmuş, milyonlarca hayvan köylüler ve göçerlerce kesilmiş ya da çıkan kargaşada yok olmuştur (29)*. 1930'lara kadar tarım toprakları Kazakistan'da iki katına çıkartılmış, 1930-40 arasında ise buralardaki çiftliklere göçerler yerleştirilmiştir (9). 1930'larda ortaya çıkan ölümsüzlükler sonucunda yerli komünistler, beceriksizlik ve ihmal ile suçlanarak görevlerinden alınmışlar, diğerleri ise kollektifleşmeye karşı çıktıklarından "burjuva milliyetçilikle" suçlanıp idam edilmişlerdir. 1942'den önceki göçer hayvan besleyicilerine eski yaşama biçimlerine dönme imkanı verilmiştir.

Bölgedeki Türkler günümüzde; S.S.C.B.'nin, Rus milletinin bekası için Türkler'in soy ve dil birliğini parçalama amacıyla oluşturduğu beş cumhuriyet, sekiz muhtar cumhuriyet, dört muhtar bölge (oblast) ile bugünün B.D.T.'nda dağınık şekilde yaşamaktadırlar. Günümüz Azerbaycan'ının kırsal kesimlerinde, at ve koyun gibi hayvanlar ekonomik yaşamın belirleyici öğelerindedir (30). Ekonomisinin temelini tarım ve hayvancılığın oluşturduğu Kazakistan'da sosyal hayat, kentler dışında hâlâ göçer olarak sürmektedir. Halkın çoğunluğu, yazın "caylav"da (yayla), kışın "kıstav"da (kışlak) hayvancılıkla uğraşmaktadır (31). Adını "Kır-gez"mekten alan Kırgızistan'da, genellikle kabile sistemi güçlü göçer topluluklarının

* Orta Asya'da 1929'da 56.151.000 olan hayvan varlığı 1932-33'te 14.149.000'e düşmüştür. 1941'de 27.655.000, 1960'ta 58.256.000, 1981'de ise 78.461.000'e çıkmıştır (29).

yaşadıklarını, "bozöy" denilen beyaz keçe çadırlarda (topak evler) yaşadıklarını bilmekteyiz. Yaşamları at sırtında geçen bu insanlar, halı, kolan, kumaş dokumacılığı ve deri, ağaç işçiliği (yayık vs.) ile uğraşmaktadırlar (29,32). Göçer hayatı seven Kırgızlar, Sovyet egemenliğinden sonra, göçerlikten yerleşik hayata geçirilmeye çalışılmışlardır. Göçerliği bırakan Kırgızlar, tarım alanlarına ve özellikle de, Fergana Vadisi'ne yerleşmişlerdir. Kırgızistan coğrafyasının Tanrı ve Altay dağları nedeniyle yüksek yayla ve vadilerin oluşması ülkede koyun-keçi (1967 8.5 milyon), soylu at ve yak (bir cins sığır) yetiştiriciliği yapılmasına imkan sağlanmıştır. Günümüzde isimlerine Anadolu'da da rastladığımız Teke, Salar gibi Türkmen boylarının yaşadığı Türkmenistan'da yününden astragan kürkü yapılan Karakul koyunları (1970'te 4.3 milyon adet), sığır, tavuk yetiştirilmekte ve göçer hayvancılık devam etmektedir (29,33).

Özbekistan ekonomisinde hayvancılığın önemli bir yeri vardır. 200 milyon ha.'lık kıraç alanda 1970'te 8 milyon koyun (5 milyonu Karakul), 3 milyon sığır ve 500 bin keçi beslenmektedir (29).

Orta Asya'nın B.D.T. dışındaki Doğu Türkistan (Çin Halk Cumhuriyeti sınırları içinde Sinciang Uygur muhtar bölgesi) bölümünde sayıları 10 milyon kadar olan Uygur, Kazak, Kırgızlar'dan oluşan, %70'i tarım ve hayvancılıkla (30 milyon) uğraşan, Türkler yaşamaktadırlar. Afganistanda ise; Özbekler, tarım-hayvancılıkla, 1920-30'larda Bolşevik mücadelesinden buraya sığınan Türkmenler'in (125.000 kişi) çoğunluğu göçer-yarıgöçer "Karakul" koyuncululuğu ile, Kırgızlar (40.000 kişi) Türkmenler gibi göçer hayvancılıkla uğraşmaktadırlar. Kazaklar ise yerleşik hayata geçmişlerdir (29). 13. yüzyılda Moğol baskısı ya da Büyük Selçuklular döneminde Orta

Asya'dan İran, Irak tarafına göçen Türkler -Blocqueville'nin 1860-61'deki tesbitlerine göre Teke Türkmenlerinin 30.000 çadırılık bölümü Doğu İran ile Kuzey Afganistan'dadırlar (34)- günümüzde varlıklarını sürdürmektedirler. İran'da; 50 kadar boya mensup kısmen göçer Kaşkaylar (500.000 kişi), Türkmenler (500.000 kişi) ve toplam nüfusları 1 milyon civarında Afşar, Kaçar (25-30.000), göçer Şahsevenler (180-200.000), Karakalpak, Hamse, Kengerlü, Karadağlı Türk boyları yaşamaktadır (29). 9. yüzyıldan beri Türklerin yurdu olmaya başlayan Irak'ta da 1-1.5 milyon Türkmen yaşamaktadır. Bölgeye 11. yüzyılda (Büyük Selçuklu) Karakoyunlular, 1534-1918 arasında (Osmanlı) Rumeli ve Anadolu'nun değişik yörelerinden bir kısım Türk boyları (Musul, Kerkük ve Erbil'e) yerleştirilmişlerdir. Türkmenler'in bir kısmı göçer hayatı sürdürmektedir (29).

2.2.2. Anadolu Selçukluları döneminde göçerlerin yerleşmeleri /yerleştirilmeleri

Ana yurtlarında göçer, yarıgöçer olarak beş büyük boy halinde yaşayan Türkler'in Oğuz boylarından bir kısmı 10. yüzyılda Anadolu'ya kadar gelmişlerdi. 11. yüzyılın sonunda (1071) hızlanan Anadolu'ya olan göç hareketi 13. yüzyıldaki Moğal İstilasası ile daha da artarak devam etmiştir. Osmanlıların atası Kayılar'ın da içinde bulunduğu sanılan Horasan'daki 70.000 evlik Türkmen grup, bu yüzyılda (1220) Moğolların baskıları ile batıya göçmüşlerdir. 15. yüzyıla kadar süren bu göçte on milyona yakın Türk, yurt değiştirerek, yeni yurtlarına gelmişlerdir. Gelenlerin büyük çoğunluğunu 24 Oğuz boyu oluşturuyordu. Kendileri ile birlikte Orta Asya'daki göçer, yarıgöçer hayatı da yeni yurtlarına taşımışlar (35), alçak ovalar ile

çevresindeki dağlarda 100-200 km'yi aşmayan, yaz ve kışa bağlı "dağ göçerliği"ni sürdürmüşlerdir. Moğollardan önce ve sonra Anadolu'ya gelen birçok Türk aşiretleri, iskan edildikleri yerlerde kendi isimleri ile köyler kurmuşlar, önceki yaşadıkları yerlerdeki bir takım köy, dağ, nehir adlarını buralara taşımışlardır (36).

Anadolu Selçuklu hükümdarları, Orta Asya'dan ırsi reislerin idaresinde ve alevî Türkmen babalarının manevî nüfuzu altında gelen bu göçerleri yerleştirecek yer bulamadıklarından batı Anadolu'da fetihlere girmişlerdir. Anadolu Selçuklularının kurucusu sayılan Süleyman Şah, Melikşah'ın emri ile Orta Anadolu bozkırlarına Türk oymaklarını yerleştirmiştir. Ancak, Moğollar doğudan gelen yeni göçerleri buralara yerleştirdince, buradaki aşiretler batı sahillerine göçerek oraların Türkleşmesini sağlamışlardır (36). 13. yüzyıl ortalarında Anadolu, Türkmenlerle dolmuş ve Türkiye olmuştur (27,36,37). Yirmidört boy halinde Anadolu'ya gelen Oğuz boyları, "oymak, oba, tir, uruk" olarak parçalanarak, ülkenin değişik yerlerine yerleştirilmişlerdir. Bundan amaç; "boy birliği etrafında birleşerek" ayrı devletler kurup Anadolu birliğini parçalamalarını önlemektir (36,37,38). Nitekim Selçuklular sıkıntıda iken Sivas'ta Baba İshak ayaklanmasından sonra Kilikya'nın dağlık bölgelerine sığınan Karamanoğulları (27) Keykubat'ın bölgeye naklettiği diğer göçerlerle birleşerek Ermenek'te bir beylik kurmuşlardır (36).

Araştırma alanında yer alan Teke yöresine (Antalya'nın batı ve kuzeyindeki dağlık bölge); 13. yüzyılın ilk yarısından itibaren Oğuzların "Üç Ok" kolunun bir kısmı, 14. ve 15. yüzyıllarda ise, bunlara bağlı bazı boy ve oymaklar zaman zaman gelerek yerleşmişlerdir. Aynı bölgeye, 1207'de Antalya'yı fetheden I.G.Keyhusrev, İğdır göçerlerini de yerleştirip, onlara kışlak verdiği de bilinmektedir (39).

Anadolu Selçukluları döneminde 12. yüzyılda çıkan savaşlarla azalan köylü nüfusunu artırmak ve göçerlerin zararlarını azaltmak için "göçerleri toprağa bağlamak", karışıklıkları önlemek, sosyal ve ekonomik düzeni sağlamak için "askeri kıtalar" kurulmuştur. Zorla yola getirilemeyen oymak beyleri de saray hizmetine alınarak kontrol altında tutulmaya çalışılmışlardır (36,40).

Anadolu Selçukluları döneminde göçerliğin önemli bir yeri vardır. Öyleki Selçuklu Sultanları bile ancak 13. yüzyılda bir yere bağlanmayı kabullenip, yazlık (Beyşehir-Kubad-Abad) ve kışlık (Alanya-Gülefşan, Hasbahçe vb.) saraylarda yaşamışlardır (41). Çünkü; onların içinde de bir göçer yaşamaktadır (37).

Anadolu Selçukluları döneminde Orta Asya'dan gelen diğer gruplar yanında çok sayıdaki göçer Türkmenin yerleşecek yurt arama çabası; Anadolu'nun fethini, askeri bir hareketten çıkarmış; kendilerine verilen yurtluk iktalarla sistematik bir yerleşmeye (iskan) dönüştürmüştür. Göçerlerin bir kısmı askeri amaçla sınırlara (uç) yaylak-kışlak verilerek yerleştiriliyorlardı. Vergiden muaf olan bu göçerler Alp veya Gazilerle orduya katılıyorlar, fırsat buldukça da düşman topraklarına akın edip, düşmanı yıpratıyorlardı (36). Uçların gerisinde ise Anadolu'nun Türkleşmesinde önemli rol oynayan bu göçerlerin bir kısmı kenti bir hapishane olarak gördüklerinden daha çok kırsal alanlara (37), bir kısmı da şeyh ve dervişlerin öncülüğünde surlar dışında kurulan zaviyelerin çevrelerinde arabaları, hayvanları ile birlikte yerleşiyorlardı*. Böylece kent dışında yeni yerleşenler

* Haçlı anı yazarı Tügenon 1190 yılında Konya'nın geniş bir göçer yurtluğu görünümünde olduğunu ve Türklerin çadırlarda yaşadıklarını yazmaktadır. Abulfeda ise XIV. yüzyılın ilk yarısında Kastamonu çevresinde 1000 Türkmen çadırının yerleşmiş olduğunu belirtir (37).

yarıgöçer bir düzende (oymak oymak) meyve bahçeleri, ağıl ve ahırlar arasında doğa ile iç içe bir çevre oluşturmuşlardır. İsimlerini şeyh veya aşiretlerden alan obaların yerleşmesi ile ortaya çıkan mahalleler, zamanla kentsel çevreye dönüşmüştür (42).

2.2.3. Osmanlılar döneminde göçerler ve yerleşmeleri/yerleştirilmeleri

Osmanlıların kurucuları olan Oğuzların "Kayı Boyu", Moğol baskıları sonucu Horasan'ın Mahan şehri yakınlarındaki iskan yerlerinden göç etmişlerdir. 50.000 kişiden oluşan bu topluluk Süleyman Şah önderliğinde Erzincan çevresine yerleşmiştir. Yedi yıl sonra Halep'e yönelen bu "evi omuzunda Türkler", Süleyman Şah'ın Fırat'ta (Caber) boğulması sonucu parçalanmışlar, yarısı Anadolu'ya gelmiştir (43). Ankara çevresine gelen bu grup Anadolu'daki Moğol baskısı ile 1277'de Söğüt çevresine göçetmiştir (27).

Kendilerine Hunlar'da ve Büyük Selçuklular'da olduğu gibi Anadolu Selçuklu Sultanlarıncı Söğüt (Bilecik) çevresi kışlak, Domaniç (Kütahya) ise yaylak olarak verilmiştir.

Anadolu'ya geldikten sonra Orta, Güney ve Batı Anadolu'da konar göçer hayatı sürdüren Oğuz (Türkmen) boylarına ve kişilere 14. yüzyıl sonlarından itibaren "yörümek" fiilinden gelen "yörük" veya "yürük" adları verilmiştir. Bir köyde yerleşen veya yarıgöçer hayat sürdürenler ise "Türkmen"dirler. Göçer, yarıgöçer hayatın uzun süre beraberce kullanılması bu kavramlarında karışmasına yolaçmıştır; aslında yörük ve Türkmen "Anadoluya gelen göçer Oğuz Türklerini ifade etmektedir" (27,40). Tarihi kaynaklarda da aynı gruplardan bazen "Gezende" (44) bazen de "Türkmen" ve "yörük" olarak bahsedilmektedir

(Başbakanlık Arşivindeki Osmanlı belgelerinde olduğu gibi) (45). Göçerler Anadolu'ya gelişlerinden bu yana; bir kısmı kendi istekleri, bir kısmı da yönetimin zorlaması ile yerleşik durumuna geçmelerine rağmen, ülkemizde varlıklarını halen sürdürmektedirler. Günümüzde yörük; "hayvancılıkla (keçi-koyun) uğraşan yazın yaylakta, kışın kışlakta oturan kişiler"dir. Hayvancılığı bıraktıklarında (yaylaya göçse bile) yörüklükten çıkmış, "Manav" olarak kabul edilmektedirler (Alanya-Karaboynuzlar Yaylası'nda tespit edilmiştir). Sakarya ve Marmara Bölgesi'ne Antalya'dan gelerek yerleşen (aslı yörük) köylülere de "Manav" denilmektedir (27).

Kuruluş yıllarında yeni ülkelerin Türk yurdu haline gelmesinde göçer Türkmenler'den faydalanılıyor; alınan yerler onlara ödül (otlak) olarak veriliyordu. Fakat daha sonraları yeni alınan yerler yörükler için birer sürgün yeri haline gelmiştir. Orhan Gazi zamanında Balıkesir çevresindeki Araplı yörükleri Rumeli'ye sevk edilmişlerdir. Yörüklerin gönderilmesinde; bunların yer ve yurt değiştirmedeki imkanları, cengaverlik özelliklerini yerleşik halktan daha iyi korumaları (Rumeli'de Yörük, Müsellem, Ellili gibi askeri sınıfları oluşturmuşlardır), kabile teşkilatı içindeki yörüklerin devlet idaresi ve yerleşik halkın huzuru için tehlike olarak görülmesi gibi faktörler önemli rol oynamıştır. Belirtilen özelliklerinden dolayı yörüklerden bir kısmı daha "tuz inhisarı" nizamlarına uymamak gibi bahanelerle Rumeli'ye sürülmüşlerdir (46,47). 1359'da başlayan bu yerleşme/yerleştirme hareketi 1389'larda Osmanlılar'ın sarsılmaz bir şekilde Balkanlar'a yerleşmelerini sağlamıştır. Bu yerleşmede Orta Anadolu'dan ve Karesi, Saruhan, Aydın, Menteşe gibi sahil beyliklerinden iskan amacıyla devletin naklettiği göçerlerin yanında fakir köylüler ve sipahiler de rol almıştır. Bu göç 15. yüzyılda da devam etmiştir (36,43).

Yörükler Fatih devrinde ikinci plana düşmüş, cengaver bir unsur olmaktan çıkmış, kanunnamelerde "asker" olarak gösterilmesine rağmen kale tamiri ve top çekme işlerinde çalıştırılmışlardır (47).

II. Viyana bozgunu, Anadolu yörüklerinin hatırlanmasına yol açmıştır; Konya'da toplanan Türkmenlere seferlere katılmaları için baskı ile yemin ettirilmiştir. Devletin baskısı ve eşkiya tehlikesi olmasaydı göçerler kendileri için uygun yerleri bulup buralarda yarıgöçer bir hayat sürdürüyorlardı. Oğuzların 24 boyundan 12'sinin genel adı olan "Boz Oklar"ın, 15. yüzyılda Timur'un 30-40 bin çadırılık Kara Tatarlar'ı Maverâünnehr'e (27) götürmesi ile boşalan şimdiki Yozgat çevresine 16. yüzyılda yerleşmeleri ve yarıgöçer bir hayat sürmeleri bu şekilde olmuştur. Bölgeye 15. yüzyılda yerleşmeye başlayan göçerler, önceleri geçici olarak iskan ettikleri yaylak ve özellikle de kışlaklarına, 10-50 hanelik guruplar halinde, evler inşa ederek yerleşik duruma geliyorlardı; köyler iki-üç ya da 150 hane olabiliyordu. Günümüzde Sivas'ın ilçeleri Şarkışla (Şehir kışla) ve Gemerek böylece gelişmiştir. İskan için tercih edilen yerlerin; ziraate uygun, yeterli suyu olan ve yerleşilecek yerin çevresinde hayvanların otlak ve yaylak yerleri bulunması özellikleri göze çarpmaktadır (48).

Kuruluş ve genişleme döneminde dış ülkelere gönderilen göçerlerin kalanları, 16-18. yüzyıllardaki iç karışıklar ve ekonomik sorunlar nedeniyle, yeni yeni alışmaya başladıkları yerleri terkederek, kendileri için daha uygun yerler bulma telaşına düşerler. Böylece bir çok meskun yer, boş ve harap kalmıştır. Bunun sonucu olarak da hükümet 1691-1699 yılları arasında fermanlarla;

- a) Göçerlerin yerli halka zarar vermesinin önlenmesi,
- b) Harap ve boş yerlerin imar edilmesi ve yeniden ziraate açılması,
- c) Yerli halkın toprak ve hayvanlarının eşkiyalara ve

göçerlerin zararlarına karşı korunması endişeleri ile göçerleri yerleşmeye zorlamıştır (34).

Konar-göçer hayatı bırakmak isteyenlere toprak tahsis edilmesi ve kendilerine gösterilen yerde ev yapmaları bu iskan politikasının esasını oluşturuyordu. Bu yerleştirme hareketini ise; yerleştirilecek alanın mülki amiri (vali, sancakbeyi, kadı veya naip), iskan katibi, merkezden giden iskan mübaşiri, oymakların durumunu iyi bilen iskan başı, iskan bey ve kethudaları (her oymak için ayrı), çöl beyliği, ve su temini ve arazi kalitesi belirlemesi için mimar (geçici)'dan oluşan bir komisyon yürütmekte idi (49)

Bu iskan komisyonu, güneyden gelen Arap aşiretlerine karşı, Güneydoğu Anadolu ile Kuzey Suriye'ye (Urfa, Rakka, Hama, Humus) bir çok göçeri yerleşmeye zorlamıştır. Yerleştirmede iklim ve su durumu dikkate alınmamıştır. Bölgeye yerleştirilen göçerler güvenlik nedeniyle değişik zamanlarda farklı yerlere göçmüşler veya devlet bir süre sonra yerlerini değiştirmiştir.

Bu komisyon, ayrıca Anadolu Eyaletine dahil bulunan topraklara bir çok aşireti yerleşmeye zorlamıştır*. Yerleştirilenler kendilerine dağıtılan toprakta ziraat ve hayvancılıkla geçiniyorlardı. Özellikle güneydoğuya yerleştirilen göçerler, zamanla yerlerini terk edip başka yerlere göçetmişlerdir. Bundaki başlıca etkenler ise şunlardır;

* Sivas Sancağında bugün araştırma alanı komşuluğundaki Erdemli çevresinde yaşayan Boynu İnceliler, 1727'de Nevşehir'e iskan edilmişlerdir. Afyon Sancağındaki göçerler, Çölabad (Dinar-Çardak çevreleri) ve Buca kazalarına 1700-1720'lerde iskan edilmişlerdir. Adana bölgesine ve Bozok Sancağına ise Rakka bölgesinde iskan edilenlerin yaylağı olduğundan, oradan kaçanlar yerleşiyorlardı (49).

a) Konar-göçer hayata alışan bu insanlara "ata binmemek, silah kuşanmamak, çadır hayatından vazgeçmek, yeni nizama göre yapılan evlerde oturmak, geçimlerini topraktan sağlamak" oldukça zor gelmiştir(psikolojik etken).

b) Orta sıcaklık derecesine alışan insanlar sıcak iklimde yaşamaya zorlanmışlardır. Arazide (çorak) ot ve suyun bulunmayışı da ayrı bir problemdir (iklim, su, toprak gibi tabii etkenler).

c) İskanda idarecilerin, gereken dikkat ve ilgiyi göstermemeleri (idari etkenler) bu iskanların hedefine ulaşamamasına yolaçmıştır. Zorla yerleştirilen göçerlerin yerlerini terketmemesi için de; göçerlerin geçeceği yolların kesilmesi, kaçanların bulunup iskan mahalline ulaştırılması, eşkıyalık yapanların hapsedilmesi, kefalet parası alınması ve hatta oymak ileri gelenlerinden rehin alınması gibi oldukça sert tedbirlere başvurulmaktaydı. Buna rağmen, önceleri 300 kadar köy oluşmuş iken, 1720'lerde bu sayı 19-20'ye kadar düşmüştür. Daha sonraları devlet gerçeği kabullenerek bundan vazgeçmiştir (49). 18. yüzyılda göçerler, kullandıkları yaylak ve kışlaklara yerleşmeleri için zorlanmışlardır. Tekeli yörükleri-Aksaz'a, Alanya-Beyşehir çevresinde dolaşanlar ise, İçel Sancağı içindeki yaylaklara yerleştirilmişlerdir. Rakka'da iskana zorlanan Reyhanlı aşireti, Amik ovasına(bugünkü Reyhanlı) kendi istekleri ile yerleştirilmişlerdi. Araştırma alanında bulunan Teke (Antalya), Hamid (Isparta), Beyşehir, Alaiye (Alanya) ve Akşehir sancaklarının-daki yörük taifesinin aynı sancaklarda uygun yerlere yerleşmeleri için emirler verilmiştir (1732'de).

Yörükler 18. yüzyılda yeni kurulan kasaba, derbent ve hanların çevrelerine yerleşmeye zorlanmıştır. İç Anadoludaki göçerler; Arkıthanı, Kadınhanı gibi hanların çevrelerine; Çavuşlu (Ereğli),

Çiğinağıl (Koçhisar) gibi derbentlere; yeni kurulan Nevşehir gibi kasabalara yerleşmeye zorlanmışlardır*. Aynı yüzyılda, sürgün yeri olan Rakka bölgesindeki iskandan vazgeçilince, Kıbrıs adası göçerler için sürgün yeri olmuştur. İçel ve Alanya arasındaki yörüklerin 2468 kişisi, 1712'den sonra Kıbrıs'a geçirilmeye çalışılmış, ancak; ya yörükler oradan kaçmış ya da, İstanbul'dan adamlar ayarlanarak yörükler gitmek istememişlerdir (47,49,50).

Tanzimat döneminde göçerlerin yerleştirilmeleri ile daha yakından ilgilenilmiş (51); başka yere gitmek isteyenlere kontrollü izinler verilmiştir. Daha önceki iskanlarda dikkate alınmayan kışlak-yaylak konusu, 1842'de "bulunulan kaza ve sancak içindeki geniş topraklarda bu ihtiyacın karşılanması" şeklinde bir çözüme kavuşturulmuştur. Ancak yine de bu göçerler, buldukları sancak içinde, kendilerine bedelsiz tahsis edilen boş topraklarda yerleştirileceklerdir. Muhalefet edenler için askeri güç kullanılacak, büyük aşiretler ise dağıtılarak yerleştirilecektir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda göçerlerin yerleştirilmesi için gösterilen önemli çalışmalardan biri de; 1866 yılında, o zamana kadar yerleşmesi/yerleştirilmesinde başarılı olunamamış Güney ve Doğu aşiretlerinin (Çukurova göçerleri), Fırka-i İslahiye denilen ve askeri güç ile takviye edilmiş iskan komisyonunca Çukurova'daki yerleştirme çalışmalarıdır (49). Devlet nüfuzunun girmediği, "isyan ve karışıklık yatağı olan Kozan Dağı ve Çukurova'daki aşiretleri nakil ve iskan etme" amacıyla kurulan Fırka-i İslahiye gelmeden önce bölgede 7-8000 hane ve 15000 kadar nüfus vardı (52).

* Çiğinağıl (Koçhisar) ve Nevşehir'e, günümüzde Erdemli (Çiçel) çevresinde yerleşik ve yarıgöçer yaşayan Boynu İnceli oymağının bir kısmı yerleştirilmiştir (49).

Fırka-i İslahiye'nin iskanında önce aşiretler için genel af çıkarılmış, daha sonra da bunlar ikna yolu ile; o zamanlar ottan yürünemeyen, ceylanların gezdiği, işlenemeyen Çukurovaya yerleştirilmeye çalışılmıştır. İkna etmede yarığöçerlerin ileri gelenlerinden faydalanılmıştır. Çukurova'daki göçerler keçi besledikleri için dağlarda yerleşmek istemişler ancak komisyon bunu kabul etmemiştir. Böylece Karafakılı gibi göçerler isyan etmişler, ordu bunları şiddetle bastırmıştır. Çukurovaya yerleşip çadırdaki oturanların çadırları da zorla yıkılmıştır. Parçaları ev döşemelerinde kullanılmıştır. Bu evlerin de bir kısmı "huğ" (kamuştan yapılmış ev) dur. Kışlaklara yerleşenler, yazları Sivas-Uzunyayla'ya çıkmaya devam etmişler, ancak yaylalarına çıkan yollara (Kayseri çevresi) Çerkez muhacirleri yerleştirildiğinden isyan etmişlerdir. Bunlara rağmen, bir yıl içinde birçoğu Osmaniye, Reyhanlı, İslahiye gibi büyük kasabalar olmak üzere pek çok köy, göçerlerin yerleştirilmesiyle meydana getirilmiştir. Yine otluk araziler işlenerek pamuk, ot ve saman yığınları ortaya çıkmıştır (53). Fırka-i İslahiye'nin bu iskanının birçok olumlu yönü yanında, göçerlerin zorunlu olarak yerleştirilmeleri sonucu bir yaşama biçiminin değiştirilmesi göçerlerin psikolojik yapılarını oldukça rencide etmiştir. Kayseri-Pınarbaşı ilçesine bağlı Kayabaşı (Sindel) köyüne yerleştirilen, dönemin ünlü halk ozanı Dadaloğlu (54), "Ferman Padişahın ise, dağlar bizimdir" diyerek zorunlu iskana karşı çıkmıştır. Yerleştirilmeden sonra da "hürriyetinin elinden alındığı" düşüncesiyle şiirlerinde hep yayla özlemini işlemiştir (55). Çukurova'da yıllarca süren yerleştirme çabalarına rağmen 19. yüzyılda önemli miktarda göçer yaşıyordu (56). Bu hayat günümüzde de sürdürülmektedir.

Çukurova yerleştirmesinin olduğu yıllarda Bursa-Balıkesir çevresindeki göçerler de yerleştiriliyorlardu. Buradaki göçerlerin birçoğu önceden yerleşmiş durumdaydı. Osmanlı devletinin kurucuları olan Karakeçili'leri 1843 yılında Ahmet Vefik Paşa, Manisa ve Bursa vilayetleri ile buldukları diğer yerlerde iskan etmişti (49).

Osmanlı dönemi yörükleri yerleştirme faaliyeti içinde İç Anadolu bozkırları da yerini; Karabıyık (1887-Sarıkeçili yörükleri), Çesmeli Zebir (1883-Sarıkeçili, Karakoyunlu, Karatekeli yörükleri) ve Taahhütlü (1868-Emirdağı yörükleri) köyleri ile almıştır (57)

Kuruluşundan bu yana göçerleri yerleştirme çabasında olan Osmanlılar'ın son dönemlerinde Anadolu'da Farsak (80.000), Afşar (1 milyon kadar) ve Yörükler (1 milyona yakın) olmak üzere İran sınırı ile Adalar (Ege Denizi) arasında birçok göçer yaşamaktadır (58).

19. yüzyılın ortalarından sonra Osmanlı Devleti büyük miktarda toprak kaybedince buralardan gelen göçmenlerin yerleştirilmesi ön plana çıkmış, yörükler kısmen unutulmuştur. Bundan dolayı 1860'da "İskan-ı Muhacirin Komisyonu" kurulmuş ve her ilde teşkilatlanmıştır. 1914'de çıkan teşkilat yasasına göre de "Aşair ve Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyesi" adını almıştır. Bu genel müdürlük yerleştirmede batı fikirlerinden faydalanmış, yaptığı yayınlarda yerleştirmenin o zamana kadarkinden tamamen farklı olması gerektiğini ortaya koymuştur (49).

2.2.4. Cumhuriyet döneminde göçerler ve yerleşme sorunları

Ülkenin içinde bulunduğu şartlar (özellikle dış göçler) iskan işlerinin öncelikle ele alınmasını gerektirmiş; bunun için de,

Cumhuriyetin ilk yılında "8. Teşrin-i Sani (1339-1923) tarih ve 368 sayılı Mübadele, İmar ve İskan Kanunu" çıkartılmış, aynı isimle bir de bakanlık kurulmuştur. 1 Temmuz 1926 tarih ve 885 "göçerlerin münasip ve müsait yerlere iskanının İcra Vekilleri Heyeti kararı ile Dahiliye vekaletince icra edileceği ve borçlanma kanunu mucibince; bedelleri ödenmek üzere arazi, ev, çift hayvanı verileceği(Md:6) belirtilmiştir (40). 11 Aralık 1340 (1924) tarih ve 529 sayılı Kanunla adı geçen bakanlık kaldırılmış, görevleri İçişleri Bakanlığı'na devredilmiştir. 2.11.1935 tarih ve 2849 sayılı kanunla da "Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti"ne (S.S.Y.B) bağlı bir Genel Müdürlüğe devredilmiştir. Bu görev ve yetkiler 6.3.1985 tarih ve 3161 s. Kanununun 35. maddesi ile Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı'na, daha sonra da bu bakanlığın ikiye bölünmesi ile de Tarım Bakanlığı'na, devrolunmuştur. 21.6.1934 tarih ve 2510 sayılı İskan Kanunu ağırlıklı olarak göçmenlere yönelik çıkarılmış ve zamanla bir çok maddesi göçerlere ve gezginci çingeneleere dönük olarak değiştirilmiştir. 2510 sayılı kanun 10. maddesi ile "aşiret hükmü şahsiyetinin kanun nazarında tanınmadığı" belirtilmiş böylece aşiret reisliği, ağalığı ve şeyhliği kaldırılmıştır (5).

5.2.1948 tarih ve 3-6992 sayılı Bakanlar Kurulunun belirlediği İskan programınının 3/A maddesi ile; göçerlerin İçişleri ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıklarınca tespit edilecek yerlerde toplu veya dağınık yerleştirecekleri, 3/C maddesi ile de; bu yerleştirmede göçerlerin "ötedenberi yaşayışları, iklim ve geçim şartları gözönünde tutulma şartı ile yapılması" belirtilmiştir (40).

Aynı Kanununun, 11.6.1945 tarih ve 4753/64 sayılı kanunla kaldırılan 21. maddesinde ise, muhacir, mülteci ve göçerlere; mera,

baltalık ve fundalık gibi orta malı, köy sınırları dışındaki orman olmayan boz yerler, bazı ormanlarda (Devletçe görülecek lüzum ve Bakanlar Kurulu kararı ile), hükümetçe istimlak olunacak toprak ve çiftlikler gibi yerlerden yer verileceği belirtilmiştir.

"Göçer ve gezginci Çingenerin göçerliğe ve gezginciliğe dönmelerine müsaade edilemez. Bunlardan bu maksatla iskan yerlerini terk edenler yerleştirildikleri yere döndürülürler" hükmü taşıyan 5098 sayılı kanunun 6. maddesi ile değiştirilen 2510/29 maddesi, 16.6.1970-1306/2 kanun maddesi ile tamamen kaldırılmıştır (5)

2510/39 maddesi 4062 ve 5098 sayılı kanunlarla değiştirilerek bu kanun hükümlerine göre yerleştirilenlere verilmiş veya verilecek "iaşe, ibate, döner sermaye, sanat ve ziraat aleti ve edevatı ve hayvanlar, tohumluklar ile tedavi ve bilimum iskan yardımları ve iskan haddi dahilindeki yapı ve topraklar, bağ ve meyvelik yerleri parasızdır" (40) hükmü de 16.6.1970-1306/2 kanun maddesi ile kaldırılmıştır (59).

2510 sayılı Kanunda; yürürlüğe girmesinden (21.6.1934), 1306 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 29.6.1970 tarihine kadar, 14 adet ek ve değişiklik yapılmıştır.

Hukuki çevrede süren bu değişiklikler sürürken göçerler de kenedi problemleri ile başbaşa yaşamaya ve kendi çabaları ile yerleşmeye çalışmışlardır.

1958 yılına kadar devlet eliyle yerleştirme sözkonusu olamamıştır. Bunda, dünyanın ve ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik krizler ve savaş yıllarının etkisi oldukça fazladır. İkinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı yıllarda (1939-1945), ülkemizde de büyük ekonomik

sıkıntılar yaşanmıştır. Bu dönemde göçerlerin besledikleri küçükbaş hayvanların ederi 50 kuruş vergisi ise 80 kuruştur. Dolayısıyla bu hayvanlar göçerlerce sürekli kaçılırmış (yöresel ismi sirkat), yakalandığında ise daha fazla yükümlülük altına girmek için malın kendisine ait olmadığını belirtmişlerdir (yöredeki birçok yaşlıdan elde edilen bilgiler). Bu hayvanları gözden uzak tutmak için dağlar da "sirkat ağılları" yapmışlardır. Göçerlerin yoğun olarak bu dönemde yerleştikleri tespit edilmiştir (araştırma bölgesindeki birçok yörük köyü). Göçerlerin kendi çabaları ile yerleşmelerinde; besledikleri hayvanların para etmemesi, dağda (yaylak) Orman ovada (kışlak) Çiftçi Mallarını Koruma Kanunlarının sıkılaştırılması, otlak olarak kullanılan mera ve çalılıkların tarla haline getirilmesi gibi sebepler önemli rol oynamıştır.

Göçerlerin yerleşme çabalarında devletin katkısı oldukça az, hatta birçok yerde de olumsuz olmuştur. Eröz'ün (40) tespitlerine göre olumsuzluklar;

a) Göçerlerin yerleşmek için talip oldukları araziler şahıs mülkiyetine geçirilerek ihale bedelinin yükselmesi (1928 ile 1961 yıllarında Ödemiş-Bayramlı Köyü Karatekeli yerleşmesi).

b) Arazi satın alarak yerleşmek isteyenlere siyasi parti farklılığı sonucu yardımcı olunmaması, hatta alınan arazinin bir kısmına (hazine ve orman alanı olarak) el konulması (1938-1954) yıllarında Erdemli-Merkez çevresine yerleşmeye çalışan Boynu İnceli göçerleri).

c) Göçerlerin şikayet ve taleplerinin dikkate alınmaması bazen de hakaretlere varan sözlerle karşılanmaları (adı geçen Boynu İnceliler ve 1948'de Erdemli-Güzeloluk çevresine yerleşmeye çalışan Karakeşli yörükleri).

d) Toprak temini için partilere bile rüşvet verilmesi (Karakeşli yörükleri ile Anamas-Hayta yörükleri),

e) Kışlakta kendilerine yurt temin edenlerden ücret istenmesi, verilmeyince güvenlik güçlerince göçe zorlanması hatta dövülmeleri (Karakeşli) şeklinde sıralanabilir.

Kendiliğinden yerleşen yörükler genelde perişandırlar. Ellerindeki az sayıdaki keçiyi satıp, şehir kenarlarında arsa alıp, küçük bir ev yaptırabiliyorlar ve işçi (vasıfsız), bakkal, çöpçülük vs. işlerinde çalışmaktadırlar. Gerçekte gizli işsiz olup, tüketici durumuna düşmektedirler.

Ülkemizde göçerlerin yerleştirilmesi için kanunlar düzenlenirken, göçerlerin sayısal verileri ancak 1965-67 yılları arasında Köy İşleri Bakanlığı Toprak ve İskan İşleri Genel Müdürlüğü'nce yapılan "göçer envanteri"nce belirlenebilmiştir (2). Bu envantere göre; ülkemizde 52 il'e yayılmış ve çeşitli guruplardan oluşmuş 7948 ailede 53.711 nüfus göçer ve gezginci olduğu; bunların 5657 ailede 38.100 nüfusunu göçerler (yörük ve Türkmenler), 2184 ailede 15.021 nüfusunu çingeneler, 102 ailede 565 nüfusunu Tahtacılar, 5 ailede 25 nüfusunu da Yozgat ilindeki Ermeniler teşkil etmektedir. Göçerler en çok; aile adedi olarak Akdeniz Bölgesinde, nüfus olarak da, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunmaktadırlar (Tablo:2.3)(2).

Göçerlerin 407 ailesi 2510 sayılı yasa ile 1970 yılından önce borçlanmaya tabi tutulmadan karşılıksız olarak kırsal ve kentsel alanlara yerleştirilmişlerdir. Buna göre;

- Konya-Yunak Alibey Yaylası'nda 139 aile tarımsal (1958),
- Konya-Ereğli-Yeni Zengen Köyünde 100 aile tarımsal (1961),

Tablo:2.3- Göçer (Yörük ve Türkmen) Aşiretlerin Bölgelere Göre Dağılımı (1965-67)

Kaynak: Göçebe ve Gezginci Nüfusun İskanı (Planlama Raporu), 1976, T.C. Köy İşleri Bak. Toprak ve İsk. İşl. Gn. Md. İskan Daire Bşk.

BÖLGELER	AİLE	NÜFUS
Akdeniz Bölgesi	2716	16550
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	2506	18846
Doğu Anadolu Bölgesi	136	1017
Ege	103	990
İç Anadolu	69	569
Karadeniz	27	148
TOPLAM	5657	38100

- Samsun-Çarşamba-Avut Köyünde 168 aile tarımsal (1962),
 - Siirt il merkezinde 40 aile şehirsal (1970) alanlara yerleştirilmişlerdir.

Bu yerleştirmeler karşılıksız olduğu için bütçeye fazla yük getirdiğinden 1970 yılında İskan Yasasına ek 1306 sayılı Kanun'un çıkmasıyla söz konusu 39. madde yürürlükten kaldırılmış; iskan için yapılacak yatırımların borçlandırma ile geri ödenmesi ve yerleştirilmek isteyenlerin müracaatları esası getirilmiştir (2).

1970 yılından sonra toplam 4.465 göçer ailesi (22.118 nüfus) müracaat ederek, göçer oldukları saptanmıştır (Tablo:2.4).

Göçerliği saptanan ailelerden 903 adedi tarımsal-kentsel olarak 1970-1991 yılları arasında yerleştirilmişlerdir (Tablo:2.5).

Halen 438 aile tarımsal, 820 aile de kentsel alanda olmak üzere 1258 aile iskanlarını beklemektedirler (Tablo:2.6).

Tablo:2.4- Göçer Nüfusun Aile Sayısına Göre İllerdeki Dağılımı

(1970'den sonra iskan için müracaat edenler)

Kaynak: Göçebe ve Gezgin Nüfusun İskanı(Planlama Raporu),1976, T.C. Köy İşleri Bak. Toprak ve İsk. İşl. Gn. Md. İskan Daire Bşk.

İLİ	AİLE ADEDİ	NÜFUSU
İçel	794	3896
Siirt	722	3261
Elazığ	664	3104
Hatay	468	2501
Antalya	377	1953
Adana	232	1298
Mardin	194	845
Gaziantep	182	1066
Konya	160	827
Urfa	140	651
Ankara	92	413
Diyarbakır	90	501
Bitlis	68	341
Maraş	60	300
Aydın	56	280
Denizli	37	185
Tokat	35	207
Isparta	33	147
Bingöl	31	197
Artvin	23	100
Erzurum	7	45
TOPLAM	4465	22118

Tablo:2.5- İskanları Gerçekleştirilen Göçerler (1970-1991 yılları arasında)

Kaynak: Göçebe ve Gezgin Nüfusun İskanı(Planlama Raporu),1976, T.C. Tarım Orman ve Köy İşleri Bak. Toprak ve İsk. İşl. Gn. Md. İskan Daire Bşk.'dan alınan bilgiler.

YILLAR	GÖÇER	BULUNDUKLARI YER			İSKAN EDİLEN AİLE SAYISI	İSKAN ŞEKLİ		İSKAN EDİLECEKLERİ YER		
		İLİ	İLÇESİ	KÖYÜ		TARIMSAL	KENTSEL	İLİ	İLÇESİ	KÖYÜ
1970	Düdiran	Siirt	Değişik	Değişik	40	-	40	Merkez	-	
1973	Sarıkeçili	Hatay	"	"	161	161	-	Kırıkhan	Alakoyun	
1979	Sarıkeçili	Hatay	"	"	76	76	-	Kırıkhan	İmece mh.	
1983	Beritanlı	Diyarbakır	"	"	109	-	109	Merkez	Cumhuriyet	
1983	Sarıkeçili	Burdur	"	"	15	15	-	Bucak	Merkez	
1985	Beritanlı	Diyarbakır	"	"	62	62	-	Bismil	Kastel	
1985	Beritanlı	Diyarbakır	"	"	105	105	-	Çınar	Mollapolat	
1985	Beritanlı	Diyarbakır	"	"	61	61	-	Merkez	Erimli	
1985	Düdiran-Kiçan	Mardin	"	"	100	-	100	İdil	Merkez	
1988	Baldıran	Hatay	"	"	83	83	-	Kırıkhan	Karataş	
1988	Düdiran-Kiçan	Mardin	"	"	91	-	91	İdil	-	
TOPLAM					903	563	191			

Tablo:2.6- İskanlarını Bekleyen Göçebe Gurupları (Ocak 1991)

Kaynak: Göçebe ve Gezginci Nüfusun İskanı (Planlama Raporu), 1976, T.C. Köy İşleri Bak. Toprak ve İsk. İşl. Gn. Md. İskan Daire Bşk.

PROJENİN ADI	BULUNDUKLARI YER			İSKAN EDİLEN AİLE SAYISI	İSKAN ŞEKLİ		İSKAN ALANI
	İLİ	İLÇESİ	KÖYÜ		TARIMSAL	KENTSEL	
M. Şahin S. Karabacak	Hatay	Hassa	Değişik	46	46	-	Hatay-Kırıkhan Karataş
Düdiran-Kiçan	Şırnak	İdil	"	344	-	344	Şırnak-İdil
Keşkoliyan	Siirt	Merkez	Kışlacık	112	-	112	Siirt-Merkez Sanip Mevkii
Recepli	Antalya	Merkez	Yeniköy	65	-	65	Antalya-Merkez Yeniköy
Hasan Uzkar	Hatay	Değişik	Değişik	24	24	-	Hatay-Hassa Gülpınar
M. Keskin İ. Koyuncu	"	Dört Yol	"	56	56	-	" "
Halil Deveci	"	Kırıkhan	"	47	47	-	Hatay-Kırıkhan Karataş
Halil Evliya	"	Erzin	"	16	16	-	Hatay-Hassa Gülpınar
Soran	Siirt	Eruh	"	88	-	88	Siirt-Eruh
Karakoyunlu	Adana	Değişik	"	26	-	26	Adana- Karaisalı
Abdullah Kıvrak	Hatay	Erzin	Turunçlu	47	47	-	Hatay-Hassa Gülpınar
Garisan	Siirt	Merkez	Yağmurtepe	99	-	99	Siirt-Merkez
Sarıkeçili	Konya	Değişik	Değişik	86	-	86	Yer * Araştırılıyor
Cemkari	Mardin	"	"	202	202	-	Yer Araştırılıyor
TOPLAM				1258	438	820	

* Halen Silifke-Aydıncık (İçel) ile Akkise (Konya) çevrelerinde aile sayıları artmış olarak göçen bu Sarıkeçili yörükleri için Karaman (Merkez) 'da yer bulunduğu ve yerleştirme projelerinin hazırlandığı belirtilmiştir (Karaman Köy Hizmetleri İl Md. ve göçerlerden alınan sözlü bilgi).

Bunlardan başka henüz planlanma gündemine gelmemiş 3207 aile olduğu anlaşılmaktadır. 1950'lerden bu yana sürdürülen göçerlerin iskan çalışmalarında tatminkar bir çözüm yoluna gidilememesinde;

a) Yeterli hazine arazisi bulunamaması, bulunan yerlerde de, önceliğin yerleşik topraksız ve az topraklı çiftçi ailelerin olması,

b) Göçerlerin iskanı için gerekli ödeneğin ayrılamayışı gösterilmektedir (2).

2.3. Bölüm Sonuçları

Dünyada, sayıları kesin olarak bilinmemekle birlikte, çoğunluğu doğal kaynakları (tarım toprağı, orman vb.) sınırlı ülkelerde olmak üzere göçerler varlıklarını sürdürme çabasındadırlar. Buna karşılık modern devletler, bazı ülkelerde sınır tanımayan, kontrol edilemeyen bu göçerleri yerleştirme ve vergilendirilebilir çiftçiler haline getirme çabasındadırlar. Dünyadaki göçerleri yerleştirme çalışmalarında;

a) Yerleştirme, göçerlerin yok edilmesinde bir araç olarak kullanılmıştır (A.B.D.'de Kızılderililer, S.S.C.B.'de Kazaklar, Kırgızlar ve kısmen İran göçerleri).

b) Göçer hayat, çevre değerleri dikkate alınarak düzenlenmiş ve modern hayvan üreticiliğine dönüştürülmüştür (Avusturya'da yaylacılık ve Laplar).

c) Bazı ülkelerde ise göçerlerin hareketleri yollarla sınırlanarak ve eğitilerek yerleşmeleri düşündürülmüş (vasitasız) ya da yerleştirme için gerekli ortam (su, otlak) sağlanarak (vasıtalı) yerleştirme yolları denenmiştir (Mısır, Suriye, Suudi Arabistan).

d) Üç bin yıl kadar önce Orta Asya'da varlığını bildiğimiz ve bin yıl kadar önceleri otlak yüzünden Anadolu'ya gelen toplumumuzdaki göçerler;

d-1. Anadolu Selçuklulari döneminde değişik bölgelere dağılarak yerleştirilmişler, Küçük Asya'nın Türkleşmesi ve yurt olmasına katkıda bulunmuşlardır. Ancak "boy"lar halindeki bu sosyal oluşum güçlü bir yönetimin önündeki en önemli engeli oluşturmuştur.

d-2. Güçlü merkezi idareye sahip Osmanlılar döneminde (özellikle Duraklama ve Çöküş zamanı) tarımsal üretimin artırılması için göçerler yerleşmeye zorlanmıştır. Göçer hayatı hürriyetin ön şartı olarak gören göçerlerle, bunların yerleşmelerini isteyen idare arasında çatışmalar yaşanmış ve göçerler sürgünlerle cezalandırılmışlardır.

d-3. Cumhuriyetin ilk yıllarında yaşanan sosyal ve ekonomik olumsuzluklar nedeniyle, gezginci Çingenelerle bir tutulan göçerlerin yerleştirilmesi için olumlu adımlar atılamamıştır. II. Dünya Savaşı sırasında yükseltelen hayvan vergilerinden dolayı birçok göçer yerleşik hayata geçmek zorunda kalmıştır.

Ülkemizde göçerleri yerleştirme çalışmaları 1958 yılından bu yana sürdürülmesine rağmen bu çalışmalardan olumlu ve kesin bir sonuç alınamaması nedeniyle günümüzde varlıklarını halen sürdürmektedirler.

Yerleştirmelerin başarıya ulaşamamasında göçerlerin;

- Yaşama alışkanlıkları (konar göçer -kendilerince- hür bir hayat)
- Üretim alışkanlıkları (hayvancılık ve yan ürünleri) ile bunlara bağlı mekan kullanım özelliklerinin (yaylak ve kışlaktaki otlaklarda çadırdaki yaşama) yeterince dikkate alınmaması önemli rol oynamıştır.

3. BÖLÜM: BATI TOROSLARDA GÖÇERLİĞİN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU

Çalışmanın bu bölümünde, dünya ölçeğinde incelenen göçerlerin yerleşme/yerleştirme çalışmalarından elde edilen bulguların, Batı Toroslar'da olgu düzeyinde derlenen verilerle karşılaştırılarak yeni gerçekleştirilecek yerleştirme çalışmalarında genel ilkelere ulaşılması hedeflenmektedir.

Dünyadaki göçerler incelendiğinde bu hayatın devamında; çevrenin, yaşama alışkanlıklarının ve üretim biçiminin önemli rolleri olduğu görülmüştür. Buna göre; göçer hayat, doğal çevre ile bütün bir sistem olarak ele alınacak ve konu bütüncül (holistik) bir yaklaşımla tanımlanabilecektir. Zaman içinde süregiden bu yaşayış biçiminin sürdürülmesinde etkili olan sosyal, ekonomik, fiziksel, iklimsel vb. faktörlerin değerlendirilmeye katılması gereklidir. Bu bağlamda; a) Göçer grupların ve mekanlarının statik ve dinamik analizlerinin yapılması ile yaşama biçimlerinin zaman içindeki davranışının saptanması, b) Buradan elde edilen verilerin mevcut yerleştirme politikalarında dikkate alınıp alınmadığı araştırılarak, gelecekteki yerleştirme çalışmaları için uygulanabilecek modele katkı sağlaması hedeflenmektedir.

3.1. Araştırma Alanının Ülke ve Bölge içindeki Yeri

Araştırma alanı; ülkemizin güneyinde Akdeniz, kuzeyinde ise yüksek İç Anadolu platosu (yaylası) ile sınırlanan Akdeniz Bölgesi'nde yer almaktadır. Güneyde 36. kuzeyde 38. enlemlerle, batıda 30. doğuda ise 34. boylamlarla sınırlandırılabilir. Bölgede denize paralel giden

Toros Dağları'nın bir bölümü olan Batı Toroslar yer almaktadır. Antalya Körfezi'nin iki yanındaki dağ sıralarının kesiştiği nokta (Akdeniz Sultan Dağları-2228 m) tepe olmak üzere; bu noktanın Silifke ve Antalya ile birleştirilmesi ile oluşan engebeli üçgen bölge, araştırma alanını belirlemektedir (Bkz. Harita:1.1).

Bölgede ulaşım ağını doğal yapı belirlemektedir; dağların kıyı çizgilerine bağlı olarak yapmış oldukları kırılmalar sonucu ortaya çıkan geçitler(batıda Çubuk Beli, doğuda Sertavul Geçiti), kıyı bölgeler ile iç bölgeleri birbirine bağlayan önemli ulaşım akslarıdır (Konya-Isparta-Antalya ile Konya-Karaman-Mersin yolları). Bu iki önemli aks arasında, yıllardır tamamlanamayan Konya-Seydişehir-Alanya bağlantısı dışında önemli bir yol bulunmamaktadır.

3.2. Doğal Yapı

3.2.1. Coğrafi durum

Araştırma bölgesini, genel olarak Akdeniz Bölgesi'nin Batı Toroslar kısmıyla sınırlamak mümkündür. Batı Toroslar; Antalya Körfezi'nin iki yanında yer alan ve kuzeydeki göller yöresine doğru birbirinden uzaklaşarak, biri batıda Teke ve Güney Menteşe yörelerine uzanan, öteki güney doğuda İçel yöresine doğru yönelen iki kol halindedir. Bunlardan doğudaki kuzeyde Sultan Dağları, güneyde Geyik Dağı ile sıralara ayrılır. Bu kol, özellikle Antalya-Burdur karayolundan başlayarak doğuya doğru uzanıp Göksu ırmağına dayanmakta, Kuzeyde Akşehir ve Sultandağı yaylalarını kapsamaktadır. Bu bölgede, yüksek dağların yanbaşı, vadilerle yarılmış yüksek yaylalara ve geniş ovalara da rastlanmaktadır. Bunların hemen hepsi tektonik asıllı

çöküntülerden oluşan çukur alanların alüvyonla dolmasıyla ortaya çıkan birikim ovalarıdır. Bu tür birikim ovalarına Göller yöresinde rastlanır. Antalya ovası ise kıyıda olmakla birlikte birikim ovasına benzemez. Bu ovanın batı kesimi, sert kireçli tortulların birikmesiyle basamaklı bir görünüş almıştır. Bölge genelde dağlık olup, kıvrımlı bir temeli andırmaktadır. Bu kıvrımlı temel, Teke yöresinde (Beydağları 3069 m) ve göller yöresinde (Barla Dağı 2734, Dedegöl Dağı 2992 m) büyük yüksekliklere ulaşmaktadır. Bu dağlar arasındaki alüvyonların dolduramadığı çukurlarda göller oluşmuştur. Özellikle Göller yöresinde karst olaylarının da, büyük ölçüde etkisi görüldüğünden ovalar ortasında yağışlı mevsimde (Kestel Gölü) veya yer altı çığırılarının (düden, subatan) tıkanmasıyla Suğla, Kestel gölleri gibi geçici su birikintilerine de rastlanmaktadır (59).

3.2.2. İklim

Bölge, Akdeniz ikliminin etkisi altındadır. Bu iklim kıyıdan 700-800 m yükseltiye kadar bütün özelliklerini göstermektedir. Dağların bazı kesimlerde denize fazla yaklaşmış olması, gerçek Akdeniz ikliminin etki alanını fazlasıyla sınırlamakta ise de bu iklim, yükseltisi fazla olmayan büyük ovalarda ve vadi yarmalarında hayli içerilere sokulmaktadır. Bölge, bundan başka dağlar ve yüksek yaylalar üzerinde yükseltinin etkisi ve yağışların fazlalığı yüzünden, ormanların varlığı ile kendini tanıtan ve iç Anadoludakinden farklı olarak ormanların varlığı ile kendini ayıran bir özellik arz etmektedir. Böylece, Akdeniz kıyısı boyunca kışlar kısa süreli ve ılıktır. Ortalama sıcaklık 10°C'nin üstündedir. Minimal değeri 0°C'nin altına nadiren inmektedir. Yazları ise sıcak ve kuraktır. En sıcak ay

ortalaması 28 °C'nin üstündedir. Maksimal sıcaklık ise 45 °C'ye ulaşmaktadır. İç kısımlarda yükseltinin arttığı yerlerde ve özellikle deniz etkisini kesen dağların gerisinde kışlar daha soğuk ve yazlar da sıcaktır (Tablo:3.1).

Tablo:3.1- Araştırma Bölgesinde Sıcaklık Durumu (°C)

YERLEŞME ADI	Yıllık Ort	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK	En Yüksek	En Düşük
ANTALYA	18.5	10	10.7	12.7	16.4	20.5	24.8	28.9	27.8	24.6	20.2	15.5	11.6	44.7	-4.6
ALANYA	18.8	11.6	12	13.4	16.5	20.2	24.4	26.8	27.1	24.3	20.3	16.1	13.1	41.9	-2.9
ANAMUR	19	10.6	11.4	13.5	17.1	21.1	28.2	28.2	28.1	24.7	20.3	15.6	11.8	42.8	-4.7
BURDUR	13.2	2.5	3.8	6.5	11.6	16.4	20.8	24.2	24.3	19.8	14.2	9.3	4.8	39.6	-16.7
ELMALI	13.1	2.5	3.6	7.1	11.3	16.1	21.1	24.2	24.2	19.4	14	9	4.9	40	-16.5
AKŞEHİR	12	1.2	2.3	5.6	11.2	16	19.7	22.4	22.7	18.4	12.8	8.7	3.8	40.5	-26.7

Araştırma bölgesinde yağışlar, 0.5 m. ile 1 m. arasında değişmekte, yüzey şekillerinin el verdiği ölçüde ise, 1 metreyi geçebilmektedir. Dağların gerisinde ve derin vadilerde yağışlar düşüktür. Kıyı kesimlere kar yağsa da bir örtü olarak kalmamakta, buna karşın yüksek dağlarda ve iç kesimlerde kar çok yağmaktadır (Tablo:3.2).

3.2.3. Su durumu (hidroğrafya)

Akdeniz akarsu havzasının sınırları çoğu yerde bölge sınırlarına uymaz. Batıda havza sınırları bölge sınırlarının çok gerisinde kalmıştır. Bu kesimde (Göller ve Teke yöresi) kireçli kayaların çok yer tutması yüzünden hidrografik sınırların çizilmesi

Tablo:3.2- Araştırma Bölgesinde Yağış Durumu (mm)

YERLEŞME ADI		TOPLAM (mm)	OCAK	ŞUBAT	MART	NISAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK	Ort. Karla Örtül ü Günle
KIYI BÖLGE	Antalya	1068	264	156	93.2	44	37.5	10.1	1.8	2.9	13.6	57.7	111	284	0.1
	Alanya	1102.7	259	168	95	40.3	31.6	3.8	1.8	0.6	25.6	73.8	148	256	0
	Anamur	1079	260	174	120	38	24	1	1	0	3	90	118	250	0
ARA BÖLGE	Akseki	1223	394	185	100	43	71	1	1	0	3	81	113	97	?
	Sütçüler	938	204	109	145	41	91	50	26	26	8	81	113	97	?
İÇ BÖLGE	Burdur	436.7	62.6	45.2	45.3	37	48.9	25.5	8.6	5.9	17.1	30	35.5	75.2	9.2
	Elmalı	672	204	92	56	56	14	44	0	6	0	53	57	90	10.6
	Ermenek	653	185	105	50	53	18	49	0	1	1	21	71	99	?
	Akşehir	679.7	93.5	79.5	83.9	67.1	70.9	49.7	15.9	9.4	27.6	44.3	55.8	82.1	29.1

mümkün değildir. Akdeniz havzasının bir özelliği de, İç Anadolunun büyük ırmakları kuzey dağlık kenarı yarıp Karadenize ulaştığı halde, İç Anadoludan doğup Toroslari yararak Akdenize dökülen hiçbir akarsu yoktur. Bunun bir sonucu, Akdeniz bölgesinin iç kesimlerinde bir kısım toprakların endoreik (dışarıya akışsız) havzaya dahil bulunmasıdır.

Bölge akarsuları; yatak eğimlerinin fazlalığı akışlarının hızlılığı ve taşıma güçlerinin yüksekliği ile düzensiz bir rejime sahiptir.

Göller yöresine adını veren göllerin hepsi, tektonik asıllı çukur alanlarda yer almış, karst olayları ve normal birikim süreci ile şekillenmiştir. Bu göllerden Burdur Gölü ve Acıgöl, dışarıya akıntısız ve tuzludur. Eğirdir ve Beyşehir gölleri ise, dışarıya akıntılı ve tatlı suludur. Bunların yanısıra yaz aylarında kuruyan bir takım göller de vardır (Kestel, Söğüt, Salda ve Suğla gölleri).

3.2.4. Bitki Örtüsü (flora)

Doğal bitki örtüsü Akdeniz Bölgesinde iklim ve rölyef şartlarını yansıtmakla beraber, uzun bir geçmiş boyunca insan etkisiyle yer yer derin değişikliklere uğramıştır. Özellikle yazların kuraklığı ve yağışların şiddetli sellere meydan vermesi, bu değişimi hızlandırmıştır. Bölgede orman doğrudan doğruya deniz seviyesinde başlar, fakat bu, alçak kesimlerde kurakçıl orman (maki) karakteri gösterir. Bu karakter 700-800 m'ye kadar devam eder. Akdeniz ikliminin tanıtıcı bitkisi olan zeytin ağacı 1000 m'ye kadar çıkmaktadır. Akdeniz bölgesi ormanları kıyıdan itibaren 2000 m'ye kadar çıkar. Orman üst sınırı iç kesimlerde 2400 m'ye kadar çıkar. Bu ormanlar, alçalarda kızılçam ile başlayarak yükseklerle doğru karaçam, Akdeniz köknarı ve ünlü sedirleri ihtiva eder. Bölgenin alçak kesimlerinde engebeli alanlar makinin yayılma sahasıdır. Ovalar ise genellikle yazın kuruyan otsu bitkilerin yayılma alanıdır (59).

3.3. Bölgedeki Sosyo-Ekonomik Yapı Değişiminin Göçerliğe Etkisi

Selçuklularla birlikte Anadolu'ya gelen Türkler'in bir kısmı göçer hayat biçimini buraya taşımışlardır. Bölgenin doğal yapısının elverişli olması nedeniyle de, bölgede göçer hayat giderek azalmakla birlikte bugüne kadar süregelmiştir. Bu başlık altında, bölge doğal ve ekonomik verilerinin göçerler üzerindeki etkileri ele alınacaktır.

Ülke genelinde olduğu gibi, araştırma alanı sınırları içinde yaşayan göçer nüfusun (yörüklerin) demografik yapısı hakkında yeterli bilgi bulunamamıştır. Bunda, yörüklerin genel nüfus sayımları

sırasında hareket halinde veya ulaşımı güç bölgelerde dağınık halde bulunmaları nedeniyle titizlikle incelenemedikleri önemli rol oynamaktadır (7).

Göçer nüfusun sayısal verileri ile ilgili tek kaynak, Toprak ve İskan İşleri Genel Müdürlüğü İskan Daire Başkanlığı tarafından yayınlanan planlama raporudur. Bu konudaki en güncel bilgiler ise, 1965-1967 yılları verilerine dayanan 1976 tarihli adı geçen raporda yer almıştır. Buna göre; 5657 aileden oluşan 38.100 nüfuslu göçerlerin; 2716 ailede 16.550 nüfusu Akdeniz Bölgesi'nde bulunmaktadır. Buradan, en çok göçer (yörük) ailesinin Akdeniz Bölgesinde bulunduğu anlaşılmaktadır (2).

Göçerlerin bu bölgede yoğunlaşmasında arazinin yapısı önemli rol oynamaktadır. Araştırma alanında bulunan Antalya ili arazi dağılım durumu bunu açıkça göstermektedir. Antalya ilinde orman ve fundalık alanlar (%53.6) ile tarım dışı arazilerin (%20.1) toplamı oldukça geniş yer tutmaktadır (%73.7) (60). Arazinin bu durumu, göçerliğe dayalı geleneksel yapı ve iklim yapısı ile birleştiğinde Antalya'yı göçerliğin merkezi durumuna getirmektedir (59).

Doğal yapı verileri, bölgede yaşayan hayvan türlerinin de belirleyicisi durumundadır; dağlık ve fundalık Akdeniz Bölgesinde "dağ (yaban) keçisi" (Antalya-Düzlerçamı Milli Park alanında), ovalık ve otçul örtülü İç Anadolu Bölgesi'nde ise "yabani koyun" (Konya-Bozdağ Koruma Alanı) doğal olarak yetişmektedir. Doğanın belirlediği bu fauna (hayvan türleri), evcil küçükbaş hayvan varlıklarına da yansımaktadır (Tablo:3.3).

Bölgede keçi varlığının çokluğu tamamen bitki örtüsüne (bodur fundalık) bağlıdır. Karstik yapı sonucu toprak yüzeyinin

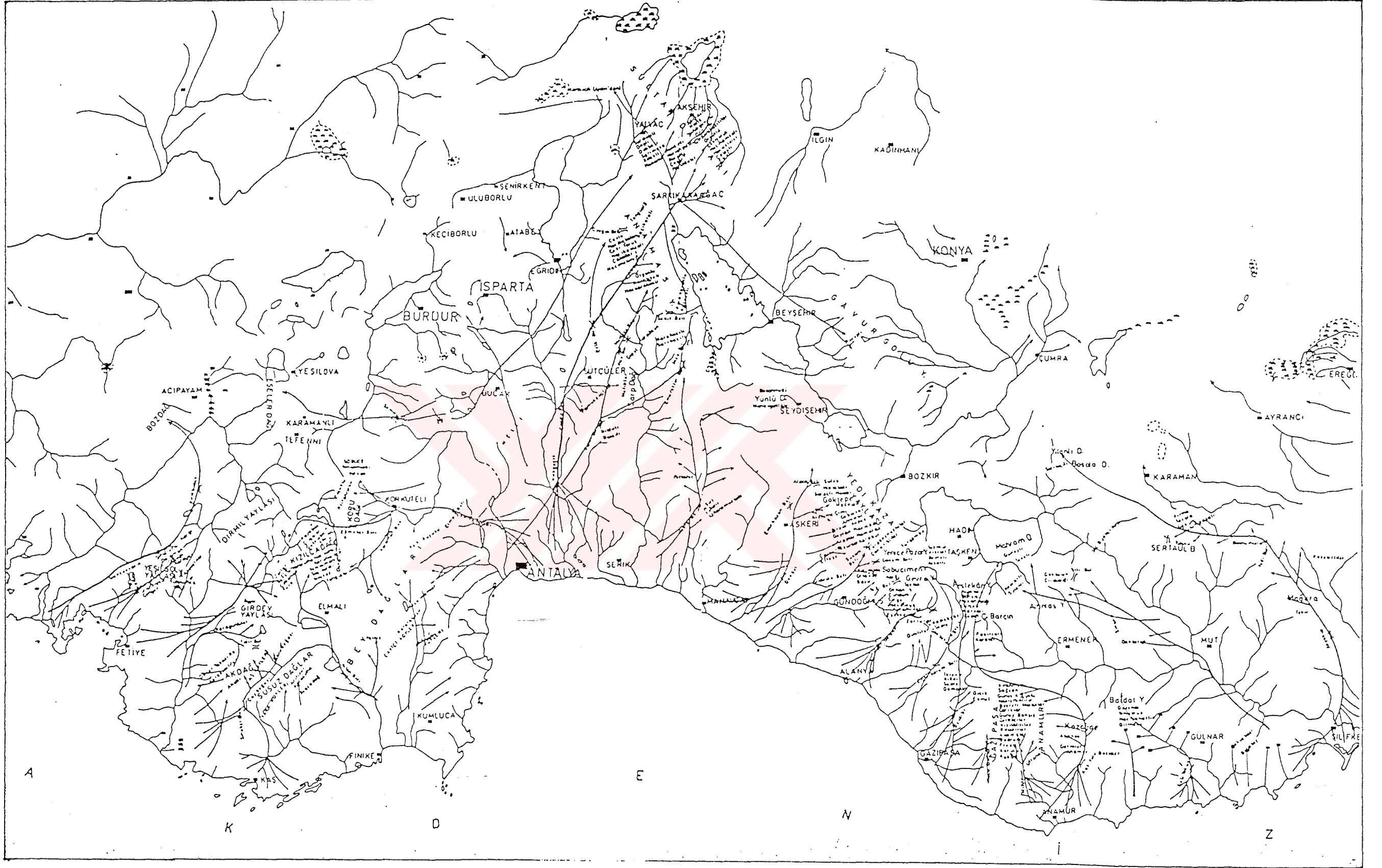
Tablo:3.3- Araştırma Bölgesi İllerindeki Küçükbaş Hayvan Varlığı

Kaynak:: (1) Köy Envanter Etüdlerine göre Antalya (1968), Burdur (1967), Isparta (1967), İçel (1967) ve Konya(1968) verileri.
 (2) DİE 35074 Köyümüzün Köy Envanter Etüdlere-1981 verileri.

İLLER	1967-68 Yıllarına Göre (1)			1981 Yılına Göre (2)				
	Koyun	Keçi	TOPLAM	Mera Hayvanı		Ahır Hayvanı		TOPLAM
				Koyun	Keçi	Koyun	Keçi	
ANTALYA	21444	558842	580286	423775	1158388	690	1840	1584693
BURDUR	152498	144151	296649	245075	225435	-	-	470510
ISPARTA	166007	140202	306209	292579	232902	1000	-	526481
İÇEL	109345	445236	554582	193895	625156	2464	18743	840258
KONYA	1573008	419779	1992787	2030350	563208	305695	1215	290468
GENEL				3185674	2805089	309849	21798	
TOPLAM	22303	1708210	3730513	5990763		331647		6322410

kuruluşu ve toprak yetersizliği (Karadeniz Bölgesinin aksine) ot ve çayırların gelişmesini engellemektedir. Koyun varlığının azlığı bununla ilgilidir. Bölgede ılık geçen kış mevsiminde kıyılarda oluşan otlar, ısının artması ve yağışların azalması ile kuruyarak yukarılara doğru çekilmektedir. Koyun ve keçi besleyen yörükler de buna bağlı olarak hareket etmektedirler (Harita:3.1). Koyun besleyenler kıyılardan (sahil/kışlak) orman sınırı üstündeki çıplak düzlüklere; keçi besleyenler ise kıyılardaki fundalıklardan (kışlak), yükseklerdeki çalılık alanlara (yaylak) göçmektedirler. Bu hali ile bölgedeki göçerlik Batı Afrika ve Arap ülkelerinden ayrılmakta, İran göçerliğine (dağ göçerliği) benzemektedir.

Bölge insanının sosyal ve ekonomik hayatında önemli rolü olan geleneksel göçer yaşayış biçimi, 1940'lı yılların sonu (1948 Marshall yardımı) ile 1950'li yıllarda (dışa açılma ile tarımda

Harita:3.1- Bölgedeki Göçerlerin 1960'lı Yıllardaki Hareketlilikleri

Kaynak: Saracoğlu, H.1989, Akdeniz Bölgesi, M.E.B. Yayınları, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, İstanbul.

makinalaşma) önemli değişikliklere uğramıştır. Bölgede değişimden önceki durumu Saraçoğlu (59), aşağıdaki gibi belirtmiştir:

"Cumhuriyet idaresinin kurulduğu seneler, hatta ve daha doğrusu İkinci Dünya Savaşına kadar buraları acıklı bir gerilik ve tenhalik içerisinde bulunuyordu. Şüphesiz her taraf aynı durumu göstermiyordu ve mesela, esaslı bir geçit yeri üzerinde bulunan Çukurova, Hatay tarafları, zaten demiryoluna ve iyi kara yollarına daha erkenden kavuşmuş olduğundan, o tarafın durumu bir dereceye kadar iyileşmiş bulunuyordu. Halbuki, esaslı yollara göre çok kenarda, adeta bir çıkmaz sokak gibi bir yerde bulunan Silifke-Fethiye arası pek geri bir halde kalmıştı: Ovaların bir çok yeri fundalık veya bataklık bir halde idi; sıtma bütün tahribatını yapıyordu. Çukurova'dan başka yerlerde tarım geri, ilkel bir halde bulunuyordu. İhtisaslaşmaya doğru yönelen bir tarım değil, daha ziyade gelişigüzel bir tarım ve birçok hallerde ticaretten ziyade köylünün kendi ihtiyacını karşılamaya yönelen bir tarım; köylerin bir bölümü göçer idi, ovadaki tarımdan ziyade yaylasını düşünüyordu; bu köyler yazın tümüyle boşalıyor, köyde ancak bir bekçi bırakmakla yetiniliyordu ve her ne kadar bu hal çok azalmış olmakla beraber bazı noktalarda gene bugün de mevcuttur; bu kışın ılık bölgede köy evleri pek basit bir şekilde yapılmıştı: çoğu saz ve kamıştan, hayıt otundan ve bunların içinde konfora ait şeyler adeta yok gibi idi; halkın çoğu, giyinmek için yerli kıl veya yün dokumalardan, çarıktan başka bir şey bilmezdi, ve yaşayışlar da ona göre idi."

Bölgede (özellikle kıyıda) 1950'lerden sonra;

- Düzlüklerin yamaçlara kadar fundalıktan temizlenmesi,
- Bataklıkların kurutulması,
- Tarımın makinalaşması,
- Uzun süre bakım gerektiren endüstri bitkileri(pamuk, pancar), meyve(turunçgiller, muz gibi), sebze(turfanda seracılık) ile henüz gelişen kesme çiçekciliğin bölgeye girmesi,

- Orman alanlarının genişletilmesi, işletilmesi için yeni yolların yapılması gibi meydana gelen önemli değişiklikler göçerliğin tarım lehine gerilemesine yolaçmıştır.

Meydana gelen bu değişimden etkilenen yörüklerin yaşayışlarında da önemli değişiklikler meydana gelmiştir:

1. Yaz-kış çadırda barınıp göçer hayvancılık yapanların sayısı giderek azalmıştır (göçer hayat).

2. Göçerlerin bir kısmı köylere yerleşerek hayvancılığa devam etmişlerdir(hayvancılığa bağlı yarıgöçer hayat).

3. Yine bir köye yerleşerek, hem ziraat hem de hayvancılıkla uğraşmaktadırlar(tarım sabit, hayvancılık hareketli yarıgöçer hayat).

4. Giderek hayvancılık azalmakta, buna karşılık yaylada uygun yerlerin ekilmesi ile uğraşmaktadırlar (ziraate bağlı yarıgöçerlik).

5. Tamamen yerleşik hayata geçerek diğer iş kollarına (tarım, sanayi, hizmetler gibi) geçmişlerdir. Göçerlikten yerleşik hayata geçenlerin bir kısmı, göçerlik alışkanlıklarını sembolik de olsa (hava değişimi düşüncesiyle yarıgöçerlik) devam ettirdikleri gözlenmiştir.

Bölgede göçerlikten yerleşik hayata geçişin kademelerini gösteren bu sıralamada her-zaman kronolojik ve düzgün bir geçiş söz konusu olmamaktadır. Nitekim aynı olgu Adana ilinin kuzeydoğu kesiminde de gözlenmiştir (61).

3.4. Bölgedeki Göçerler ve Mekan Kullanım Özellikleri

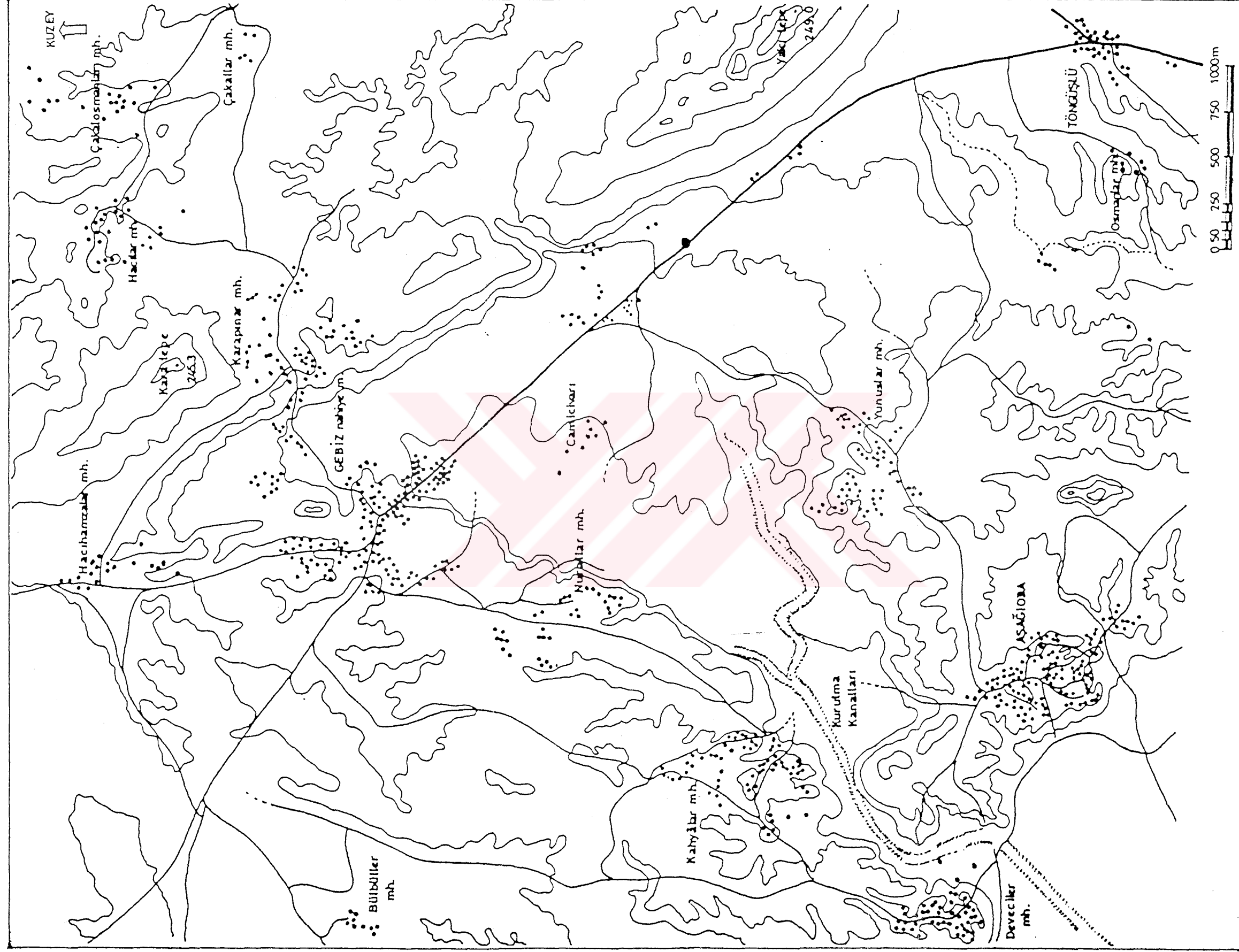
Daha önceleri yapılmış etnolojik ve folklorik bazı araştırmalar bize bölge göçerleri hakkında bilgiler vermektedirler: Atabeyli, 1940 yılındaki çalışmasında Antalya çevresinde göçer ve

yarıgöçer yaşaşan 17 oymak tespit etmiştir. "Antalya İlbaylığı"nın 1933'teki resmi tetkikinden de, bölgede 43 oymakta 2668 çadır (16.000 nüfus) olduğu, bunların da kışın Antalya merkez, Serik ve Manavgat'ta kışladıkları, yazın ise Akseki, Elmalı, Eğridir (Anamas yaylası), Bozkır, Yalvaç'a (Sultandağları) göçtükleri ve yarısının arazi sahibi olduğu belirtilmektedir (62). Roux'nun (63) 1970 yılındaki çalışmasında ise, Antalya ile Anamur arasındaki yörükler 20 grupta toplanmış, bunların göçer ve yarıgöçer yaşadıkları ve çıktıkları yaylalar belirtilmiştir. Bu araştırmalarda ayrıca yerleşen yörüklerin köy isimleri de yer almaktadır. Buna göre, Antalya ile Gazipaşa arasındaki 186 km'lik mesafede Serik, Gebiz, Belkıs (Aspendos), Töngüslü, Payallar ve daha birçok fundalık kıyı alanları yoğun yörük yerleşmelerine sahne olmuştur (Harita:3.2.a, 3.2.b, 3.2.c, 3.2.d). Günümüzde yarıgöçer ve yerleşik olan bu yörükler, Toroslar üzerindeki yaylalarına (Harita:3.3, Harita:3.4.a ve 3.4.b) değişen oranlarda çıkmaktadırlar (Tablo:3.4.a,b,c).

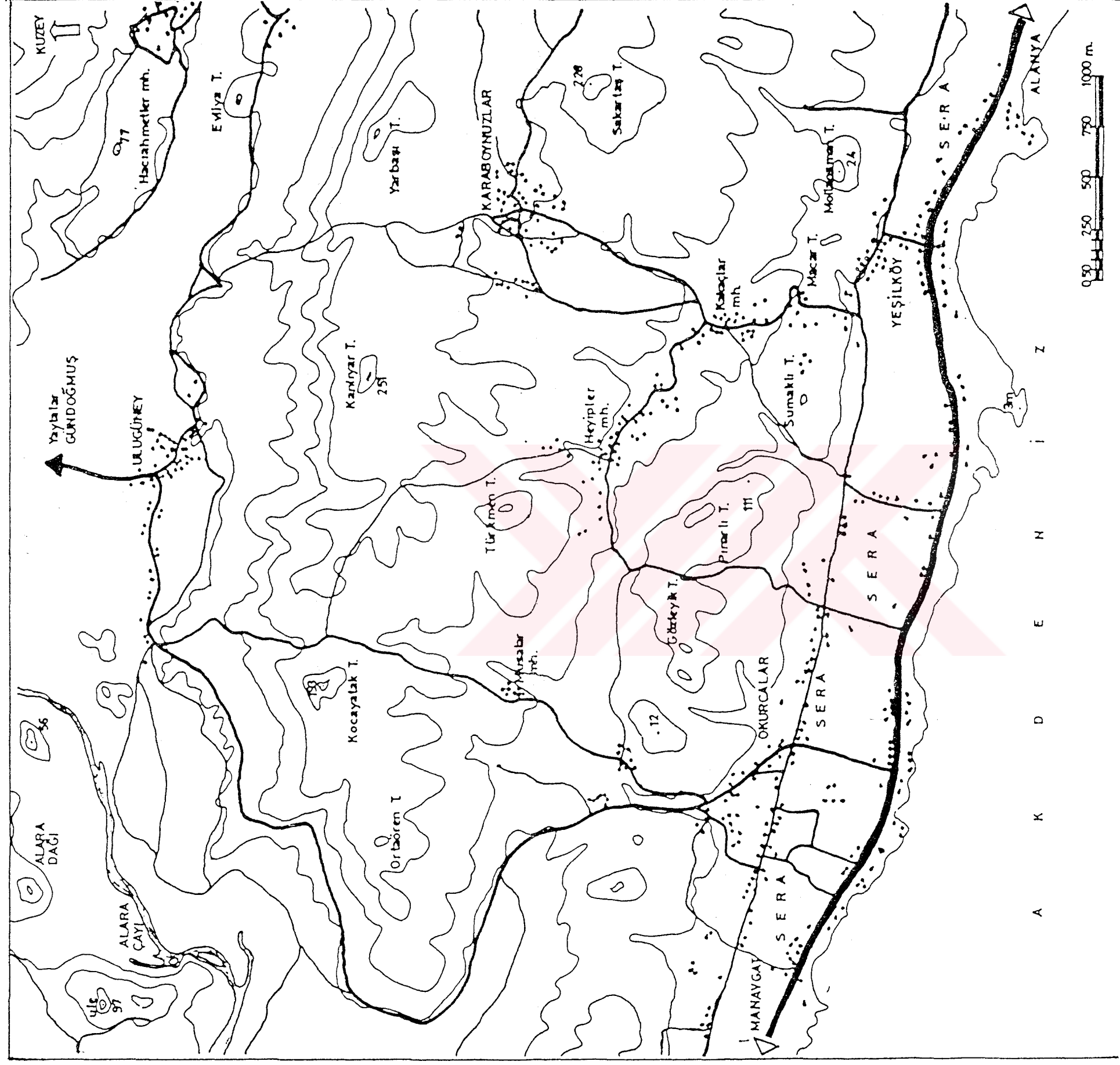
1989 yılı yazından itibaren Batı Toroslar'da, ilk iki yılı yoğun olmak üzere yapılan saha araştırmasında (Bölüm:3.3)'te belirtilen beş grup yaşayış biçiminin var olduğu gözlenmiştir. Bunlar mekandaki (arazideki) hareketlilikleri, arazi kullanımları (otlatma, ziraat, hava değişimi), yerleşme ilkeleri ve mekan kullanımları açılarından incelendiğinde;

a) Bütün yıl boyunca bir evde oturmayıp, yaz-kış çadırlarda barınan ve hayvan yetiştiren "göçerler" ile,

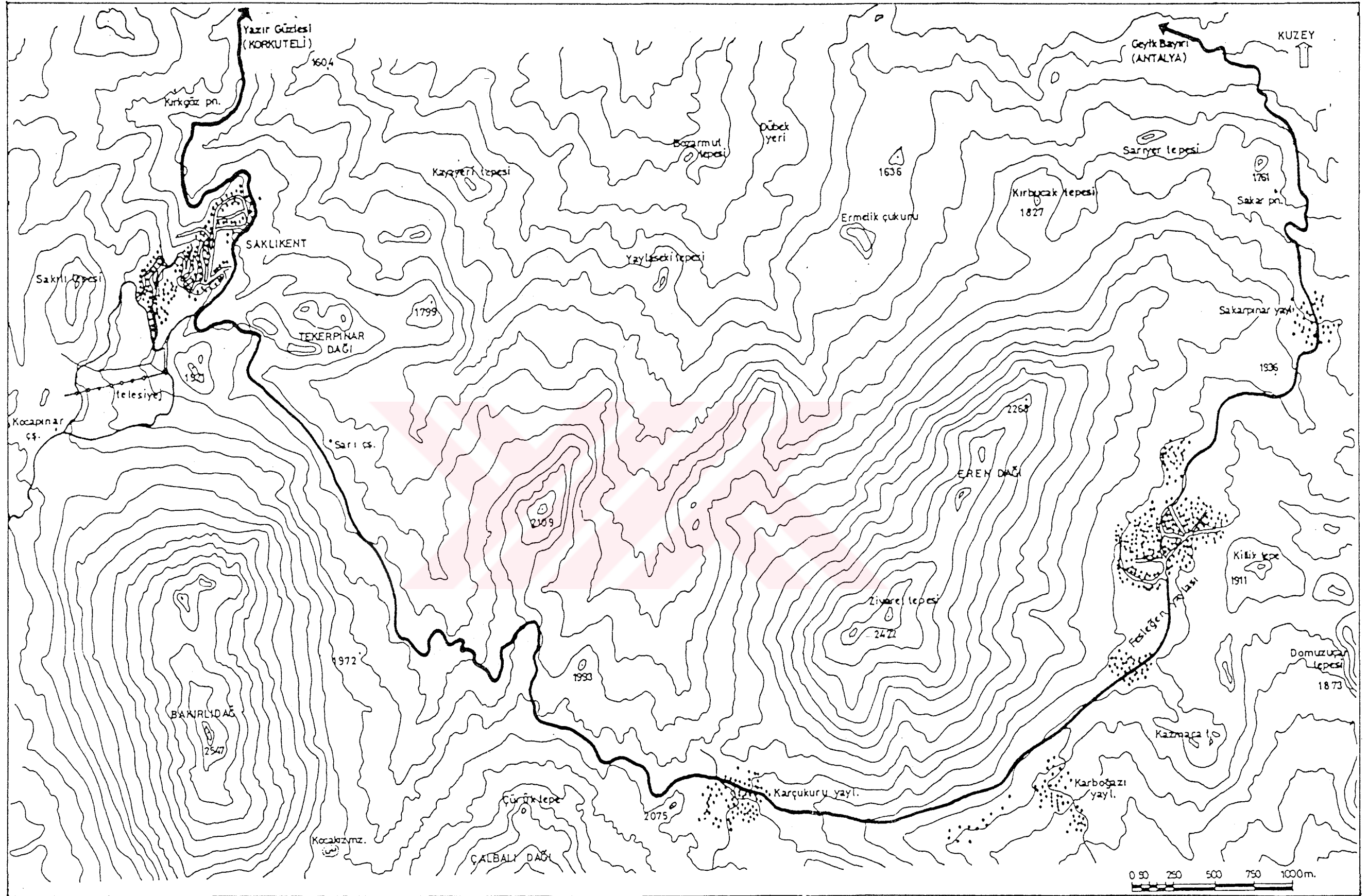
b) Kış mevsiminde köy veya şehirlerde oturup, yaz aylarında hayvan otlatmak, ziraatle uğraşmak veya hava değişikliği için çadır, alacak, pür ev, sayvan(t), çivlik, manar, yayla evi gibi sökülüp takılabilen veya sabit evlerde barınan "yarıgöçerler" olarak iki grupta toplanabilmektedir.

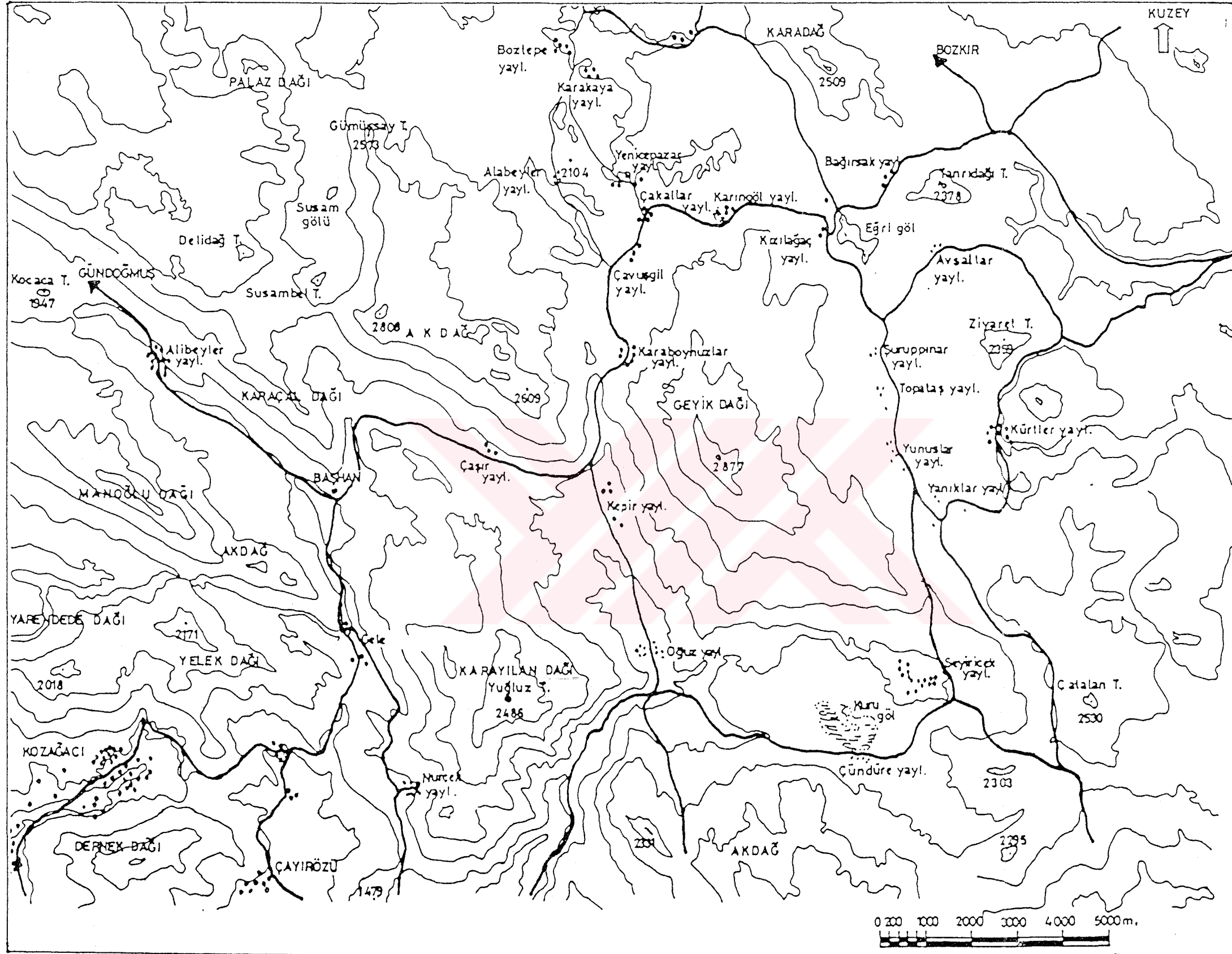
Harita:3.2.a- Antalya-Serik, Gebiz Nah.Çevresinde Kışlak Yerleşmeleri. Yerleşmelerdeki isimler ve dağınık göçerlerin "oba" karakterli yerleşmelerinin izlerini taşımaktadır.

Harita:3.2.c- Alanya-Manavgat Arasındaki Karaböynüzler Kışlak Yerleşme Doku. Makilerin kıyıya kadar indiği bölgede; günümüzde bu ortu sökülerak seralar kurulmaktadır. Hayvancılığa dayalı dağınık yerleşmeler (obalar), seracılıkla sürmektedir.

Harita:3.4.a- Beydağları'ndaki Fesleğen Yaylalar Grubu.

Harita:3.4.b- Alanya Çevresindeki Bazı Köylerin Çıktıkları Yaylalar. Toroslar'ın orman sınırı yukarısında (2000-2500 m.) yer alan yaylalar kışlakta olduğu gibi, dağınık (oba) karakterlidirler.

Tablo:3.4.a- Antalya-Gündoğmuş Çevresindeki Bazı Köylerin Çıktıkları Yaylalar ve Yaylaya Çıkma Oranları

Kaynak: Kasım Metin (Ümitli Köyü muhtarı-Gündoğmuş)

ÇIKAN KÖY	ÇIKILAN YAYLA	YAYLAYA ÇIKIŞ ORANI (%)
Saburlar	Mecek Alanına-Tapulu	-
Karamanlar	Seyricek (Sayvat)-Tapulu	80-90
Gözübüyük	Çayboğazı-Tapulu	5
Orhan	Seyricek-Tapulu	1-5
Güney	Seyricek-Tapulu	70-80
Burçaklar	Seyricek-Tapulu	55
Gümüştöze	Çayboğazı-Tapulu	-
Yenice	Seyricek-Tapulu	60-70
Bayır Kozağacı	Susuz-Tapulu	50-60
Soğukpınar	Seyricek-Tapulu	70-80
Güzel Bağ	Eğrigöl-Nizalı	90
Bayır	Oğuz-Tapulu	50-60
Ortakamış	Kalabak-Tapulu	15-20
Ümitli	Omalas Kırısı-Tapulu	50
Gündoğmuş	Çayır-Tapulu	15-20
Güneycik	Alibey-Tapulu	80-90
Kalecik (Mannas)	Göktepe-Tapulu	20-25
Serinyaka	Gidirise-Tapulu	20-30
Karabul	Susambeli-Tapulu	-
Karaisa	Alibey-Tapulu	10-15
Çiçekoluk	Göktepe (Eskiden)	-
Senir	Ayıotu (Eğretili)-Tapulu	40
Karadere	Ortaalanı-Tapulu	20-30
Güneyyaka	Ağabeleni-Tapulu	25
Kozağacı (Merkez)	(Mula) Yaylacık-Tapulu	5
Pembelik	Guruca+Gelesandıra-Tapulu	80-90
Narağacı	Nürcek-Tapulu	100
Ortaköy (Fermanlı)	Oğuz ve Barçın-Tapulu	100
Kayabükü	Kurugöl ve Başpınar-Tapulu	50-55
Akyar	Hanöğü-Tapulu	50-60
Çaltı	Çaltı-Tapulu	100
Köprülü	Hacıbeleni-Tapulu	40
Eskibağ	Eskibağ-Tapulu	30-40
Balkaya (Semet)	Semet-Tapulu	50

Tablo: 3.4.b- Antalya-Manavgat Çevresinde Bazı Köylerin Çıktığı Yaylalar ve Yaylaya Çıkma Oranları

Kaynak: Yusuf Keçer (Kızılot Yaylası-Kızılot Köyü-Manavgat)

ÇIKAN KÖY	ÇIKILAN YAYLA	YAYLAYA ÇIKIŞ ORANI (%)
Boztepe	Yenicepazar	50-60
Örenşehir	Alaybeyler	20
Uzanlar	Merdivenli	60
Halitağalar	Gürlevik	80
Taşkesiği	Akseki	20
Çamlıtepe	Susambeli	90
Gençler (Gecereme)	Akseki	-
Hacıobası	Merdiven	50
Kızılot	Karataşlı	10

Tablo:3.4.c- Antalya-Alanya Çevresinde Bazı Köyler ve Çıktıkları Yaylalar

Kaynak: Bilgiler, yörede görüşülen değişik kişilerden derlenmiştir.

KÖY	YAYLA	KÖY	YAYLA
İmamlı	Godüre	Göngeli	Çayarası
Yuları (Uğrak)	"	Sapadere	Karaköprülü
Domalan	"	Kargıcak	Gevne
Hocalar	"	Mahmutlar	Gökbel
Keşefli	Gevne	Gözüküçüklü	Eşekkırıldığı
Demirtaş	Dikmetaş	Çamyolu	Gökbel
İshaklar	Gevne	Yaylalı	Karaçayır
Seki	Seki	Uzunöz	Kadıyakası
İspatlı	Gevne	Tosmur	Gökbel
Ali Efendi	"	Karakocalı	"
Kocaoglanlı	Godüre	Obakoy	"
Şeyhler	Karapınar	Basırlı	"
Tırillar	Godüre	Fakırcalı	Sarıpınar

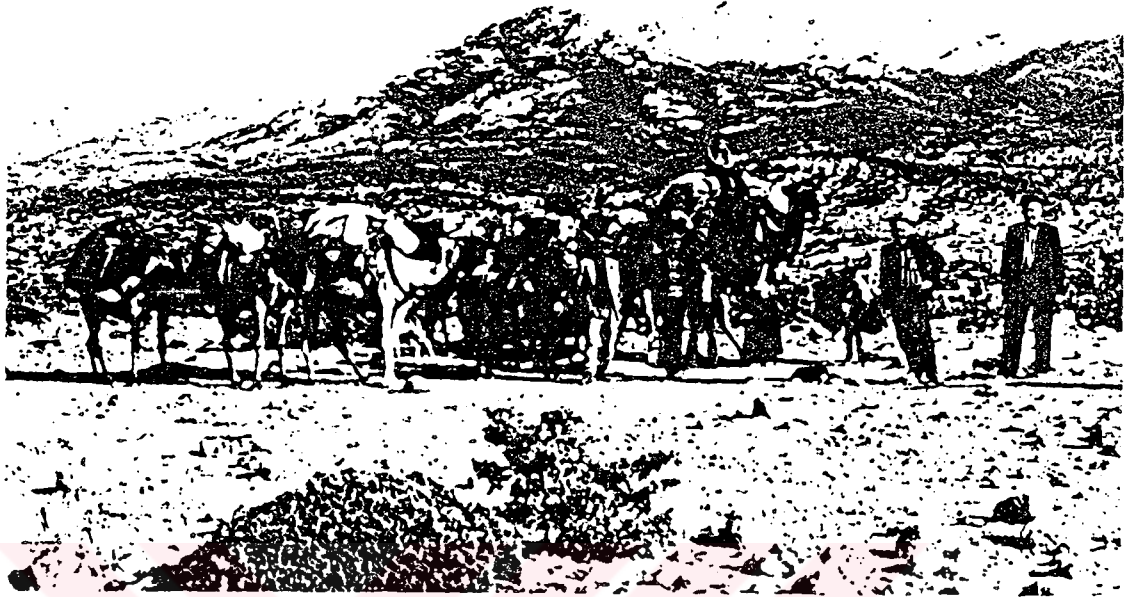
3.4.1. Göçerler

Bölgede; göçer hayvancılığın giderek azalması (isteyerek-istemeyerek), aşiret yapısının uzun yıllar önce terkedilmesi, çok sayıda hayvanın bir arada barındırılmaması (sürülerin karışması, otlak azlığı) gibi sebepler, göçerlerin dağınık (3-5 hane) yaşamalarına yol açmaktadır. Dolayısıyla, araştırma bölgesinde yaşayan göçerlerin sayılarını, yaşadıkları yerleri ve mensup oldukları oymakları kesin olarak belirlemek mümkün değildir. Göçerlerin tahmin edilen yerlerine yerleşik akrabalarından, literatürden elde edilen bilgilerle ulaşılmış ve birçoklarının yerlerinde olmadığı görülmüştür. Ulaşılabilenlerle yüz yüze görüşme sağlanmış, gözlemlerle bilgiler derlenmiştir. Araştırma alanında, tamamen göçer (dağ göçerliği) şeklinde yaşayan, Sarıkeçili, Karatekeli ve Gebizli yörükleri olmak üzere, üç yörük gurubuna (oymak) rastlanılmıştır.

3.4.1.1. Sarıkeçili Yörükleri

Osmanlı arşivlerinde Sarıkeçili cemaatinin yerleşme yerleri olarak; "İçel, Aydın, Konya, Karahisar-ı Sahip, Akşehir ve Saruhan Sancakları, Doğanhisar Kazası (Konya Sancağı), Antalya Kazası (Teke Sancağı), Eğridir, Isparta, Burdur, Dazkırı ve Uluborlu Kazaları (Hamid Sancağı)" gösterilmekte; "konar-göçer yörükün taifesinden" olan "Sarıkeçili Cemaatinin mahall-i iskanı, ferman olunduğu üzere Aydın Sancağında hali ve harab mahallerdir" denilmektedir (45). Aynı yörükler 1737-38 yıllarında Konya çevresindedirler. Bir kısmı 1756 yılında Konya'dan Adana çevresine geçerek orada göçer olarak hayatlarını sürdürmüşlerdir (64).

Sarıkeçililer'in bir kısmının 1940'lı yıllardan sonra hızlanarak günümüze kadar İçel (65), Antalya, Burdur, Isparta, Denizli ve Konya yörelerinde altmıştan fazla köyde yarıgöçer veya yerleşik hayata geçtikleri çeşitli literatürden (38,57,66) ve sahada yapılan araştırmalardan tesbit edilmiştir. Aynı Yörük grubunun 237 ailesinin 1973 ve 1979'da Hatay ilinde, 15 ailesinin ise 1983 yılında Burdur ilinde tarımsal iskanları gerçekleştirilmiştir (Bkz. Tablo:2.5). Araştırmada Bozkır-Maybeli çevresinde 35, Çumra-Kızılöz Köyü dağlarında 3, Akşehir-Yeniköy'de 3 (1988), 5 (1993) çadırlık guruplar halinde karşılaşılan Sarıkeçili yörükleri, dağ göçerliğinin en belirgin örneğini teşkil etmektedirler. Yaz-kış tamamen dağda ve çadırda yaşamaktadırlar. May Beli ile Kızılöz'dekiler aynı oymağın üyesidirler. Bu oymakta toplam 200 çadır olduklarını ifade etmektedirler. Tamamen keçi besleyen ve develerle göçen bu oymak; Silifke, Taşucu, Mut ve Anamur köylerinin çevresindeki fundalık alanlarda kışlak olarak (rakım 10-300 m.) yazın ise, Karaman, Seydişehir çevrelerindeki çalılık, meşelik alanlarda yaylak olarak (rakım: 1300-1500 m) 15-20 günlük konaklamalarla oturmaktadırlar. 1965-67 yıllarında Konya çevresinde 81 aile olarak tesbitleri yapılan ve 2510 sayılı Kanun kapsamına alınan Sarıkeçili göçerleri (2) bu grubun üyeleri olup Karaman il merkezinde "kentsel iskanları" planlanmaktadır. Yazın Akşehir yaylalarına gelenler ise; kışı, Antalya çevresindeki çalılık bölgelerde geçirmektedirler (Harita:3.5; Resim:3.1, 3.2, Resim:3.2). Aynı oymağın Bucak (Burdur), Senirkent (Isparta), Antalya (merkez) Taşucu ve Gülnar'ın (İçel) köylerinde yarıgöçer şekilde yaşayanlarına oldukça sık rastlanmaktadır. Bucak'ta yerleştirilenler bu gruptandırlar.

Resim:3.1- Konya, Maybeli'nde Sarıkeçili Yörük Göçü.

Resim:3.2- Sarıkeçililer'in Ermenek Yakınlarında Karayolu Üzerindeki Yayla Göçleri.

3.4.1.2. Karatekeli Yörükleri

Osmanlı arşivi belgelerine göre "Kütahya, Teke Sancağı, Simav kazası (Kütahya Sancağı), Manavgat kazası (Alaiye Sancağı), Ayasluğ kazası (Aydın Sancağı), Kocaeli Sancağı, Saruhan, Menteşe, Aydın, Karahisar-ı Sahib Sancağı'nda "konar göçer yörükler taifesinden" (45) olan Karatekeli yörükleri, Eröz'ün (40) tespitlerine göre Ege'de; Kaplancık (1959) ve Tekeli (1943) köyleri (İzmir), Doyranlı Köyü (1300 yılında zorunlu iskan, 1928'de kendi istekleri ile) (Ödemiş), Karatekeli yörüklerince kurulmuşlardır.

Araştırma alanında, Akşehir-Cankurtaran Köyüne yakın yaylalarda (rakım:1900-2000 m.) keçi ve koyun otlatan bu yörüklerin, 1987 yazı itibariyle 11 çadırlık mevcutları bulunmaktadır. Kışı Antalya-Döşemealtı, Karataş ve Asikaraman köyleri civarında geçiren (kışlayan) Karatekeliler, Mayıs'ın ortalarında kamyonlarla yaylaya (Cankurtaran çevresi) çıkmaktadırlar (Bkz. Harita:3.5). Yaylaya çıkmadan önce yayla yeri belirlenip ücreti (otlakiyesi) kararlaştırılmaktadır. Yaylaya göç, 1982'lere kadar develerle yapılmıştır. Günümüzde koyunlar da kamyonlarla taşınmaktadır. Ekim ayının başına kadar yaylada kalınmaktadır.

Kütahya'dan seferberlikten önce geldiklerini söyleyen bu yörükler, hala ilişkilerini devam ettirdiklerini ve yarılarının da Adana yöresinde olduklarını belirtmişlerdir.

3.4.1.3. Gebizli Yörükleri

Sarıkeçili ve Karatekeli yörükleri gibi "Gebiz, Gebizli, Gebüzlü" yörükleri de "konar göçer yörükler taifesinden" olup; "Teke,

Hamid, Alaiye, Adana, İçel, Aydın, Tarsus, Sis, Akşehir, Beğşehir Sancakları, Kaş Kazası (Teke Sancağı), Manavgat Kazası (Alaiye Sancağı), Karahisar-1 Teke Kazası (Teke sancağı), Eğridir Kazası (Hamid Sancağı), Aksu Nahiyesi (Teke Sancağı), Kara Hisar-1 Sahib Sancağı, Ereğli Kazası (Konya Sancağı), Koçhisar Kazası (Aksaray Sancağı)'ında bulunmaktadır. "Gebizli Cemaatı, Anamas Yaylağında yaylarlardı" (45).

Atalarının Gebze'den geldiğini söyleyen Gebizli yörükleri ile, 1987 Temmuz ayının son günlerinde yine Anamas yayla gurubu (Eğridir'in doğusunda) içindeki Sorkun Yaylası'nda görüşülmüştür. Anamas Yaylasını (rakım: 2000-2300 m) Gebizliler ile birlikte Karakoyunlu, Töngüslü, Hayta gibi yörükler de kullanmaktadırlar (Bkz. Harita:3.5). Sorkun'da dokuz adet çadırları olan Gebizliler'in kışlakları Serik-Gebiz köyü çevresidir. Yaylaya kadar yol çıktığından, göç kamyonlarla yapılmaktadır. Eskiden develerle yapılan göçlerde Kovada yolu üzerindeki Serpe "güzle"* olarak kullanılmaktaydı. Serpe'ye günümüzde Hayta Yörükleri yerleşmiştir (Serpil Köyü). Koyun besleyen Gebizliler, çadırları için gerekli kılı satın almaktadırlar. Keçe ve kepenekleri Yalvaç (Isparta) ilçesinde yaptırmaktadırlar. Erkekler yıl boyunca yünden dokunmuş "tepme" denilen ceket ve pantolon giymektedirler. "Tepme" yapımı için, istenilen renkte (siyah veya beyaz) doğal yün kirmanda eğirilir. Yörük kadınları bu ipleri ıstarda dokuyarak kumaş haline getirirler. Kumaşlar yumuşaması için, yarım silindir şeklindeki bir ağaç kap (yarım arı kovanı olabilir) içinde, kabın iki ucuna oturan erkekler tarafından ayakları ile

* Güzle; yaylak ile kışlak arasında uzun süreli konaklama yeridir. Aynı özelliklere Bolu çevresinde de oldukça sık rastlanmaktadır (67).

tepilirler. Yumuşayan yün kumaş, şehirdeki terzilerce ceket-pantolon haline getirilmektedir. Doğal malzemeden yapılan bu elbiselerin yazın serin, kışın sıcak tuttuğu belirtilmektedir.

3.4.2. Yarığöçerler

a) Yaylaların bazılarının tahsisli, bazılarının tapulu bazılarının da kadimden beri belirli yörüklerce kullanılması sonucu, göçlerin her yıl aynı yaylaya yapılması,

b) Yaylalarda orman ürünlerini işlemek ya da özellikle göç için yeni yolların yapılması,

c) Tarım ve ormancılık faaliyetlerinin artması ile otlakların ve buna bağlı olarak da hayvancılığın azalması,

d) Toprağa sahibolma arzusunun artması ve,

e) Daha iyi konfor şartlarının istenmesi gibi sebeplerle göçerlik, yerini mevsim şartlarına göre sabit iki nokta arasında git-gel hareketine bırakmaktadır. Bu harekette; hayvancılık ve tarım gibi ekonomik faaliyetlerin yanında, daha kısa süreli dinlenme de (alışkanlıklar, serin ve yeşil bir çevre) etkili olmaktadır. Dolayısıyla bölgedeki yarığöçerleri ve bunların yazın yerleştikleri yaylaları, bu kriterler açısından kesin olarak sınıflandırmak oldukça zordur. Bazılarında hayvancılık ağırlıkta olurken, bir başkasında tarım ya da dinlenme ön plana çıkabilmektedir. Yayla ile yerleşik hayat (köy) arasında git-gel halinde yaşayan bu topluluklar; keçiye göre daha az hareket etmeleri ve kışın kapalı yerlerde kuru ot, saman ve küspe ile beslenebilmeleri sebebi ile genellikle koyun veya sığır beslemeyi tercih etmektedirler. Bölgedeki yarığöçerler tanıtılırken, bazılarında yarığöçerlerin mensuboldukları oymak ismi (Yeni Osmanlı

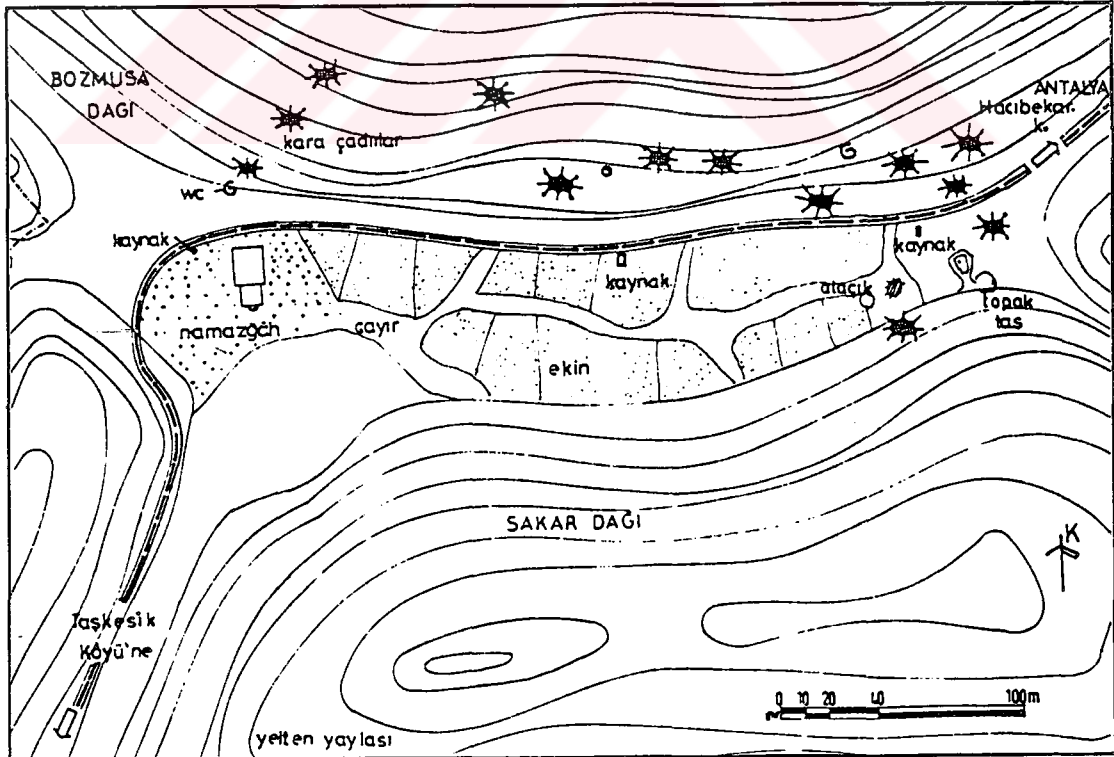
gibi), bazılarında ise yayla ismi (Balkusan gibi) verilmiştir. Yayla ismi ile belirtilenler, birden çok yarığöçer grubun çıktığı yaylak durumundadır.

3.4.2.1. Yeni Osmanlı yarığöçerleri

Teke ve Alaiye sancakları, Burdur ve Gölhisar kazaları (Hamid Sancağı), Finike Kazası (Teke Sancağı) yörük taifesindedirler (45). Bunlardan 94 kişiye, 1896 yılında, Korkuteli sınırları içinde bulunan Söbüce yaylasında "yurt yeri" olarak iki hektar toprak tapulanmıştır (68). Koyun ağırlıklı keçi, sığır ve at besleyen bu oymak, 1945'lere kadar tamamen göçer yaşamaktaydı (Bkz. Harita:3.5). O zamanlar Söbüce yaylak, Yörük Bademlisi (Akkoç Köyü) güzlek, Antalya-Başköy çevresi ise kışlak durumundaydı. On yıl öncesine kadar develerle göçülürken, günümüzde yaylaya kadar orman yolu çıkmaktadır. Buna bağlı olarak göçler, traktör veya kamyonlarla yapılmaktadır. Güzlek de yola yakın, Burdur'a bağlı Yuva Köyü ovası olmuştur. Yaylada Mayıs-Eylül arası kalınıp güzleye inilir. 1-1,5 ay güzlemeden sonra Antalya'nın Döşemealtı, Kömürcüler, Topallı, Çıplaklı, Kirişçiler ve Odabaşı gibi köylerine inilir (Bkz. Harita:3.2.d). 1987 yazında yaylada 70 çadıra rastlanmıştır (Resim:3.3; Şekil:3.1). Üç çadır tatil amacı ile kurulmuştur. Çadır sayısı yıllara göre değişmektedir. Seyirci'nin (68) tespitlerine göre yayladaki çadır sayısı; 1943'den önce 500, 1960'larda 300-350, 1985'de 107 ve 1989'da 94'tür. Yayladaki topraklar, arazinin sahiplenilmesi için bir kaç yıldır sürülmektedir. Amaç yaylanın elden çıkmamasıdır. Yayla Korkuteli-Taşkesik Köyü sınırları içinde olduğundan otlatma yüzünden büyük kavgalar çıkmaktadır. Yaylanın tek kalıcı yapısı namazgahtır. 50-60 yıl önce kolanlarla, daha sonra kuru, şimdi de çimento harçlı taş duvarla çevrilmiştir (Bkz. Şekil:3.1)(Resim:3.4). Söbüce yaylası tüm hayvansal

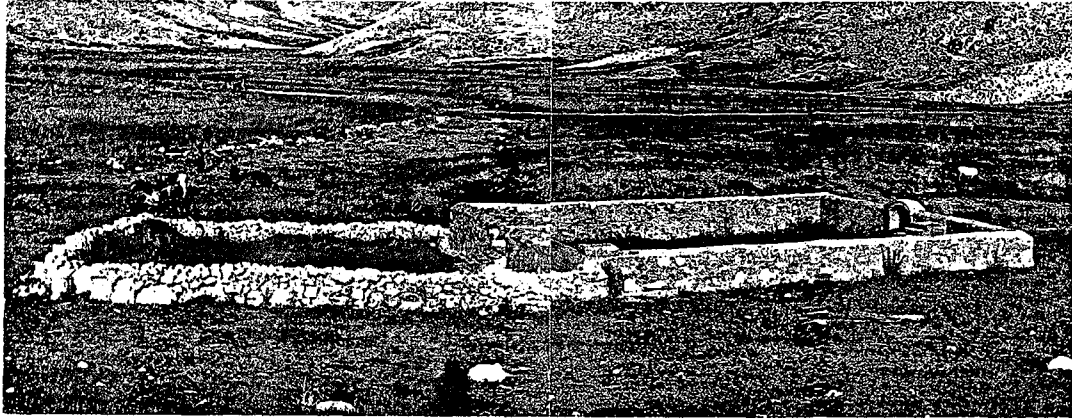

Resim:3.3- Yeni Osmanlı Yörüklerinin Kullandıkları Söbüce Yaylası. Motorlu araçlarla çıkılabilen Söbüce Yaylası, üzerinde bir namazgah ve su kaynaklarının bulunduğu uzunca bir vadi tabanıdır. Çadırlar vadinin daha çok güneye bakan yamaçlarında ve birbirinden uzakta bulunmaktadır.

Şekil:3.1- Antalya-Korkuteli Söbüce Yaylası'nda Yeni Osmanlı Yarığöçerlerinin Yerleşme Dokusu.

Üretimin yapıldığı yer olduğu kadar; günümüzde havası ve suyu için de çıkılan bir yayladır (69). Ayrıca dünyaca nl Döşemealtı halılarının da üretim kaynağını teşkil etmektedir.

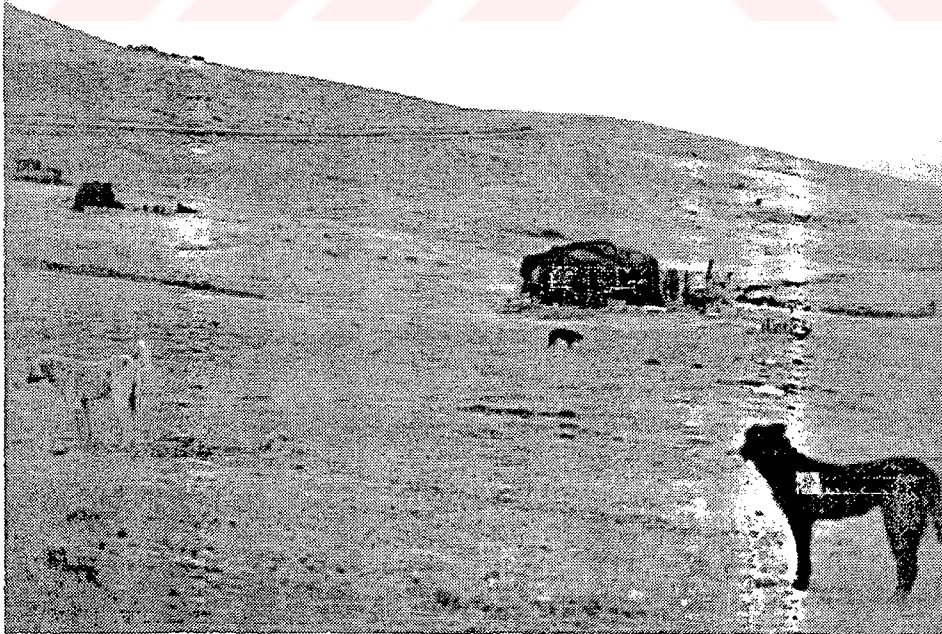
Resim:3.4- Antalya-Korkuteli Söbüce Yaylası'ndaki Namazgah. Yaylanın tek kalıcı yapısıdır.

3.4.2.2. Yazır yarıgcerleri

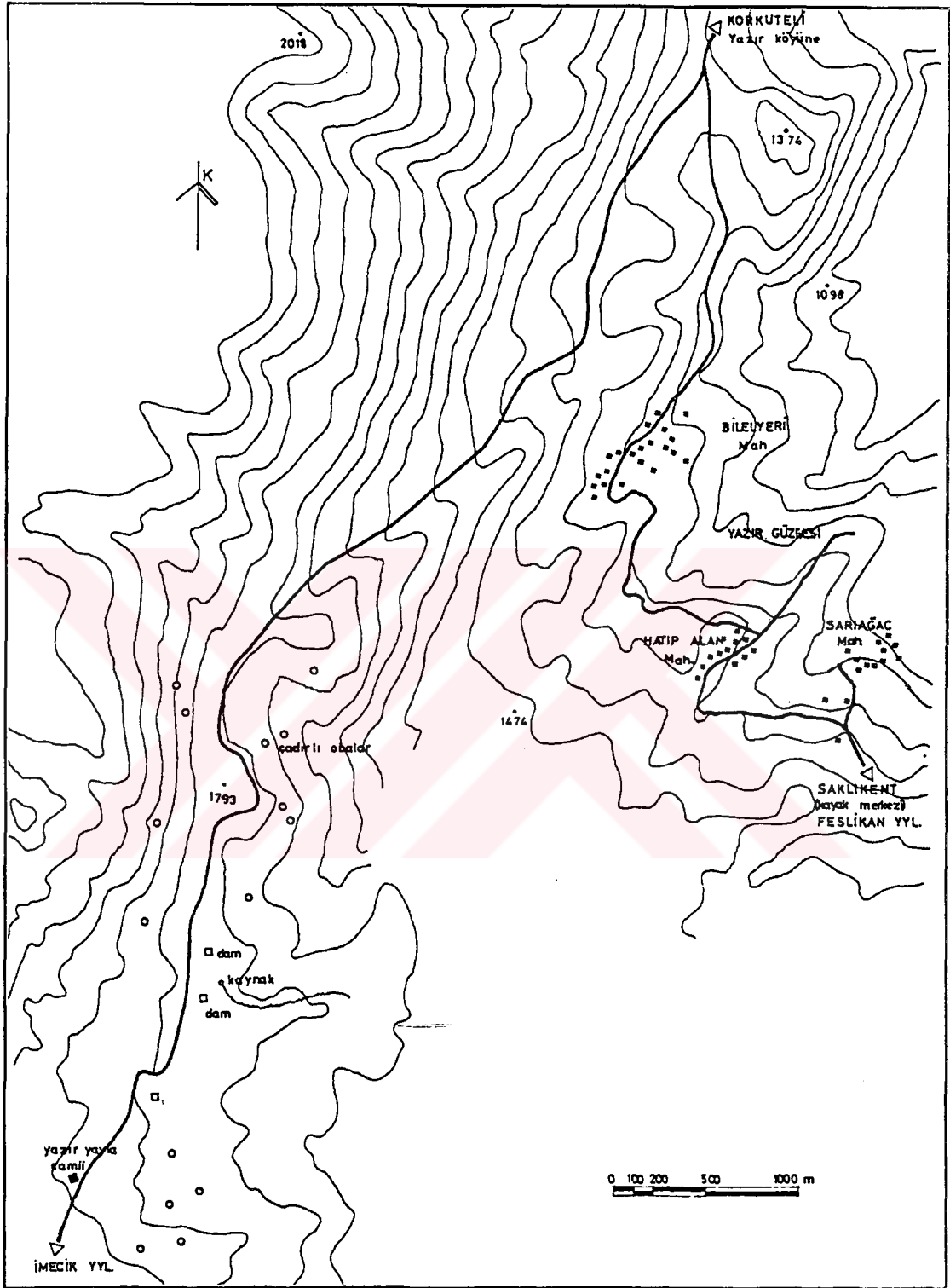
Antalya'nın Korkuteli ilçesine bağlı Yazır Köyü'nde (kışlak) yerleşmiş bulunan bu yarıgcerler, yaz aylarını Bey dağlarının orman sınırı üstündeki 2.000 m yükseltisinde yer alan yaylakta geçirmekte-dirler. Önceleri Yazır Köyü kışlak, Bey dağları "yaylak", şimdiki Yazır Güzlesi Köyü ise, "gzle" olarak kullanılırdı (Resim:3.5). Halen, hem Yazır köyünden, hem de Yazır Güzlesi'nden aynı yaylaya çıkılmaktadır. Gcerlikte bir ara yerleşme olan "gzlek" kalıcı yerleşmeye dönüşmüştür. Yaylağın olduğu bölgede tabi su kaynakları ve bol miktarda ayır bulunmaktadır. Eskiden keçi beslenirken şimdilerde daha çok koyun, sığır ve at beslenmektedir. Yaylakta kalıcı yapı olarak, önceleri üzerinin açık olduğu belirtilen şimdi üzeri kapatılmış bir cami ile iki "dam" (ev) bulunmaktadır (Resim:3.6, Şekil:3.2).

Resim:3.5- Antalya-Korkuteli, Yazır Güzlesi Köyü'nden Bir Görünüş. Yeşillikler içinde obalar halinde dağılmış bu köyde yazın hemen herkes yaylaya göç etmektedir.

Resim:3.6- Antalya-Korkuteli, Yazır Yaylası'ndan Bir Görünüş.

Şekil:3.2- Yazır Yaylası Yerleşme Dokusu. Dağınık çadırlardan ve birkaç dam evden oluşan bu yaylaya; göçer hayattaki kışlak (Yazır Köyü) ile köy haline dönüşmüş güzleden (Yazır Güzlesi Köyü) çıkılmaktadır.

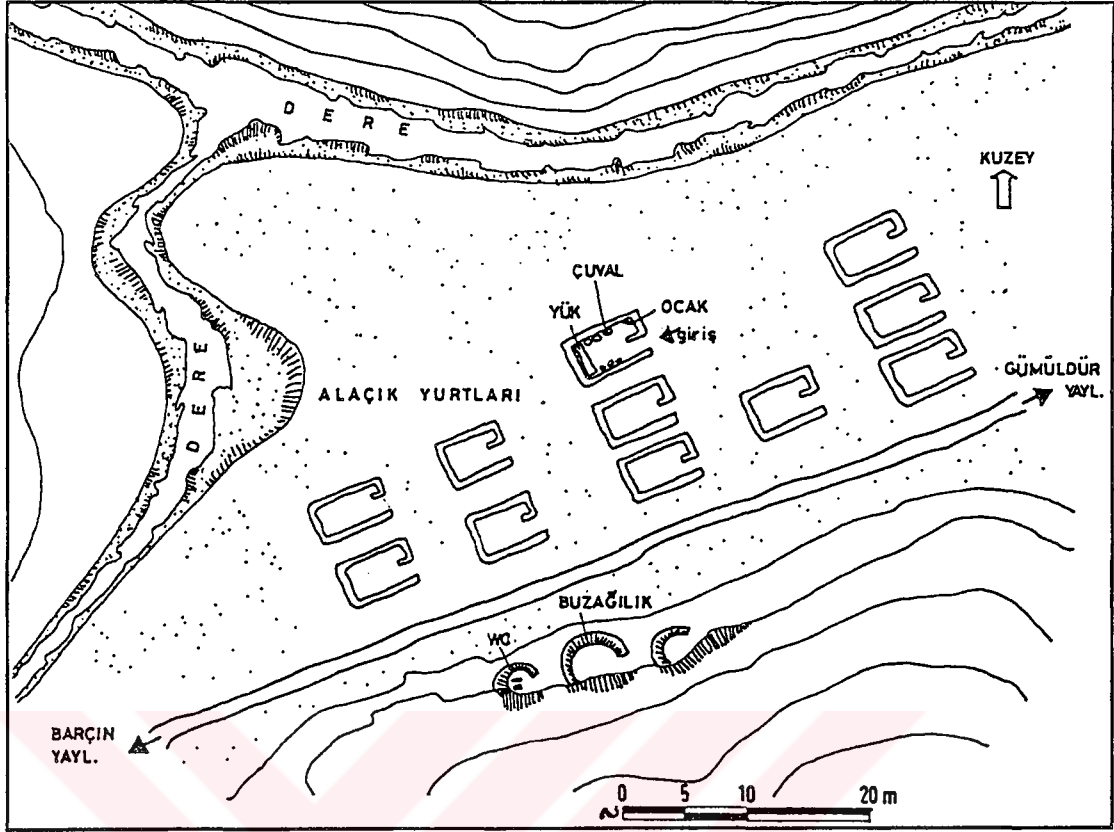
3.4.2.3. Barcın yaylalarındaki yarıgöçerler

Ermenek, Taşkent ve Alanya'nın Gevne yaylası arasında yer alan Barcın yaylasının ismi Dede Korkut'ta da geçmekte olup, "İpekli kumaş" anlamına gelmektedir (40). Bol su kaynakları ve çayırlarla kaplı bu yaylaya Anamur, Mut çevresinden Karakoyunlu aşiretinin Bayazıtlı Oymağı, Gazipaşa ve Alanya çevresinden Keşefli, Gerce ve Karalar Bahşiş yörükleri (300-350 hane) ile yakındaki Afşar köyü göçerleri çıkmaktadırlar (Bkz. Harita: 3.3 ve 3.5). Yaylada çoğunlukla koyun, keçi, sığır ve arı beslenmektedir.

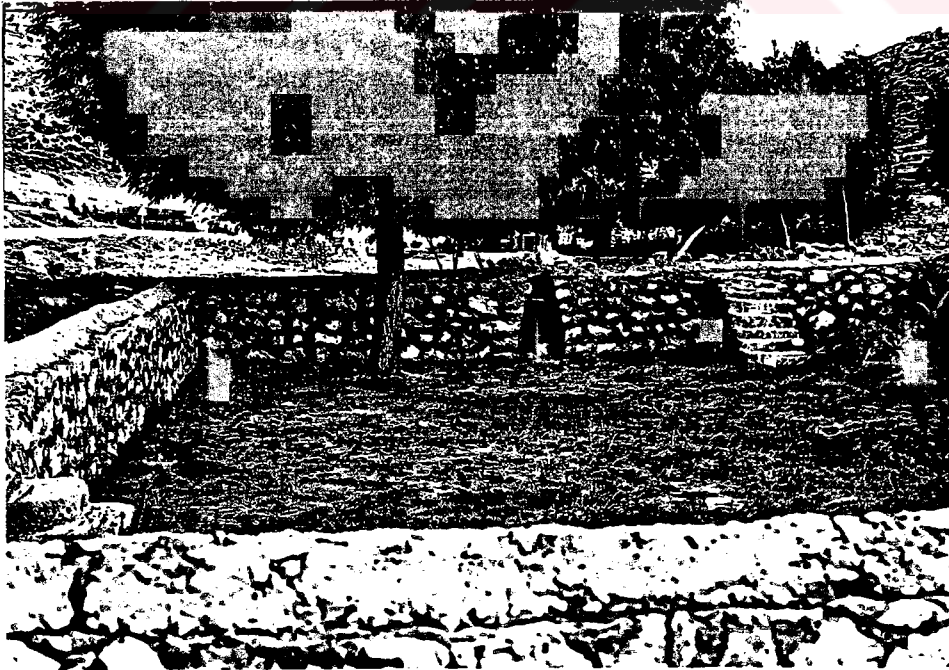
Afşarlar inek beslediklerinden yaylada topluca otururlarken diğer oymaklar dağınıktır (Resim:3.7, Şekil:3.3). Gümüldür yaylası bu yaylaların merkezini teşkil etmektedir. Burada cuma günleri seyyar pazar kurulmaktadır. Namazgahta kılınan cuma namazından sonra kahvehanelerde sohbetler yapılmakta ve seyyar lokantalar kurulmaktadır (Resim:3.8).

Resim:3.7- Barcın Yayla Grubu İçinde Yer Alan Afşar Yaylasında Yerleşme Dokusu İzleri. Yaylada büyükbaş hayvancılık yapıldığından yerleşme dokusu topludur.

Şekil:3.3- Barçın Yaylasında Afşar Köyü Yarıgöçerlerinin Yerleşme Dokusu. Yaylada büyükbaş hayvan beslendiğinden (karışma problmi yok) yayla konutları (alaçıklar) birbirine yakın kurulabilmektedir.

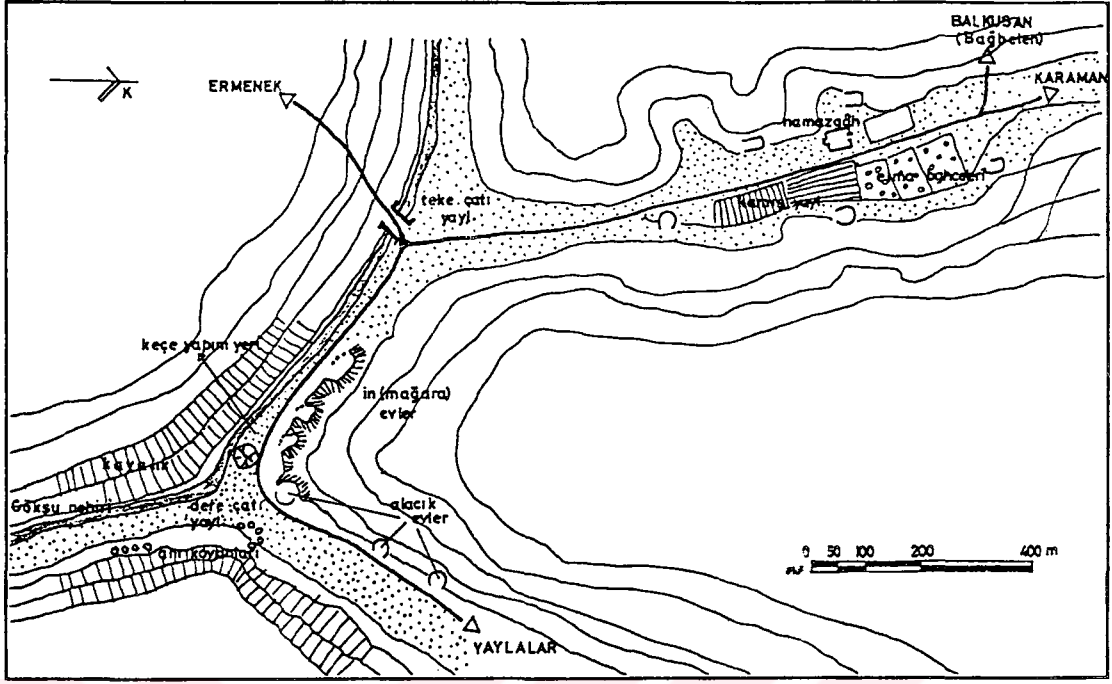
Resim:3.8- Ermenek, Barçın Yayla Grubunda yer Alan Gümüldür Yaylası'ndaki Namazgah.

3.4.2.4. Balkusan yaylaları yarığöçerleri

Ermenek ile Karaman arasında, Torosların sırtlarında yer alan Balkusan yaylasının ismi, Orta Asya'daki Balasagun'dan bozmadır (Bkz. Harita:3.3). Bu gün bu yaylada bol miktarda bal üretilmesinden bu söyleniş şeklini aldığı sanılmaktadır. Bu yaylaların Balkusan (Bağbelen)'daki Karamanoğlu Mahmut Bey Türbesinin vakıf yaylağı olduğunu ve Gülnar-Ovacık çevresinde kışlayan Köseler yörük cemaatinin bu yaylaktan; İçel Sancağındaki Işıklı yörük cemaatinin ise Yellibel yaylağından faydalanmaları gerektiğini 1850 tarihli bir fermanan anlıyoruz (70). Yaylak anlaşmazlığı üzerine verilen bu fermanan aynı zamanda; bu yaylanın Köselerliler'e, beher sene, zamanında koyun vesair davarları ile çıkıp, yaylayıp otundañ, suyundan ve havasından faydalanmaları için tahsis edildiğı ve güçlerinin yettiğince gerekli yaylak rüsumlarını (vergilerini) ödemeleri gerektiğı bildirilmektedir. Ayrıca buraya diğere aşiretlerin müdahale etmemeleri de istenmektedir.

Balkusan Yaylası Dereçatı, Tekeçatı, Kamış ve Yellibel yaylalarına ayrılmaktadır (Şekil:3.4). Dereçatı Yaylasına (Resim:3.9), Mut ve 90 haneli Yeşilköy'de kışlayan Köselerli yörüklerinden 60 hane çıkmaktadır (Bkz. Harita:3.5). Koyun besleyen bu yörüklerde de develerle yapılan göç, yerini traktörlere bırakmıştır. Develerle bir hafta da yapılan göç, bugün bir günde tamamlanmaktadır. Yaylaya göç 15 Nisan'dan sonra yapılmaktadır. Eylül sonlarına doğru tekrar inilmektedir. Dereçatı'ndaki Köselerlilerin yarısı "in ev"lerde, yarısı da, "kara ev" denilen "alaçık"ta oturmaktadırlar.

Kamış Yaylası'na ise, Mut'un Yukarı Köselerli ve Kavaklı olmak üzere toplam 120 hanelik köylerinden 80-90 hane çıkmaktadır.

Şekil:3.4- Ermenek, Balkusan Yaylalar Grubu.

Resim:3.9- Ermenek, Balkusan Yaylalar Grubu İçinde Yer Alan Dereçatı Yaylası'nda Göksu'nun Yatağı ve Yamaçlarda Ev ve Depo Olarak Kullanılan İnerler.

Genellikle karakoyun beslenmektedir. Aile başına 25-30 koyun düşmektedir. Köyde tarım yapılmaktadır. Yaylada yazlık arpa, nohut ve çavdar, sulak tabanlarda elma, patates, fasulye, sebze ve meyve üretilmektedir. 20-25 aile sahilde sıcaktan bunaldığı için yaylaya çıkmaktadır.

Çoğunluğu keçe örtülü alaçıklarda, bir kısmı naylon, bir kısmı taş duvarlı üzerine "pür" denilen yapraklı dallar atılmış evlerde otururlar. Çadır örtüsü ve oturma için gerekli keçeyi kendileri üretmektedirler (Resim:3.10).

Yelibel Yaylası'na ise Silifke'nin Işıklı Köyü ve çevresinde kışlayan Işıklı yörükleri çıkmaktadırlar (Resim:3.11). Hayvancı olduklarından (71), ancak 3-5 çadır bir arada olabilmektedir. Obalar arasında uygun yerlere nohut ekilmektedir. Ağustos sonunda nohutlar biçilerek kışlağa dönülmektedir.

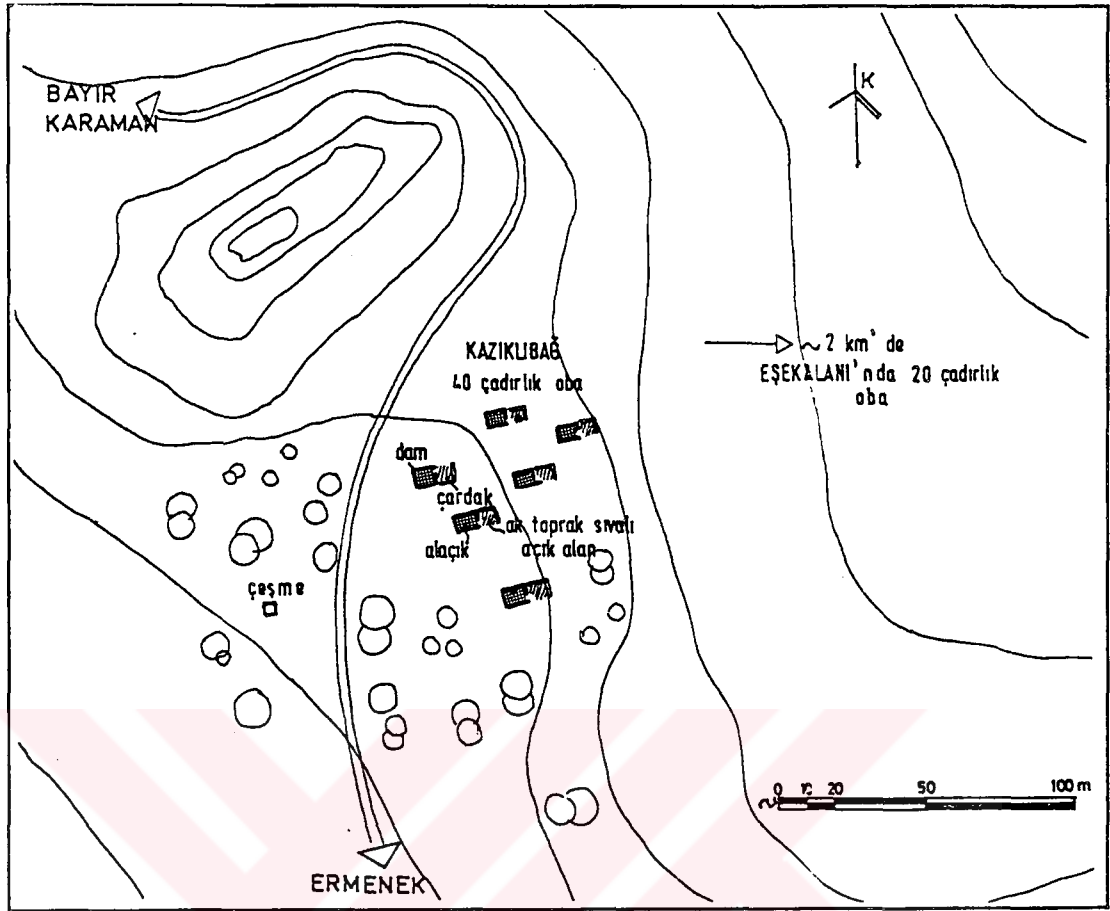
Resim:3.10- Dereçatı Yaylası'nda Çimenli Vadi Tabanı, Keçe Yapım Yeri Olarak da Kullanılmaktadır.

Resim:3.11- Ermenek, Balkusan Yayla Grubu İçinde Yer Alan Yellibel Yaylası. Yaylada uygun yerlere nohut ekilmektedir.

3.4.2.5. Bayır yarığöçerleri

Karaman ile Ermenek arasındaki Kazıklıbağ Yaylası'nda (Bkz. Harita:3.3) görüşülen Bayır köylüleri kendilerinin 150 yıl kadar önce İçel'in Bozyazı ilçesi çevresinden geldiklerini ve o zamanlar tamamen göçer (Menemenci aşireti) olduklarını belirtmişlerdir. Sarp bir bölgeye yerleşen köyün arazisi oldukça azdır. Genellikle hayvancılık ve üzüm üretimi ile geçim sağlamaktadırlar. 200 haneli köyde yazın sadece 15-20 aile kalmaktadır. Yaylaya göç; sığır besleme ve ekin işlemek için yapılmaktadır. Arazi kıraç olduğundan ekin örüme (dönüşümlü ekim) göre, sıra ile ekilmektedir. Bahar göçü nadas kısma yapılır. Hayvanlar otlatılmaktadır. Ekinler biçildiğinde her yıl güzleye topluca göçülmektedir. Inek besleyenler topluca, koyun ve keçi besleyenler ise dağınık yerleşmektedirler (Resim:3.12, Şekil:3.5). Her

Şekil:3.5- Karaman-Bayır Yaylası'nda Yerleşme Dokusu.

Resim:3.12- Karaman-Bayır Köyü Kazıklıbağ Yaylası'ndaki Toplu Yayla Yerleşmesi.

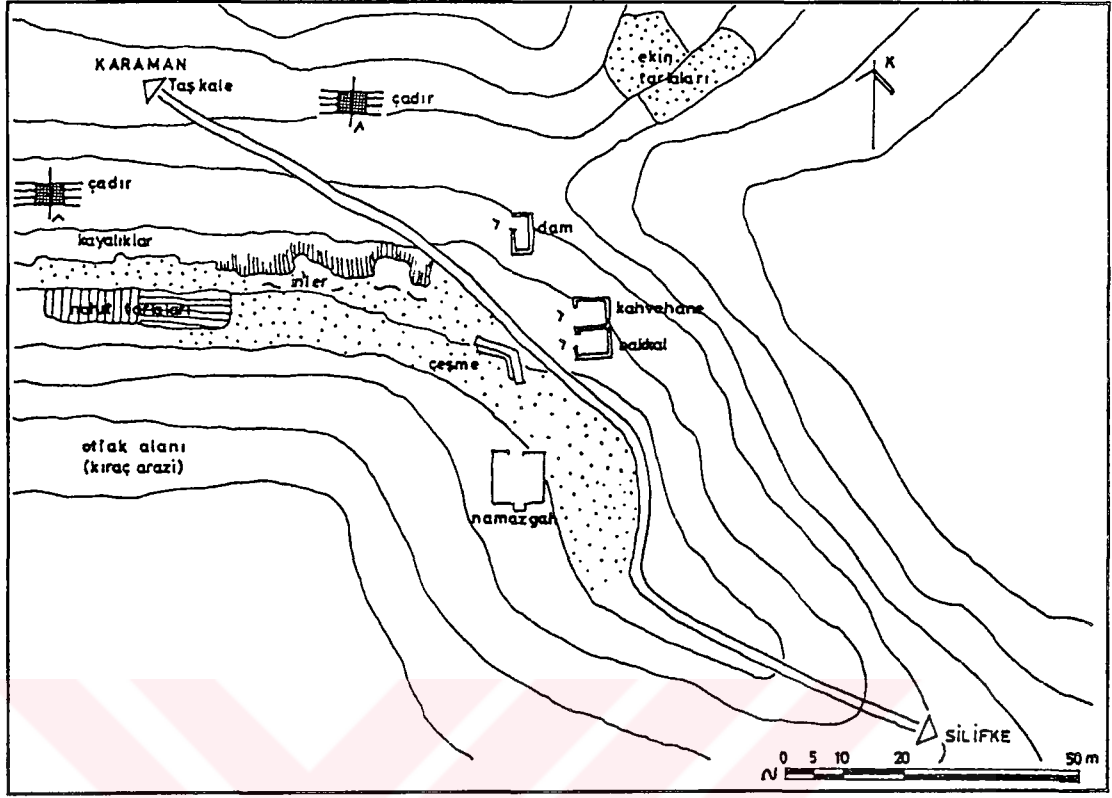
yıl aynı yere yerleşme sebebi; çeşmenin ve köye ulaşımın kolay olmasından kaynaklanmaktadır. Eylül başlarında köye göçülerek üzümler serilmekte ve pekmezler kaynatılmaktadır.

3.4.2.6. Boynu İnceli yarığöçerleri

Günümüzde Erdemli-Yeniköy, Silifke çevresindeki köy ve kasaba evlerinde kışlayan yörükler, H.1141 senesinde Nevşehir civarına iskan edilmişler; okur-yazar namuslu ve çalışkan olmaları sebebi ile de Dündarlı ve Üçkapılı yaylalarında arzu ettikleri yerlerin kendilerine verilmesi için ferman çıkarılmıştır. 1965'lerde 9 oba, 400'den fazla çadırdan ibaret bu yörüklerin, 86 hanesi Karaman-Barutkavuran, 70 hanesi Çimenkuyu, 20 hanesi Mersin-Çavuşlu köyüne, 70 hanesi de Erdemli-Yeniköy'e yerleşmişlerdir (40).

Bu gün 300 hane, Mayıs-Ekim ayları arasında Karaman ile Silifke arasındaki Eğri Çayır, Cıcık, Güneyli, Ayaş, Uzunkuyu ve Oğru yaylalarına çıkmaktadırlar (Bkz. Harita:3.5 ve 3.3). İncelenen Oğru Yaylası'na Silifke ve Karaman'dan yol çıkmaktadır. Keçi-koyun besleyen bu yörükler, yaylakta "yatak" veya "koyak" denilen yerlere ikişer-üçer çadır ve vadi yamaçlarındaki tabii mağaralara, dağınık şekilde yerleşmektedirler (Resim:3.13). Toprakların uygun olduğu yerlere yazlık arpa, çavdar, çoğunlukla da nohut ekmektedirler. Araçla ulaşılamayan koyaktaki ekinler, el ile biçilmekte, patozların ulaşabileceği yerlere develerle taşınmaktadır.

Oğru yayla merkezinde de kalıcı yapı olarak bir kahvehane, bir bakkal ve bir namazgah bulunmaktadır. Yeni dam evler yapılmaya başlanmıştır (Şekil:3.6).

Şekil:3.6- İçel-Erdemli, Çöğür Yaylası'nda Yerleşme Dokusu.

Resim:3.13- İçel-Erdemli, Çöğür Yaylası'nda Bir Boynu İnceli Yörük Çadırı.

Batı Toroslarda göçerlik günümüzde yerini giderek yarıgöçerliğe bırakmaktadır. Ancak kadimden beri otlak olarak kullanılan yaylakların günümüzde;kısmen ziraate açıldığı ya da kalıcı konutlarla bir-iki aylık dinlenmeye dönük yapılanmaya açılmakta olduğu tesbit edilmiştir.

3.4.3. Yayla göçü, yollar ve değişimi

Batı Toroslar'da göçer hayata bağlı yaylacılık faaliyetlerindeki bu değişim, teknolojik gelişmelerle birleştiğinde, yaylak mekanlarına ulaşımında ve bu mekanların kullanımında da önemli değişikliklere yol açtığı gözlenmektedir.

Bu değişiklikleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür;

a) Yaylalara göç, geçmişte yaya ve hayvanlarla yapılırken, günümüzde orman işleme için yapılan yollardan faydalanarak motorlu araçlarla (traktör, kamyon, pick-up gibi) yapılmaktadır.

b) Geçmişte kısa süreli konaklamadan dolayı çadır, alaçık gibi geçici barınaklar yapılırken, bugün bir-iki katlı betonarme yayla evlerinin yapımına yönelinmektedir.

Araştırma bölgemizde birçok yörük "aşiret, oymak ve cemaati" bulunmaktaydı (45,63). Bunların birçoğu yerleşmekle beraber, halen göçer yaylacılık yapanlarına da rastlanmaktadır. Bu aşiretlerin çoğu 1950'lere kadar tamamen göçer olarak yaşıyorlardı. Aşiretlerin herbiri topluca yaylaya göçer, yayladan dönerlerdi. Genellikle keçi-koyun gibi küçük baş hayvan besleyen bu aşiretlerde göçüp-konma belirli kurallara (töre) bağlıydı. Aşiretin ileri gelenlerinin (reis) ve büyüklerinin

belirlediği zamanda göçedilirdi (72). Göçler; günler, haftalar, bazılarında ise aylar sürebilirdi. Göçler; önde at veya eşeğin bulunduğu gelin veya genç kızların çektiği develerle bayram havası içinde yapılırdı (Bkz. Resim:3.1). Bu göç yolları arazinin topoğrafik yapısı ile yakından ilgilidir. Eğimin müsait olduğu vadilerden geçilerek yaylalara ulaşılmıyordu. Yayla göçlerinde bazen antik yollardan da faydalanılmıyordu. Bu tür antik yollara örnek olarak; Antalyanın Kovanlık, Camili, Çıplaklı, Odabaşı gibi köylerindeki Karakoyunlu ve Yeni Osmanlı göçerlerinin Burdur-Çamoluk, Kapaklı Köyleri çevresindeki yaylalar ile Korkuteli-Söbüce yaylalarına çıkmak için kullandıkları Roma Antik yolu (Via Sabeste) (73) ile Alanya-Seydişehir bağlantısını sağlayan ve yöre halkınca "Keykubat Yolu" olarak adlandırılan eğimli arazilerde kademeli olarak yapılmış yollar gösterilebilir (Resim:3.14, Resim:3.15).

Develerle yapılan yayla göçlerinde yol üzerlerinde yağmur ve soğuklardan dolayı kısa süreli konaklama için sığınmaya uygun yer bulunmayan bölgelerde, hanlara rastlanmaktadır. Yöre ileri gelenlerinin hayır için yaptırdıkları bu hanlara, Gündoğmuş-Karaboyunlar ve Söbüçimen yayla yollarında rastlanmaktadır. Dört duvar ve bir çatıdan oluşan hanların üzerini, tavanın bulunmadığı çam tahtaları ile kaplı beşik çatı örter. Bu hanların belli aralıklarla tekrarlandığı söylemekle beraber günümüze kadar bozulmadan sadece Pembelik (Gelesandıra) yaylasındaki bir örnek ayakta kalabilmiştir (Resim:3.16). Aynı güzergahta bir hanın da yıkıntıları bulunmaktadır.

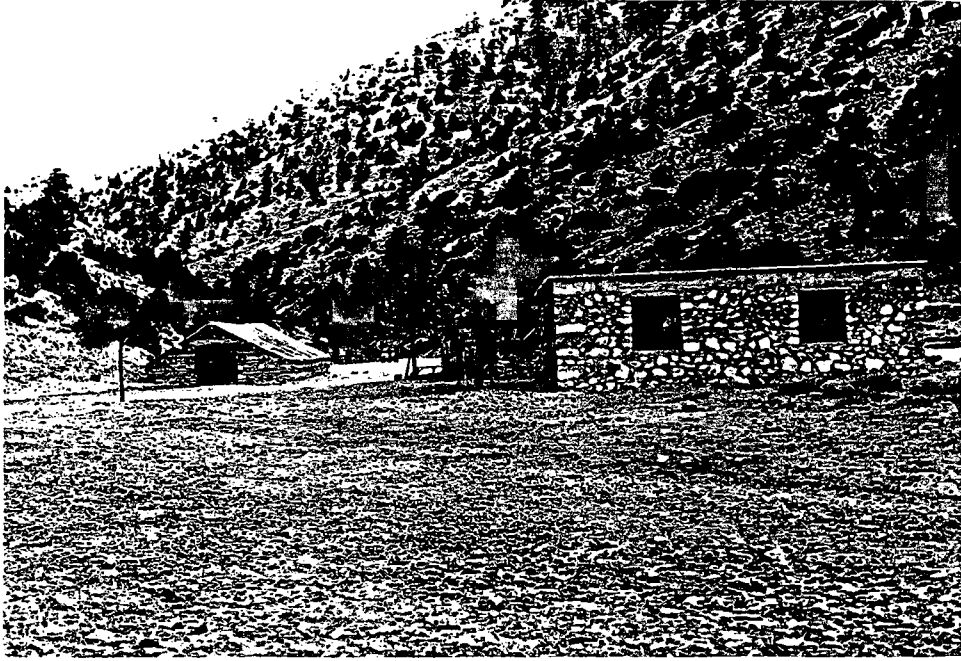
Yaylalara göç erken baharda ve güz zamanında yapıldığından genellikle su problemi az olmaktadır. Kaynak sularının az olduğu yörelerde yol boyunca belirli aralıklarla kuyu, sarnıç ve çeşmelere rastlanmaktadır. Sarnıçlar genellikle baharda ve güzde kalınan "güz" ya da "bahar" yurdunda,

Resim:3.14- Antalya'yı Burdur'a Bağlayan Antik Roma Yolundan İki Görünüş. Bu yol, kestirme ve araç trafiği olmaması nedeni ile günümüzde göçerlerin yaylaya (özellikle hayvanların) ulaşımında kullanılmaktadır.

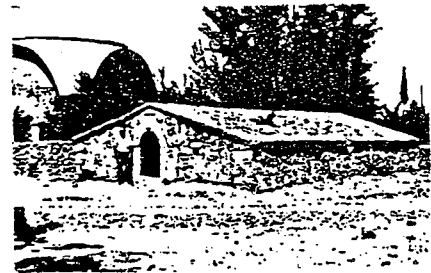

Resim:3.15- Alanya-Seydişehir Bağlantısını Sağlayan Antik "Keykubat" Yolundan İki Görünüş. Uzun süre hayvanlarla yaylaya ulaşımında kullanılan bu yol, görevini yakın zamanlarda hemen aynı güzergahı takip eden araç yoluna bırakmıştır.

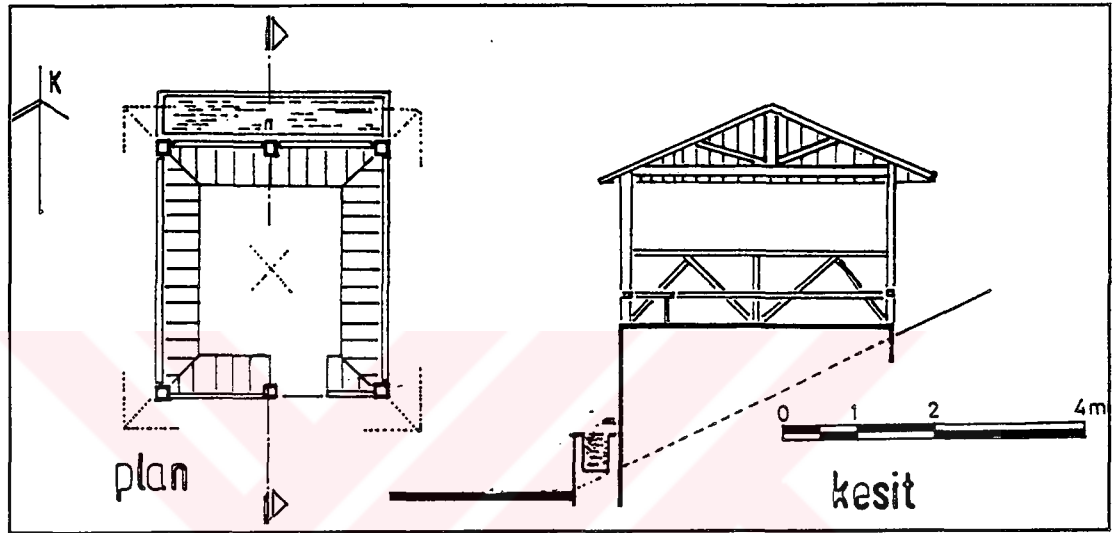
Resim:3.16- Alanya ve Gündoğmuş Çevresindeki Yarıgöçerlerin Yayla Yolları Üzerindeki Pembelik (Gelesandıra) Yaylası'nda Bir Han ve Cami.

sahile yakın bölgelerde bulunmaktadır (Bkz. Harita:3.2.d). Bölgedeki sarnıçlar; tek kübbeli, içte kübbeli dışta kademeli ve içten tonozlu dıştan beşik örtülü olmak üzere üç grupta toplanabilmektedir (Fesim:3.17).

Resim:3.17- Antalya-Döşemealtı Mevkii Yeni Osmanlı Kışlağı Çevresinde Karşılaşılan Üç Tip Sarnıç.

Çeşmeler ise bir ağaç oluktan başlayarak, üzerinde gölgelikli oturma ve dinlenme yeri bulunanlara kadar çeşitlilik göstermektedirler. Anamas Yaylası yolu güzergahındaki Yaka Köyü yolu üstündeki çeşme, bu tür; gölgelikli çeşmelerden biridir (Şekil:3.7; Resim:3.18).

Şekil:3.7- Anamas Yaylası Yolu Güzergahında Yaka Köyü Yolundaki Çeşme.

Resim:3.18- Anamas Yaylası Yolu Güzergahında Yaka Köy. Yolundaki Çeşmenin Görünüşü.

Yayla yolları üzerindeki bu tesislerin önemleri, yeni araba yollarının yaylalara ulaşması ve hayvancılığa dayalı yaylacılığın azalması ile birlikte giderek azalmaktadır. Hayvanlarla günler ya da haftalar süren yayla göçleri yerini, traktör, kamyon gibi motorlu araçlarla, saatlik sürelerle bırakmaktadır.

Yayla yolculuğundaki değişme ile birlikte;

- a) Zorlukla yapılan göçler kolaylığa,
- b) Göçlerdeki beraberlik yerini ferdi göçlere,
- c) Hayvan sırtlarında taşıma ile yapılan ve çerçicilik denilen ticaret, yerini kapalı kamyonlara doldurulan binbir çeşit malın satıldığı motorize ticarete,
- d) Önemli yayla merkezlerinde bulunan namazgahlar çevresinde Cuma günleri kurulan pazarlar, değişik günlerde değişik yaylalarda kurulan pazarlara,
- e) Hayvancılık nadiren ziraat ve meyveciliğe ya da genellikle dinlenmeye,
- f) Yaylada bulunan malzeme ile yapılan çadır, pür ev gibi geçici evler ise, köy ve kentte bulunan malzemelerle yapılan kalıcı evlere dönüşmektedir.

3.5. Araştırma Bölgesindeki Mekansal Analizler

Bu bölümde, göçer ve yarıgöçerlerin mevsimlik hareketlerine bağlı olarak kullandıkları çevrelerin (arazi, barınma birimleri/ grupları ile insan ve hayvan barınma birimleri) analizleri yapılacaktır. Bu analizlerde; araştırılan mekanların çok dağınık olması ve buraların mevcut durumlarını gösteren ayrıntılı

haritalarının bulunamaması (özellikle yaylaklar) önemli bir eksiklik olarak görülmüştür. Bu eksiklikler, yerinde çizilen olabildikçe yaklaşık ölçekli kroki/haritalarla giderilmeye çalışılmıştır. Barınma birimleri bazındaki tesbitler ise, rölövelerle yapılmıştır.

3.5.1. Yerleşme dokusu genel özellikleri (kışlak-yaylak)

3.5.1.1. Kışlak yerleşme dokusu

Bölgedeki yörüklerin göçer ya da yarıgöçerlik durumunu belirleyen en önemli unsur kışlakta kalış biçimidir (çadırda kalanlar göçer, sabit evlerde oturanlar ise yarıgöçerdirler).

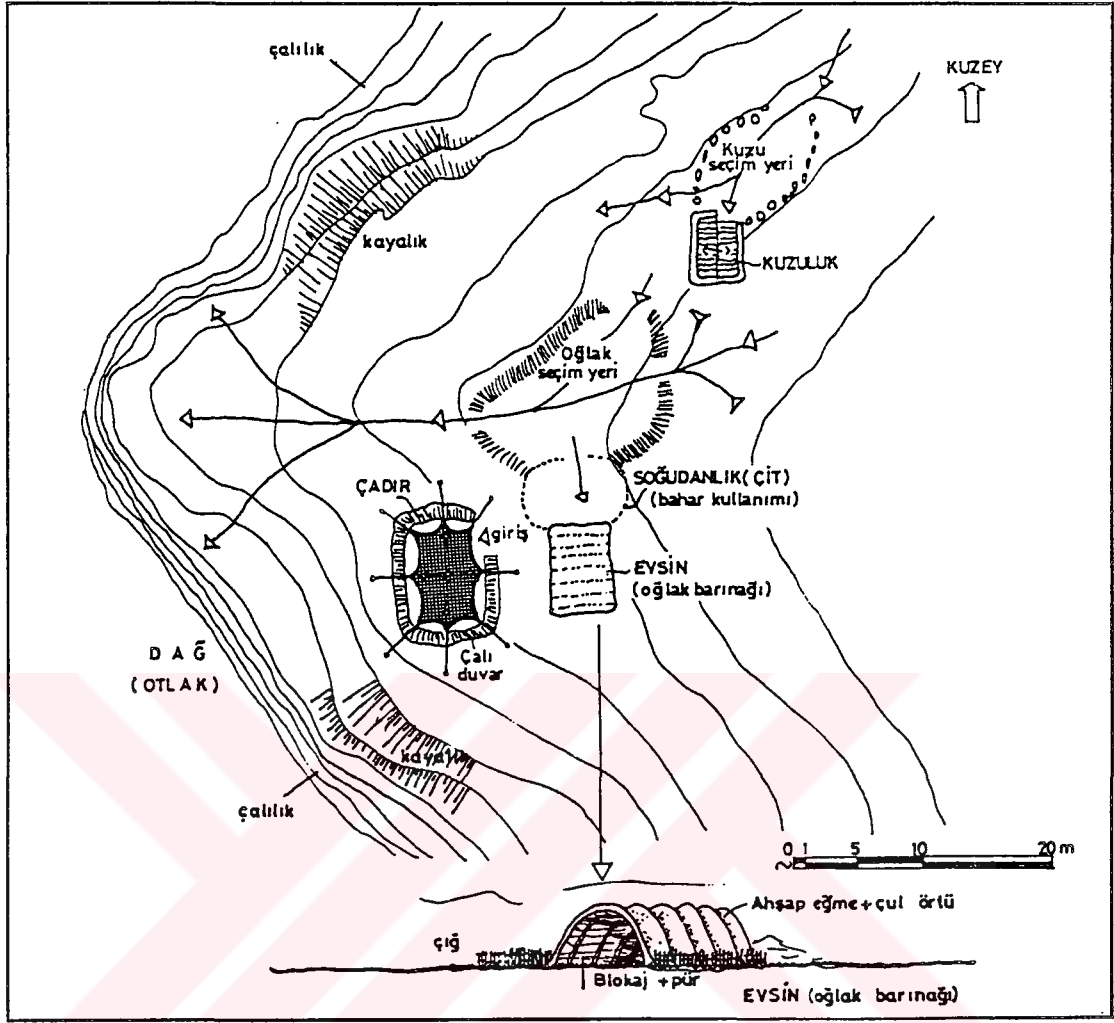
Her ne kadar yıl boyunca hayvanları ile birlikte yeni otlaklar peşinde olan göçerlerde statik bir yerleşmeden sözedilemez (74) ise de; hemen her yıl aynı bölgeler, kışlak veya yaylak olarak kullanılmaktadır. Ekim-Kasım aylarında yayladan beraberce kışlağa inen göçerler, burada 100-500 baş arasında değişen küçükbaş hayvanlarının rahat otlaması ve birbirine karışmaması için; 3-5 çadırlık guruplara (oba) ayrılmaktadırlar. Bu guruplanma genellikle yakın akrabalar arasında oluşmaktadır (50). Obaları meydana getiren çadırlar birbirlerinden 100-500 m. uzaklıkta genellikle münavebeli otlatma (örüm) için yılaşırı yerlere, "yurt" tutulmaktadır. Yurt yerinin belirlenmesinde (önem sırasına göre); otlak durumu (fundalık, çalılık, dağlık), su kaynağı, çadırın kurulabileceği kuytu yer kriterleri göz önünde bulundurulmaktadır. Hayvanlar açık arazide barınmaktadırlar. Onlar için özel mekanlar hazırlanmamaktadır. Ancak Şubat-Marttaki "döl zamanı" (yavrulama) her çadır ailesi kuzu veya oğlaklarının barınması için "evsin" ya da "kuzuluk" denilen ve "ağıl" ile bütünleşen geçici

yapılar yapmaktadırlar. Böylece yaylaya göç zamanına kadar; çadır, evsin ve ağıllardan oluşan geçici bir guruplanma söz konusudur (Bkz. Şekil:3.8, Resim:3.19).

Yarıgöçerlerdeki kışlak yerleşme dokusunu; hayvancılık, tarım, ziraat gibi üretim türleri belirlemektedir. Hayvancılığa dayalı yarıgöçerlikte insanlar köylerdeki evlerinde barınmakta, hayvanlar ise köy çevresindeki fundalık/çalılık alanlarda kalmaktadırlar. Hayvanların bakımı için köyden giden insanların barındıkları bir çadır kurulmaktadır. Böylece insanlar için iki ev oluşmaktadır. Hayvanların barındığı kışlak; yavrulama zamanı çadır yanında yapılan evsin ve ağıllar ile tıpkı göçer kışlakları gibidir (Şekil:3.8, Resim:3.19).

Yarıgöçer veya yerleşik hale gelen yörüklerin ev yerleşme dokusunda dağınıklık (oba karakteri) gözlenmektedir. Günümüzde; oba yerleşmesinin özelliklerine, 1950 öncesinde yoğun yörük yerleşmesine sahne olan Antalya çevresinde oldukça sık rastlanmaktadır (Resim:3.20). Karakoyunlu ve Gebizli yörüklerinin yerleştikleri Gebiz Nahiyesi (Serik) çevresi (Bkz. Harita:3.2.a), Honamlı yörüklerinin yerleştikleri Aspendos çevresi (Bkz. Harita:3.2.b), Yeni Osmanlı yörüklerinin yerleştikleri Döşemealtı yöresi köyleri (Bkz. Harita:3.2.c) ile Alanya'nın batısındaki köyler (Bkz. Harita:3.2.d) kışlakta "oba" yerleşmeleri karakteri göstermektedirler. Aynı karakterdeki yerleşmelere araştırma alanının doğusunda Erdemli çevresinde (40) ve batısında Fethiye'nin Üzümlü ovası çevresindeki yerleşmelerde (59) de rastlanılmaktadır.

Hayvancılık bırakıldıktan sonra evler ve köyler bir merkez etrafında toplanma eğilimine girmektedir. Yeni Osmanlı köyleri olan Çıplaklı ve Başköy'de bu olgu gözlenmektedir (Bkz. Harita:3.2.d).

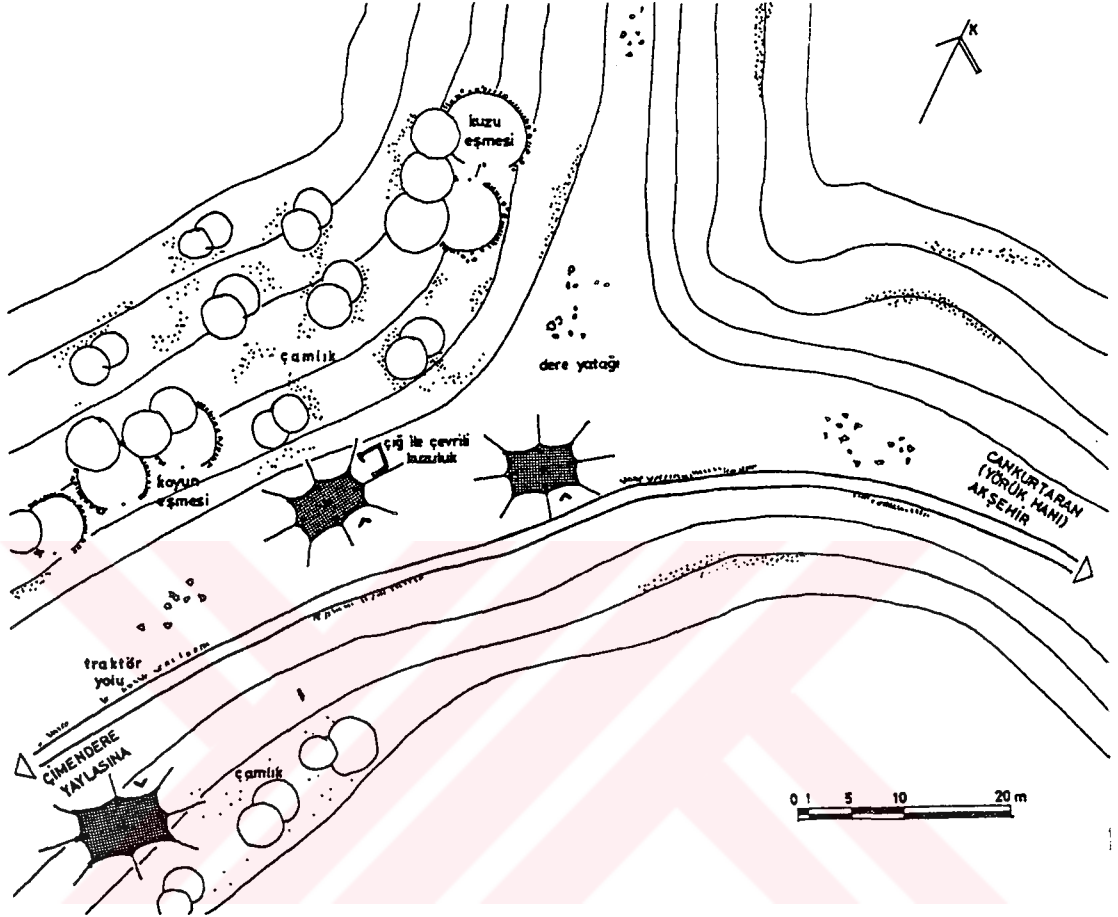

Şekil:3.8- Burdur-Bucak, Karaaliler Köyü Dağlarında Bir Sarıkeçili Yörük Kışlağı.

Resim:3.19- Şekil-3.8'deki kışlakta oğlak seçimi.

yaylakta kaldıklarından yaylak mekanının kullanımı; çadır, ağıl, koyun eşmesi gibi elemanlarla daha tariflidir (Şekil:3.9, Resim:3.22).

Şekil:3.9- Konya-Akşehir, Cankurtaran Yaylası'nda Karatekeli Yörükleri Yerleşme Dokusu.

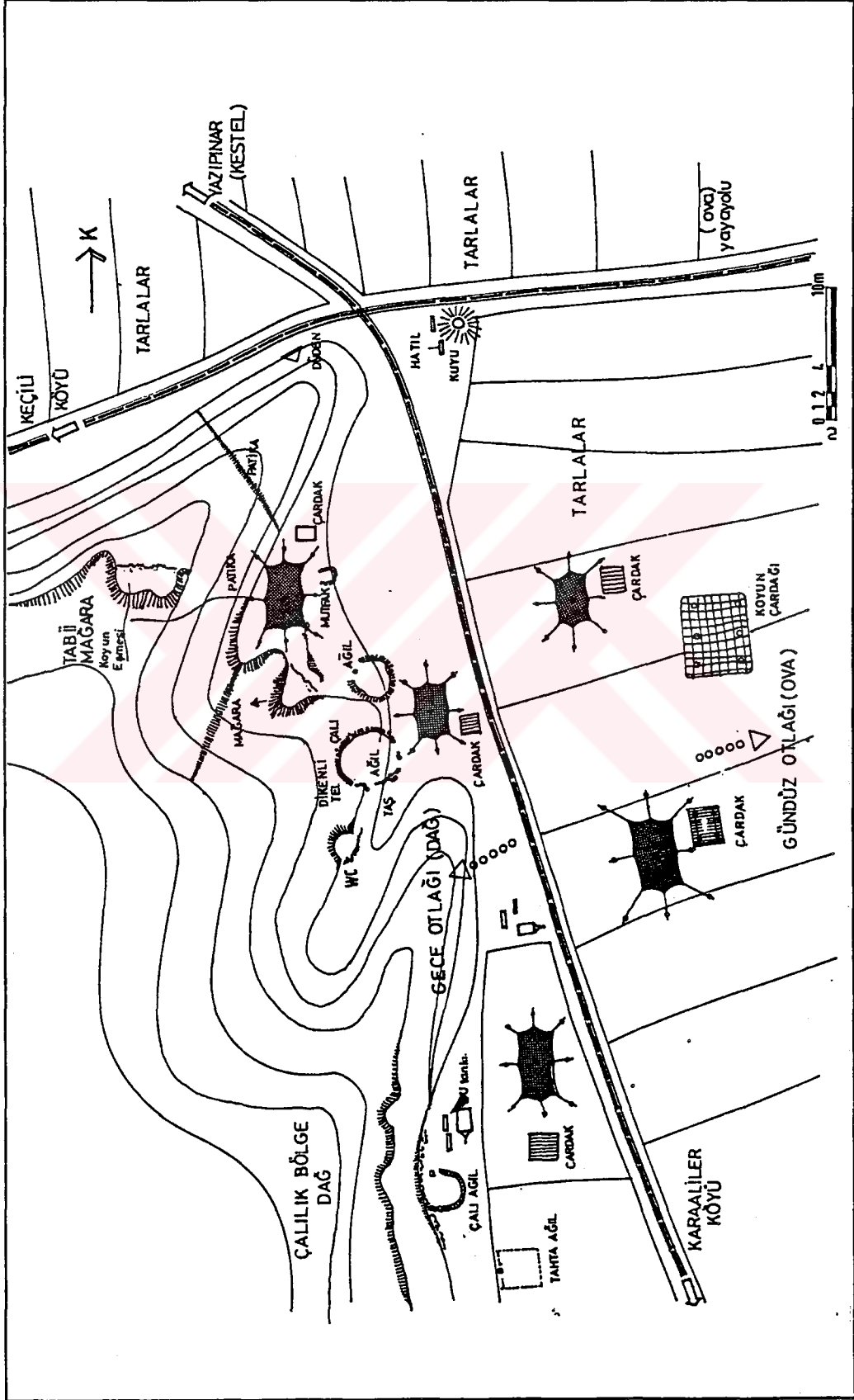
Resim:3.22- Akşehir, Cankurtaran Yaylası'nda Karatekeli Yörükleri Yerleşmesinden Bir Görünüş.

raştırma bölgesinde yarığöçerlerin, tamamı yaylak için yükseklerle çıkmamakta, bazıları tersine inmektedirler (Muğla-Karabağlar yaylasında olduğu gibi). Köyün yakınındaki dağlarda kışlayan hayvanlar çadır ile birlikte ekinlerin Temmuz başında kalkması ile daha aşağı rakımdaki ovalara indirilmektedir (Resim:3.23). Yaz ayları, inilen bu yaylakta (ova) geçirilmektedir. Araştırma bölgesinde yükseklerdeki (900-1000 m.) ova kenarı köylerine (Korkuteli-Yazır, Esenyurt, Köseler, Bucak-Karaaliler, Keçili, Kızılcağağ vb.) yerleşen yörüklerce daha çok "ovalara inilen yaylacılık" türü sürdürülmektedir (Şekil:3.10; Resim:3.24).

Resim:3.23- Burdur-Bucak, Kızılcağağ Köyü Ovasında Sarıkeçili Yarığöçerleri.

Ziraat ve dinlenmeye dönük yayla yerleşmeleri ise genellikle Torosların tepelerine yakın (Bkz. Harita:3.3) vadi kenarlarında kurulmuşlardır (75) (Bkz. Harita:3.4.a ve 3.4.b). Vadi tabanlarına yerleşmelere pek rastlanmaz. Yağmur, kar sularının tabanlarda oluşturduğu çamurdan etkilenmezler. Vadi tabanları genellikle çimenli olduğundan mera olarak kullanılmaktadır. Buralar aynı zamanda bazı yaylalarda koyun kırkımı, keçe yapımı

Şekil:3.10- Burdur-Bucak, Karaaliler Köyü Sarıkeçilli Yaylağı Yerleşme Dokusu.

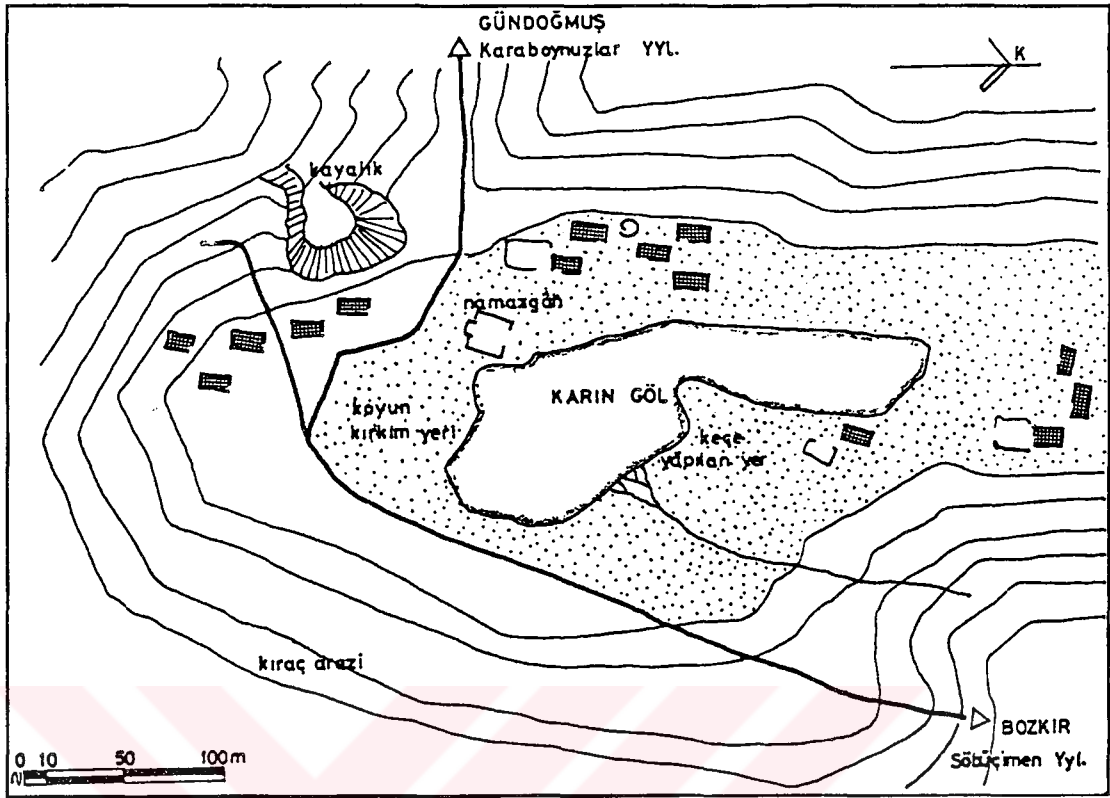

Resim:3.24- Burdur-Bucak, Karaaliler Köyü'nde Sarıkeçili Yaylağının (Ova) Görünüşü.

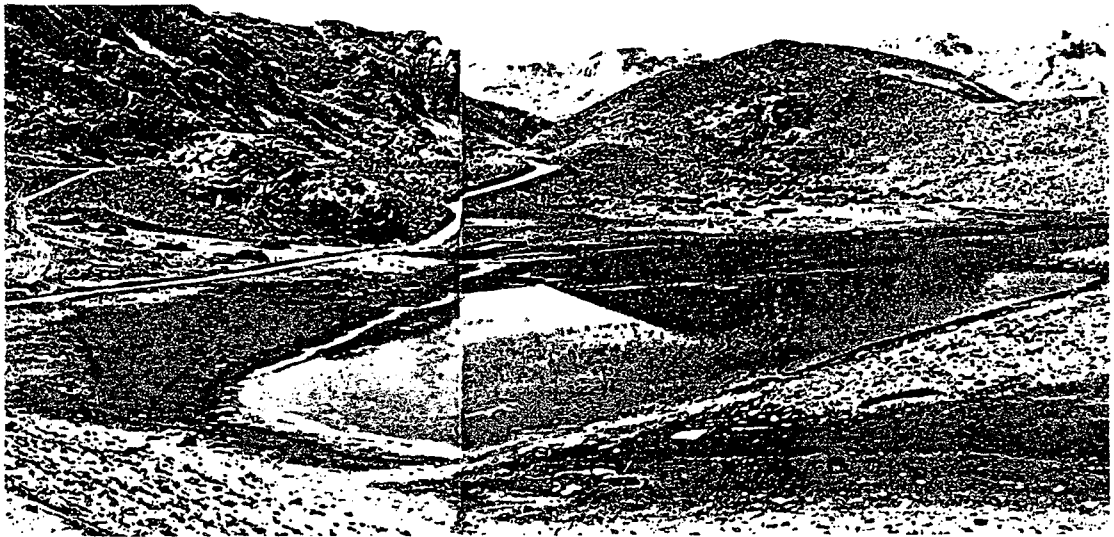
(Ekz. Şekil:3.8; Resim:3.10) (Şekil:3.11, Resim:3.25), veya yayla gençlerinin futbol alanıdır. Nitekim Karaboynuzlar Yaylası'nda sık sık komşu yayla yerleşmelerindeki gençlerle maçlar yapıldığı ifade edilmektedir (Şekil:3.12, Resim:3.26).

Önceleri çadır, alaçık gibi taşınabilir malzemelerle yapılan evlerden meydana gelen yayla yerleşmeleri içerisinde sosyal tesis olarak sadece bir-birbuçuk metre yüksekliğinde dört duvardan oluşan namazgahlar bulunuyordu. Tam göçerlik sırasında ise bunların ahşap kazıklarla (söven) çevrilen alanın "kolan" denilen iplerle sınırlandırılmasından meydana getirildiği Korkuteli-Söbüce Yaylasında ifade edilmiştir (Bkz. Şekil:3.1 ve Resim:3.4).

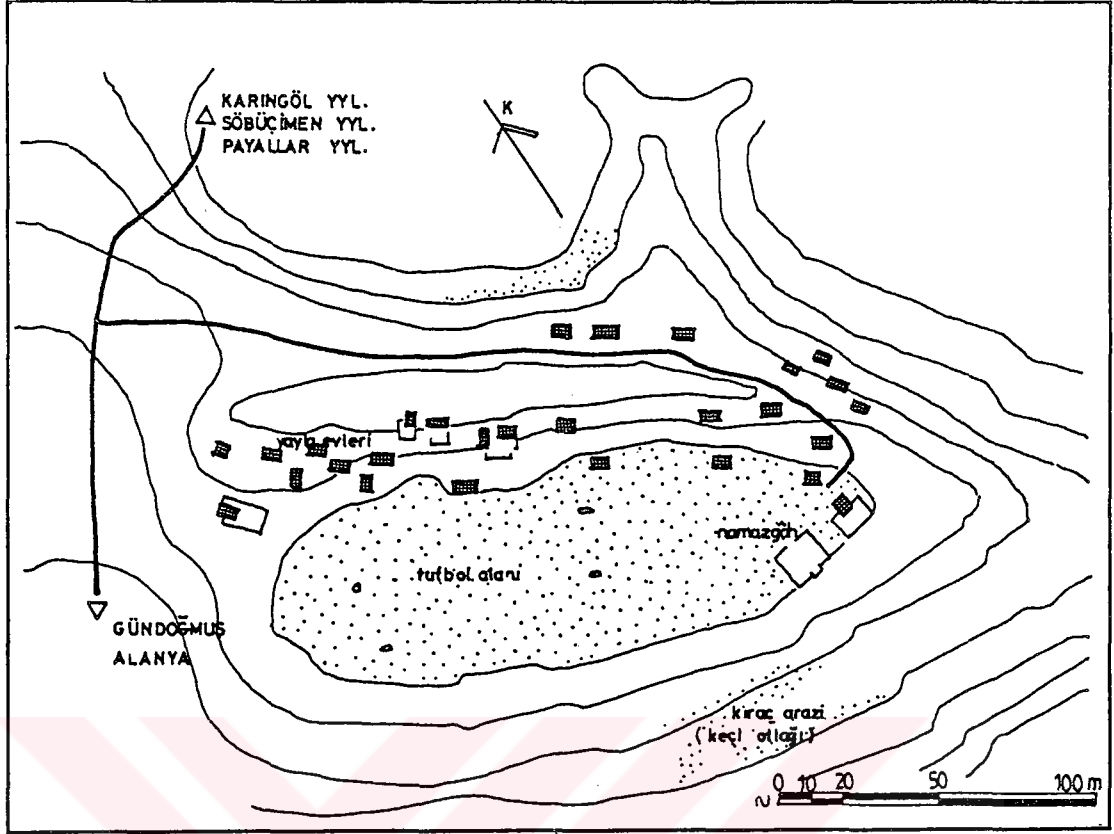
Günümüzde yaylalara araç yollarının çıkması ile, kentsel çevrenin yapı malzemesi olan beton ve çinko elemanlar örtü malzemesi olarak kullanılmaktadır. Yeni malzemeler, öncelikle cami (Ekz. Resim:3.16) (Şekil:3.13, Resim:3.27) ve dükkan gibi yapılarda goze çarpılmaktadır.

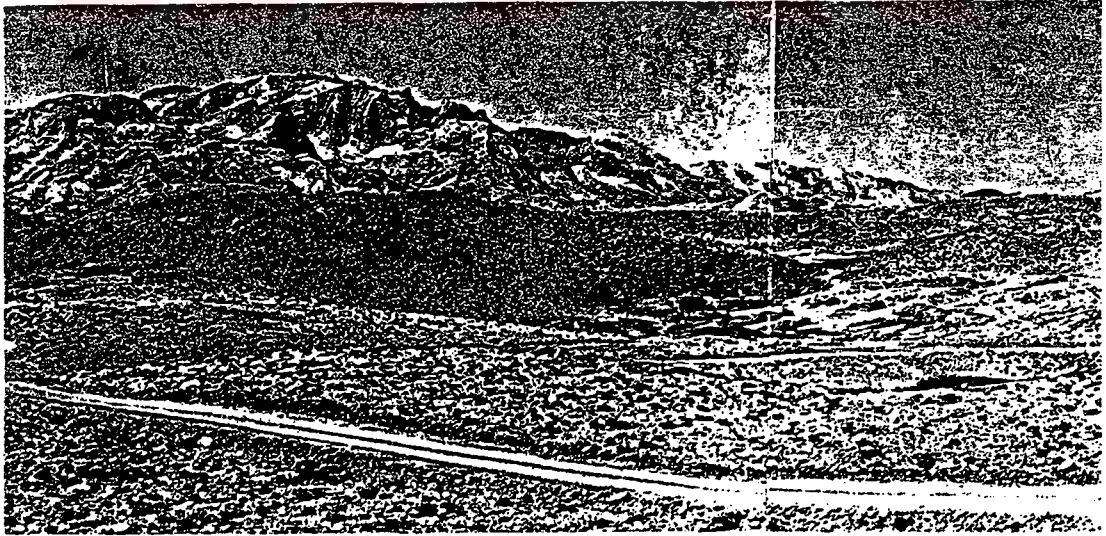
Şekil:3.11- Alanya, Karıngöl Yaylası Yerleşme Dokusu.

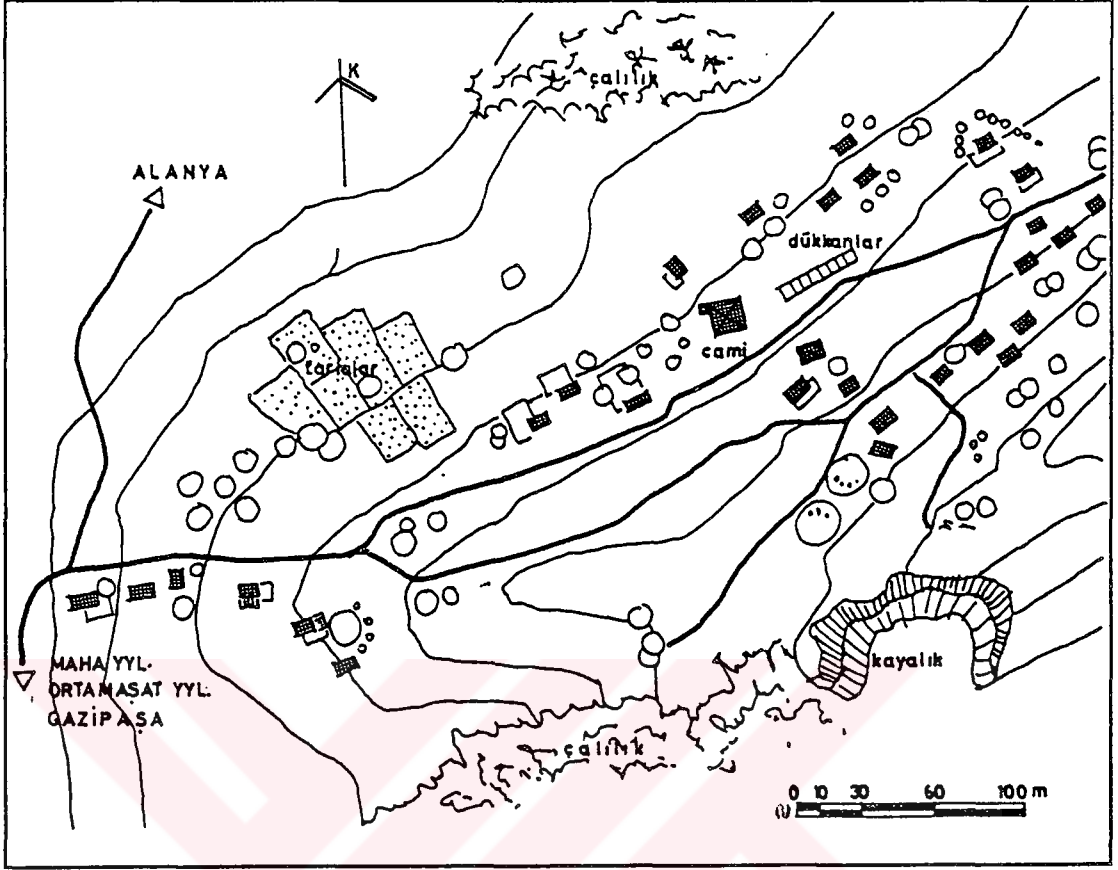
Resim:3.25- Şekil:3.11'deki Karıngöl Yaylası'nın Genel Görünüşü.

Şekil:3.12- Alanya, Karaboynuzlar Yaylası Yerleşme Dckusu.

Resim:3.26- Alanya, Karaboynuzlar Yaylası'nın Genel Görünüşü.

Şekil:3.13- Alanya, Gozlar Yaylası Yerleşme Dokusu. Yerleşmenin merkezinde günümüz malzemeleri ile yapılmış cami ve dükkanlar yer almaktadır.

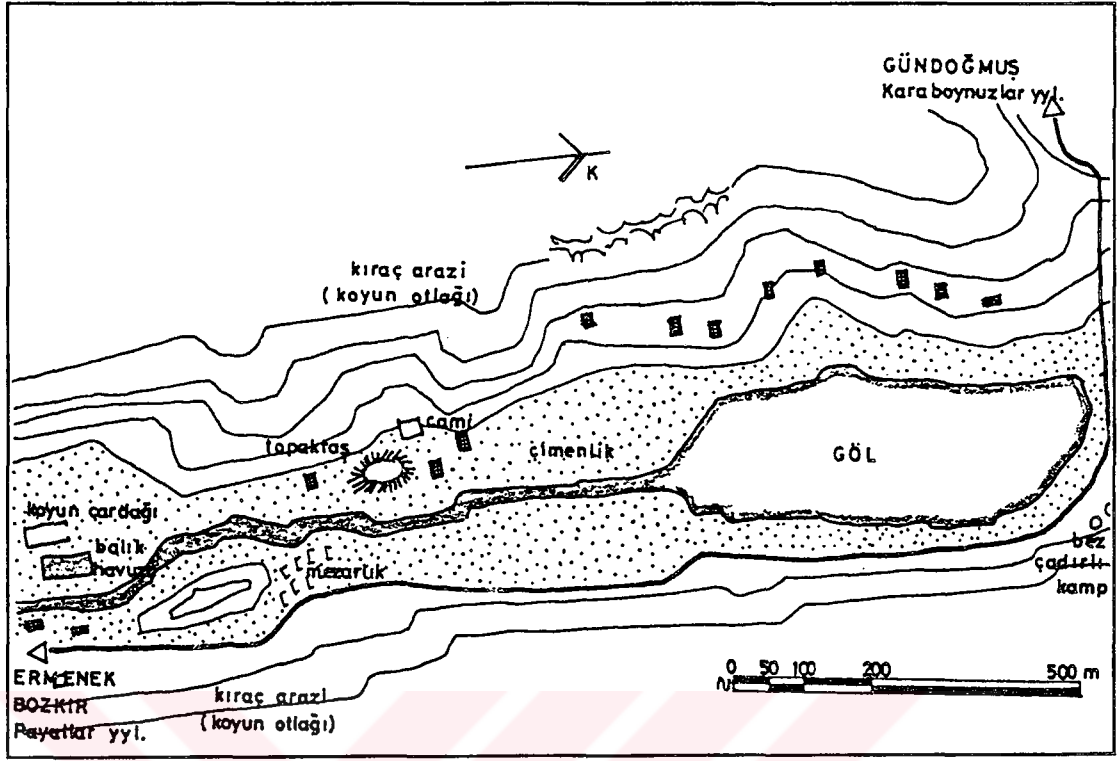

Resim:3.27- Alanya, Gozlar Yaylası'nın Genel Görünüşü.

Batı Toroslar'daki yayla yerleşmelerinin ortaya çıkmasında su önemli bir faktördür. Araştırma bölgemizdeki yayla yerleşmelerinin bazıları kar sularının birikmesinden oluşan göller çevresinde kurulmuşlardır (Bkz. Şekil:3.11, Resim:3.25) (Şekil:3.14, Resim:3.28). Bazıları ise küçük kaynakların borularla yerleşmenin merkezi yerine getirilmesi ile oluşan çeşmeleri kullanmaktadırlar (Şekil:3.15.a, Resim:3.29.a; Şekil:3.15.b, Resim:3.29.b; Şekil:3.15.c, Resim:3.29.c)). Suyu olmayan yerler daimi yaylak olamazlar. Ancak, yüksek yerlerde hayvancılıkla (koyun) uğraşan yaylacılar, ilkbaharda doldurdukları "kar sarnıçları"ndan aldıkları karları eriterek su elde etmektedirler. Bazen içme suları "tuluk" denilen ve keçi derisinden yapılmış kaplarla, eşek sırtında kilometrelerce uzaklıktan getirilmektedir (Resim:3.30). Su taşıma ve bekletmede faydalanılan bu tuluklar, keçi derisinin öğütülmüş çam kabuğu ve çalı kökü ile iyileştirilmesi sonucunda kullanılmaktadır.

Yarıgöçer küçükbaş hayvancılığa bağlı olarak ortaya çıkan yaylalar dağınık bir görünüm arz etmektedirler. Büyük baş hayvancılıkta ise, bu yaylalar topludur. (Bkz. Şekil:3.3,3.5). Batı Toroslar'daki bu dağınık yerleşmelerin ortalarında, yayla yakınında daimi yerleşme yok ise, namazgah yer almaktadır. Yayla kullanımları başka göçerler ve köylerle anlaşmazlık durumunda bulunan Korkuteli-Söbüce (Bkz. Şekil:3.1) henüz çadır ve pür evden vazgeçilmemiş Erdemli-Oğru (Bkz. Şekil:3.6), Ermenek-Kamış (Bkz. Şekil:3.4), Alanya-Karaboynuzlar gibi birçok yayla yerleşmelerinde bu özellikler göze çarpmaktadır*.

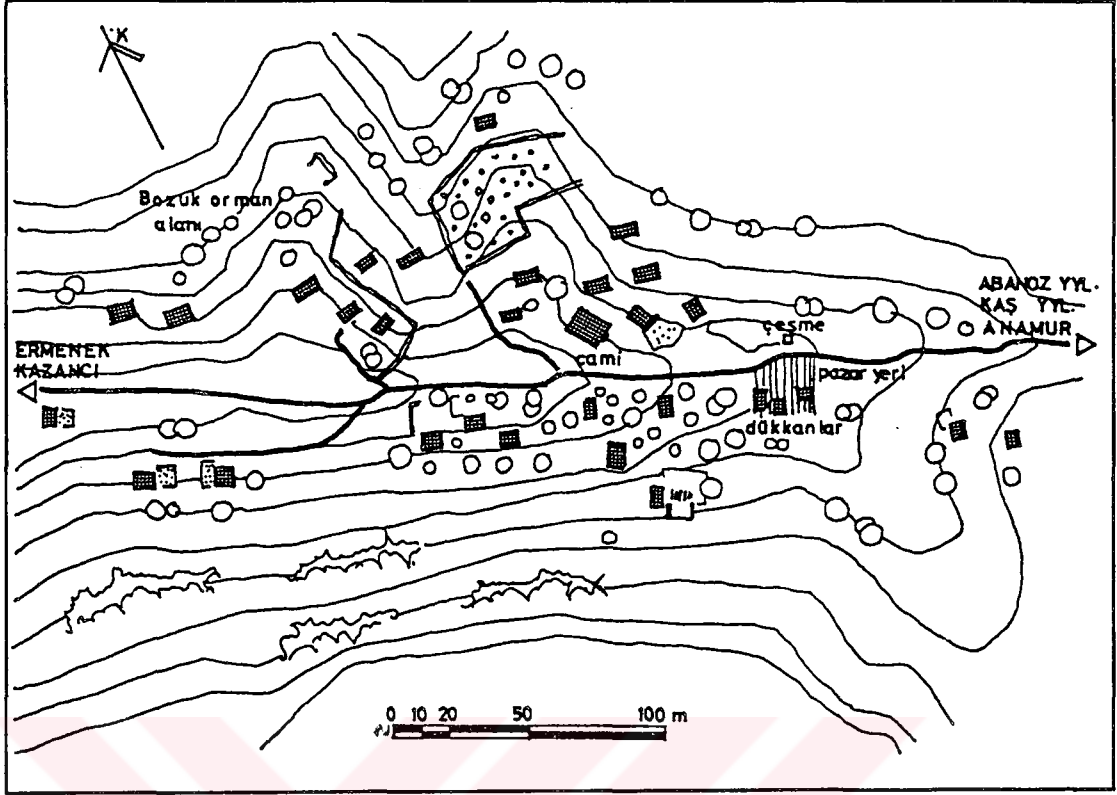
* Yaylakta namazgah yapımına Afganistan'daki günümüz göçerlerinde de rastlanılmaktadır (8).

Şekil:3.14- Alanya, Söbüçimen Yaylası Yerleşme Dokusu.

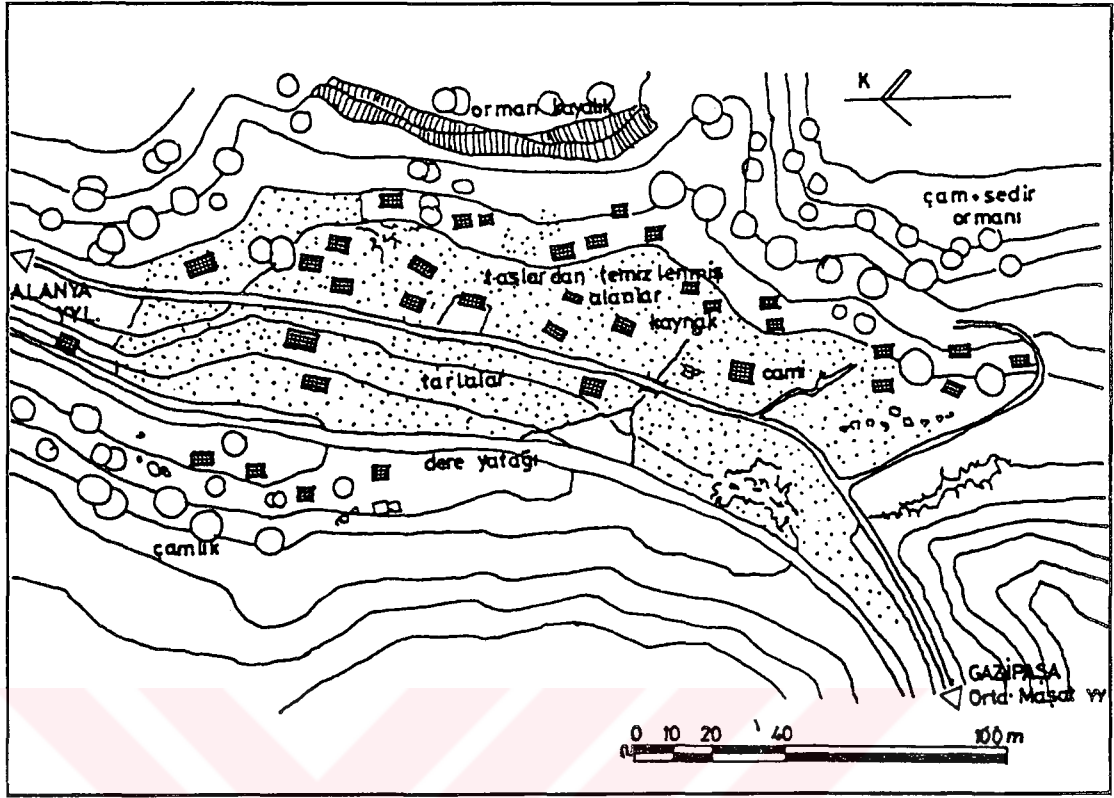
Resim:3.28- Eğri Göl Kenarında Kurulan Söbüçimen Yaylasından Bir Görünüş.

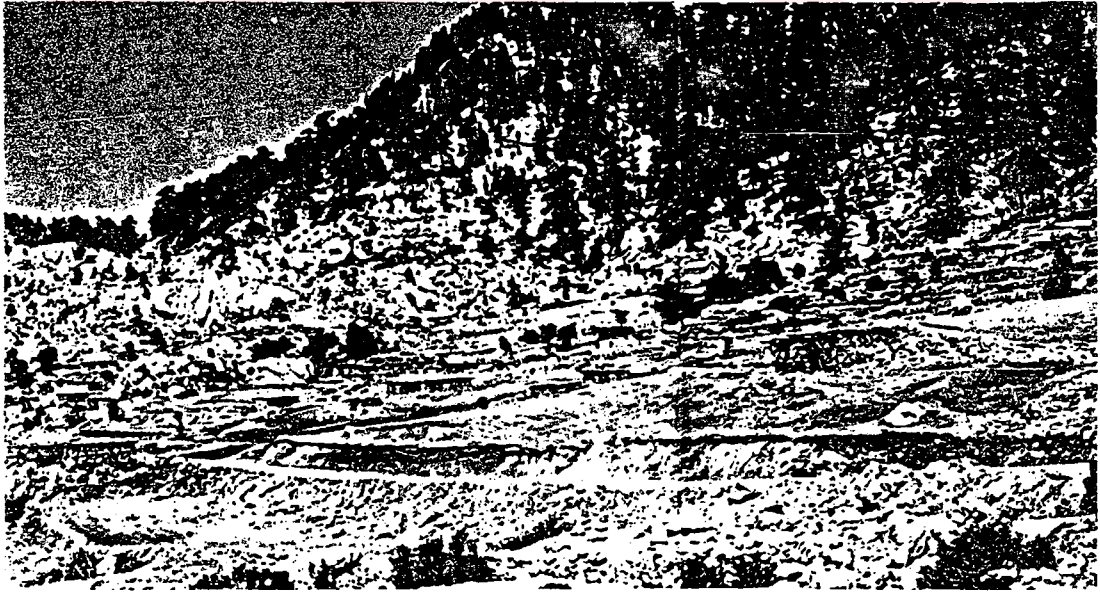
Şekil:3.15.a- Anamur, Akpınar Yaylası Yerleşme Dokusu.

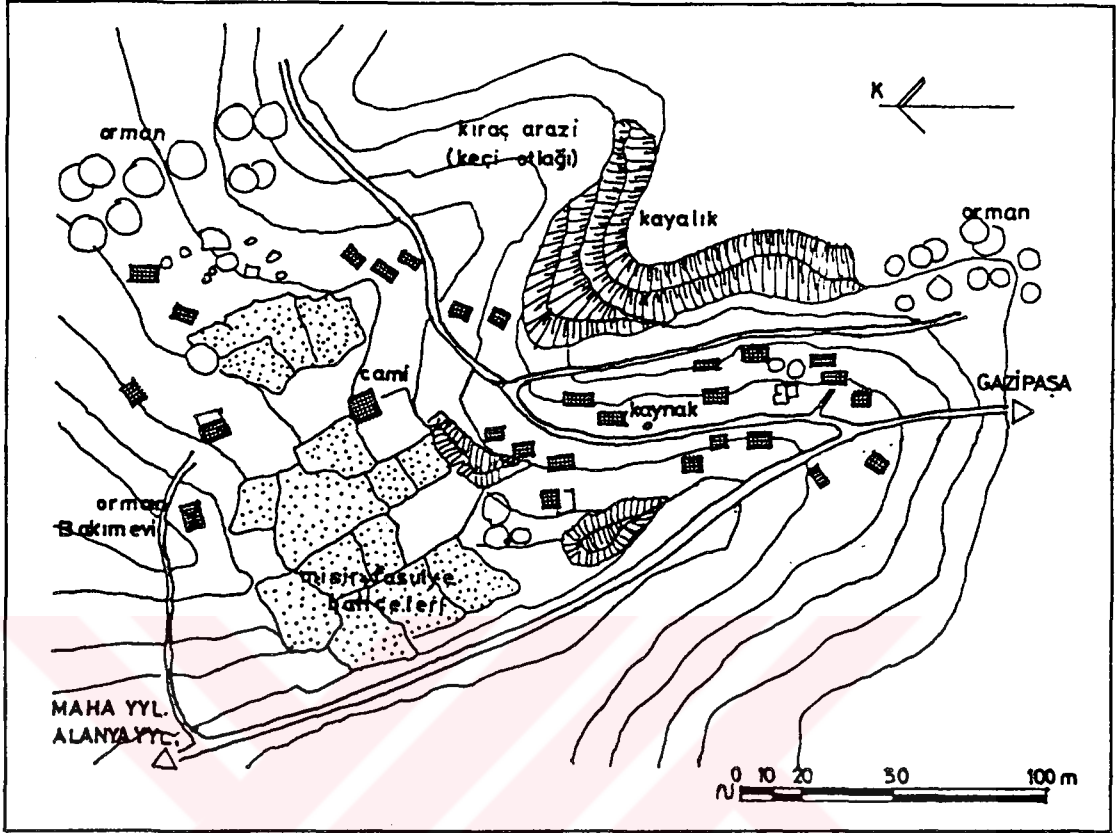
Resim:3.29.a- Anamur, Akpınar Yaylası'nın Görünüşü.

Şekil:3.15.b- Antalya-Gazipaşa, Maha Yaylası Yerleşme Dokusu.

Resim:3.29.b- Antalya-Gazipaşa, Maha Yaylası'nın Görünüşü.

Şekil:3.15.c- Antalya-Gazipaşa, Ortamaşat Yaylası Yerleşme Dokusu.

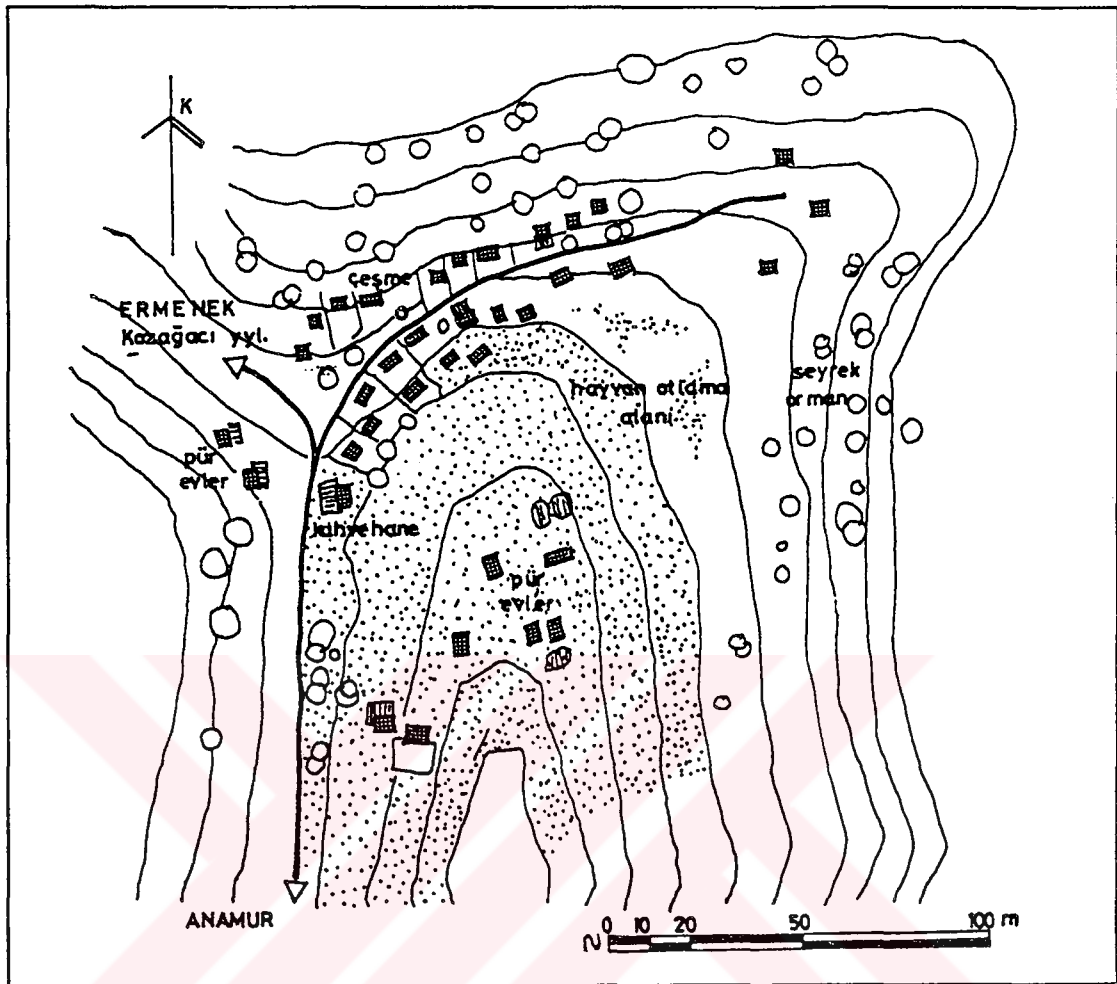
Resim:3.29.c- Antalya-Gazipaşa, Ortamaşat Yaylası'nın Görünüşü.

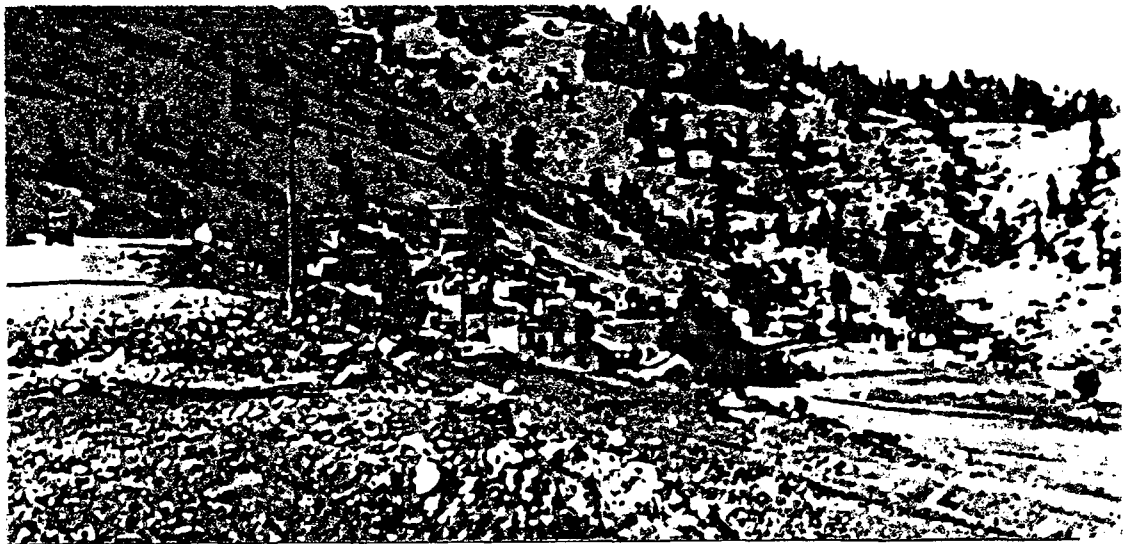
Resim:3.30- Anamur, Kaş Yaylası'nda Çeşme Başı.

Kent merkezlerine yakın ya da bir ulaşım aksı üzerindeki yayla yerleşmelerinde ise, yapı yoğunluğu, hava değişimi için yaylalara çıkma talebinden dolayı hızlı bir şekilde artmakta ve geleneksel yapı tarzları yerini modern malzemedeki yapılmış yapılara terketmektedirler (Şekil:3.16.a, Resim:3.31.a; Şekil:3.16.b, Resim:3.31.b; Şekil:3.16.c, Resim:3.31.c). Araziler daha küçük parçalara ayrılarak parseller oluşturulmaktadır. Böylece serbest dokulu ve tabii çevre içinde kaybolan geleneksel yayla evlerinin yerlerine kentlerimizdekilere benzer çeşitlilikte form, renk ve malzeme farklılıkları doğmaktadır (Resim:3.32).

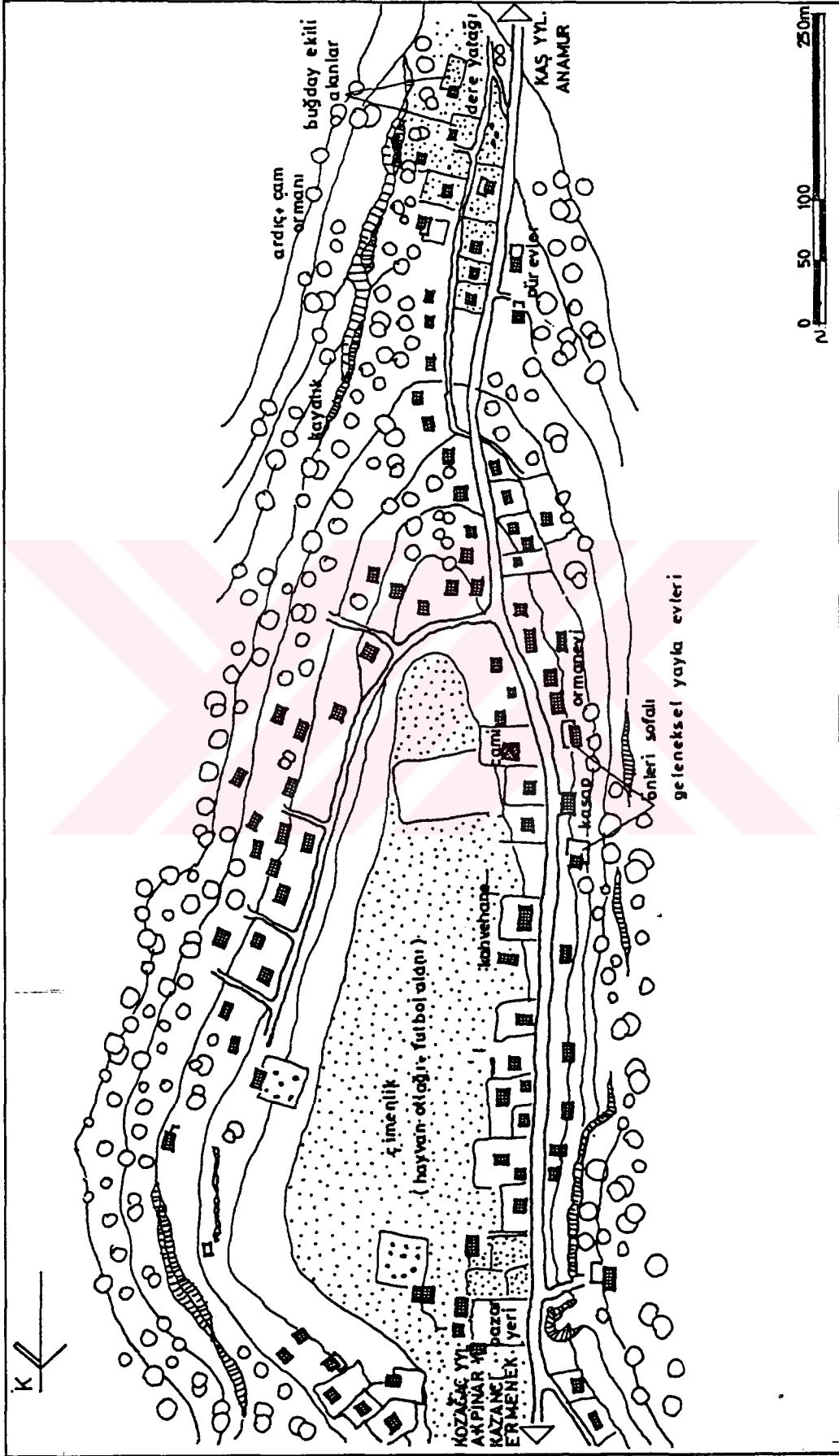
Geleneksellikten çıkarak gelişen Anamur'un Kaş, Abanoz gibi yayla yerleşmeleri tabii çevrenin dinlendirici form ve renkleri ile tezat teşkil eden yerleşmeler haline gelmektedirler.

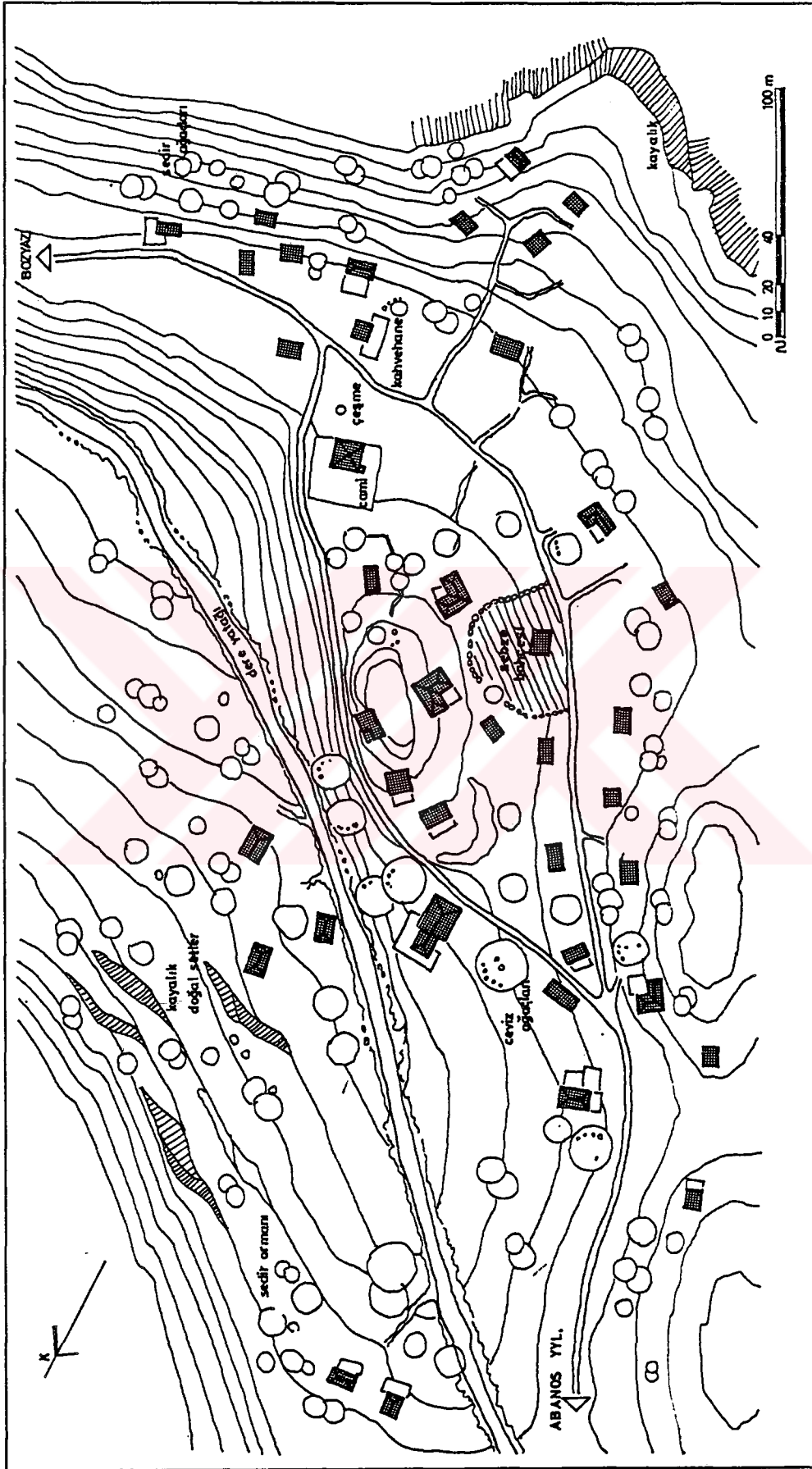
Şekil:3.16.a- Anamur, Kaş Yaylası Yerleşme Dokusu.

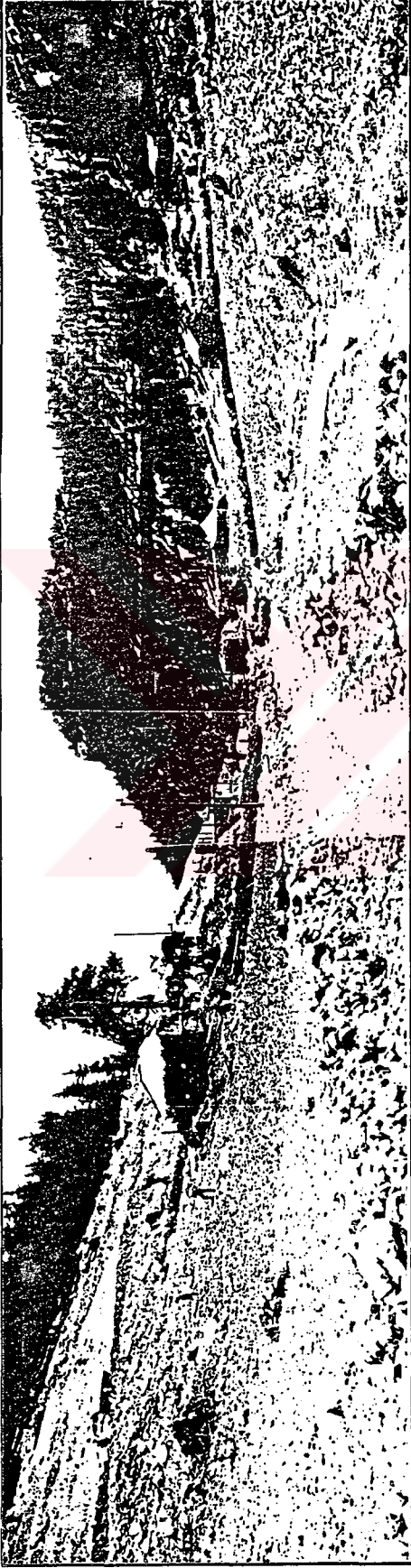
Resim:3.31.a- Anamur, Kaş Yaylası'nın Genel Görünüşü.

Şekil:3.16.b- Anamur, Abonoz Yaylası Yerleşme Dokusu.

Şekil:3.16.c- İçel-Bozyazı, Kozagaç Yaylası Yerleşme Dokusu.

Resim:3.31.b- Anamur Abanoz Yaylası'nın Girişinden Bir Görünüş.

Resim:3.31.c- İçel-Bozyazı , Kozğacı Yaylası Genel Görünüşü.

Resim:3.32- Anamur, Abonoz Yaylası'ndaki Evlerden Genel Görünüş.

3.5.2. Barınma birimleri ve mekan kullanım özellikleri

Bölgede tam göçerlikten (dağ göçerliği) yerleşik duruma kadar izlenen yörük yaşama biçimlerindeki değişim, yörük ailesinin yaşadığı mekanlara (yakın çevre -çadır, alaçık, ev-) da yansıdığı görülmektedir. Özellikle yaylaklarda kısa süreli konaklama olanağı bulan yörüklerde kullanılan barınma birimleri, bir devenin taşıyabileceği ağırlıktaki evler olan "karaçadırlar", yaylak-kışlakta uzun süre kalanlarda ve yarigöçerlerde "topak ev, alaçık, pür ev, sayvant, in evler", ziraat ve dinlenmeye yönelik yarigöçerlikte ise "sabit evler" kullanılmaktadır.

3.5.2.1. Göçerlerde barınma birimleri ve mekan kullanım özellikleri

Eröz'ün (40) ve Yalman'ın (64) tespitlerine göre; Anadolu'daki göçerler "karaçadır", "alaçık (keçe ev)" ve "topak ev

(derim evi)" olmak üzere üç türlü ev kullanmaktadırlar. Topak evler Ereğli ve Emirdağ gibi koyun beslenen, kurak iç kesimlerde kullanılırken; Manisa ile Kahramanmaraş arasındaki dağlık, keçi beslenen yağışlı bölgede daha çok kara çadırlar kullanılmaktadırlar. Nitekim yapılan saha araştırmasında, bölgemizde bu tür "topak evler"e (çadırlara) rastlanılmamıştır. Bunların Bor Ovası'ndaki Kızılca Köyü Bektikleri'nce kullanıldıkları tesbit edilmiştir. Koyunculuk ve tarımla geçinen bu yarıgöçerler, her yaz köyün doğusundaki çimenliklere çadırlarını kurmaktadırlar. Topak evlerin yanında kökleri Hunlar'a kadar uzanan "arabalı evler" (76) ile çığlı ve kızılçay çadırı evler de kurulmaktadır (Şekil:3.17, Resim:3.33).

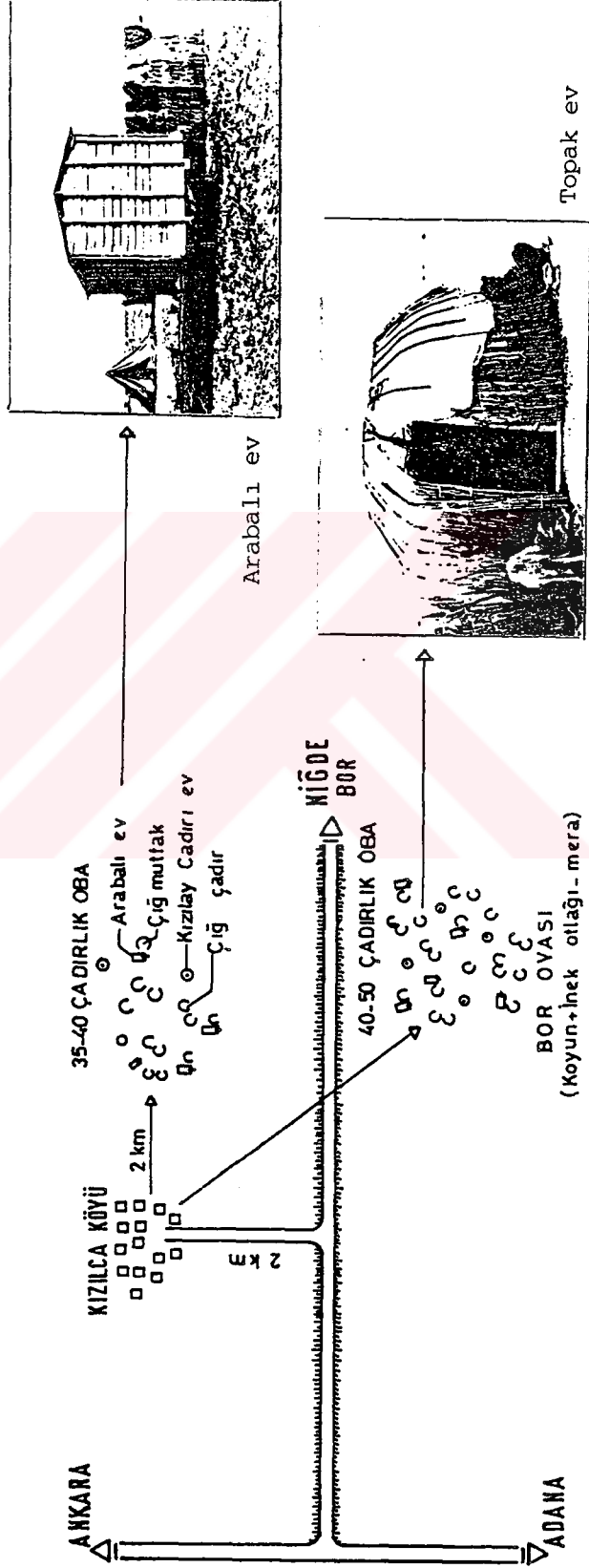
Araştırma alanında yaşayan göçerlerin tamamı ile bir kısım yarıgöçerler (özellikle Söbüce'deki Yeni Osmanlılar ve Oğru'daki Boynu İnceliler);

- a) Çadırın ana malzemesini oluşturan kılın kolay sağlanması,
- b) Yapım sistemi ve kurulmasının kolay ve kısa sürede olması,
- c) Çadırı oluşturan elemanların katlanabilir olması,
- d) Bünyesinde su tutmaması, çabuk kuruması ve en önemlisi de,
- e) Yükte hafif malzeme ile (50-70 kg) maksimum alanın örtülebilmesi gibi sağladığı avantajlardan dolayı, kıldan yapılmış kara çadırları tercih etmektedirler.

Koyun besleyen yörükler çadır için gerekli kılı, keçi besleyenlerden yün ile takas ederek veya satın alarak temin etmektedirler. Kıldan çadır yapımı aşağıdaki işlem sırasına göre gerçekleşmektedir.

Resim:3.33- Niğde-Bor, Kızılca Köyü'nün Yaylasından Genel Görünüş.

Şekil:3.17- Niğde-Bor, Kızılca Köyü Yaylak Yerleşme Dokusu (Bektik Yörükleri). Topak ve arabalı evleri ile Orta Asya göçer bozkır hayatının bir benzeri Orta Anadolu'da halen yaşatılmaktadır.

* Yörük takvimine göre Ağustos ayı girdiğinde (11 Ağustos), erkekler keçileri kırklık ile kırkarlar (Resim:3.34). Teke, erkek ve kısır keçilerin kılları çadır için ayrılır.

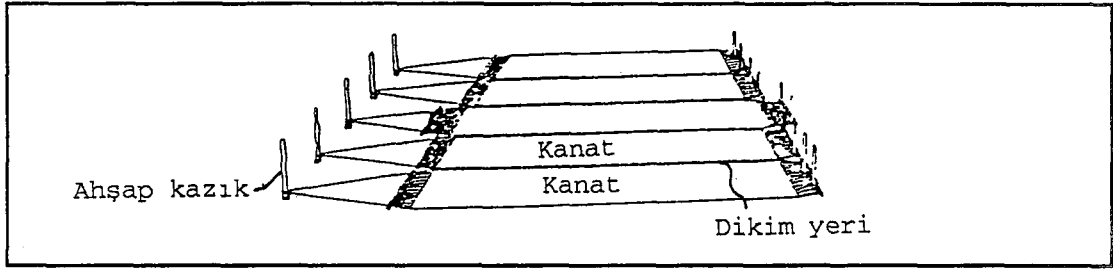

Resim:3.34- Burdur-Bucak, Sarıkeçili Yörüklerinde Keçi Kırkımı.

* Kıllar kıl taraklarından geçirilerek temizlenirler. İnce bir çubukla vurularak kabartılır, su ile nemlendirilir. Oklavalarla kabaca bükülerek uzunca bir şerit elde edilir. Bu şerit, kola takılabilmek için kendi etrafında sarılır (kolçak yapma). Kolçakların bir ucundan başlanarak, kıllar kırmanda eğirilir, ip haline getirilir. İkiye katlanarak kırmanda bükülürler ve yumak haline getirilirler.

* Çadır büyüklüğüne (kanat sayısına) göre ipler iki kazık arasında çözülürler. "İpacı" (İpağacı) veya "Istar" denilen düşey tezgahlara takılan her kanat (60-70 cm eninde ve 4-6 m uzunluğunda şeritler), ayrı ayrı dokunur.

* Aile büyüklüğüne göre 3,5,7 adet olan kanatlar; düz bir yerde yan yana getirilerek, uçlarından kazıklarla sabitlenir ve erkekler tarafından dikilirler (Şekil:3.18). Çadırın uzun ön ve arka

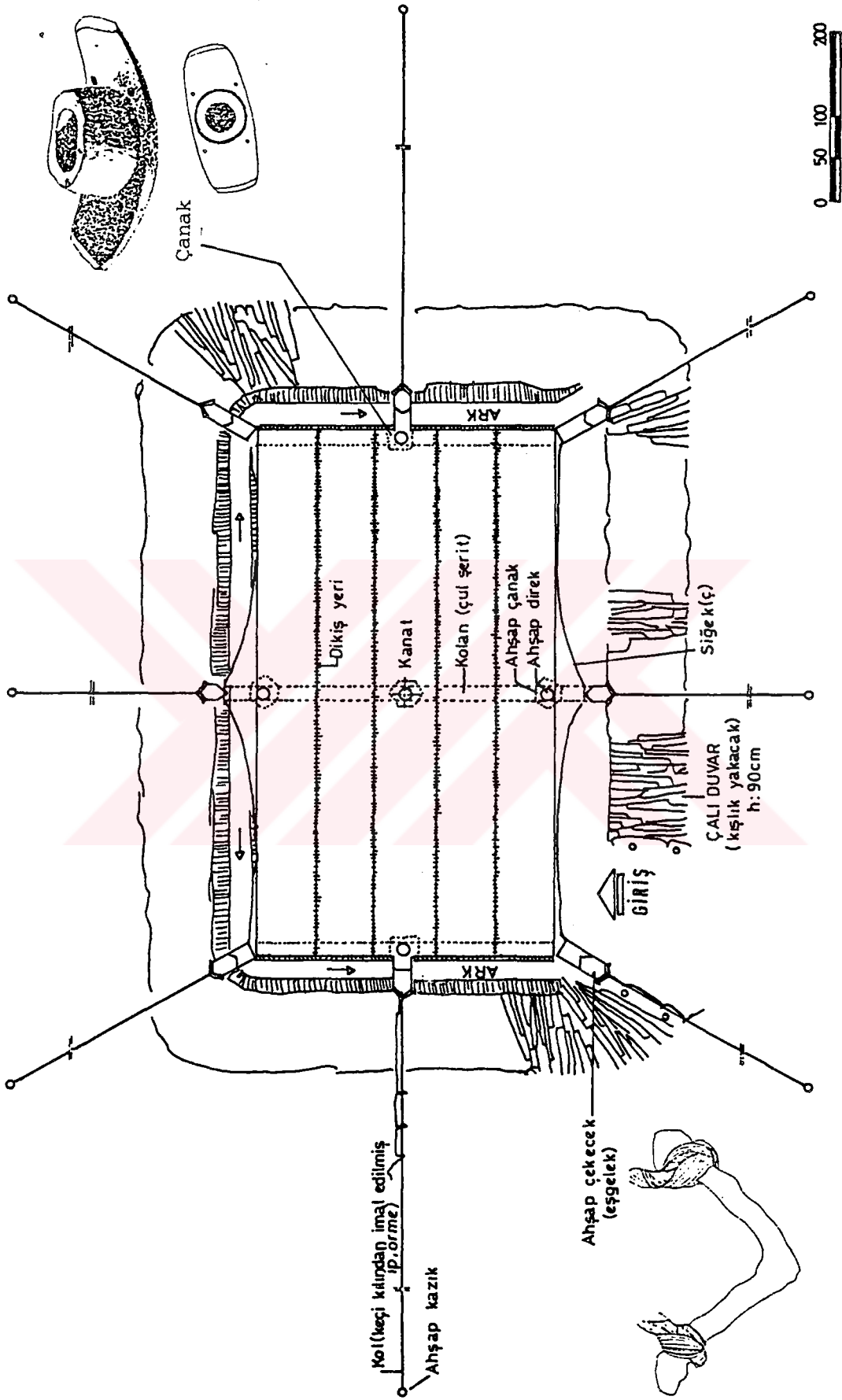
Şekil:3.18- Kanatların Yanyana Dikilerek Çadır Üst Örtüsünün Oluşturulması

kısına gelen kanatların dış yüzüne, suyun dışa akmasını sağlamak için, "saçak" veya "siğec" denilen, dokuma şeritler dikilir. Dikilen çadır çulunun bir ucu havaya kaldırılarak sopalarla döğülür, böylece ipler arasındaki gözenekler kısmen kapanmış olur. Keçilerin kırılması ve çadır dikimi törenlerle yapılmaktadır (72).

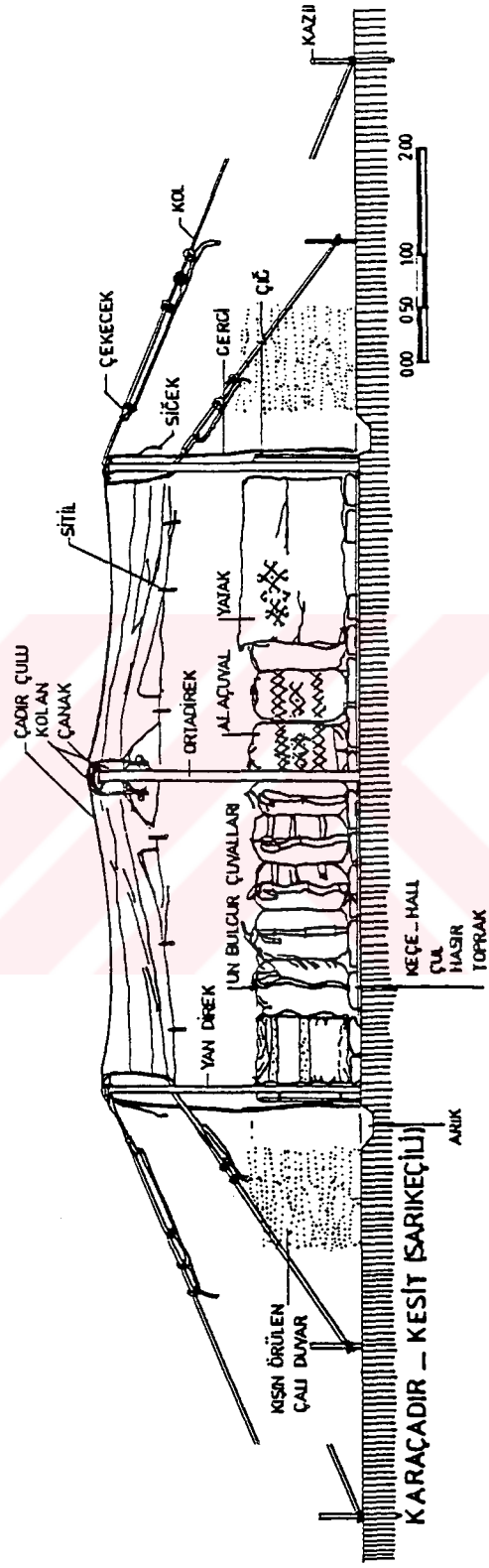
* Dikilen kanatlara; dik yönde kıl dokuma şeritler (15-25 cm eninde kolanlar) ile bunların çadır direğinin geleceği yerlerine ahşap çanaklar dikilir. Kolanların uçlarına "çekecek" veya "eşgelek" denilen ahşap parçalar bağlanarak, çadırın üst örtüsü (çadır çulu) hazır hale getirilir (Şekil:3.19).

Çadır çulunun ahşap direklerle taşıtılıp, iplerle(örme) yanlara gerilmesinden meydana gelen kara çadırlarda (Şekil:3.20) direk sayı ve dizilişleri, dolayısıyla çadır formları yörük gruplarına (oymak) yöre farklılıklar göstermektedir (Şekil:3.21).

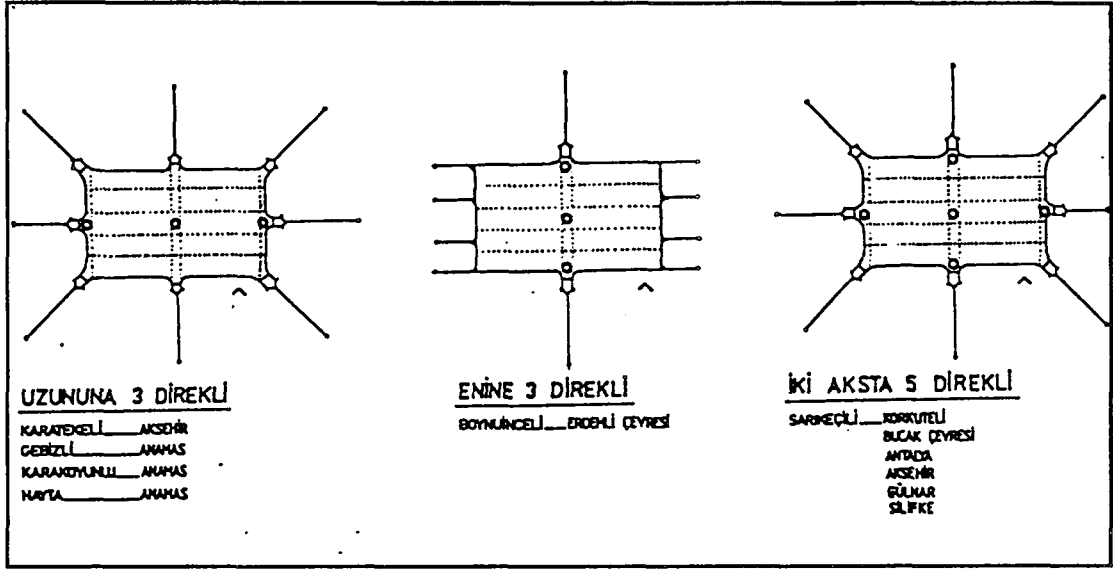
Çadırlarda iç mekanı, üstte çadır çulu, yanlarda gergiler, altta ise tabii toprak zemin belirlemektedir. Bu hali ile çadır; yörükler için kolay kurulabilen (Resim:3.35) detaydan arınmış bir evdir. Direkler, çadır çulunu çanaklar ve kolanlar aracılığı ile taşırlar. Kolanlar da çadır dışında çekeceklere onlar da, kıldan örülmüş "kol" ya da "bağ" denilen iplerle ahşap kazıklara veya "bastırık"lara bağlanmaktadır.

Şekil:3.19- Çanaklar, Çekecekler ve Çadır Örtüsünün Üstten Görünüşü.

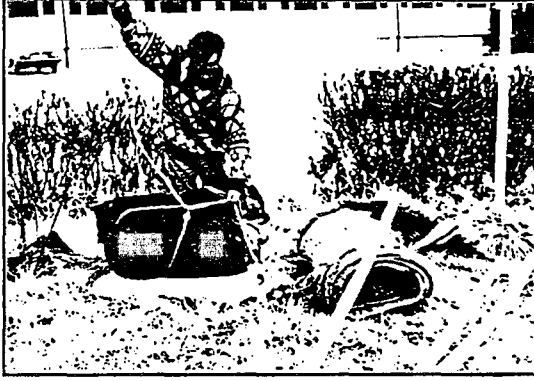
Şekil:3.20- Şekil:3.19'daki Çadırın Kesiti.

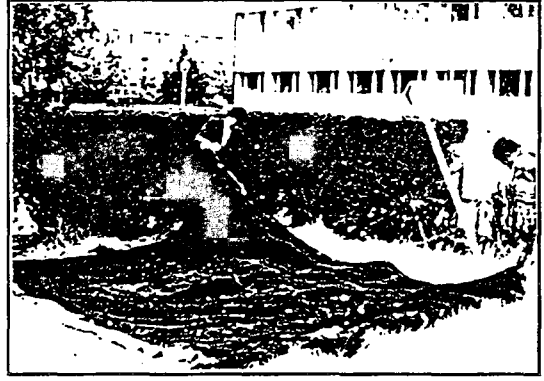
Şekil:3.21- Karaçadırın Yörük Oymaklarına Göre Farklılaşması.

Düşey sınırları oluşturan gergiler (sitil), ayakta duran çadır çulunun siğaçlerinin iç yüzüne 15-20 cm'lik ahşap çiviler (sitil çöpleri) ile asılırlar. Gergi çullarının rüzgarla iç mekanı rahatsız etmemesi ve hayvanların içeri girmemeleri için, çadırın etrafı ahşap veya kamış çığlar ya da dolak hasırları ile çevrilir. Bu sınır elemanlarını da "söven" denilen ahşap kazıklar ayakta tutmaktadır (Resim:3.36 ve 3.37).

Çığlar ve dolak hasırları, göç sırasında rulo halinde taşınırlar. Çadır kurulduktan sonra yağmurlu havalarda yerden su gelmemesi için, çadır etrafına ark açılır. Sabah güneşini görme arzusu ile girişi çoğunlukla doğuya ve güneye bakan çadırların, kışlakta ve yaylakta sert rüzgarların estiği kuzey ve batı yönleri; develerle taşınabilecek, üzerindeki nakışlarla içindeki malzemeyi belirten (esvap çuvalları daha süslü), içinde bulunduğu mekana renk katan çuvallar ve üzeri işlemeli kilim ile kaplı yüklüklerle (yastık, yorgan ve keçelerin konduğu yer) kapatılmaktadır (Resim:3.38). Bu malzemelerin topraktan nem almaması için altlarına bir

I

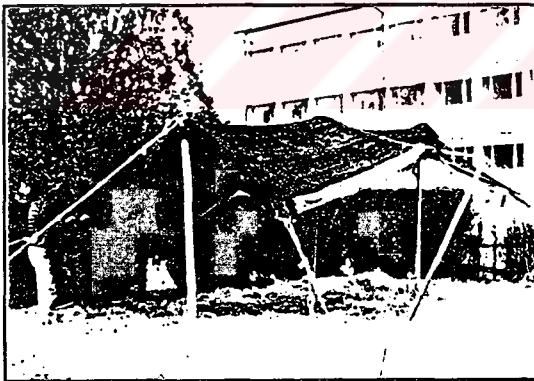
II

III

IV

V

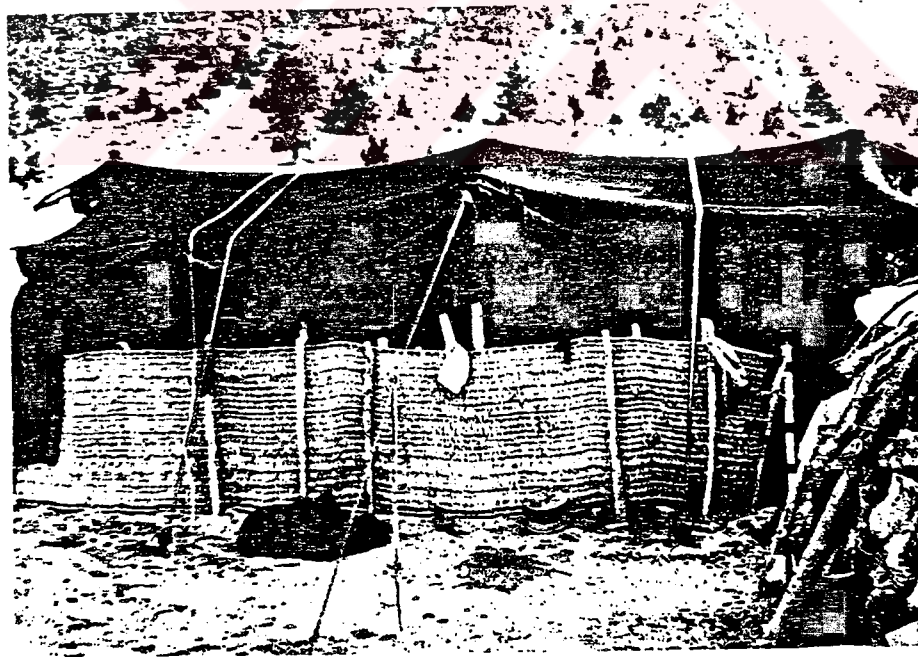

VI

Resim:3.35- Çadırın Kurulma Aşamaları. I. Taşınmak için düzölmüş çadır yükü çözülüyor. II. Kurulacak yere üst örtü serilir, kollar keçi doğrultularında uzatılıp uçları kazıklara gevşek olarak bağlanır. III-IV. Bir uçtan başlanarak direkler çanaklara yerleştirilirler V. Kollar gerilerek üst örtü düzgün hale getirilir, üst örtünün yerdeki izdüşümüne göre çığ (hasır) kazıkları çakılır. Çığ bunlara bağlanır. VI. Son olarak gergi çulları (düşey çullar) çığ dışında olmak üzere üst örtüye sitillenir (ahşap çivi ile bağlanır).

Resim:3.36- Burdur-Bucak, Karaaliler Köyü Yazlığında Bir Sarıkeçili Karaçadırı. Yan gergileri alınmış, çığ açıktadır.

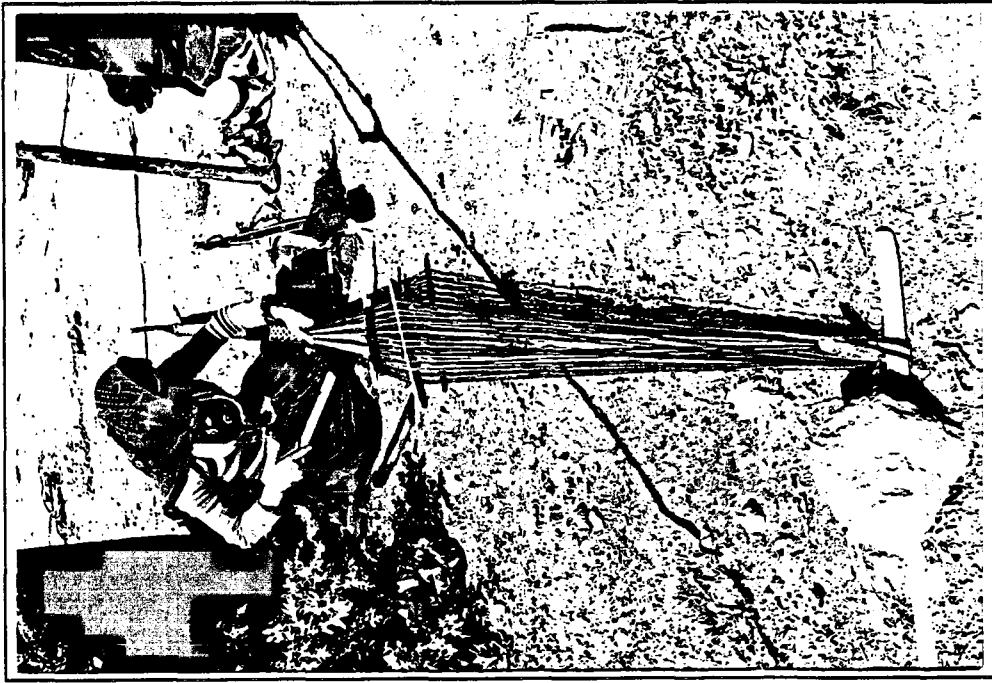
Resim:3.37- Isparta-Anamas Yaylası'ndan Bir Gebizli Çadırı. Ön gergi sökülmüş dolak hasırı ile bunları tutan ahşap kazıklar görünmektedir. Üst örtünün rüzgardan etkilenmesini azaltmak için kollardan başka iplerle de zemine bağlanması dikkat çekicidir.

Resim:3.38- Isparta- Anamas Yaylası'ndaki Gebizli Yörük Çadırının İçten Görünüşü.

sıra yassı taş (kayrak) döşenmektedir. Üzerindeki çalı, taş gibi malzemelerden temizlenmiş (kısmen düzeltilmiş) çadır iç zeminine çul ve hasır(bazen naylon) serilmektedir. Çadır içinde; girişte ayakkabı çıkarma yeri, ön direk önünde ateş yakma yeri ve onun yanında mutfak gibi kullanılan servis alanı (kap-kacak, yoğurt kesesi, peynir tulumunun bulunduğu alan) açık bırakılmaktadır. Yörükler ev aletlerini; bakraç, leğen, ibrik, yufka sacı gibi zorunlu olanlar dışında, deri ve dokuma gibi esnek malzemelerden kendileri imal etmektedirler. Su, pekmez ve peynir tulukları deriden, yağ konulan kaplar ise, hayvan karnından yapılmaktadır. Yufka açarken yere serilen "iteği", eşya taşınılan heybe, torba ve çuvalar ile üzerinde yemek yenilen "mendir" yün veya kıldan dokunadır (Resim:3.39).

Yörükler; genellikle 3 m. eninde, 5-7 m. boyunda bir alanı kaplayan çadır iç mekanından maksimum faydalanmaktadırlar. Bu mekan çadır ailesinin depolama, yemek yapma, yeme, uyuma, oturma, misafir ağırlama gibi tüm mekansal ihtiyaçlarını karşılamaktadır (Resim:3.40, Şekil:3.22). Dürülüp kaldırılan ekipmanlar buna yardımcı olmaktadır. Göçer hayatında daha hareketli olmayı gerekli kılan yaylakta zorunlu ekipmanlar taşınmakta; diğer fazlalıklar (ağırlık), kışlakta tanıtık bir köy evine bırakılmaktadır.

Resim:3.39- Konya-Maybel'inde (Yaylak)
Kolan Dokuyan Sarıkeçili Yörük Kızı.

Resim:3.40- Konya-Akşehir Yaylası'nda Ekmeç Yapan (Yufka)
Sarıkeçili Yörük Kadınları. (Resim: Ali Bakır, 1992)

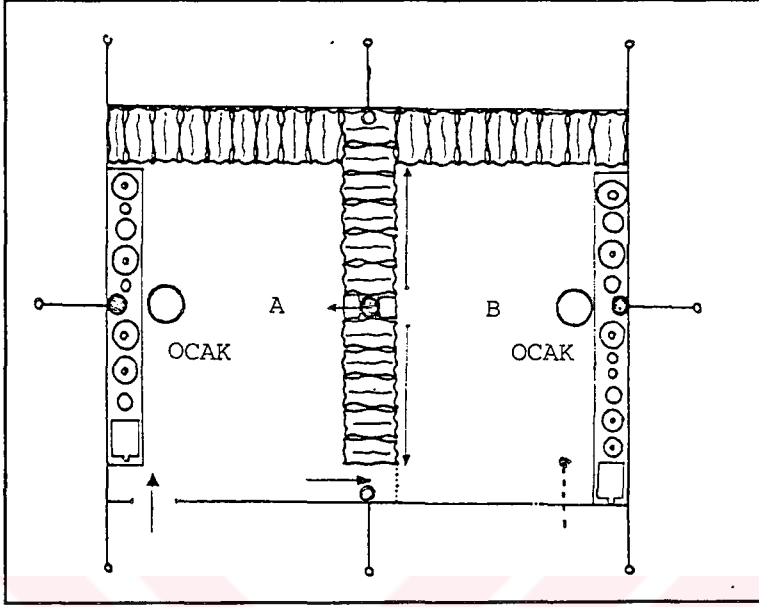
Çadırlardaki bu dar alan; yatılı misafir gelmesi ve evlenen oğul için yeni çadır kurulamaması gibi mahremiyeti gerektiren hallerde bazen ortadaki direk hizasından çuval veya kilim ile ikiye bölünebilmektedir (78,79) (Şekil:3.23). Tamamen ayrı yaşamayı gerektiren hallerde ön ortada bulunan ocak da ikiye ayrılmakta ve yan ortalara gelmektedir. İkinci bölüm için gerekli kapı da, çadır ön gergisinin diğer ucundan açılmaktadır. Araştırma alanında günümüzde rastlanılmayan çadırın bölünme şeklinin ulaşım imkanlarının kısıt olduğu devirlerde ve kışlaklarda uygulandığı, yöre yöreklerince ifade edilmiştir.

Çevrenin çalı örtüsü ve gece karanlığı tuvalet ve yıkanma ihtiyacında mahremiyet sağlar. Yıkanma gündüzleri çadır gergilerinin ahşap kazıklara tutturulmasıyla oluşan kısımlarda yapılır. Temizlik için ibrikler kullanılır. Çamaşır; ya su kaynağı yanında ya da çadır çevresinde yassı bir taş üstünde "tokuç" denilen ahşap tokmakla vurarak, küllü su ile yıkanmaktadır. Yörükler her ne kadar yazın serin, kışın ılık bölgelere göçseler de, iklimden etkilendiklerinde çadırlarında bazı değişiklikler yapmaktadırlar. Bu değişiklikler;

a) Kışlakta dıştan gelen soğuk rüzgarı önlemek için çadır etrafında kuru çalı duvar örülmektedir(bu çalılar pişirme ve aydınlanma için günübürlük toplanmakta, yakılmakta ve sezon sonunda tamamen bitmektedir) (Bkz. Şekil:3.20).

b) Çadırın, çok eski (kılları dökülmüş) veya çok yeni (ocak isi ile gözenekleri kapanmamış) olması halinde akmasını önlemek için yağışlı havalarda üzerine naylon kaplanmaktadır (eskiden yoktu, yeni bir uygulamadır).

c) Yaylakta sıcak havalarda serinlemek için çadır üzerine beyaz keçe atılır, çadır ön gergileri sökülerek veya kollara asılarak çadır önünde gölgeli yarıaçık bir mekan oluşturulmaktadır (Resim:3.41).

Şekil:3.23- İki Bölümlü Çadır (N. Eren'den) .

Resim:3.41- Burdur-Bucak, Karaaliler Köyü'nde Bir Sarıkeçili Çadırı. Giriş yönündeki (ön) gergi kollara ve küçük direklere asılarak (dış sofa gibi) yarıaçık gölgeli oturma mekanı oluşturılmaktadır.

3.5.2.2. Yarıgöçerlerde barınma birimleri ve mekan kullanım özellikleri

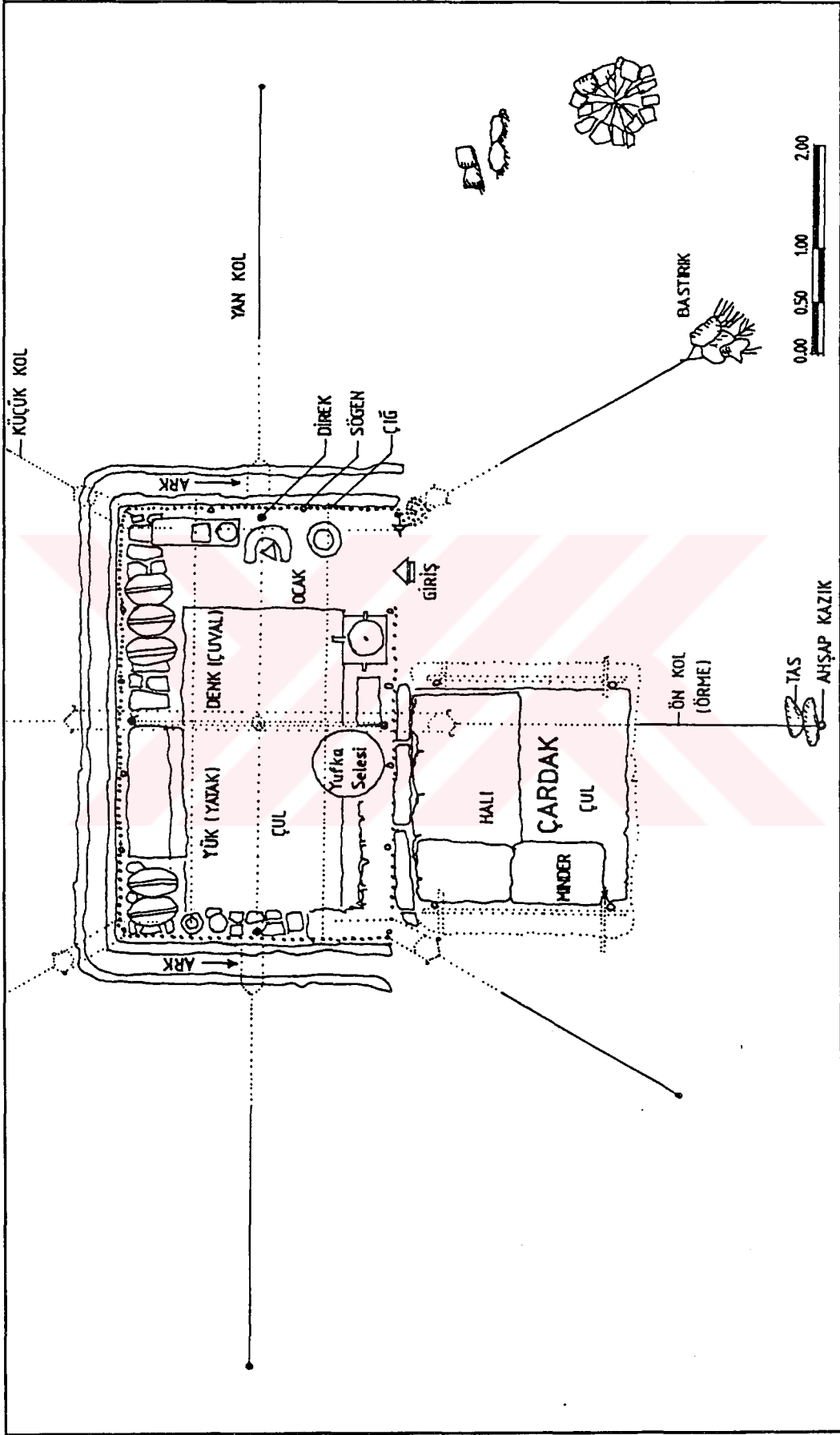
Bölgedeki yarıgöçerlerden hayvancılıkla uğraşanlar, yaylaklarda kara çadırlar yanında hemen her yıl aynı yere (yurda) çıkıldığı için, çadırlara göre daha kalıcı olan "alaçık"ları kullanmaktadırlar.

Yarıgöçerlerin uzun süre kaldığı yaylaklarda çadır önünde üzeri ot ile kaplanmış çardaklar yapılmaktadır (Şekil:3.24, Resim:3.42).

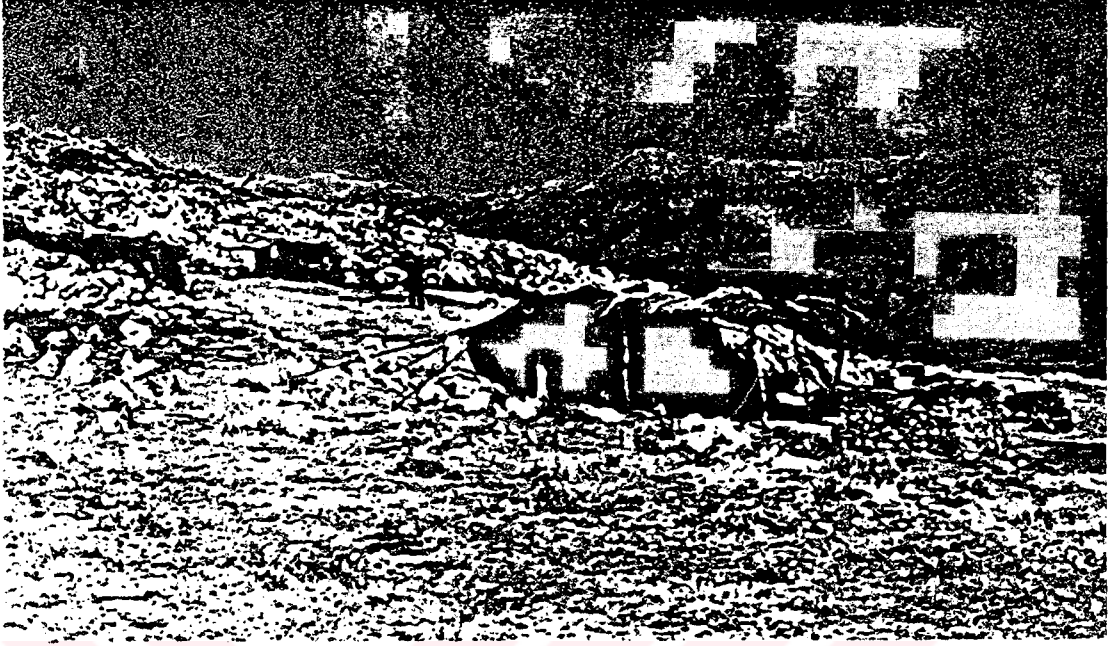
Bütün Türk boylarınca kullandığı bilinen alaçıklar (80), topak evlere göre daha basit bir strüktüre sahiptir (81). Seyirci'nin tesbitlerinde (82) alaçıklar; Fethiye ile Kahramanmaraş arasında, özellikle de Antalya, Burdur'un Bucak, Tefenni, Gölhisar ilçelerinde, Denizli'nin Fethiye'ye sınır köylerinde ve Fethiye yörelerindeki "geçimini büyük ölçüde hayvancılıkla sağlayan, geçmişte konar-göçer olan bugün ise toprağa yerleşmesine karşın, yazın yaylaya çıkan yarıgöçer köylüler" tarafından kullanılmaktadır.

Bölgedeki saha araştırmasında alaçığın; Korkuteli-Söbüce yaylasındaki Yeni Osmanlılar'da (nadiren) (Bkz. Şekil:3.1) (Resim:3.43), Alanya-Gevne Yaylasında (nadiren), Ermenek-Taşkent arası Barcın yaylasındaki Bahşiş yarıgöçerlerinde (yoğun) ve Afşar yarıgöçerlerinde (yoğun) (Bkz. Şekil:3.3), Ermenek-Balkusan Yaylası'ndaki Köselerli ve Işıklı yarıgöçerlerinde (yoğun) (Bkz. Şekil:3.4), Karaman-Bayır Köyü yarıgöçerlerinde (yoğun) (Bkz. Şekil:3.5) kullanıldıkları tesbit edilmiştir.

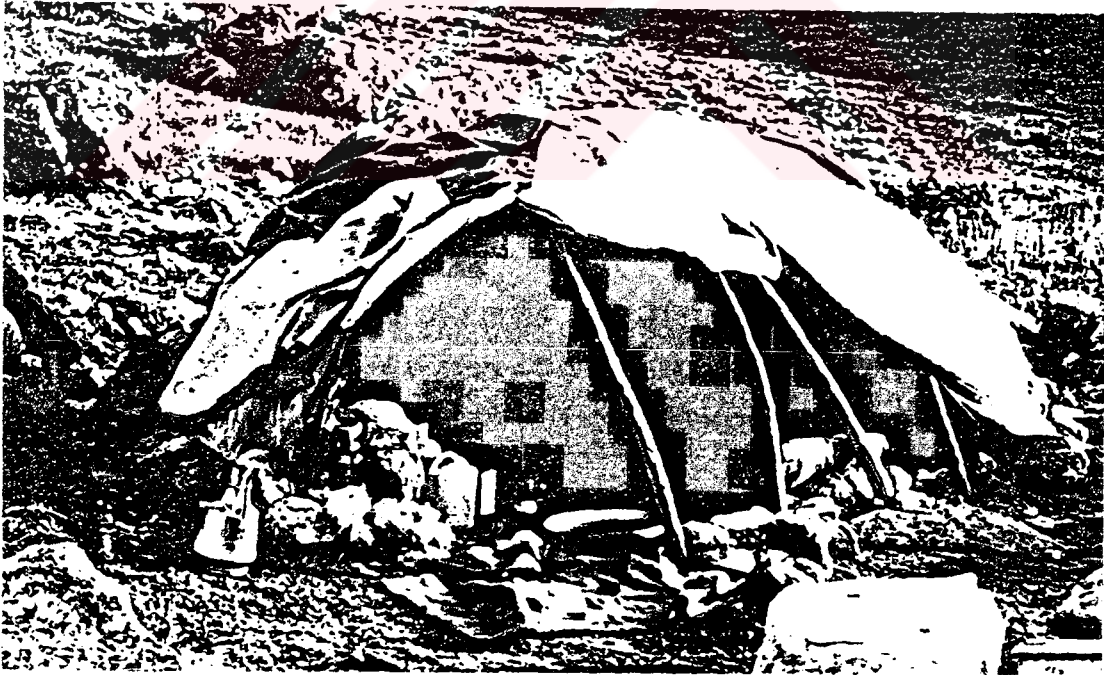
Alaçıklar; çadırlara göre toprağa daha çok bağlıdırlar. Kurulduğu yerde daha fazla kalınacaktır. Alaçıklar, ağaç dallarınının

Şekil:3.24- Burdur-Bucak, Karaaliler Köyü Ramazan Baş Çadırı. Giriş yönünde çadır önüne çardak yapılarak yarıaçık oturma mekanı oluşturulmuştur.

Resim:3.42- Burdur-Bucak, Karaaliler Yazlığında Ömü Çardaklı (Ramazan Baş'a Ait) Karaçadır.

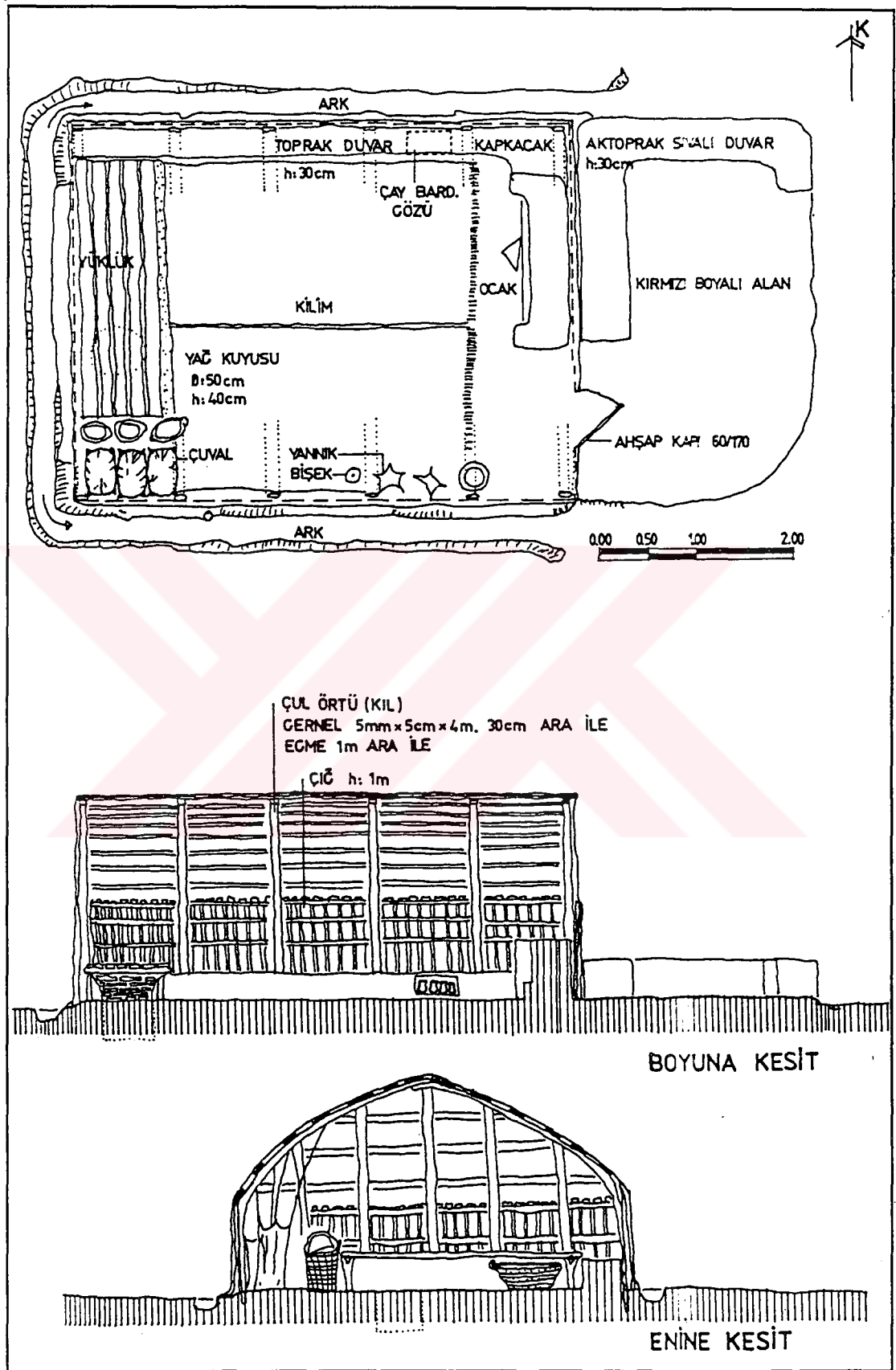

Resim:3.43- Antalya-Korkuteli, Söbüce Yaylasında Bir "Alaçık". Topak evlere benzeyen bu yapının strüktürü, yay şeklinde kıvrılmış ardıc dallarının kalın uçları daire şeklinde toprağa saplanıp diğer uçları tepede bir noktada bağlanarak oluşturulmaktadır. Üzeri keçe, çul, branda bezi veya naylon ile örtülmektedir.

yassıltılarak kalın uçlarının yere çakılması, diğer uçlarının eğilerek, birbirlerine ip ya da ağaç kabuğu lifleri ile bağlanıp, yanyana yaklaşık bir metre ara ile dizilmesinden oluşmaktadırlar. "Eğme" denilen bu kemer iskelete dik yönde 25-30 cm. ara ile yatay çubuklar bağlanır. Bu çubuklar müstakil kemerler halindeki taşıyıcıları sürekli tonoz haline getirerek sağlamlık kazandırmaktadırlar. Bu iskeletin üzerine örtü olarak keçe, çul, kilim, branda bezi gibi malzemeler atılmaktadır (Şekil:3.25).

Alaçıklar da, çadırlar gibi genellikle doğuya bakarlar. Dar kenarından girilen dikdörtgen şeklindeki alaçık mekanının uzun iki kenarına çuval ve diğer eşyalar dizilir. Arka dar kenarına ise yükler konur. Ön dar kenarda ocak yer alır. Ocak yandığında üst örtü katlanarak dumanın çıkması sağlanır. Üst ve yan örtüler gözenekli dokumadan yapıldığından, belli oranda havanın geçişine imkan tanınmaktadır. Alaçıkların doğuya bakan girişlerinin önü zemin seviyesinde düzeltilerek ak toprakla sıvanmaktadır. Sıvanan bu alanın kuzeyi 30 cm. lik kırmızı toprakla sıvalı bir duvarla çevrilmektedir. Ak toprakla sıvama ve duvarla çevreleme daha çok sembolik bir sınırlamadır. Sıva ve duvar parçası ile tariflenen bu mekan, açık oturma alanı olarak kullanılmaktadır.

Diğer yarığöçer basit yayla evleri ise "sayva(n)t" ve "pür ev" denilen türlerdir (83). Günümüzde yaygın olarak kullanılmayan bu tür yayla evleri bir-birbuçuk metre yükseklikte dikdörtgen şeklinde örülen taşduvarın dar kenar ortalarına dikilen iki ahşap çatal direğin üzerine "köskü" denilen aşığın ve buna dik yönde atılan merteklerin çul ya da ağaç pürlerinin atılmasından oluşmaktadır. Bölgede sadece Gülnar-Çukurasma köyü, Anamur'un Kaş, Abanoz, Kozağaç ve Ermenek-Barcın yaylalarında az sayıda kullanılmaktadır (Resim:3.44, ve 3.45).

Şekil:3.25- Karaman, Bayır Köyü Kazıklıbağ Yaylaında Abdurrahman Çılgı'ya Ait Tonz Şeklinde Yapılmış Alaçık.

Resim:3.44- İçel-Anamur, Kaş Yaylasında Bir "Pür Ev" ile Evden Ayrı Yapılmış Çardağı. "Pür ev" adı; kuru taş duvarların taşıdığı merteklerin üzerine örtü olarak konulan ve "pür" denilen yapraklı ağaç dallarından (genellikle ladin, köknar) gelmektedir.

Resim:3.45- İçel-Gülnar, Çukurasma Köyü'nün Yaylasında Zeynep Kurt'a ait "sayva n(t)".

Bölgedeki yarığöçerler uygun doğal mağaraları da "ev" olarak kullanmaktadırlar. Mağaraların açık kısımlarına eşyalar dizilmekte, yerler sıvanmaktadır. Mekan kullanımı çadır ve alaçıkların aynıdır (Resim:3.46).

Resim:3.46- Karaman-Ermenek, Balkusan Yaylası'nda (Dereçatı) "İn Ev". Bu evler, inler küçük müdahalelerle (tabanın düzenlenmesi, açık yönlerin ağaç dalları ile kapatılması vs.) oluşturulmaktadır.

Yörükler yerleşik düzene geçtiklerinde (çadırdan eve) ilk kullandıkları evler hakkında yörede bazı ipuçları bulunmakla birlikte; çok sayıda örneğe rastlamak mümkün olmamıştır.

a) Yörüklerin 1940-1950 yılları arasında yoğun olarak yerleşik duruma geçmeleri,

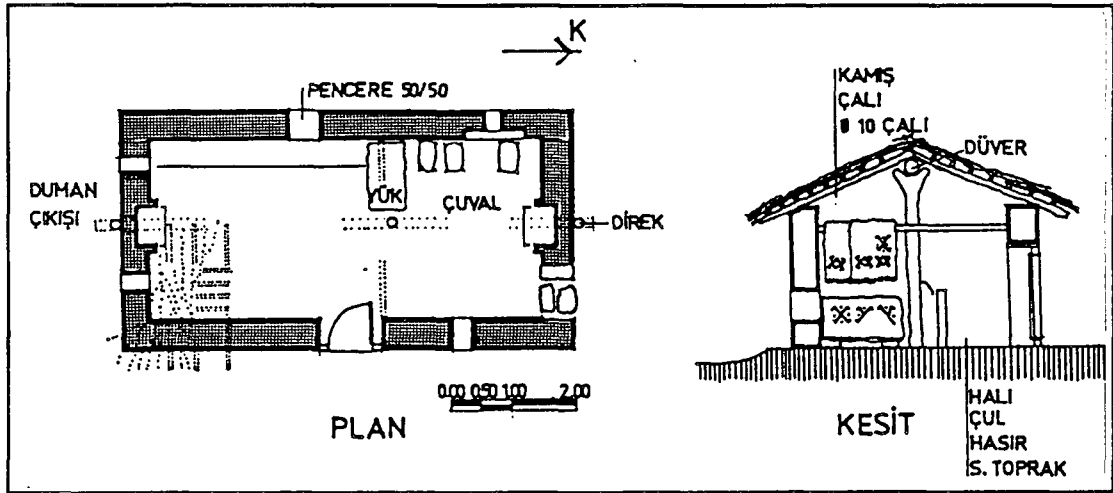
b) Belirtilen dönemin hemen sonrasında (1950 ve sonrası) ülkemizde hızlı bir değişimin yaşanması ve bunun yapılara (evlere) da yansımaları,

c) Yörüklerin yapı sanatını anlamaması sonucu evlerini yöre

ustalarına (bazılarını da Rum ustalara) yaptırmaları veya köyden satın almaları gibi nedenler, ilk yerleşme dönemine ait (kendi ihtiyaçlarına göre) yapılmış yörük evlerinin günümüze kadar ulaşamamalarında etkili olmuştur. Literatüre dayalı araştırmada; araştırma alanındaki yörüklerin kendileri için yaptıkları ilk evler hakkında yeterli bilgi bulunamamıştır. Araştırma alanının doğu uzantısını teşkil eden İçel ilinde, yörüklerin ilk evleri ile ilgili bazı tesbitlere rastlanılmıştır. Eröz'ün (40) 1960'lardaki tespitlerine göre Mersin-Erdemli çevresinde çadırı bırakan yörük, "huğ" yapmaktadır. Huğ; üç duvarı ile çatı örtüsü kamıştan, sadece ocağın bulunduğu duvarı taştan yapılmış ufak bir penceresi olan evdir. Boynu İnceli Yörüklerinin yerleştiği Erdemli-Yeniköy'de, huğ ile birlikte biriket ve tuğladan kargir evlere de rastlanılmıştır.

1928 yazında Mersin ile Ereğli arasındaki Bulgar dağında etnografik araştırmalar yapan Yalman; yörede yaz kış çadırda oturan obalar olduğu gibi, kışın bir köyde oturan obalar da tespit etmiştir. Kışlaktaki ev çok sade ve külfetsizdir. Yalman'ın ev ile ilgili tespitlerinde evlerin; tek odalı, çul döşeli, zenginler dışında penceresiz (kapı, pencere yerine kullanmakta), iç yüksekliği iki metre, evin tabanı toprak zemin, ocak ortada (bazen solda) ve korkuluksuz, bacanın bir delikten ibaret olduğu belirtilmektedir (64).

Araştırma alanında, kışlakta yerleşmiş yörüklerin ilk evleri ile ilgili yapılan araştırmada; Antalya-Merkez Çıplaklı Köyü'nde yerleşen bir Yeni Osmanlı yörügünün evinin oldukça karakteristik olduğu tespit edilmiştir. Şimdi depo olarak kullanılan bu evin yerinde önce çadırda kışı geçirmişler. 1950'de "saz (kamış) evler" (Erdemli'deki huğ gibi), 1952-55 yıllarında ise, saz evler ateşe dayanmadığı için, duvarları taş olan evlerini yapmışlardır (Şekil:3.26, Resim:3.47). Evlerde buna benzer başka bir geçiş de,

Şekil:3.26- Antalya, Çıplaklı Köyü'nde Mehmet Ateş'e Ait Saz Evi. Çadırdan kalıcı eve geçişte kullanılan bu ev; tek mekanlı, iki ocaklıdır. Kendi içlerinde iki bölümlü kullanma özelliğine sahiptir.

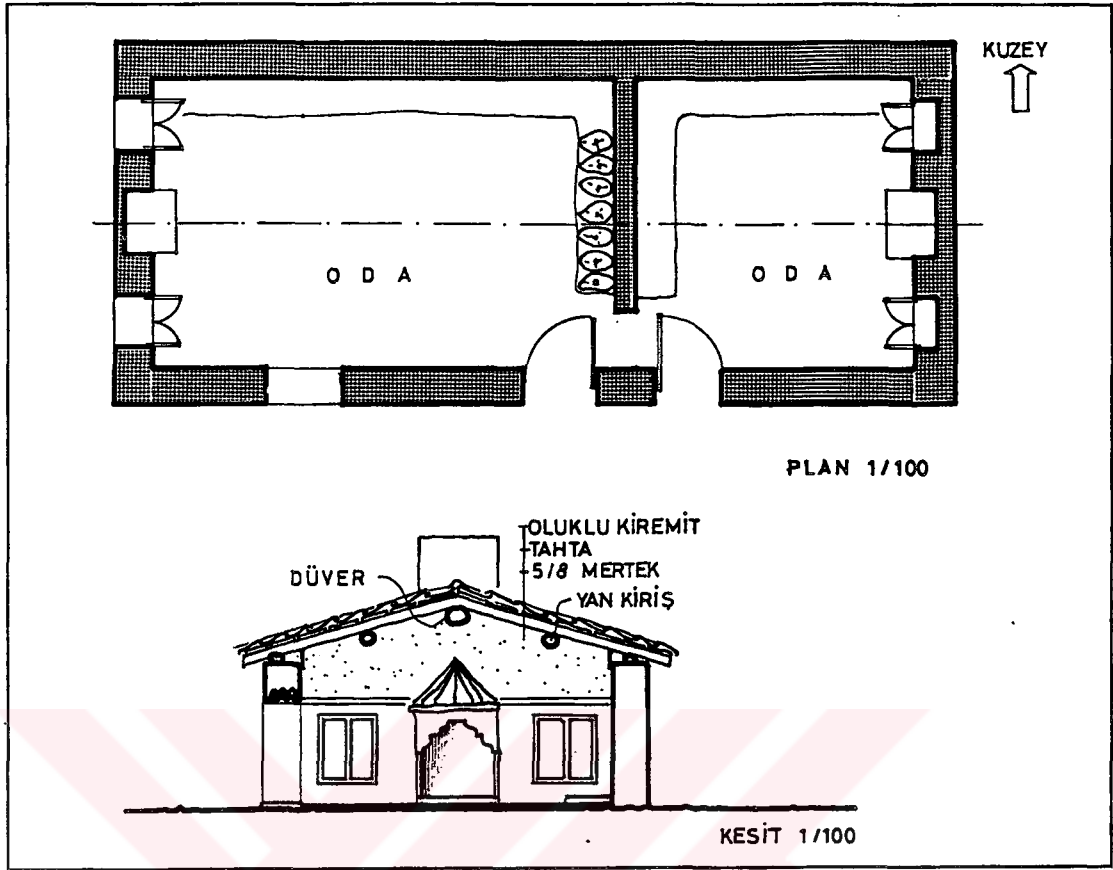

Resim:3.47- Antalya-Merkez, Çıplaklı Köyü'nde Bir Yeni Osmanlı Yörüğü "Saz Evi". Yörede kamışlara "saz" denilmektedir. Üzeri bu malzeme ile örtülen evlere de "saz ev" denilmektedir.

Kuzey Anadolu kıyılarındaki Sakarya deltasına yerleşerek yarıgöçer hayat sürdüren yörüklerde görülmüştür (84). Kullanıcı, saz evleri kendisi yapmış, taş evleri ise, kendilerinden ustalara yaptırmışlardır. Bu hali ile bu "saz ev", çadırdan eve geçişte kullanılan en orijinal yapıdır. Boyut (en-boy ve yükseklik), mekan kullanımı (tek mekan, gereğinde ikiye bölünebilir -iki ocak,

çuvalların dizilişi vb.) ve malzeme kullanımı (kolay bulunabilen, dış hava girişi olabilen -nefes alan- kuru taş duvar) açısından bakıldığında bu evler, tıpkı bir karaçadır gibidir (Bkz. Şekil:3.23). Tek farkı kalıcılığıdır. Benzer özellikte bir yapıya da yine Yeni Osmanlılar'la beraber konup göçen Manav yörüklerinin yaşadığı Antalya-Merkez Kevşirler Köyü'nde rastlanılmıştır (Şekil:3.27, Resim:3.48). Bu evde tek fark; ana mekanın kilim ve yük yerine bir duvarla bölünmüş olmasıdır.

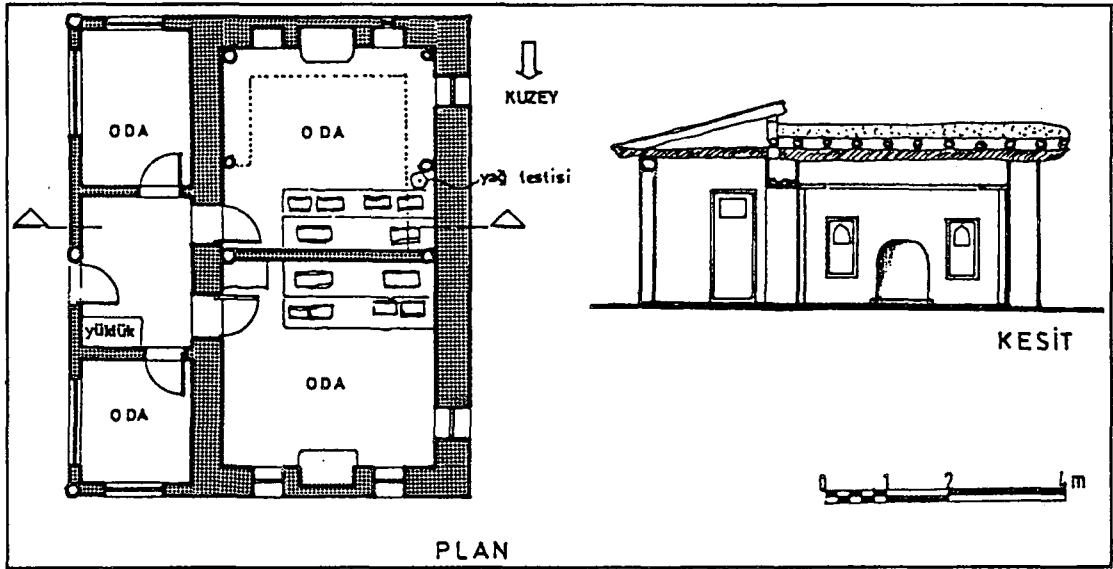
Bazı ilaveler olmakla birlikte Antalya-Merkez/Kovanlık Köyü'nde 1342 (1926)'de yapıldığı belirtilen bir Karakoyunlu yörük evi de benzer özellikler göstermektedir (Şekil:3.28). Bu evdeki tek fark; sonradan birikitle iki odaya çevrilmiş olan, açık sofadır. Bu sıcak bölgedeki evlerde açık sofanın olmayışı veya azlığı, tamamıyla kışlık olarak kullanılmasındandır. Nitekim daha yüksek bölgelerde (rakım 900-1000 m) yapılan araştırmalar, buralara yerleşen yörüklerin seferberlik yıllarında ilk evlerinin kış aylarına göre düzenlenmiş tek mekanlı ve sofasız olduklarını göstermektedir (82 yaşındaki M.Partal, Antalya Merkez Akkoç köyü, sözlü görüşme-1989). Ancak daha sonra bunların önüne saçak (tura) eklenmiştir. 1950'lerde bölgede yapılan evlerin tamamı açık sofalıdır. Bu evlerin yapılışını, 1945'de çiftlik satın alınarak yerleşilen Korkuteli-Köseler Köyü'nde izlemek mümkündür; Küçük çiftlik satın alındığında burada, devletin Selanik göçmenlerini yerleştirdiği, ancak bunların uyum sağlayamayarak terk ettikleri, iç içe geçilen iki mekanlı ahşap boş evler vardır. 1950'ye kadar Akşehir-Çimendere yaylalarına çıkan bu yörükler, ahşap evleri yıkmışlar ve malzemeleri ile kendilerine hayatlı (sofalı) evler yapmışlardır. Artık yaylaya çıkılmayacak, ev tüm yıl kullanılacaktır. Bu evlerden örneklere günümüzde komşu Çaykenarı Köyü'nde rastlanılmaktadır (Şekil:3.29, Resim:3.49). Yeni yapılan evlerde, "iç

Şekil:3.27- Antalya, Kevşirler Köyü'nde Süleyman Hekimoğlu'na Ait Ev. Çadırlarda olduğu gibi kuzeye kapalı tutulan bu evde iki mekan bilinci oluşmaktadır. Ancak çadır gibi döşemeyi tabii arazi oluşturmaktadır (subasmansız).

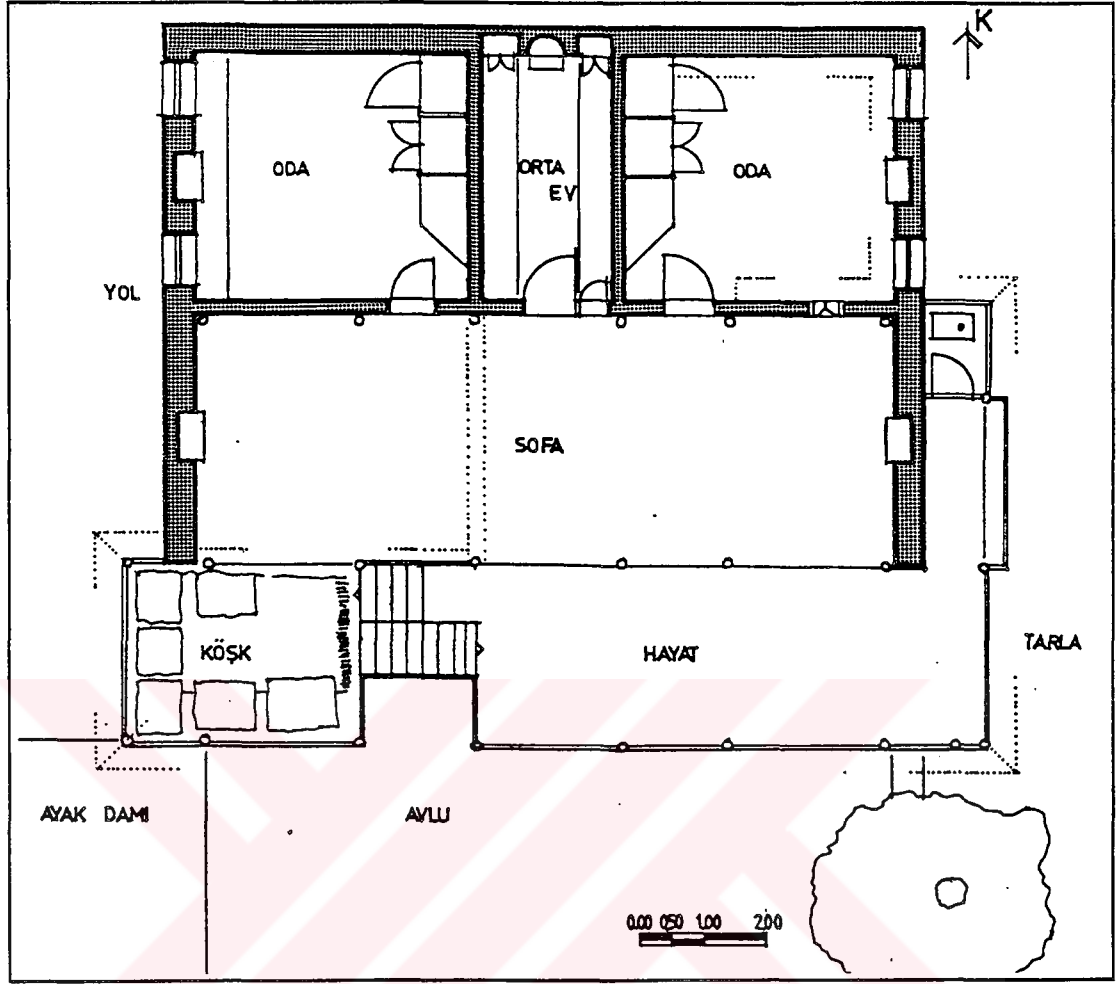
Resim:3.48- Antalya, Kevşirler Köyü'nde Süleyman Hekimoğlu'na Ait Ev.

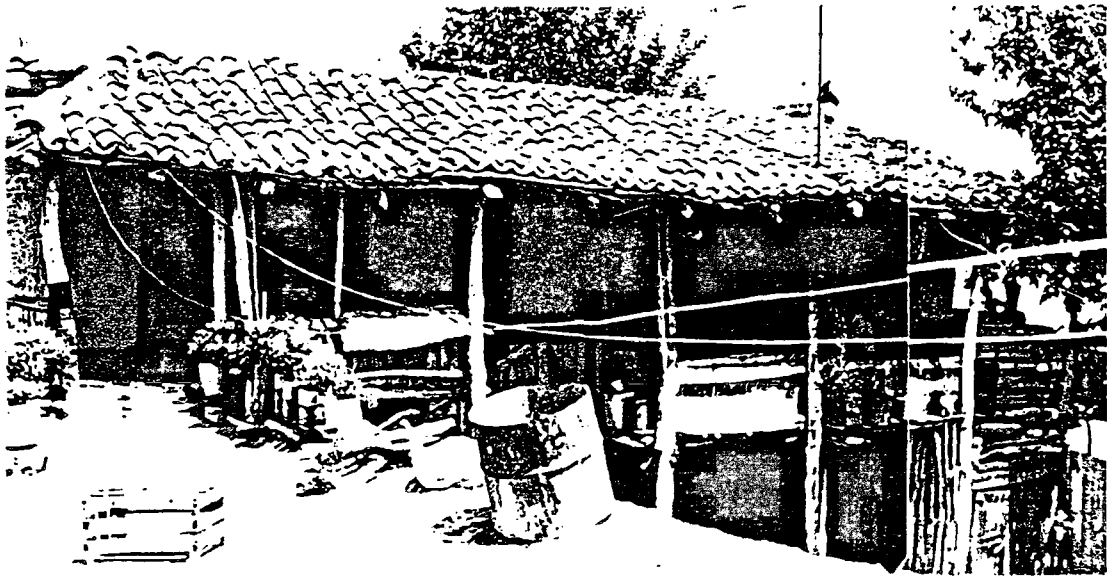
Şekil:3.28- Antalya, Kovanlık Köyü'nde Mehmet Irmak Evi. İki odalı inşa edilen bu evde giriş yönünde (doğu) yarı açık mekan (dış sofa) oluşturulmuştur. Bu mekan sonradan bölünerek odalara dönüştürülmüştür.

İç girilen odalı evler" olumsuz karşılanmış, erin yönünün (önü) kuzeye gelmemesi istenmiştir (68 yaşındaki Y.Ceylan, Korkuteli-Köseler köyü, sözlü görüşme-1989). Açık sofalı evlerin yöredeki yörüklerce halen yaygın olarak kullanıldıkları gözlenmektedir (85). Ancak 1960'lardan sonra yöreye kiremitin girmesiyle dört odalı ve iç sofalı ev tipleri yaygınlaşmış, yörüklerce de kullanılmaktadır. Yarığöçer yörüklerin kışlaklardaki kalıcı evlerinde görülen bu gelişim çizgisini günümüzde kullandıkları yaylalarda da, zamana bağımlı olmaksızın izlemek mümkündür. Araştırma alanında tek mekandan, dört mekanlı yayla evlerine kadar çeşitleme izlenebilmektedir. Tek mekanlı yayla evleri kışlık evlerdeki gibi, kara çadırların ve alaçıkların plan ve kullanım izlerini taşımaktadırlar (Şekil:3.30, Resim:3.50).

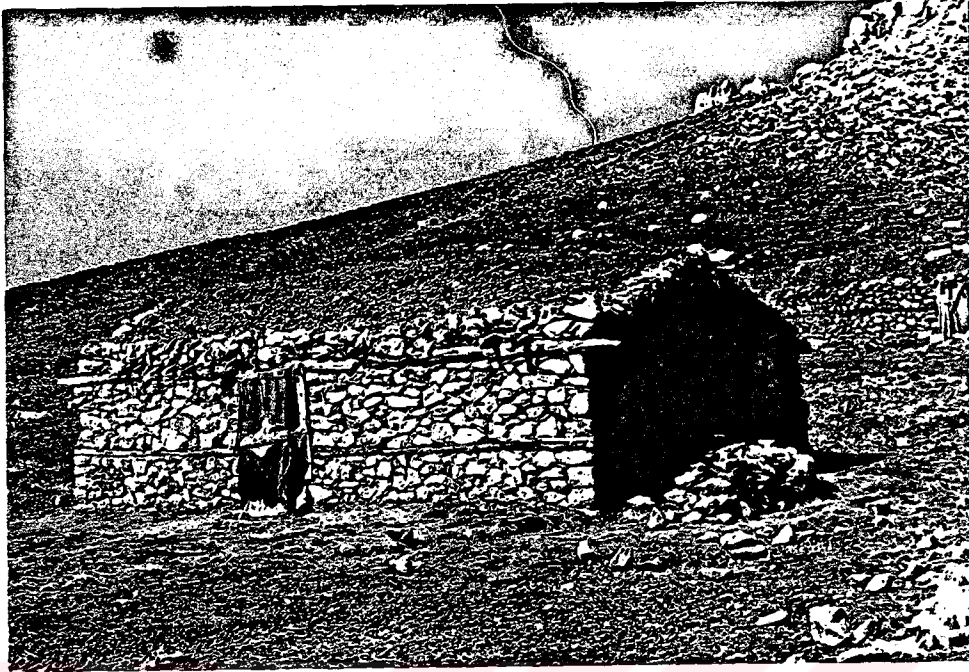
Yörede tek mekanlı olarak kullanılan ve "çivlik" denilen yayla evleri, daha çok hayvancılık yapan yarığöçerlerce kullanılmaktadır. Diğerleri ise Alanya yöresinde "manar" denilen iki katlı ve çoğu zaman birden çok odalı yayla evlerini kullanmaktadırlar.

Şekil:3.29- Antalya-Korkuteli, Çaykenarı Köyü'nde Bir Yörük (Ahmet Barut) Evi

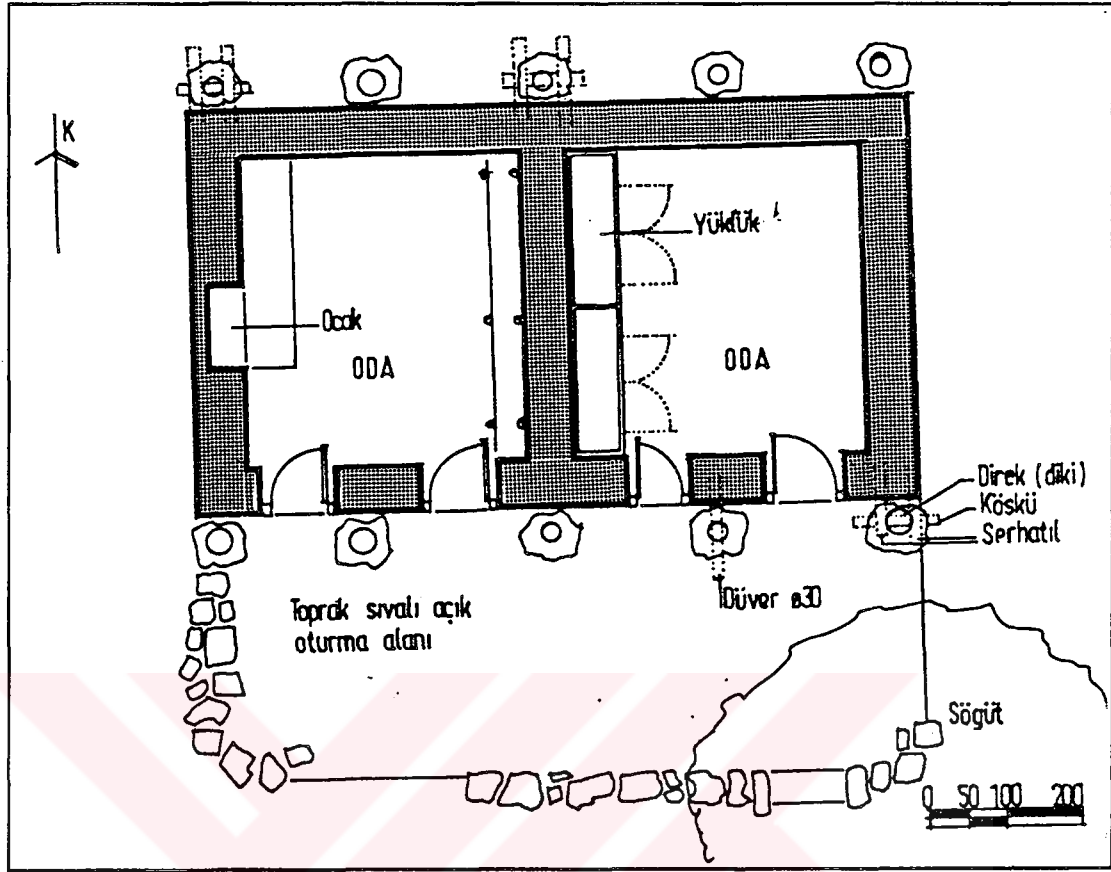
Resim:3.49- Antalya-Korkuteli, Çaykenarı Köyü'ndeki Yörük (Ahmet Barut) Evinin Güneyden Görünüşü.

Resim:3.50- Alanya-Söbücimen Yaylası'nda Ali Çavuşoğlu'na Ait Yayla Evi. Tek mekandan oluşan bu evde pencere yoktur, kapı ise çitalara çakılmış bezdendir.

Çivlikler; Antalya, Alanya, Gazipaşa ve Hadim yaylalarında kullanılan ilk kalıcı yayla evleridir. 2.50-2.70 m. yükseklikte ve dikdörtgen planlı örülen kuru taş duvarların üzeri, yuvarlak kesitli ağaçlarla geçilir. Üzerine "pardı" denilen yarılmış ağaç parçaları, ot ve 20-25cm. toprak, sıra ile atılır. Çivliklerde üst örtüyü çoğu zaman duvar dış yüzlerine dikilen ahşap direkler taşırlar. Bu hali ile çivliklerin taşıma sistemi çadırlarla benzerlik göstermektedir (Şekil:3.31, Resim:3.51).

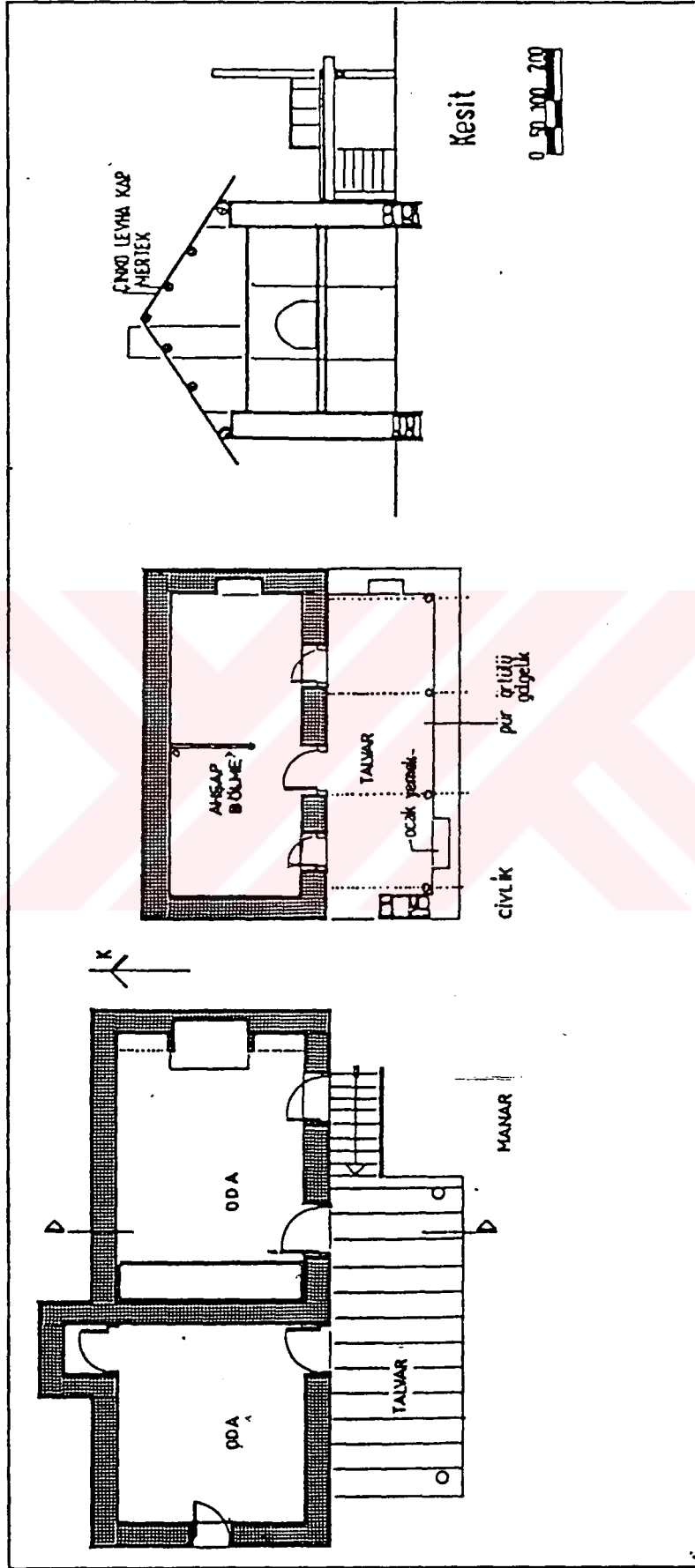
Penceresiz olarak da yapılan çivliklerin yönleri çadırlarda olduğu gibi genellikle doğuya bakar. Çoğu zaman tek mekan olarak yapılan çivlikler zamanla ortadan çul, yük veya tahta ile ikiye bölünebilirler (Şekil:3.32). Ocak dar kenarda yer alır. Pencereless çivliklerde, pencereler de kapı yönüne bakar. Önleri çadır ve alaçıkta olduğu gibi, açık ya da yarı açık oturma alanı olarak kullanılmaktadır.

Şekil:3.31- Antalya-Gazipaşa, Ortamaşat Yaylası'nda Bir Çivlik (Ali Baş) Evi. Ön mekanın üzeri açıktır. Ancak Söğüt ağacı bu mekanı gölgelemektedir.

Resim:3.51- Antalya-Gazipaşa, Ortamaşat Yaylası'ndaki Bir Çivlik'in (Ali Baş Evi) Güneyden Görünüşü.

Şekil:3.32- Antalya-Alanya, Keşefli Yaylasında Manar (iki katlı, iki odalı, önü talvarlı yayla evi) + Çivlik (gereğinde ikiye bölünebilen tek mekanlı, tek katlı yayla evi).

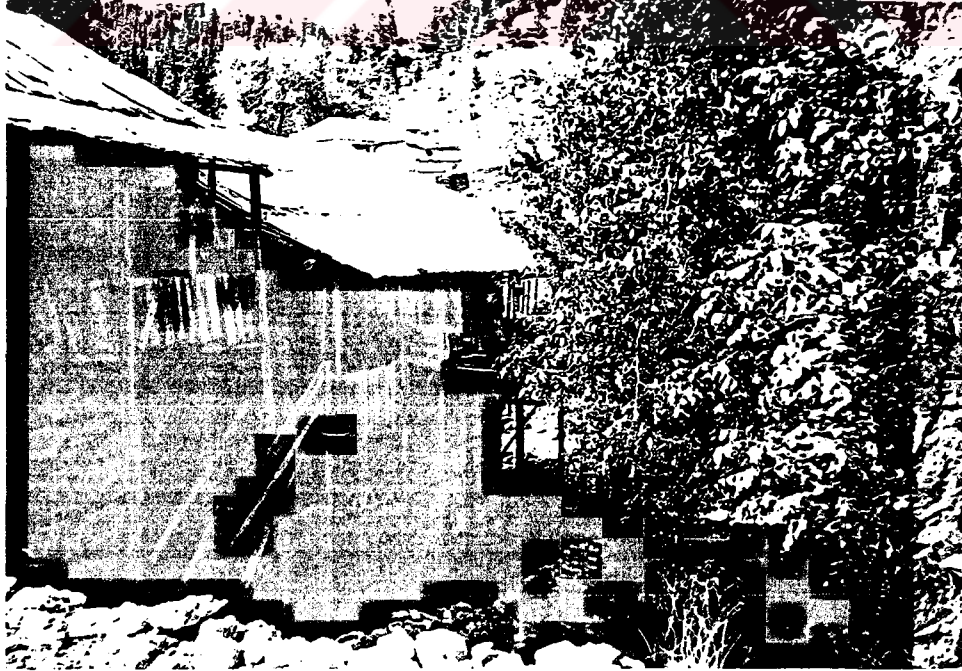
Manarlar ise; iki katlı tek ya da iki odadan oluşan ve üzeri tavansız beşik örtü olan yayla evleridir. Çatı örtü malzemesi olarak ilk örneklerinde "tahta pedavralar" kullanılmıştır. Bu tür örtülerde yanyana çakılan iki tahtanın ek yerine ardıç kabuğu konulup üzerine tekrar tahta çakılmaktadır. Böylece birleşim yerinden sızmaya çalışan yağmur suları ile şişen ardıç kabuğu geçirmezlik sağlar. Manarların yeni örneklerinde çatı örtüsü olarak alüminyum levhalar kullanılmaktadır. Diğer evlerde olduğu gibi manarlar da genelde doğuya bakmaktadırlar. Yapı önlerinde merdivenin çıktığı ahşap direklerin taşıdığı oturma yerleri bulunur. Evin pencereleri de buraya bakmaktadır (Bkz. Şekil:3.32) (Resim:3.52). Manarlar plan bakımından çivlikten farklı değildirler. Ancak yüklükler, kapı arkalarında toplanmış durumdadırlar.

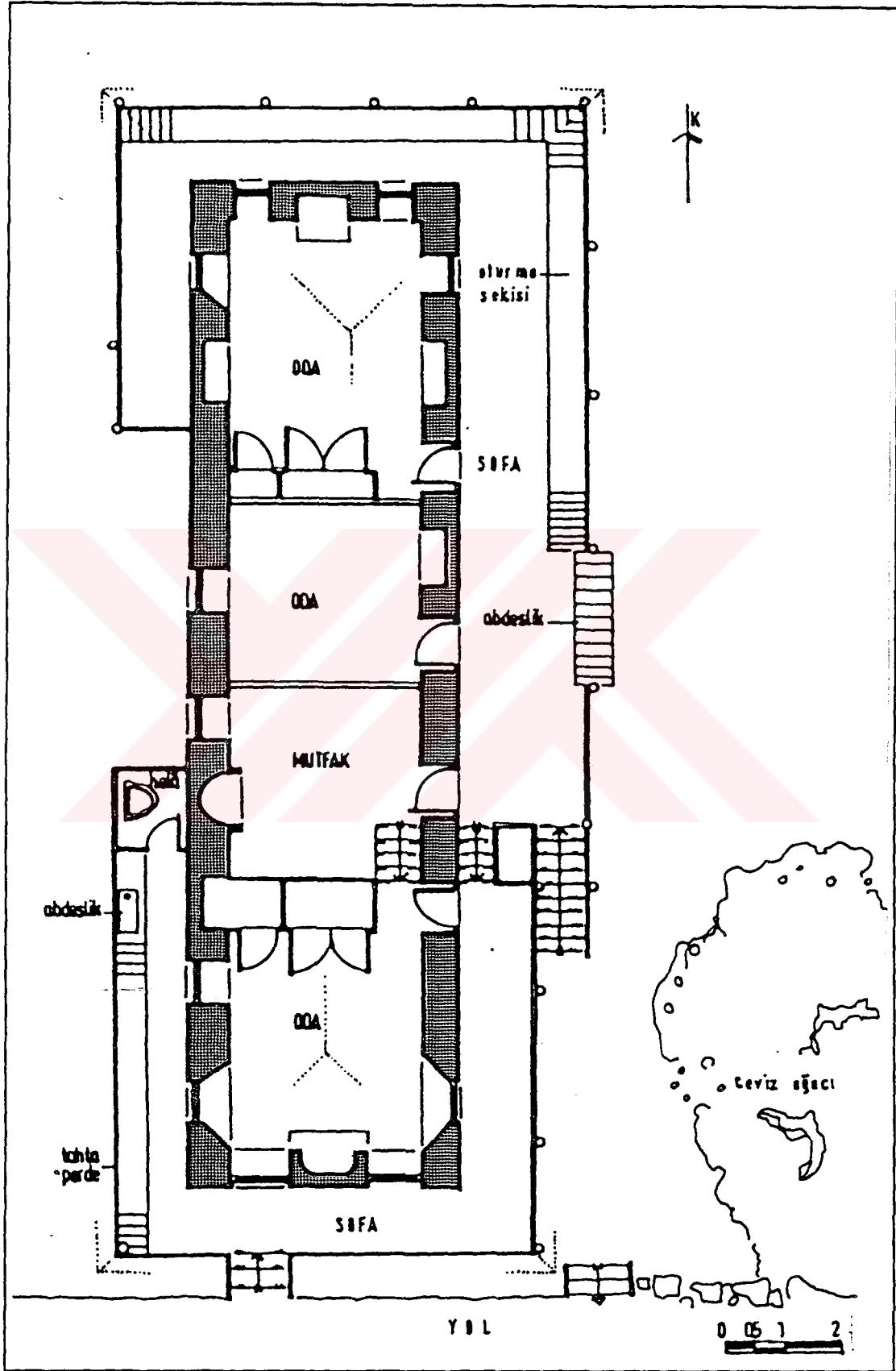
Resim:3.52- Antalya-Alanya, Keşefli Yaylası'nda Manar+Çivlik. Talvarın üzeri gereğinde çul ile örtülerek gölgeli hale getirilmektedir (dış sofalı evlerde olduğu gibi).

Geleneksel olarak yapılan evlerin son aşamasını, büyük programlı yayla evleri olarak adlandırmak mümkündür. Bu evler prensipte manarlarla aynı plan şemasına sahiptirler. Ancak oda sayıları daha çoktur (Şekil:3.33). Yarıaçık oturma alanlarına daha fazla önem verilmektedir. Taşıyıcı duvarlarla tek mekan olarak inşaa edilen yapı daha sonra hafif elemanlarla bölünebilmektedir. Üst örtü ise, çadırlardaki gibi genişleyerek; geniş ve gölgeli oturma alanları meydana getirmektedir (Bkz. Şekil:3.33) (Resim:3.53).

Günümüzde yapılan ve villa denilen yayla evleri taş duvar, biriket, beton ya da gazbeton gibi şehirlerimizde kullanılan malzemelerle yapılmaktadırlar. Göçerlikten tamamen kopmuş veya göçerlikle ilgisi olmayan kentli insanların dinlenme talebi üzerine yapılan bu evlerin plan şemaları, formları, malzeme ve renkleri, geleneksel yayla evlerinden ayrılmaktadır (Resim:3.54).

Resim:3.53- İçel-Bozyazı, Kozağacı Yaylası'ndaki Pasağa Yayla Evinin Doğudan Görünüşü.

Şekil:3.33- İçel-Bozyazı, Kozluca Yaylası'nda Paşaağa Yayla Evi.

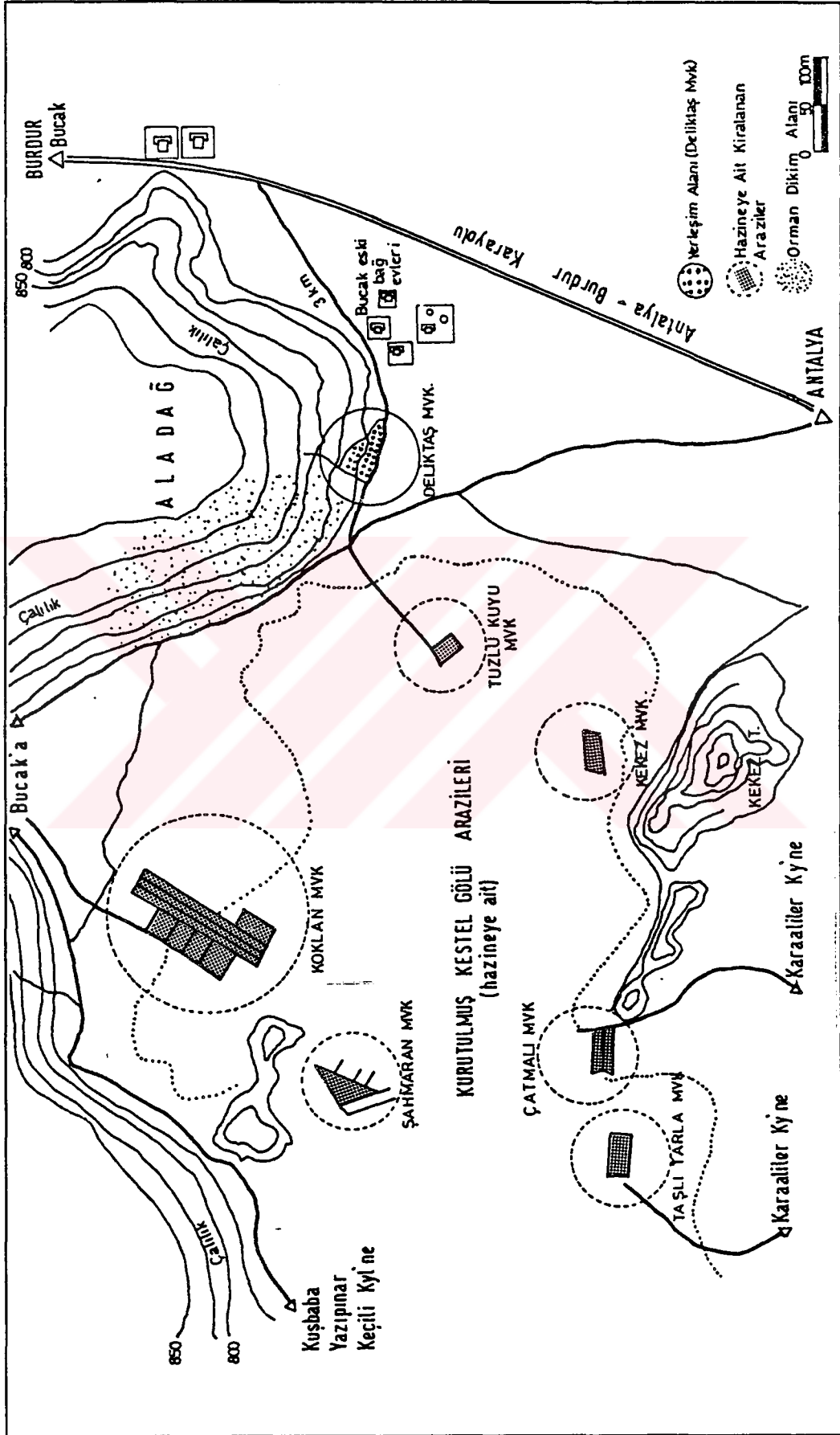
Resim:3.54- İçel-Anamur, Abonoz Yaylası'nda Modern Bir Yayla Evi (Villa).

3.6. Araştırma Alanında Devletçe Gerçekleştirilen Bir Yerleştirme Örneği ve Değerlendirilmesi

Bu bölümde; araştırma alanında devletin, yörüklerin müracaatları sonucu gerçekleştirdiği Batı Toroslar'da bir yörük yerleştirme (iskan) projesinin analizi yapılarak yeni uygulamalara ışık tutacak ilkelerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

3.6.1. Örnek projenin tanıtılması

Örnek alınan proje, Burdur ili Bucak ilçesi merkezinin 7.5 km. güneybatısında, Burdur Antalya devlet karayoluna 3 km. uzaklıkta, Atilla Mahallesi-Deliktaş Mevkii'nde (Harita:3.6) 15 ailelik Sarıkeçili göçerlerinin 1983 yılında 2510 sayılı Kanuna göre tarımsal amaçlı yerleştirme projesidir (86) (Bkz. Tablo:2.5).

Harita:3.6- Burdur-Bucak, Deliktaş Mevkii'nde Sarıkeçili Yörükleri Yerleştirme Alanı

Kaynak: Sarıkeçili Göçerleri Tarımsal İskan Projsi, 1983, Burdur Köy Hizmetleri İl Müd.

Projenin;

a) "Ailelerin yaşama şartlarını sosyal, ekonomik ve kültürel yönden belirli bir düzeye getirilmesi",

b) "Ailelerin çağın yaşama koşullarına uygun konut ve ekonomik işletmelere sahip kılınmaları ve bu suretle kendi kendilerine yeterli üretken birer ünite haline getirilmeleri" olmak üzere iki amacı bulunmaktadır.

Belirlenen amaçlar için önce; belirtilen mevkide 80.630 m² alan yerleşim yeri olarak kamulaştırılmış, sonradan bu alanda coğrafi konum ve iklim yapısı, ekonomik ve sosyal yapı, tarımsal yapı olarak etüdler yapılmıştır. Etüdler sonunda proje alanı ekonomik ve fiziksel açıdan planlanmıştır.

Proje alanının ekonomik planlamasında; yörede uygulanan kuru tarım ile verilen arazinin yetersiz (89.7 da/aile arazi ihtiyacı hesaplanmışken verilebilen 7.7 dekadır), dağınık ve yerleşim yerine uzak olması nedeniyle ekonomik yönden yetersiz bulunmuş ve ilk beş yılda yeter gelire ulaşmak için iki montofon ineğinin donatım kredisi olarak verilmesi öngörülmüştür. İskan edilen göçerlerin hayvan varlıklarının (30 inek, 358 koyun, 920 keçi, 45 deve, 1 at, 14 eşek) elden çıkarılması sağlanarak 5 yıl sonunda montofon ineği sayısının dörde çıkarılması amaçlanmıştır. Yem ihtiyacı dışarıdan sağlanacaktır. Ahır ve samanlık, daha iktisadi olacağı düşüncesi ile, göçer aileler tarafından yapılması taahhüt edilmiştir. İşletme modeli beşinci yıldan sonra ihtisaslaşmış süt inekçiliğine dönüşeceği kabul edilmiştir. Göçer ailelerinin halı tezgahı sahibi oldukları tespitinden hareketle yerleşenlerin Isparta halısı dokuyarak gelir elde etmeleri hedeflenmiştir (Tablo:3.5).

Tablo:3.5- Yerleştirilecek Sarıkeçili Göçerleri İçin nerilen Gelir Türleri ve Yıllara Göre Toplam Gelirdeki Paylarının Değişimi (%)

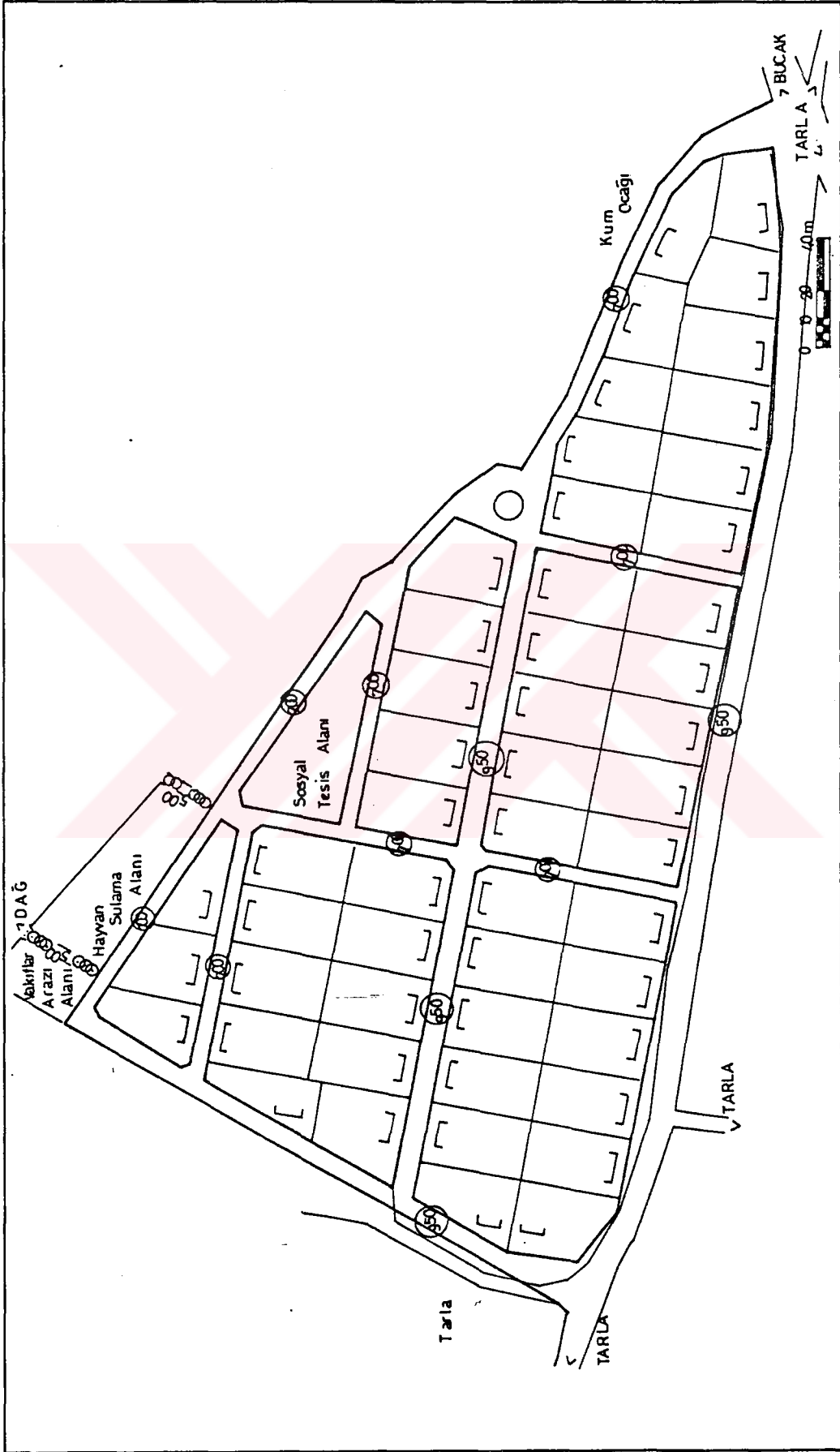
Kaynak: Sarıgeçili Göçerleri Tarımsal İskan Projsi (Yayınlanmamış), 1983, Burdur Köy Hizmetleri İl Müd..

Yıllar Gelir Türü	I. Yıl Sonu (%)	III. Yıl Sonu (%)	V. Yıl Sonu (%)
	Bitkisel Gelirler	4	3
Hayvansal Gelirler	96	87	91
El Sanatları Gelirleri (Halıılık)	-	10	7

Göçerlerin yerleşik düzene geçmelerini kolaylaştırmak için, kullanma hakkı hazinede olan fakat şahışlarla itilafly arazilerden aile başına sekizer dönüm arazi kiralanmıştır.

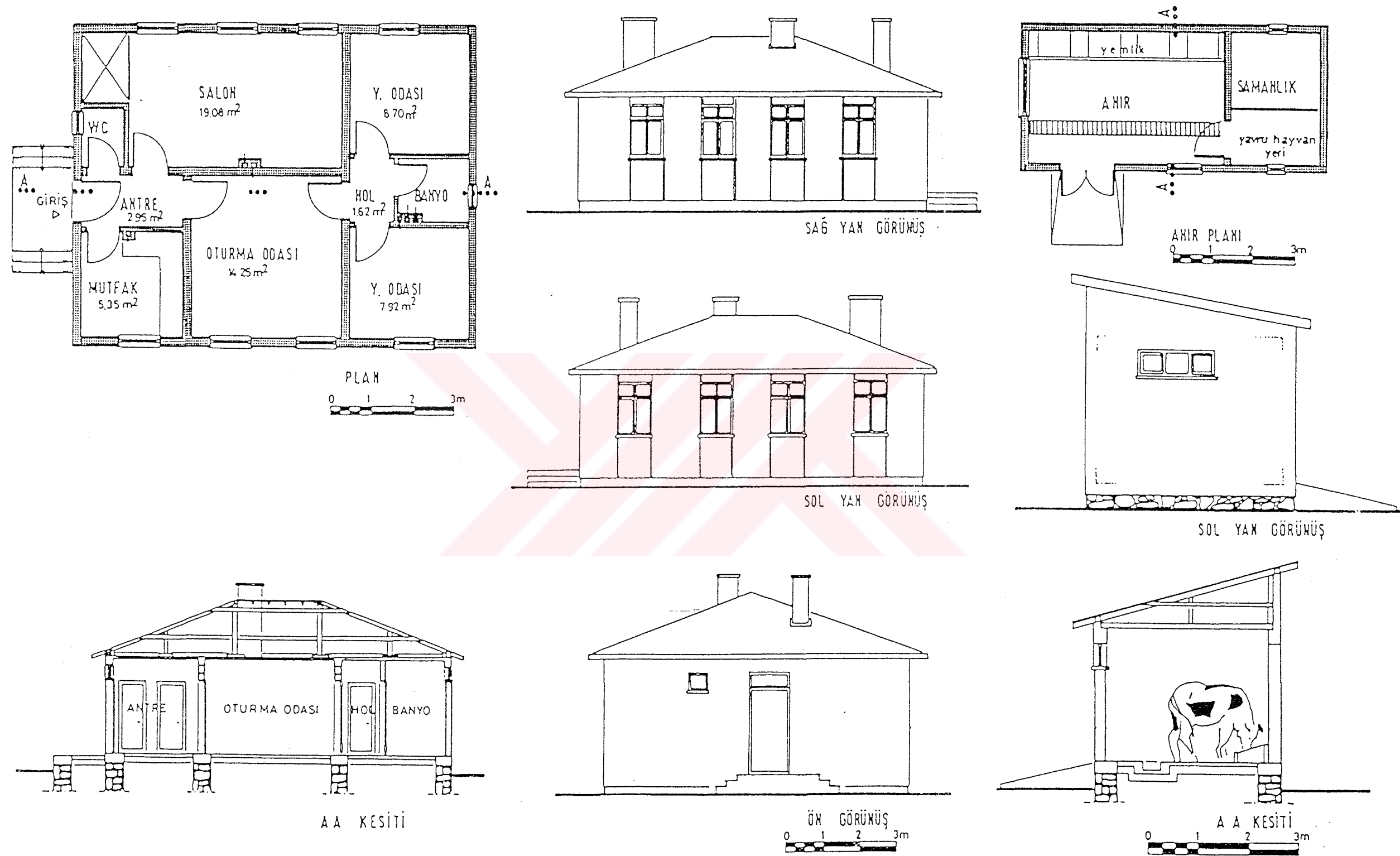
Proje alanının fiziksel planlaması; Kamulaştırılan alan (76,246 dönüm) göçer ailelerinin ileriki yıllarda gelişme alanlarına olan ihtiyaçlarını karşılamak, aynı göçer mensuplarından yerleşmek isteyenlere imkan tanımak ve sosyal tesis alanlarını yeterince bulabilmek için geniş tutulmuştur. Göçerlerin aile ve ekonomik yapısı (hayvancılık) dikkate alınarak hazırlanan imar planında 1200 m²'lik 50 adet parsel konut alanı için, üç parsel de sosyal tesis için ayrılmıştır (şekil:3.34, Resim:3.55).

Her parselde; yoldan 6 m. komşu parselden 9 m uzaklıktaki konutlar (15 adet) 76 m², göçerlerce yapılacak işletme binaları ise 30 m² yer kaplayacaktır (şekil:3.35, Resim 3.56).

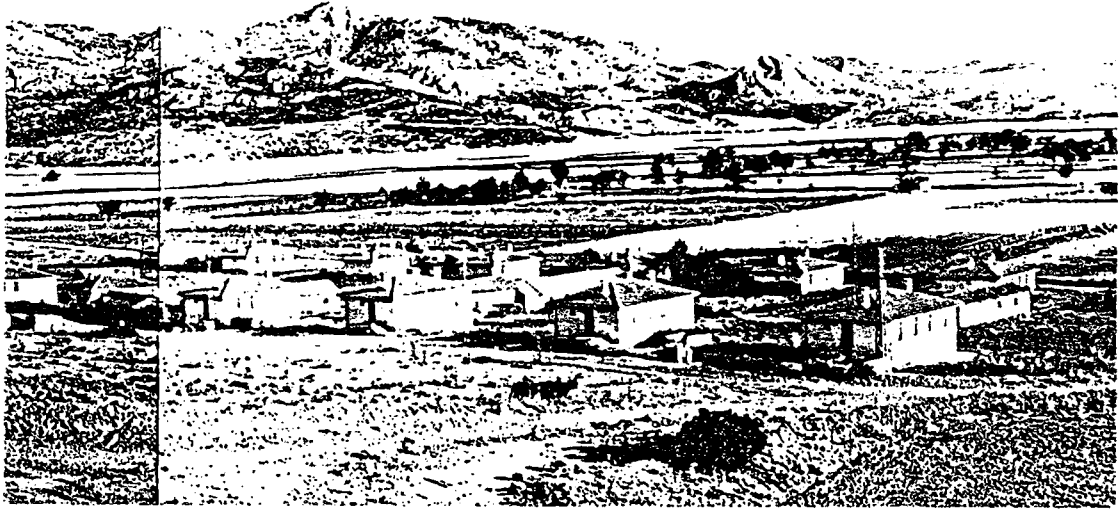
Şekil:3.34- Burdur-Bucak, Deliktaş Mevkii'nde Sarıkeçili Yörükleri Yörükleri Yerleşirme Alanı İmar Planı.

Kaynak: Sarıkeçili Göçerleri Tarımsal İskan Projesi, 1983, Burdur Köy Hizmetleri İl Müd.

Şekil:3.35- Burdur-Bucak, Deliktaş Mevkii'nde Sarıkeçili Yörükleri İçin Yaptırılan Tip Konutlar ile Önerilen İşletme Binaları.

Kaynak: Sarıkeçili Göçerleri Tarımsal İskan Projsi, 1983, Burdur Köy Hizmetleri İl Müd.

Resim:3.55- Burdur-Bucak, Deliktaş Mevkii'nde Sarıkeçili Yörüklerinin Yerleştirilmesi İçin Devletçe Yaptırılan Yerleşmenin Genel Görünüşü.

Resim:3.56- Burdur-Bucak, Deliktaş Mevkiinde Sarıkeçili Yörüklerinin Yerleştirilmesi İçin Devletçe Yaptırılan Tip Konutlardan Birinin Görünüşü.

Dört ineklik küçük tip olarak yaptırılması öngörülen işletme binalarının fazla yer tutmaması için parsellerin kesim yerlerinde ve bitişik olarak yaptırılması önerilmiştir.

Sosyal tesis olarak bir mescit yapılması için program teklifi yapılmış, ilkokul yapılması için Milli Eğitim Müdürlüğü ile temasa geçilmiştir.

Göçerlere yıllık işletme kredisi verilerek;

* Göçerlerin sahibödukları küçükbaş hayvanların elden çıkartılmasının çabuklaştırılması,

* Proje dışı faaliyetten elde edilen gelirin ve önceki yıllara ait işletme fazlalarının üretime katılması hedeflenmiştir.

Donatım kredisi olarak da; iki inek için canlı demirbaş kredisi verilecek, bitkisel üretim için cansız demirbaş kredisi ise arazinin azlığı ve dağınıklığı nedeniyle öngörülmemiştir.

Projenin öneriler bölümünde ise mahalli kuruluşların projeye katkılarının önemi vurgulanmış; veteriner, Hayvancılığı Geliştirme Müdürlüklerinin hayvancılık, Kooperatifler İl Müdürlüğü'nün de ziraat ve el sanatları konularında iskan edilecek ailelerin bilgi, beceri ve gelirlerini artırıcı faaliyetlerde bulunmaları, ürünlerini kooperatifler aracılığı ile değerlendirilmek için de kalkınma kooperatifi kurulması ve bu konuda eğitilmesi istenmektedir.

3.6.2. Örnek Projeye ilişkin tespit ve değerlendirilmeler

Projeye ilişkin tespitler 1989 ve 1993 yıllarında yerinde yapılmıştır.

a) Proje verilerine ilişkin tespit ve değerlendirmeler;

Proje ekindeki "Sarıkęçili Aşireti Sosyal Yapı Raporu"nda yer alan ve "aşiret yönetiminde söz sahibi" olduğu belirtilen "aşiret reisliği" bulunmamaktadır. Sadece akrabaları arasında yol, yöntem bilen ve zaman ayırabilecek kişi işleri takip etmektedir. Aşiret şeklinde bir sosyal yapıdan çok, ailenin kendi içindeki yapısı ön plandadır.

Bu göçerlerin kış aylarında kaldıkları belirtilen evler; "Bucaklılara ait bağ evleri" olmayıp, şimdiki yerleşme alanının komşuluğundaki yine bu göçerlerin akrabalarının daha önceleri kullandıkları ve yarıgöçer hayvancılık yaptıkları iki katlı, üst katları güney ve doğuya bakan açık sofalı evlerdir. Onların sahipleri şu anda Bucak'ta oturmaktadırlar.

Raporda göçerlerin; orman (ormancı) ve ekili-dikili alanlar (köy-kır bekçileri) ile olan ilişkileri, göçer hayatta kullanılan çevrenin (doğal çevre, çadır çevresi) göçerler üzerindeki (psikolojik) etkileri, ziraat ve diğer hayvan türlerine (büyükbaş) bakış açıları yer almamaktadır. Sarıkęçili göçerleri arasında toprak işlemenin çok zor olduğu (gavur zanaatı), özellikle mantofon ineklerin sevimsizliği (bön bön bakan ayaklı değirmen), buna karşın küçükbaş hayvanların (özellikle keçi) tercih sebepleri (her zaman bir tanesinin satılabileceği, cepte hazır bozuk para olarak görülmesi) üzerinde yeterince durulmadığı görülmüştür.

Proje ekonomik planlamasında yer verilen tarım faaliyetlerinin (hedef toplam gelirdeki payı çok düşük %4, %2) göçerlerce benimsenmediği, yerleşenlerden bir kişinin traktör sahibi olduğu, kendilerine tahsis edilen ve kiralananan arazilerin tamamının

ortakçılarca işletildiği tesbit edilmiştir. Gelir artırıcı olarak önerilen inekler ise sadece üç aile tarafından beslenmektedir. Göçerlerce taahhüt edilen işletme binaları da yapılmamıştır. Yerleştirilen göçerlerin hayvan varlıklarının elden çıkarılması sağlanıp beşinci yıl sonunda dört inek hedeflenmişken; üç aile Akşehir (yaylak) - Antalya (kışlak) arasında göçer olarak, dört aile yakınlardaki köylerin çevrelerinde yarıgöçer hayvancılığı devam ettirmektedirler. 1988'den önce herkesin hayvanları (keçi+koyun) olduğu, ancak bu yılda yerleşmenin kuzey sınırını oluşturan Aladağ'ın orman alanına çevrilmesi (Bkz. Harita:3.6) (siyasi baskı sonucu olduğu söylenmektedir) ile bir kısmı satmış (2 aile), bir kısmı da (4 aile) çevreye dağılarak yaz-kış çadırda barınıp, hayvancılığı sürdürmektedirler. Evlerin bir kısmını (2 adet) ise çevrede yerleşip, koyunculuk yapan, aileler kullanmaktadırlar. 1988 öncesi otlak için kullanılan, yetersiz olduğu için sürtüşmelere neden olan dağa çamın dikilmesi bu insanları yeni alışmaya başladıkları ortamlarından uzaklaştırmıştır.

İşletme binalarının konutlarla birlikte göçerlerce yaptırılmamasının nedeni ise "kendilerince yapıldığında ekonomik olması" değil, inekçilik yapmayı düşünmediklerinden devlete fazladan borçlanmamak içindir. Böylece "işletmenin beşinci yıl sonunda süt inekçiliğine dönüşeceği" kabulünün gerçekleşmesi mümkün olamamıştır.

Üçüncü yılın sonunda işletmenin toplam gelirdeki payı %10 olması hedeflenen el sanatları önerisi gerçekçi bulunmuştur (dokuma bilmeyen bir aile vardır). Ancak veri tespitinde "göçerlerde Isparta halısı dokunmakta" bulgusu gerçekçi değildir. Göçerlerdeki tüm eşyalar deve ile taşınabilir olmak zorundadır. Dokumaları da bunun için küçük boyutludur (66). Önerilen halı yerine kendilerinin uzun yıllar boyunca

geliştirdikleri kök boyalı ve "koç boynuzu motifli" (Sarıkeçili işareti) kilim, namazlağ, torba, heybe vb. gibi dokumaların önerilerek geliştirilmesi, hem Hunlardan beri süregelen binlerce yıllık bir geleneğin yaşatılması, hem de ekonomik (turistik amaçlı satış) açıdan daha gerçekçi olabilirdi.

b) Proje alanının fiziksel planlamasına ilişkin tespit ve değerlendirmeler;

Proje alanı yer seçimi göçerlerin yerleşmeye geçmesi için ihtiyaç duyduğu dağ (hayvancılık) ile önerilen ova (tarım) sınırında ve çevre yerleşmelerdeki yarıgöçer ve yerleşik akrabaları ile ilişkileri açısından olumlu bulunmuştur. Ancak dağın orman dikimi ile fonksiyonunun değiştirilmesi projeyi olumsuz etkilemiştir.

Yapılan imar planında parsel büyüklüğü yeterli olmakla birlikte, ahır hayvancılığı (ahırların depolama yetersizliği ve araçla servis olanakları) açısından birçok problemi bulunmaktadır. Ahır yapanlar, yer ve kapasitelerini kendilerine göre değiştirmektedirler. Bu hali ile imar planı, kentsel alan planlarından farksızdır.

Devletçe yaptırılarak hak sahiplerine teslim edilen konutlara ilişkin ciddi bir eleştiri gelmemiştir. Bunda; evlerin bir kısmının (5 adet) halen boş veya depo (taşınamayan eşyalar için) olarak, bir kısmının (2 adet) başkaları tarafından kullanılması, kalanlarında genellikle göçerlerin evli çocukları tarafından kullanılmaları (hedef kitlenin kullanmaması) etkili olmaktadır. Ancak yörede yapılan saha araştırmalarında (Bölüm-3.4) içinde kendi akrabalarının da bulunduğu göçer, yarıgöçer ailelerin kullandıkları evlerle bu evler arasında mekan kurgusu (açık, yarıaçık, kapalı mekan

geçişleri) açısından bir ilişki bulunmamaktadır. Dış çevre ile tamamen bütün halde yaşayan göçer ailelerinin, dışa oldukça kapalı bu evlere kolayca adapte olamayacakları da ortadadır.

Projede önerilen sosyal tesislerin (mescit, okul) yapılmamış olması projenin olumsuzluklarından bir başkasıdır. Göçerler ilköğretim çağındaki çocuklarını 6-7 km. ilerideki Susuz Köyü'ne yaya göndermektedirler. Bir aile de çocuk okutmak için Bucak ilçe merkezine göçmüştür. Cuma namazı için de Bucak'a gidilmektedir.

Proje bu hali ile; veri toplamadan planlama-uygulama aşamasına birçok eksiklikler içermektedir. Belirtilen amaçların (ekonomik-sosyal) hiç birine ulaşılammamıştır. Onbeş aileden on adedi gelir düşüklüğü nedeniyle, hayvancılık için evlerini terkedebileceklerini belirtmektedirler.

3.7. Bölüm Sonuçları

Batı Toroslar'da zaman içinde süregelen göçer hayat, bütüncül (holistik) bir yaklaşımla ele alınmış, tüm zorluklarına karşın bu yaşayış biçiminin sürdürülmesinde alışkanlıkların yanında bölgenin doğal verilerinin de önemli etkisi olduğu saptanmıştır. Ülkemizde 1950'lerden sonra yaşanan değişikliklerden etkilenen bölge göçerlerinin az bir kısmı (300-400 aile) geleneksel göçer hayatı sürdürürken, büyük bölümünün göçerlikte kullandıkları kışlak bölgelerde yerleşerek hayvancılığa, ziraate ve dinlenmeye dönük yarıgöçer yaşama biçimine geçmişlerdir. Bölgede yeni gelir kaynaklarının (pamuk, muz, turfanda sebze vb.) gelişmesi, ulaşım olanaklarının artması ve göçer hayatın zorlukları yarıgöçer yaşama biçiminin gelişmesine yol açmıştır.

Yaşama biçimindeki bu değişim göçer mekanlarının da mevcuttaki (statik) ve değişimdeki (dinamik) analizlerinin yapılmasını gerekli kılmıştır. Göçer ve yarıgöçer grupların ayrı ayrı incelenmesi sonucunda mekan kullanımlarındaki genel ilkelere ulaşılmıştır;

- Bölgedeki göçerlerin büyük bölümünün, 1940-60 yılları arasında genellikle ova ile dağın birleştiği çalılık kışlak bölgelerinde "oba"lar halinde yerleştikleri ve uzunca bir süre hayvancılığa (yarıgöçer) devam ettikleri tesbit edilmiştir.

- Yerleşmemiş olanların ise, hayvanları (keçi) ile birlikte günümüzde sahil (kışlak) ve yaylak bölgelerdeki çalılık bölgelerde geleneksel mevsimlik göçlerini sürdürdükleri tesbit edilmiştir. Göçerlerdeki üretim biçimi ve kendilerine ayrılmamış alanlarda çevrenin baskısı (özellikle ormancılar) sonucu bir bölgede uzun süreli kalamamam özelliği dağınık ve geçici yerleşmelerin oluşmasının gerektirmiştir. Buna bağlı olarak barınma birimleri de kolay taşınabilen, en az malzeme ile maksimum mekan oluşturabilen ve kendilerince üretilebilen "çadır" olarak ortaya çıkmıştır.

- Batı Toroslar'da göçerlik; hayvancılığa, yaylada ziraat ve dinlenmeye dönük yarıgöçerliğe dönüşmüş durumdadır. Kış aylarını köylerinde geçiren yarıgöçerler, baharla birlikte bir su kaynağı ile irtibatlı yaylalarına göçmektedirler.

- Hayvancılığa dayalı yarıgöçerler yaylaklarda dağınık yerleşirlerken (büyük baş hayvancılıkta toplu), diğerleri daha toplu yerleşmektedirler. Köylere yakın bölgelere göçen yarıgöçer yazlık yerleşmelerinde bir sosyal tesise rastlanmazken, uzak yaylalara göçenlerde namazgah, cami, bakkal, kasap gibi tesislere rastlanmaktadır.

• Yarigöçerlerdeki barınma birimleri de yaşayış biçimindeki değişime paralellik göstermektedir. Hayvancılığa dayalı yarı göçerlikte "çadır", "alaçık", "sayva(n)t" ve "pür ev"ler (geçici, kısmen geçici) daha çok kullanılırken, diğerlerinde "dam ev", "çivlik", "manar", "yayla evi" ve "villa"lar (kalıcı) kullanılmaktadır.

• Yarigöçerlerin yaylak ve kışlakta bir mevsim boyunca kullandıkları evler, aynı çevre koşullarında uzun süre kalındığından kısa süreli iklim değişikliklerine cevap verebilecek şekilde açık, yarı-açık ve kapalı olarak düzenlenmektedirler. Göçerlerde bu durum uygun iklim koşullarına göçüldüğünden çok belirgin değildir.

Bölgede göçerlikten yerleşikliğe geçişte kendiliğinden yaşanan bu değişim süreci ile devletin göçerleri yerleştirdiği "bir örnek" karşılaştırıldığında;

• Örnek projede göçerlerin göçerlikten yerleşikliğe geçişi istenmektedir. Yarigöçerlik projede yoktur. Ancak proje, uygulama sonucunda yarigöçerliği kısmen sağlayabilmiştir.

• Ahır hayvancılığı ve tarıma dönüş gerçekleştirilememiştir.

• Barınma birimlerinde yıl boyunca farklı iklimsel etkiler yaşanmasına rağmen buna uygun mekansal geçişlerin (açıktan kapalıya) olmadığı tesbit edilmiştir.

4. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın girişinde; ülkemizde göçerlerin sayıları giderek azalmasına rağmen, bir yandan yerleştirme çabalarının sürdürüldüğü, diğer yandan da, kendiliğinden yerleşenlerin dağınık yerleşmelerde yoğun kaynak kullanımlarına yol açtığı belirtilmişti. Göçerlerin yerleşme ve mekan sorunlarının, devletin uyguladığı yerleştirme modeli ile birlikte, Batı Toroslar'da incelenerek yöreye özgü planlama ilkeleri/yerleştirme modeli geliştirmek amaçlanmıştır. Buradan elde edilen bulgular, diğer bölgelerde yaşayan göçerlerin mekansal sorunlarının çözümünde -örnek bazında da olsa- katkı sağlayacaktır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda ikinci bölümde dünyadaki ve ülkemizdeki göçerlerin yerleşme/yerleştirilme çalışmaları incelenerek (tümdengelim), gerekçeleri; uygulamalar ve sonuçları ile ilgili genel bilgilere ulaşıldı. Bundan yararlanarak girişte belirlenen varsayımların netleşmesi amaçlanmıştır.

Dünyada, yerüstü doğal kaynaklarının (bitki örtüsü, tarımsal alanlar vb.) kıt olduğu yerlerde yaşayan göçerlerin siyasi, ekonomik ve sosyal gerekçelerle yerleştirilmelerinde, ülkeler değişik olmakla birlikte üç yaklaşımın olduğu belirlenmiştir;

1. Göçerlik, politik nedenlerle ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Zorlama ile yapılan bu yerleştirme çalışmalarında insan ve hayvan kaynakları ile bu hayatın kültürel yönü yok edilmiştir.

2. Arazinin doğal verileri dikkate alınarak göçerler, yarığöçer modern hayvan üreticileri haline dönüştürülmüşlerdir.

3. Çevre şartları (yol açma, tarım alanına dönüştürme gibi)

değiştirilmiş, dolaylı olarak göçerlerin kendiliğinden yerleşmelerine veya kendileri için hazırlanan mekanlarda (hayvancılık ve tarımsal alanlar) yerleştirilmelerine çalışılmıştır.

Ülkemizde ise; binlerce yıl önce Orta Asya'da beliren ve Anadolu'ya taşınan göçer hayat, günümüze kadar azalarak sürmüştür. Önceleri Anadolu'da politik nedenlerle küçük gruplara dönüştürülerek göçerlerin yerleştirilmeleri, onların yaşama biçimini değiştirerek yerleşikliğe zorlamaktan çok, bu hayatın sürdürüleceği mekanı belirlemeye dönük olmuştur. Belirlenen bölgelerde yaşayan göçerler uygun mekanlarda kendiliğinden, giderek yarıgöçer ve yerleşik hayata geçmişlerdir. Ülkenin zirai üretiminin azaldığı dönemlerde ise, göçerlerin yerleşerek tarımsal üretim yapmaları istenmiştir. Ancak yerleştirmelerde yer seçimindeki (kurak, bataklık -sıtmalı alanlar-gibi) olumsuzluklar, yıllarca uygun çevre şartalarında bağımsız yaşamaktan bir anda vazgeçme zorluğu, yeni bir üretim tarzına uyumdaki güçlükler, göçerlerin yerleştirilmelerinde istenilen hedefe ulaşmakta önemli engelleri oluşturmuşlardır.

Göçerlerin yerleşmelerine/yerleştirilmelerine dönük genel bilgilenmeden elde edilen veriler, varsayımlar çerçevesinde, Batı Toroslar'da olgu düzeyinde incelenerek genellemelere (sonuçlara) ulaşılmıştır.

4.1. Varsayımların İrdelenmesi

A) Sosyal yapı ve göçer yaşayış biçimine ait bulgular;

Batı Toroslarda tüm yıl boyunca yaylak-kışlak arasında gidip gelen, bu hali ile özellikle Afrika ve Ortadoğu ülkeleri göçerlerden

ayrılan bölgedeki göçerlerin sayıları, giderek azalmaktadır. Göçerliğin yerini, bölgenin tabii verileri ile mer'a hayvancılığının sağladığı ekonomik katkı sonucu, yarıgöçer bir yaşayış biçimi almaktadır. Devletin yerleştirdiklerinde de aynı özellik ortaya çıkmıştır. Bölgedeki keçi sayısının çokluğu da bunun bir göstergesidir.

Değişim halindeki bölge göçerlerinin;

a) Göçerler, sürekli çadırda barınarak hayvancılıkla geçinenler,

b) Yarıgöçerler,

b-1. Bir köye yerleşmiş ancak yine hayvancılıkla geçinenler,

b-2. Bir köye yerleşmiş, hem ziraat hem de, hayvancılıkla geçinenler,

b-3. Hayvancılığın kalktığı, buna karşılık yaylada ziraatle geçinenler,

b-4. Tamamen yerleşik hayata geçmiş, sembolik göçer alışkanlıklarını hava değişimi yolu ile sürdürenler olarak iki ana grupta varlıklarını korudukları belirlenmiştir.

Bölgede orman ürünlerinin işlenmesi ve özellikle de yaylalara ulaşılması için yeni yolların yapılması, haberleşme araçlarının (radyo, tv, gazete) bu bölgelere kadar ulaşması sosyal yapıda da değişikliklere yol açmıştır. Bölgede aşiret yapısından aileye, toplumsal yarardan ferdiyetçi çıkarılara ve tutumlara dönüş söz konusudur. Aşiret şeklinde bir sosyal yapıya rastlanmamıştır.

B) Yerleşme dokusu ve barınma birimlerine ait bulgular;

- Bölgedeki hareketlilikleri,

- Arazi kullanım (üretim şekli) özellikleri,

- Yerleşme ilkeleri ve

- Mekan kullanımları açılarından incelenerek, göçer ve yarıgöçer olarak iki grupta toplanan göçerlerin sosyal yapılarındaki değişim, yerleşme dokusu ve barınma biçimlerine de yansımaktadır. Göçerlikten yerleşikliğe geçişte yerleşmeler dağınıklıktan toplulaşmaya, barınma biçimleri de geçicilikten kalıcılığa dönüşmektedir (Tablo:4.1).

Çevreyi bozucu etkisi olmayan, geleneksel geçici barınaklar (çadır, alaçık), yerlerini kentsel malzeme (tuğla, betonarme, gazbeton vb.) ve formlarda yapılmış kalıcı evlere (villalara) bırakmaktadırlar. Havası ve manzarası güzel, suyu bulunan ve ulaşımı kolay olan yaylaklar, her kesim için cazibe merkezi durumuna gelmektedir (Anamur-Kaş ve Abanoz, Antalya-Fesleğen Yaylaları gibi).

C) Mevcut çevrenin planlamasına ait bulgular;

Bölgede arazi kullanma ve yapılaşmaya ilişkin kararları içeren bütüncül yapıya sahip bir belge bulunmamaktadır. Belirtilen kullanımlara ait kararları orman görevlileri (otlatma, orman alanına yapı yapma, ormanı tahrip vb.) ile köy sınırları dahilinde köy bekçileri vermektedirler. Bunun sonucunda bölge kaynaklarının kullanımında iltimas, rüşvet ve usulsüzlükler olmakta, hak ve sorumluluklarda karmaşa doğmaktadır. Yaylakların kullanımında ise, kullanım hakları belirsizlikleri bulunmaktadır. Bir kısım yaylakların kullanım hakları Osmanlı dönemi hukukuna göre (1858 tarihli Arazi Kanunnamesi) belirlenmiş ve günümüzde bir başka köy, ilçe ve il sınırları içinde kalsa dahi buna göre kullanılmaktadırlar (87). Bu durum kişi veya köyler arasında silahlı çatışma ve öldürme olaylarına yol açabilmektedir (Korkuteli-Söbüce, Ermenek-Balkusan ve Barcın yaylalarında gözlenmiştir).

1950'li yıllardan sonra özellikle yaylak alanlarında yapılaşma ve kısmen tarım alanına dönüşme yönünde bir değişim gözlenmiştir. Bu değişimin artmasına bağlı olarak problemlerin de artması kaçınılmazdır.

Bölgedeki sayıları günümüzde çok aza inmiş olan göçerler*, kendi istekleri ile değil, daha çok çevrenin (ormancı, bekçi) baskısı ve eğitim alamamak nedeniyle yerleşmek istemektedirler. Zorda kaldıklarından, yerleştirilmek için devlete başvurumaktadırlar. Devlet bu insanlara, "kentsel" ve "tarımsal" olmak üzere iki yerleştirme seçeneği sunmaktadır. Her iki seçenek de, göçerlerin yaşayış biçimine (üretim, barınma) uygun olmadığından, bu hayata uyum sağlayamamaktadırlar. Böylece devlet tarafından planlanarak üretilmiş çevreden beklenen yararları ulaşılamamaktadır.

Toplumsal ve kültürel yapıda meydana gelen değişimler (göçerlik-yerleşiklik) ile birlikte Batı Toroslar'da yer alan doğal mekanlardaki kullanımlar da şekil değiştirerek (hayvancılıktan ziraata ve sayfiyeye) sürmektedir. Gelecekte bu kullanımların, tabii çevrenin insana sunduğu nimetlerden dolayı, artması ve doğal kaynakların daha çok tüketilmesi kaçınılmazdır. Doğal mekanların kullanımındaki bu artış, beraberinde sosyal, ekonomik ve fiziksel problemlerin artmasına yol açacaktır. Bu problemlerin, sayısı çok az olan göçerlerin yerleştirilmesi ve/veya arazi kullanımında getirilen sınırlamalarla çözümlenmesi mümkün görülmemektedir. Bölgede göçerlikten çok yarıgöçer yaşama biçiminin ağırlık kazanması, problemlerin de bu yaşayış biçiminin mekan kullanımında yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Günümüzde yoğun kullanıma sahne olan Batı Toroslar'ın bölge bazında sahip olduğu

* Yaklaşık 300-400 aile; aşiret şeklinde bir yapılanma olmadığından ve dağınık yaşadıklarından sayıları kesin olarak tespit olunamamıştır

değerlerin (kültürel, doğal) bütünde ele alınıp, değerlendirilmesi ve tamamen bozulmadan insanlarımızın hizmetine sunulması gereklidir.

4.2. Öneriler

Batı Toroslar'da göçerlerin yerleşme ve mekan sorunlarını belirleme amacı ile yapılan ve yukarıdaki genellemelerin sonucunda, Batı Toroslar için aşağıdaki öneriler getirilmiştir:

Herşeyden önce bölge kaynaklarının (doğal, ekonomik, kültürel) mevcut durumlarının saptanması (envanterlerinin çıkarılması), kullanım kararlarının da buna göre belirlenmesine ihtiyaç vardır. Yasaklamalarla problemlerin çözümlenemeyeceği ortadadır.

A) Göçerler için getirilen öneriler;

Belirlenecek arazi kullanım kriterleri ışığında göçerler için getirilen öneriler şunlardır:

a-1. Göçer hayat, toplumumuzda binlerce yıldır sürdürülen kültürel bir değer olarak korunup, geliştirilmelidir.

Bölgedeki göçerlerin yerleşmek istemeyenlerini yerleştirerek alışmaları zor bir üretim türü ve barınma mekanına zorlamak yerine, ücreti karşılığında belirli yerler (otlaklar) gösterilerek, üretimlerini (hayvancılık) geliştirmeleri sağlanabilir. Alt yapıdan yoksun küçük guruplar halinde yerleştirmek yerine, çevrede akrabalarının bulunduğu köylere yerleştirmeyi teşvik etmelidir (yarıgöçer hale dönüştürme) (Tablo:4.2). Böylece yerleşik hayatla daha yakından tanışan göçerlerin çocuklarının eğitimi, yaşlı ve hastalarının bakımı sağlanabilecektir. Göçerler için yapılacak kalıcı evlerde mevsime bağlı mekan kullanımı (açık, yarıaçık, kapalı)

özellikleri dikkate alınmalıdır. Ürettikleri hayvanlar (keçi) doğal çevre için olumsuz ise, sayıları azaltılarak dönüşümlü otlatma sağlanmalı veya çevreye zarar vermeyen hayvan türleri (koyunculuk, arıcılık gibi) geliştirilmelidir. Bölgedeki göçerlerin gelirlerini artırmak için bölgeye önemli ekonomik girdi sağlayan turizmden faydalanılabilir;

- Yörük yaşama biçiminin kendisi canlı folklorik bir değer olarak yozlaştırılmadan korunup (canlı açık hava müzesi), yayla turizmi ile bütünleştirilebilir.

- Göçerler kendilerine has karakter taşıyan dokumalar (namazlağ, kilim, heybe, torba vb.) ile geleneksel küçük ahşap parçaları (kaşık, kirman vb.) üretip satabilirler. Nitekim, bölgede yörük folkloru Antalya-Kemer'de uygulanan bir örneği (Yörük Parkı) ve büyük otellerin bahçelerine kurdukları, yaşamayan çadırlarda sunulan yörüklere has eşya ve yiyeceklerle (ayran, saç böreği, saç kavurma vb.), büyük ilgi görmektedir.

- Göçer barınma birimleri olan çadır, alaçık gibi doğal çevrede olumsuz iz bırakmayan geçici (kurulup kaldırılabilen) yapılar geliştirilerek tüm kesimlerin (tatilciler, sporcular, turistler) doğal çevrede (özellikle yaylalarda) geçici olarak barınmalarında kullanılabilir.

a-2. Yerleşmek isteyen göçerler için; bölgede kendiliğinden yaşanan göçer, yarıgöçer, yerleşik geçişi (dinamik yapı) yerleştirmede bir model olarak değerlendirilmelidir.

Günümüzde devletin uyguladığı göçerlikten yerleşikliğe atlatma (sıçrama) olumlu sonuç vermemektedir. Göçerlikten yerleşikliğe

geçişte yaşama biçimini değiştirebilecek alışkanlıkların edinilmesindeki güçlükler ve hızlı değişimin ekonomik olmaması nedenleri ile yarıgöçerlikle sağlanmalıdır (esneklik). Bu durum belli bir zamanı (geçiş süreci) gerekli kılmaktadır.

B) Yarıgöçerler için getirilen öneriler;

Bölgedeki analizler göçerlerin büyük oranda yarıgöçer hale dönüştüklerini göstermiştir. Yıl boyunca iki bölgede (kışlak-yaylak) yoğun kaynak (otlak-orman) kullanımına dayalı bu yaşayış biçimi ile ilgili ülkemizde bir yaklaşım (hukuki, mekansal vb.) bulunmamaktadır. Ülke kaynaklarının rasyonel kullanılabilmesi için göçerlerin yerleştirilmesi ile birlikte yarıgöçerlerin problem alanına dahil edilerek yerleşik hale getirilmeleri gerekmektedir. Göçer hayvancılıktan başka yeni üretim (tarım, ahır hayvancılığı) ve mekan kullanımı (yerleşik ev) biçimleri ile tanışmış yarıgöçerlerde dönüşüm süreci daha kısa olabilecektir.

Yoğun arazi kullanımına ve tahribine yol açan yarıgöçerlerde (bölgedeki keçi sayısının fazlalığı yarı göçerlerin daha fazla bu hayvanı tercih ettiklerini göstermektedir) çevreye zarar veren hayvan türleri yerine, ahır hayvancılığı dahil yeni türler (koyun, inek, arıcılık hatta yaylalarda kültür balıkçılığı) teşvik edilmelidir.

• Yaylak ve kışlaktaki otlakların kullanım kriterleri belirlenmeli, geliştirilmeleri sağlanmalıdır.

• Yaz aylarında yoğun kullanıma sahne olan yaylakların ihtisaslaşmaları (hayvan otlatma, ziraat, sayfiye) sağlanmalıdır.

• Özellikle yaylalarda yapılaşma kriterleri belirlenmeli, bunda da doğaya zarar vermeyen malzeme form ve renk ile yapılmış yapılar (tekstil, ahşap, taşınabilir karavan evler vs.) tercih edilmelidir.

• Yaylak ve kışlakların kullanımı (mülkiyet, arazi kullanımı türü, yapılaşma ilkeleri vb.) ile ilgili hukuki çerçevenin bir an önce güncelleştirilmesi gerekmektedir.

Batı Toroslar'da göçerlerin yerleşme ve mekan sorunlarının çözümünde öneriler (model) geliştirmeyi amaçlayan bu çalışmada,

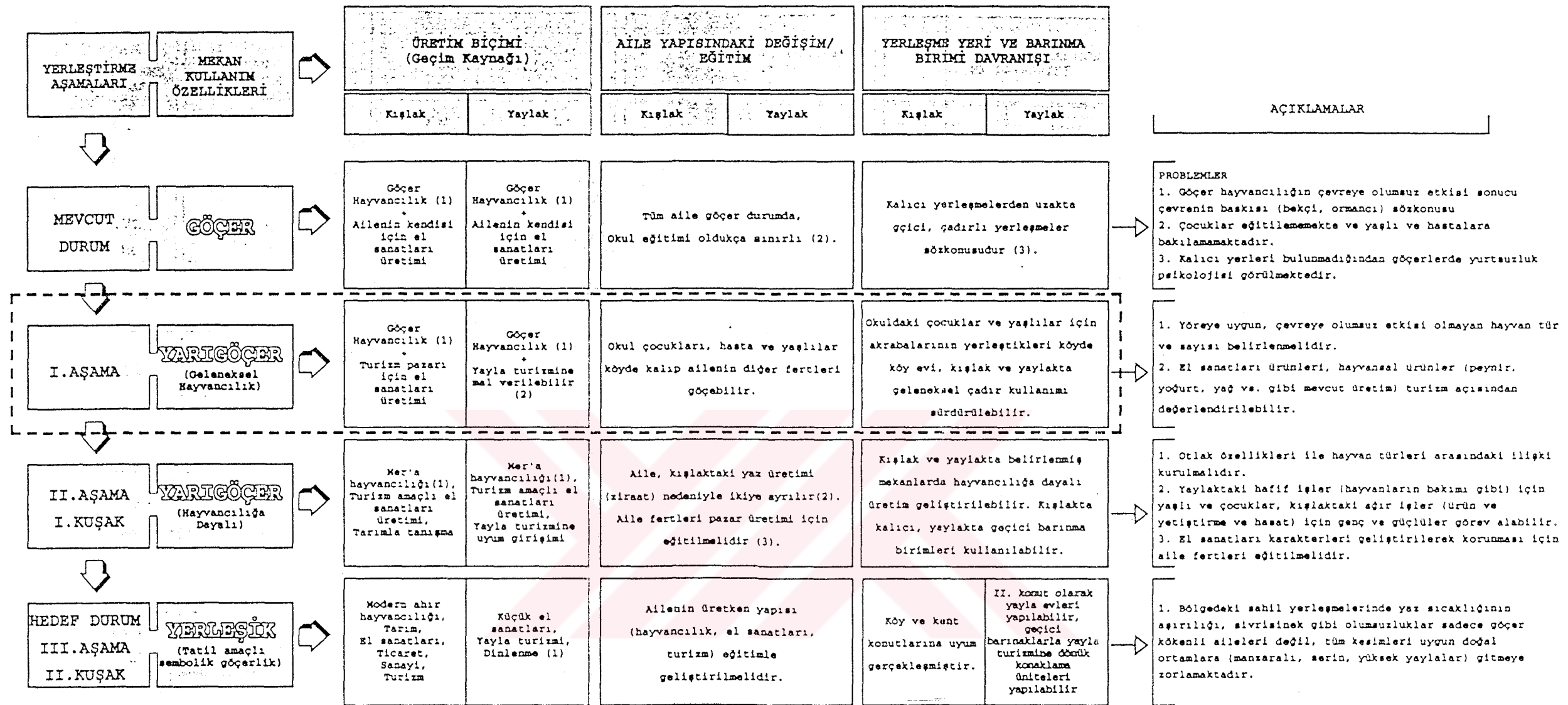
• Bölgede göçerlerin sayılarının giderek azaldığı, buna karşılık yarıgöçer hayatın yoğun olarak sürdüğü,

• Tükenme durumuna gelmiş göçerlerin yaşayış biçimini kültürel bir değer olarak yozlaştırılmadan korunması gerektiği,

• Göçerlerin; a) yerleştirilmesine dönük hukuki çerçevenin (2510 s. Kanun ve ekleri) göçerliğin, yarıgöçer-yerleşik geçişini (dinamik yapı) kapsayacak şekilde ele alınması gerektiği, b) göçerlerin bu dinamik yapı içinde kullandıkları mekanların (otlak, orman, kışlak, yaylak, çadır, ev vb.) kullanım şekli ve geleceğine dönük hukuki çerçevenin güncelleştirilmesi gerekliliği,

• Günümüzde göçerlerin devlet tarafından yerleştirilmesinde uygulanan "göçerlikten yerleşikliğe atlama" yaklaşımının amacına ulaşmadığı, buna karşılık "kademeli yerleştirme modelinin" (Tablo:4.2) uygulanması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Tablo:4.2- Göçerlerin Yerleştirilmesinde Kullanılması Önerilen Model.

Goçerlikten kopamayan göçerlerin (yörüklerin) yaşayış biçimi, küçük müdahalelerle yozlaştırılmadan korunarak kültürel bir değer olarak geleceğe aktarılmalıdır.

Yerleşmek isteyen göçerlerin yerleştirilmesinde izlenmesi gereken adımlar.

5. KAYNAKLAR

- (1) YÜCEL, T, 1988, "Türkiye'de kır yerleşme tipleri", Türk Kültürü Araştırmaları-Prof. Yaşar Önen'e Armağan (Ayrı basım), Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, s.61-69.
- (2) Göçebe ve Gezginci Nüfusun İskanı (Planlama Raporu),1976, T.C. Köy İşleri Bak. Toprak ve İsk. İşl. Gn. Md. İskan Daire Bşk.
- (3) SÜMER, F, 1989, "Anadoluda'ki Türk oymakları hakkında araştırmalar-I, Ağaç Eriler", Türk Dünyası Araştırmaları, Ankara, S.60, s.36-40.
- (4) KUM, N., 1949, "Türkmen, Yürük ve Tahtacılar arasında tetkikler, görüşler", Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, İstanbul, C:I, S:5, s.69-71; S:6, s.90-91; S:8, s.125-126; .S:10, 156-157.
- (5) 2510 s. İskan Kanunu, R.G., Sayı: 2733, Tarih: 21.6.1934
- (6) PEKER, H., 1958, Seyhan ve Ceyhan Havzalarında Orman Tahripleri, Ziraat Vekaleti Orman Umum Müdürlüğü Yayınları, Sinan Matbaası, Ankara.
- (7) ÖZDAMAR, M., 1991, "Yörükler", Türkiye Gazetesi (25-28 Ekim 1991), İstanbul.
- (8) ROBINSON, F, 1982, Atlas of The Islamic World Since 1500, Phaidon Press Ltd., Oxford.
- (9) GÜLÖKSÜZ, G., 1985, The Beritan Nomads Over Time and The Problems of Their Settlement, A Ph.D. Thesis in City and Regional Planning M.E.T.U., Ankara.
- (10) Encyclopedia Britanica (Indian), 1972, Volume XII, William Benton Publisher, U.S.A., Pp.62-77.
- (11) Larousse du XX'e Si'ecle (Peaux-Rouges), 1932, Volume V, Paris, s.437.
- (12) GÜVENÇ, B., 1974, İnsan ve Kültür, 2.Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- (13) Encyclopedia Britanica (The Lapps), 1972, Volume XIII, William Benton Publisher, U.S.A., Pp.717-718.
- (14) Larousse du XX'e Si'ecle (Lapps), 1931, Volume IV, Paris, s.342.

- (15) LEIDENFROST, K. ve PASCHER, O., 1969, Yaylacılık, (Çev.: M.DÜNDAR ve H.CANVER), Ormancılık Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara.
- (16) Encyclopedia Britanica (Nowads), 1972, Volume XVI, William Benton Publisher, U.S.A., Pp.558-559.
- (17) BAIER, B., 1975, "Anpassung An Lebensformen Natives Bauen In Noradafrica", IL 14-Anpassungsfähig Bauen Adaptable Architecture Institut für leicht Flachentragwerke, Almanya , s.57-60.
- (18) ÖNGÖR, S., 1964, "Ortadoğu ülkelerinde göçebe hayatın bugünkü şartları ve göçebe nüfusun sedantarizasyonu", A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C.XIX, No:1 (Mart, 1964), Sevinç Matbaası, Ankara, s.145-160.
- (19) BARTH, F., 1961, Nomads Of South Persia, Little Brown and Company, Boston
- (20) MONTEIL, V., 1966, Les Tribus du Fars et la Sedentarisation des Nomades, Mouton and Co., Paris.
- (21) KERİM, H., 1967, "İran Türkmenleri", Honar va Mardom (Art and People), S.61-62 (Kasım-Aralık 1967), Tahran, s.49-64.
- (22) ÖGEL, B., 1991, İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi, 4.Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- (23) DİYARBEKİRLİ, N., 1972, Hun Sanatı, 1.Baskı, Milli eğitim Basımevi, İstanbul.
- (24) CEZAR, M., 1977, Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- (25) ÖGEL, B., 1985, Türk Kültür Tarihine Giriş, C.I, 2.Baskı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- (26) TAUBE, E.,und M., 1983, Schamanen und Rhapsoden-Die Geistige Kultur Der Alten Mongolei, Koehler-Amelang, Leibzig.
- (27) SÜMER, F., 1972, Oğuzlar (Türkmenler), 2.Baskı, Ankara Üniv. Basımevi, Ankara.
- (28) TURAN, O., 1980, Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti, 3.Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- (29) DEVLET, N., 1993, Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi-Çağdaş Türkîler (Ek Cilt), Çağ Yayınları, İstanbul.

- (30) YAVUZ, M.H., 1992, "Azerbaycan Halk Edebiyatı ile Türkiye Halk Edebiyatı arasındaki benzerliklerden bir kesit", Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, C.I, S.1 (Kasım 1992), Ankara, s.9-15.
- (31) İSMAİL, Z., 1992, "Kazakistan", Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, C.I, S.1 (Kasım 1992), Ankara, s.24-26.
- (32) NAHYA, Z., 1992, "İpek Yolu'nda halk kültürleri araştırmaları", Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, C.1, S.1 (Kasım 1992), Ankara, s.36-40
- (34) BLOQUEVILLE, H.C., 1986, Türkmenler Arasında, (Çev: Rıza AKDEMİR), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını:660, Ankara.
- (35) SÜMER, F., 1960, "Anadoluya yalnız göçebe Türkler mi geldi?", Belleten, C:XXIV, S.96, Ankara, s.567-594.
- (36) KÖPRÜLÜ, M.F., 1972, Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu, 2.Basım, Boznur Matbaası, Ankara.
- (37) GORDLEVSKİ, V., 1988, Anadolu Selçuklu Devleti, (Çev: A. YARAN), Onur Yayınları, Ankara.
- (38) ÜÇER, S.S. ve KOMAN, M.M., 1945, Konya İli Köy ve Yer Adları Üzerine Bir Deneme. Konya Halkevi Tarih, Müze Komitesi yy: Seri 1, S.3, Yeni Kitap Basımevi, Konya.
- (39) TEKİNDAĞ, Ş., 1973, "Teke Eli ve Teke Oğulları", İstanbul Üniv. Ed. Fak. Dergisi, C:XXVII, S.27, İstanbul, s.55-93.
- (40) ERÖZ, M., 1966, Göçebe Ekonomisi ve Türk Göçebelerinde İçtimai Organizasyon (Yayınlanmamış Doktora Tezi) İ.Ü.İktisat Fakültesi, İstanbul.
- (41) EVYAPAN, G.A., 1972, Eski Türk Bahçeleri ve Özellikle Eski İstanbul Bahçeleri, O.D.T.Ü.Mim.Fakültesi Mim.Böl.Yayını:20, Ankara.
- (42) KUBAN, D., 1975, Sanat Tarihimizin Sorunları, Çağdaş Yayınları, İstanbul.
- (43) HAMMER PURGSTALL, B.J.V., 1983, Osmanlı Devleti Tarihi, C.I, Üçdal Neşriyat, İstanbul.
- (44) GÖKÇEN, İ., 1946, Saruhan'da Yürük ve Türkmenler (16. ve 17. Asır Sicillerine Göre), C.H.P Manisa Halkevi Yayınları, S.16, Marifet Basımevi, İstanbul.
- (45) TÜRKAY,C., 1979, Başbakanlık Arşivi Belgeleri'ne göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler, Tercüman Kaynak Eserler, Seri:I, 1.Basım, İstanbul.

- (46) BARKAN, Ö.L., 1953, "Osmanlı İmparatorluğunda bir iskan ve kolonizasyon metodu olarak sürgünler", İ.Ü. İktisat Fak. Mecmuası, C.XIII, S.1-4, İSTANBUL, s.56-78
- (47) REFİK, A., 1989, Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200), 2.Baskı, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- (48) KOÇ, Y., 1989, XVI. Yüzyılda bir Osmanlı Sancağının İskan ve Nüfus Yapısı, Kültür Bakanlığı Yayınları:4021, 1.Baskı, Ankara.
- (49) ORHONLU, C., 1987, Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskanı, Eren Yayıncılık ve Kitapçılık Ltd.Şti., İstanbul.
- (50) TANYILDIZ, A., 1990, Orta Asya'dan Gedikli Köyüne Honamlı Yörükleri II. Baskı, Tokoğlu Ofset, Isparta.
- (51) HALAÇOĞLU, Y., 1988, XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, ANKARA.
- (52) HALAÇOĞLU, Y., 1973, "Fırka-i İslahiye ve yapmış olduğu iskan", İst. Üniv. Ed. Fak. Tarih Dergisi, C.XXVII, S.27, İstanbul, s.1-20
- (53) CEVDET PAŞA, 1963, Tezakir 21-29 (Yay.:Cavid BAYSUN), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- (54) MAKAL, T.K., 1991, "Dadaloğlu'nun, Kayseri'nin Pınarbaşı İlçesine iskanı", Erciyes Yöresi 1.Folklor, Halk Edebiyatı ve Etnoğrafya Sempozyumu (Bildiriler), Erciyes Üniv. Yayını:14, Kayseri, s.253-258.
- (55) ÖZDEMİR, A.Z., 1985, Avşarlar ve Dadaloğlu, Dayanışma Yayınları:45, 1. Baskı, Ankara.
- (56) SOYSAL, M., 1976, Die Siedlungs und Landschaftsentwicklung der Çukurova, Erlanger Geographische Arbeiten, Erlangen.
- (57) RUBEN, W., 1947, "Anadolu'nun yerleşme tarihi ile ilgili görüşler", A.Ü.D.T.C. Fak.Dergisi, C.V, S.4, Ankara, s.369-391.
- (58) KARAYLIÇ (Dr.) ve RAVLIĞ (Müh.), 1334, Türkmen Aşiretleri (Almanca'dan tercüme edilmiştir), Tab ve Neşif Kütüphanesi-i Sudî, İstanbul.
- (59) SARAÇOĞLU, H., 1989, Akdeniz Bölgesi, MEB. Yayınları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- (60) Antalya İli V. 5 Yıllık Kalkınma Programı, 1986, T.C. Antalya Valiliği, Antalya.

- (61) SEVGİ, C., 1984, "Adana İlinin kuzeydoğu kesiminde yaylacılık", Ege Coğrafya Dergisi, S.2 (Ocak 1984), s.177-197.
- (62) ATABEYLİ, N.K., 1940, "Teke (Antalya) Yörükleri hakkında notlar", Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi, S.IV, İstanbul, s.213-224.
- (63) ROUX, J.P., 1970, Les Traditions Des Nomades De La Turquie Meridionale, Librairie Adrien-Maisonneuve, Paris.
- (64) YALMAN (YALGIN), A.R., (Haz : Sabahat Emir), 1977, Cenupta Türkmen Oymakları-II, Kültür Bakanlığı Yayınları: 256, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- (65) DULKADİR, H., 1987, "İçel'de Sarıkeçililer I,II", İçel Kültürü, Ankara, Y:1, S:2, s.26-29, S:3, s.10-14.
- (66) SEYİRCİ, M., 1990, "Çay İlçesindeki üç yörük (Sarıkeçili) köyü ve dokumaları üzerine bir inceleme", I. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (10-11 Mayıs 1990), Afyon, s.83-85.
- (67) EMİROĞLU, M., 1977, "Bolu'da geçici bir yerleşme tipi "Güzle"", Coğrafya Araştırma Dergisi, S:8, 1976'dan ayrı basım, Ankara Üniv. Basımevi, Ankara, s.97-120.
- (68) SEYİRCİ, M., 1991, "Şer'iye sicillerine göre Yeni Osmanlı aşireti", Hürses (Antalya Mahalli Gazetesi), 3,4 ve 7 Nisan 1991, Antalya.
- (69) GİRİŞİM, A., 1993, "700 yıllık Osmanlı aşireti", Akdeniz'de Sabah (Sabah Gazetesi Bölge Eki), 19 Nisan 1993, Antalya.
- (70) Mülga Divan-ı Hümayun 9 nolu Adana Ahkam Defteri'nin 29 ve 30. sahifelerinden çıkartılan Receb 1266(M.1849) tarihli ferman kayıdı örneği.
- (71) ÜNÜVAR, S., 1987, "Mut ve çevresinde yaylacılık", İçel Kültürü, Ankara, Y:1, S:3, s.3-6.
- (72) SEYİRCİ, M., ?, Yaylacılık ve Yayla Göçleri, Damla Ofset Antalya.
- (73) ERCENK, G., 1986, Pamfilya Bölgesi Antik Yol Ağı ve Psidya Bölgesi Bağlantıları (Ayrı, basım), Antalya.
- (74) BAKIR, İ., 1991, "Toroslarda göçebe mimarisi", Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları:148, Ankara, s.17-30.

- (75) BAKIR, İ., 1989, "Toros yaylarının turizm açısından değerlendirilmesi", Türkiye'de Son On Yılda Turizm Yapıları Uygulamaları Sempozyumu, Yıldız Üniversitesi, İstanbul, s.43-47.
- (76) ÖCAL, S., 1987, "Eski Türkler'de ilk meskenler ve gezer evler", Türk Dünyası Tarih Dergisi, Ankara, Y:1, S:10, s.19-23.
- (77) JOHANSEN, U., (Çev: Ayhan AMAN), 1969, "Güneydoğu Anadolu'nun göçmen çadırları", A.Ü.D.T.C.Fak. Dergisi, C.XXIV, Sayı: 1-2, A.Ü. Basımevi, Ankara, s.43-51,
- (78) EREN, N., 1984, "Yörüklerde karaçadır", Folklor ve Etnografya Araştırmaları-1984, Anadolu Sanat Yayınları-6, Anadolu Sanat Yayıncılık Ltd.Şti., İstanbul, s.59-82.
- (79) KADEMOĞLU, O., 1974, "Yörüklerde üç direkli karaçadır", Mimarlık, Sayı: 5, Ankara, s.27-29.
- (80) JOHANSEN, U., 1966, "Alacıq", Türk Kültürünü Araştırma Enst.yayını (Reşit Rahmeti Arat için):19, Seri.I, S.A2, Ankara, s.286-305
- (81) ÖZKAN, S., 1974, "Mimarlıkta devingenlik ve alaçıklar", Mimarlık, S.5, Ankara, s.21-25
- (82) SEYİRCİ, M., 1987, "Yörüklerde alaçık", İçel Kültürü, Mersin Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu Müdürlüğü Yayın Organı, Yıl:1, S.3, Mersin, s.20-21
- (83) ALAN, K., 1990, "Anamur evleri", Anamur Müzesi Yıllığı, C.I, S.1, (1989-1990), Anamur, s.24-32.
- (84) DÖNMEZ, Y., 1964, "Karasu batısındaki bir yörük yerleşmesi", İst.Üniv.Coğr.Enst.Dergisi, C.VII, S.14, İstanbul, s.181-189.
- (85) KADEMOĞLU, O., 1974, "Güneybatı Anadolu'da açık sofalı evler", Mimarlık, S.5, Ankara, s.30-33.
- (86) BELEVİ, F., 1983, Sarıkeçili Göçerleri Tarımsal İskan Projesi (Yayınlanmamış Proje-T.C.Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı Burdur Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü'nden alınmıştır).
- (87) CİN, H., 1983, Türk Hukukunda Mer'a, Yaylak ve Kışlaklar, 3. Baskı, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yy. No:1, Diyarbakır.

ÖZGEÇMİŞ

Ibrahim Bakır, 1959 yılında Burdur'un Bucak İlçesi Hüsemoğlu Mahallesi'nde (Sarıkeçili yörüklerinin çadırlardan oluşan kışlağı) doğdu. İlköğrenimini, ailesinin yarı göçer olması nedeniyle Bucak-Karaaliler Köyü ile Antalya Merkez-Akkoç ve Bademağacı köylerinde (1966-70), ortaöğrenimini Isparta-Senirkent Ortaokulu ve Lisesinde (1970-76) tamamladı.

1976 yılında girdiği Konya D.M.M.A Mimarlık Bölümü'nü 1980 yılında bitirdi. 1981-83 yıllarında Bucak (Burdur) Belediyesi'nde Fen ve İmar İşleri Müdürlüğü görevinde bulundu. 1983 yılı Ocak ayında Selçuk Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Bina Bilgisi Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi olarak başladığı akademik hayatını, 1988'den bu yana Öğretim Görevlisi olarak sürdürmektedir.

Ibrahim Bakır, evli ve üç çocuk babasıdır.

Akademik Çalışmaları:

- Sosyal Değişim Sürecinde Konut Planları Farklılaşması, Yüksek Lisans Tezi (Ankara-1986), Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,
- "Küçük Alanlı Konutlarda Mekan Kullanımı", Toplu Konutlarda Mekan Standartları Paneline sunulan bildiri (İstanbul-1987).
- "Orta Toroslarda Göçebe Hayatı", S.Ü.M.M.F.Mimarlık Bölümünde verilen seminer (Konya-1988).
- "Toroslarda Yaylacılık ve Yayla Evleri", S.Ü.M.M.F Mimarlık Bölümünde verilen seminer (Konya-1989).
- "Toros Yaylalarının Turizm Açısından Değerlendirilmesi", Türkiye'de Son On Yılda Turizm Yapıları Uygulamaları Sempozyumuna sunulan bildiri (İstanbul-1989).
- "Köy Üst Yerleşmeleri", Türkiye Aile Yıllığı (A.A.K-1990).
- "Göçer-Konar Hayatta Mekan", Türkiye Aile Yıllığı (A.A.K-1990).
- "Türkiye'de İkinci Konut Olarak Yayla, Mezra ve Tatil Evleri", Türkiye Aile Yıllığı (A.A.K. 1991) (Doç.Dr. Haşim Karpuz ile birlikte).
- "Ailenin Yaşama Mekanı: Ev ile "Ev ve Oda, Oda Çeşitleri" maddesi, Türk Aile Ansiklopedisi (A.A.K-1991).
- "Toroslarda Göçebe Mimarisi", Türk Halk Mimarisi Sempozyumuna sunulan bildiri (Konya-1991).
- "Teke Yöresi Konutlarında Yaşatılan Selçuklu Mimarlık Gelenekleri", Selçuklu Seminerine sunulan bildiri (Antalya-1992) (Baskıda).
- Göçebe Yaşantısının Mekan Kullanımı ve Konut Mimarisine Etkileri, S.Ü.A.F. Araştırma Projesi (Devam ediyor).
- Orta Anadolu'da Sosyal Bünyemize Uygun Konut Araştırması, A.A.K adına Araştırma Projesi (Ekip Çalışması-Devam ediyor).

Mesleki Çalışmaları:

- Akşehir-Açık Hava Anfisi Mimari uygulama Projesi (3000 kişilik), 1988, (A.Alkan'la birlikte-Uygulanıyor).
- Konya Esnaf Dernekleri Birliği Hizmet Binası Bölgesel Mimari Proje Yarışması I.Ödül-1989 (Ekip Çalışması-Uygulandı), II.ve III. Ödüller (Ekip).
- Konya Mevlana Kültür Merkezi Ulusal Mimari Proje Yarışması 3.Mansiyon (1991-Ekip).
- Konya 200 Yataklı Onkoloji Hastahanesi Ulusal Mimari Proje Yarışması Satınalma (Ekip-1993).
- Söğüt Ertuğrul Gazi Kültür Merkezi ve Çevre Düzenlemesi Ulusal Mimari Proje Yarışması 3.Mansiyon (Ekip-1993).